

72. Yıl

TÜRKİYE ODALAR
VE
BORSALAR BİRLİĞİ

2023
EKONOMİK
RAPOR

**TÜRKİYE ODALAR
VE
BORSALAR BİRLİĞİ**

2023

**EKONOMİK
RAPOR**

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ 2023 EKONOMİK RAPOR

TOBB Yayın No: 2024/2
ISBN: 978-625-390-001-4

TOBB yayınları için ayrıntılı bilgi Yayın Müdürlüğünden alınabilir.

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ

Dumlupınar Bulvarı No:252 (Eskişehir Yolu 9. Km.) 06530 /ANKARA

Telefon: +90 (312) 218 20 00 (PBX)

Faks: +90 (312) 219 40 90 - 91 - 92 - 93

E-posta: info@tobb.org.tr

Web: www.tobb.org.tr

TOBB yayınlarına tam metin ve ücretsiz olarak web adresinden ulaşabilirsiniz.

Baskı: Boyut Tanıtım Matbaa Basım Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti
İvedik Organize San. 1354. Cad. No.138/18 Yenimahalle/Ankara
Tel: 0312 385 72 12
Sertifika no: 49840

ÖNSÖZ

Cumhuriyetimizin ilanının 100. yıl dönümü olan 2023'ü gururla ve coşkuyla ama aynı zamanda buruk bir şekilde geride bıraktık. Senenin başında asrın felaketi olarak nitelendirilen deprem kâbusunu 11 ilimizde yaşadık. Senenin sonunda İsrail'in Gazze'deki vicdansız ve acımasız saldırılarının dehşetiyle sarsıldık.

Küresel finansal krizin yaşandığı 2009'dan bu yana kesintisiz büyümeyi başaran Türkiye ekonomisi, önce salgın döneminde ve sonrasında küresel durgunluk ortamında olumlu yönde ayrışmayı başardı. Ekonomiye büyötmeye devam ettik. Yaşanan tüm zorluklara rağmen 2023 yılında ekonomide 5 alanda rekor kırdık.

Üretim hacminde (GSYH) ilk defa 1 trilyon doları geçtik. İstihdamda yine ilk defa 32 milyon kişiye ulaştık. Yaklaşık 900 bin kişiye ilave istihdam alanı açtık. Ayrıca işveren sayısında da 1,5 milyon kişiyi aştık. İhracatta tarihimizin en üst seviyesi olan 256 milyar doları yakaladık. Dünya mal ihracatından aldığımız pay yüzde 1'in üzerine çıktı. Hizmet ihracatımız 100 milyar doları yakaladı. Turizmden 54 milyar dolarlık rekor gelir elde ederek dünyanın en çok tercih edilen ilk 5 turizm destinasyonu arasına girdik. Yatırım harcamalarımız da 170 milyar doları geçti ve bu alanda da önemli bir başarı elde etmiş olduk.

2024 yılında küresel ekonomilerde ve özellikle en büyük pazarımız olan Avrupa Birliği'nde durgunluğun süreceği işaretleri geliyor. 2023 yılında yüzde 3,2 olarak gerçekleşen küresel büyümenin 2024 yılında da aynı hızla devam etmesi öngörülüyor. 2023 yılında yüzde 6,2'ye gerileyen küresel enflasyonun, 2024 yılında yüzde 5,3'e gerilemesi bekleniyor. Yurt içindeyse yüksek cari açık ve enflasyonla mücadeleye yönelik adımların ekonomik aktiviteyi yavaşlatması bekleniyor. Dolayısıyla büyüme hızında bir miktar gerileme öngörülmektedir. Bu süreç zarfında ekonomik aktivitenin ve özellikle reel sektörün desteklenmesi önemli ve gereklidir.

İç piyasada yaşanması muhtemel daralma karşısında ihracat potansiyeli yüksek sektörlerin öneminin artması bekleniyor. Avrupa ekonomilerindeki yavaş büyüme de göz önüne alındığında sektörlerin alternatif pazarlara yönelmesi gerekecek. Dolayısıyla ihracatta ekseni büyütmek, ufkumuzu genişletmek zorundayız. Türkiye'nin ihracat menzili ortalama 2.900 kilometre. Ama mesela Güney Kore'ninki bunun iki katı kadar, tam 5,700 kilometre. Hindistan'ın ise 6,200 kilometre. Demek ki dış pazarlara ulaşmak için koşarken, bizim nefesimiz ancak diğerlerinin yarısına yetiyor. Menzili dar olanın ufkü da dar olur. Menzili aşan, dünyanın nasıl bir yer olduğunu, menzili kısa olandan daha iyi bilir. Özellikle e-ticaret bu ufkumuzu genişletmek için de çok önemli.

Bir diğer yoğunlaşmamız gereken pazar ABD. Zira ekonomideki toparlanma açısından Avrupa'dan daha iyiler. Faiz artırım sürecinin de sonuna geldikleri tahmin ediliyor. 3,5 trilyon dolar ithalat yapıyorlar. Daha da önemlisi hemen her şeyi ithal edebiliyorlar. Bizim bu dev pazardan alabildiğimiz payı ancak binde 5 mertebesinde. ABD'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler arasındaysa 25. sıradayız. Şikago'da açtığımız Ticaret Merkezimiz bu doğrultuda çalışmalarını artırarak devam ettirecek.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ülkemizde milli hâkimiyetin ve kalkınma hamlesinin resmi başlangıcıdır. Tarihten alınacak önemli derslerden biri ekonomide geri kalmışlığın sonuçlarıdır. Avrupa'da 18. asırda başlayan sanayileşme, ülkemize 1 asırlık gecikmeyle gelebilmiştir. Ancak kapitülasyonların da etkisiyle daha çok yerel ihtiyacı karşılayan küçük tesislerle sınırlı kalmıştır.

Avrupa sanayisi kömürden petrole geçen bir dinamizmi yaşarken, Avrupa'nın büyük devletleri arasında en küçük ekonomi ve en düşük üretim düzeyi Osmanlı Devletindeydi. Batıda ortalama kişi başı gelir 6 bin dolarken bizde ancak 700 dolardı. İhracat 85 milyon lira, ithalatsa 145 milyon liraydı. Denizyolları ve limanlar yabancıların kontrolündeydi. Ülkede 182'si işler durumda sadece 282 sanayi kuruluşu vardı. Tamamına yakını yabancıların ve azınlıkların elindeydi. Temel tüketim malları ithal ediliyordu. Nüfusun okuryazar oranı yüzde 10 bile değildi. Ayrıca ciddi miktarda dış borç da üzerimizde kalmıştı. Yıkımın eşiğinden nasıl dönüldüğünün en açık göstergeleri bunlardır.

1. Dünya Savaşına 3 milyon kilometre kare büyüklükle giren Osmanlı Devleti, savaştan mağlup çıkınca topraklarının yüzde 85'ini kaybetmişti. Anadolu'nun her köşesi ve hatta üç başkenti; Bursa, Edirne ve İstanbul bile korunamamış, işgal edilmişti. Savaştan yenilgiyle çıkan ülke başkentlerinden tek işgale uğrayanın İstanbul olması ve buna karşı durulamaması da Osmanlı yönetiminin içine düştüğü aciz konumu göstermektedir. Lozan'a giderken İstanbul hala işgal altındaydı, Lozan'da kurtarılmıştır.

Ordusu dağılmış, ekonomisi çökmüş, ciddi bir sanayisi olmayan, yokluk içinde ümitleri tükenmiş bir ülkede, tüm bu olumsuzluklara rağmen bir istiklal mücadelesi verildi. Önce Lozan'da ve sonrada Cumhuriyetin ilanıyla Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü sağlandı ve üniter devlet doğdu. Ekonomik bağımsızlıkta da kararlı olan Mustafa Kemal Atatürk tarımda, ticaretle, sanayide kalkınma hamlesi başlattı. Hem devlet bütçesi hem de dış ticaret denk tutuldu. Çok sayıda fabrika kuruldu ve Türkiye üreten bir ülke haline geldi. Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı borçlarının geri ödemesini 1954 yılında tamamladı.

Cumhuriyetle birlikte hayata geçirilen inkılaplar, bilhassa eğitim ve yazı reformu, sağlık alanındaki ilerlemeler, tarım ve sanayideki başarılar, yeni ve daha güçlü bir Türkiye'nin ortaya çıkmasını sağladı. Ekonomimizi kısıtlayan kapitülasyonların Lozan'da kaldırılmasıyla milli sanayimiz gelişti. Kayda değer sanayi tesisleri üretim kapasitesi ve kültürü oluştu. Daha sonraları bir dönem uygulanan ithal ikameci dışı kapalı politikalarla montaj ağırlıklı bir sanayileşme benimsendi. İç pazara dönük düşük kaliteli ama pahalıya mal eden bu üretim tarzı sanayimizi köreltti.

Bu kısır döngüden 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın reformlarıyla çıktık ve dışı açılıp rekabeti öğrendik. Gümrük Birliği süreciyle küresel üretim zincirlerine eklemlendik. 2001 krizi sonrası hayata geçirilen reformlar, AB üyelik sürecinin canlanması ve 2002 seçimleriyle gelen siyasi istikrar ekonomiyi ve sanayimizi daha da güçlendirdi.

Netice olarak bugün İtalya ile Çin arasında en büyük sanayi üretimi ve ihracat kapasitesini kurmuş, girişimcilik kültürü en güçlü ülke haline geldik. Özel sektörümüz de yerel bir aktör olmanın ötesine geçti. Pek çok sanayi sektöründe, turizmde, yurtdışı müteahhitlikte, karayolu taşımacılığında dünyada ilk sıralara yükseldik. Otomotivde AB'nin ana tedarikçisi olduk. Çevre coğrafyamızın tamamında yatırımlarımız, inşaatlarımız, makine parklarımız, ortaklıklarımız bulunuyor. Bunları daha da geliştirmek ve büyütme elimizde.

Ekonomide makul ve rasyonel politikalara dönüş finansal riskleri azaltmış, para piyasalarına istikrar getirmiştir. Makroekonomik istikrarın tesisi yönünde atılan adımlarla birlikte risk primi gerilemiştir. Kredi notumuz yeniden artış eğilimine girmiştir. Ekonomi yönetimi reformlara odaklanmalı. Özel sektör olarak bizlerde üretime, istihdama, yatırıma, ihracata devam etmeliyiz. Risklere değil, fırsatlara odaklanmalıyız ve eksteni genişletmeliyiz. Daha fazla ticaret ve yatırım Türkiye'nin bölgesel ve küresel bir ekonomik güç olma konumunu kuvvetlendirmeliyiz. Temkinli ama kararlı bir şekilde ilerlemeyi sürdürmeliyiz.

Dünya ve Türkiye ekonomisindeki gelişmelerin değerlendirildiği Ekonomik Raporumuzun camiamıza ve ilgililere faydalı olmasını diliyorum.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

TOBB Başkanı

80. GENEL KURUL

TOBB YÖNETİM KURULU**Başkan****M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU**

Başkan Yrd.	Ali KOPUZ
Başkan Yrd.	S. Zeki MURZİOĞLU
Başkan Yrd.	Tamer KIRAN
Başkan Yrd.	Ender YORGANCILAR
Başkan Yrd.	Şekib AVDAGİÇ
Sayman Üye	Faik YAVUZ
Üye	Selçuk ÖZTÜRK
Üye	Cengiz GÜNAY
Üye	Zeki KIVANÇ
Üye	Engin YEŞİL
Üye	Hakan ÜLKEN
Üye	Şaban A. KARAMEHMETOĞLU
Üye	Mehmet BÜYÜKSİMİTÇİ
Üye	M. Cihat LOKMANOĞLU
Üye	İbrahim BURKAY
Üye	Işınsu KESTELLİ
Üye	Seyit ARDIÇ
Üye	Mehmet Tuncay YILDIRIM
Üye	Ali ÇANDIR
Üye	Saim ÖZAKALIN

Genel Sekreter**Mustafa SARAÇÖZ**

80. GENEL KURUL

EKONOMİK RAPORU İNCELEME KOMİSYONU

Başkan	Ahmet Nejat SAĞEL
Başkan Yrd.	Halil BALIK
Sözcü	Ercan ÖZKAN
Raportör	İrfan AKAR
Üye	Cem DOĞAN
Üye	Devrim Murat AKSOY
Üye	Ferhat ÇAĞLAYAN
Üye	Mahmut ÖZKOÇ
Üye	Şakir İŞERİ

HAZIRLAYANLAR

Murat AYDIN	Mali ve Sosyal Politikalar Müdürü
Sema KAYNAK	Mali ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, Uzman
Neslihan KAYIŞ	Mali ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, Uzman Yardımcısı
Merve KARTAL	Mali ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, Uzman Yardımcısı

80. GENEL KURUL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
TABLO LİSTESİ	xv
GRAFİK LİSTESİ	xx
SİMGELER VE KISALTMALAR	xxii

BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİ	1
DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	3
1.1 Gayrisafi Yurt İçi Hasıla	3
1.2 Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Düşen GSYH	6
1.3 Yatırım	8
1.4 Tüketici Fiyat Endeksi	9
1.5 Uluslararası Mal Piyasaları ve Seçilmiş Malların Fiyatları	11
1.6 Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi	12
1.7 Dünya Ticaret Hacmi	14
1.8 Cari İşlemler Dengesi	16
1.9 İşsizlik Oranları	17

BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİ	21
TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	23
1. EKONOMİK GÖSTERGELER	33
1.1 Gayrisafi Yurt İçi Hasıla	33
1.2 Sektörel Gelişmeler	40
1.2.1 Tarım	40
1.2.2 Sanayi	46
1.2.2.1 Madencilik ve Taşocakçılığı	50
1.2.2.2 İmalat Sanayi	50
1.2.2.3 Enerji	58
1.2.3 Hizmetler	60
1.2.3.1 İnşaat	60
1.2.3.2 Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	63
1.2.3.3 Kurulan ve Kapanan Şirketler	64
1.2.3.4 Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	67
1.2.3.5 Turizm	68
1.2.3.6 Ulaştırma	70

1.3 Yatırımlar	72
1.4 Parasal ve Mali Gelişmeler.....	80
1.4.1 Enflasyon.....	80
1.4.1.1 Tüketici Fiyat Endeksi.....	80
1.4.1.2 Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi	86
1.4.1.3 Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi	89
1.4.1.4 Hizmet Üretici Fiyat Endeksi.....	91
1.4.1.5 Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi	91
1.4.2 Para, Banka	93
1.4.3 Sermaye Piyasası	103
1.4.4 Kamu Maliyesi	107
1.4.4.1 Merkezi Yönetim Bütçesi	109
1.4.4.1.1 Gelirler.....	111
1.4.4.1.2 Giderler.....	115
1.4.4.2 Fonlar	116
1.4.4.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri	117
1.4.4.4 Kamu Finansman Açığı.....	118
1.4.4.5 Özelleştirme.....	118
1.4.4.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku.....	119
1.4.5 Altın Fiyatları	123
1.4.6 Döviz Kurları	125
1.5 Dış Ekonomik Gelişmeler.....	130
1.5.1 Dış Ticaret Göstergeleri	130
1.5.1.1 İhracat	132
1.5.1.2 İthalat	134
1.5.1.3 İllere Göre Dış Ticaret.....	136
1.5.1.4 Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret.....	137
1.5.1.5 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret.....	143
1.5.2 Ödemeler Dengesi.....	144
1.5.3 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar	146
1.5.4 Dış Borçlar.....	150

2. SOSYAL GÖSTERGELER155

2.1 Nüfus ve Göç	155
2.2 Eğitim	160
2.2.1 Okullaşma Oranları	160
2.2.2 Okul, Öğrenci, Öğretmen, Mezun Olan Öğrenci ve Derslik Sayısı.....	161
2.3 Sağlık	163

2.4 Çalışma Hayatı.....	165
2.4.1 İşgücü	165
2.4.1.1 Temel İşgücü Göstergeleri	165
2.4.1.2 Eğitim Durumuna Göre İşgücü Göstergeleri.....	167
2.4.1.3 Bölgesel Düzeyde İşgücü Göstergeleri	168
2.4.2 İstihdam	171
2.4.2.1 İstihdamın Sektörel Dağılımı	171
2.4.2.2 Bölgesel Düzeyde İstihdam Göstergeleri	172
2.4.2.3 İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu	174
2.4.2.4 Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Sektör ve İşteki Durumu.....	177
2.4.2.5 İş Arama Sürelerine Göre İşsizler	178
2.4.3 Toplu İş Sözleşmesi ve Ücretler	178
EK I. Temel Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (2019-2023)	185
EK II. İller ve Bölgeler İtibarıyla Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler.....	192

80. GENEL KURUL

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. GSYH Büyüme Hızları	5
Tablo 2. Kişi Başına GSYH (Satınalma Gücü Paritesine Göre).....	7
Tablo 3. Toplam Yatırım/GSYH	8
Tablo 4. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları	10
Tablo 5. Dünya Mal Fiyat Endeksleri.....	11
Tablo 6. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Malların Fiyatları	12
Tablo 7. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi/GSYH.....	13
Tablo 8. Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmet Ticareti) Değişim Oranları.....	15
Tablo 9. Cari İşlemler Dengesi/GSYH.....	16
Tablo 10. İşsizlik Oranları.....	18
Tablo 11. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre A10 Düzeyinde Zincirlenmiş Hacim ve Endeks	33
Tablo 12. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre A10 Düzeyinde Cari Fiyatlarla	36
Tablo 13. Sektörlerin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları.....	36
Tablo 14. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Harcama Yöntemiyle Zincirlenmiş Hacim ve Endeks.....	37
Tablo 15. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Harcama Yöntemiyle Cari Fiyatlarla.....	38
Tablo 16. Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları, Dayanıklılık Türüne Göre Zincirlenmiş Hacim Endeksi.....	38
Tablo 17. Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları, Dayanıklılık Türüne Göre Cari Fiyatlarla	39
Tablo 18. Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, Zincirlenmiş Hacim Endeksi	39
Tablo 19. Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, Cari Fiyatlarla	39
Tablo 20. Kişi Başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla.....	40
Tablo 21. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları	41
Tablo 22. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları.....	43
Tablo 23. Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarları.....	44
Tablo 24. Tarımsal Destekleme Ödemeleri	46
Tablo 25. Sanayi Üretim Endeksi.....	48
Tablo 26. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi.....	49
Tablo 27. Madencilik ve Taşocaklığı Üretim Endeksi.....	50
Tablo 28. İmalat Sanayi Üretim Endeksi	51
Tablo 29. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları.....	52

Tablo 30. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları.....	53
Tablo 31. Çalışan Aralıklarına Göre Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı	54
Tablo 32. Ana Faaliyet Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı	56
Tablo 33. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı	57
Tablo 34. Bölgelere Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı.....	58
Tablo 35. Enerji Sektörü Üretim Endeksi	58
Tablo 36. Elektrik Enerjisi Üretiminin Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	59
Tablo 37. Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler	60
Tablo 38. Yapı Ruhsatına Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri	61
Tablo 39. Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri.....	62
Tablo 40. Konut Satış Sayıları	63
Tablo 41. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	63
Tablo 42. İşlem Hacmine Göre İlk Yirmi Ticaret Borsası	64
Tablo 43. Kurulan, Sermayesi Artan, Kapanan Şirket, Gerçek Kişi Ticari İşletme ve Kooperatif Sayıları.....	65
Tablo 44. Faaliyetlere Göre Kurulan, Kapanan Şirket ve Gerçek Kişi Ticari İşletme Sayıları	66
Tablo 45. Kurulan Yabancı Sermayeli Şirketlerin Ülkelere Göre Dağılımı	67
Tablo 46. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler.....	68
Tablo 47. Çıkış Yapan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı	69
Tablo 48. Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlerine Göre Dağılımı.....	69
Tablo 49. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar.....	70
Tablo 50. Ulaştırma İstatistikleri	71
Tablo 51. Türkiye Geneli Havalimanları Uçak, Yolcu ve Yük Trafiği İstatistikleri	72
Tablo 52. Sabit Sermaye Yatırımları.....	72
Tablo 53. Sektörler İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımları.....	74
Tablo 54. Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri.....	75
Tablo 55. Mahiyetlerine Göre Yatırım Teşvik Belgeleri.....	76
Tablo 56. Bölgelere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri	77
Tablo 57. Destek Sınıflarına Göre Yatırım Teşvik Belgeleri.....	79
Tablo 58. Ana Harcama Gruplarına Göre Tüketici Fiyat Endeksi.....	83
Tablo 59. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi.....	84
Tablo 60. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi.....	86
Tablo 61. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi.....	88
Tablo 62. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi	90

Tablo 63. Hizmet Üretici Fiyat Endeksi.....	91
Tablo 64. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi	92
Tablo 65. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Faiz Oranları	94
Tablo 66. Para Arzları	95
Tablo 67. Mevduat Bankalarındaki Mevduat.....	96
Tablo 68. Banka Kredileri	98
Tablo 69. Bankacılık Sektörü Tüketici Kredileri.....	99
Tablo 70. Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı	100
Tablo 71. Uluslararası Rezervler.....	100
Tablo 72. TCMB Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı	101
Tablo 73. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri	102
Tablo 74. Menkul Kıymet Stokları.....	103
Tablo 75. Borsa İstanbul (BİST) Endeksi ve İşlem Hacmi	105
Tablo 76. Borsa İstanbul'da Yatırım Yapan Yatırımcı Sayısı ve Portföy Değeri.....	106
Tablo 77. Borsa İstanbul'da Yabancı Yatırımcılarda İlk On Ülke	107
Tablo 78. Genel Devlet Gelirleri	108
Tablo 79. Genel Devlet Harcamaları	109
Tablo 80. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi.....	110
Tablo 81. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri.....	112
Tablo 82. Vergi Yükü ve Vergi Esnekliği Katsayıları.....	114
Tablo 83. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	115
Tablo 84. Fon Dengesi.....	116
Tablo 85. İşletmeci KİT Finansman Dengesi	117
Tablo 86. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	118
Tablo 87. Özelleştirme İşlemleri	119
Tablo 88. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku.....	120
Tablo 89. Merkezi Yönetim İç Borç Stoku	121
Tablo 90. İç Borçlanmanın Ortalama Vadesi ve Maliyeti	121
Tablo 91. Merkezi Yönetim Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı.....	122
Tablo 92. İç Borç Stokunun Elinde Bulunduranlara Göre Dağılımı	123
Tablo 93. Altın Fiyatları	124
Tablo 94. TCMB Tarafından Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları	125
Tablo 95. Yıllar İtibarıyla Döviz Kurları.....	126

Tablo 96. Döviz Kurları.....	127
Tablo 97. Reel Efektif Döviz Kuru	129
Tablo 98. Dış Ticaret Göstergeleri	130
Tablo 99. Sektörlere Göre İhracat.....	132
Tablo 100. Geniş Ekonomik Gruplar Sınıflamasına Göre İhracat	132
Tablo 101. İhracatta İlk On Fasil	133
Tablo 102. Sektörlere Göre İthalat	134
Tablo 103. Geniş Ekonomik Gruplar Sınıflamasına Göre İthalat	134
Tablo 104. İthalatta İlk On Fasil	135
Tablo 105. En Çok İhracat Yapan İlk On İl	136
Tablo 106. En Çok İthalat Yapan İlk On İl	137
Tablo 107. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri.....	138
Tablo 108. Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri	141
Tablo 109. En Çok İhracat Yapılan İlk On Ülke.....	142
Tablo 110. En Çok İthalat Yapılan İlk On Ülke	142
Tablo 111. Sınır Komşularımızla Dış Ticaret.....	143
Tablo 112. Ödemeler Dengesi	145
Tablo 113. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fili Girişler)	147
Tablo 114. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı.....	148
Tablo 115. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ülkelere Göre Dağılımı	149
Tablo 116. Brüt Dış Borç Stoku.....	151
Tablo 117. Özel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borçları (1).....	152
Tablo 118. Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı	154
Tablo 119. Temel Nüfus Göstergeleri.....	155
Tablo 120. 2023 Yılında En Fazla ve En Az Nüfusa Sahip İlk 5 İlin Cinsiyete Göre Dağılımı	156
Tablo 121. Nüfusun Yaş Grupları ve Bağımlılıklara Göre Dağılımı, Ortanca Yaş	156
Tablo 122. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Nüfusa Yönelik Seçilmiş Göstergeler.....	158
Tablo 123. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Göç İstatistikleri	159
Tablo 124. Eğitim Seviyelerine Göre Okullaşma Oranları	160
Tablo 125. Yaş Gruplarına (Doğum Yıllarına) Göre Net Okullaşma Oranı	161
Tablo 126. Okul/Kurum, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı	161
Tablo 127. Okul Türü ve Öğretim Yılına Göre Okul/Birim, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı	162

Tablo 128. Sağlık Harcamaları	163
Tablo 129. Sağlık Bakanlığı Sağlık Personeli Sayıları	164
Tablo 130. Temel İşgücü Göstergeleri	166
Tablo 131. Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu.....	167
Tablo 132. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye Göre (26 bölge) Temel İşgücü Göstergeleri-1 ..	169
Tablo 133. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye Göre (26 bölge) Temel İşgücü Göstergeleri-2 ..	170
Tablo 134. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı.....	171
Tablo 135. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı.....	173
Tablo 136. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu	174
Tablo 137. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye Göre İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu	176
Tablo 138. Kayıt Dışı İstihdam Oranı	177
Tablo 139. İş Arama Sürelerine Göre İşsizler	178
Tablo 140. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları	178
Tablo 141. Grev Uygulamaları	179
Tablo 142. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamında Kamu Kesimi İşçi Ücretlerinde Gelişmeler	179
Tablo 143. Günlük ve Aylık Asgari Ücretler	180
Tablo 144. Asgari Ücretin İşverene Maliyeti.....	180
Tablo 145. Memur Maaşlarında Nominal ve Reel Değişimler	181

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Seçilmiş Ülke Grupları GSYH Büyüme Hızları	6
Grafik 2. Kişi Başına GSYH (Satınalma Gücü Paritesine Göre)	7
Grafik 3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları	10
Grafik 4. Cari İşlemler Dengesi/GSYH	17
Grafik 5. İşsizlik Oranları	19
Grafik 6. Dönemler İtibarıyla Gayrisafi Yurt İçi Hasıla Büyüme Hızları	34
Grafik 7. Gayrisafi Yurt İçi Hasılayı Oluşturan Faaliyetlerin Büyüme Hızları (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, 2009=100)	35
Grafik 8. Sektörlerin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları (Cari Fiyatlarla)	37
Grafik 9. Bitkisel Üretim Değişim Oranları	42
Grafik 10. Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2015=100) ...	47
Grafik 11. Sektörlere Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2015=100)	48
Grafik 12. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2015=100)	49
Grafik 13. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları (Ağırlıklı Ortalama, %)	53
Grafik 14. Çalışan Aralıklarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı	55
Grafik 15. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı	57
Grafik 16. Elektrik Enerjisi Üretiminin Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	59
Grafik 17. Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi Verilen Yapıların Yüzölçümleri	61
Grafik 18. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	63
Grafik 19. Kurulan, Sermayesi Artan, Kapanan Toplam Şirket Sayısı Değişim Oranı	65
Grafik 20. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	68
Grafik 21. Turizm Gelir ve Giderleri	70
Grafik 22. Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (2023, %)	73
Grafik 23. Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı (Sabit Yatırım)	76
Grafik 24. Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Dağılımı (Sabit Yatırım)	77
Grafik 25. Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşme	80
Grafik 26. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)	82
Grafik 27. Ana Harcama Grupları İtibarıyla Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)	83
Grafik 28. TÜFE, B (H) ve C (İ) Çekirdek Enflasyonu (Yıllık)	85
Grafik 29. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)	85
Grafik 30. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)	87
Grafik 31. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)	88
Grafik 32. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)	89

Grafik 33. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)	90
Grafik 34. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)	92
Grafik 35. Para Arzları	95
Grafik 36. Mevduat Bankalarındaki Mevduat	97
Grafik 37. Uluslararası Rezervler	101
Grafik 38. Menkul Kıymet Stokları	104
Grafik 39. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi	111
Grafik 40. Vergi Yüğü	114
Grafik 41. Vergi Esnekliği Katsayıları	114
Grafik 42. Merkezi Yönetim Borç Stoku	121
Grafik 43. Döviz Kurları	128
Grafik 44. Reel Efektif Döviz Kuru	130
Grafik 45. Dış Ticaret Göstergeleri	131
Grafik 46. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	131
Grafik 47. Belirli Ülke Gruplarına Göre İhracat	139
Grafik 48. Belirli Ülke Gruplarına Göre İthalat	139
Grafik 49. Ödemeler Dengesi	146
Grafik 50. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı	149
Grafik 51. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı	150
Grafik 52. Dış Borç Stoku	151
Grafik 53. Dış Borç Stokunun Borçlulara Göre Dağılımı	152
Grafik 54. İl/ilçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusları	155
Grafik 55. Sağlık Bakanlığı Sağlık Personeli Sayıları	164
Grafik 56. İşsizlik Oranları	166
Grafik 57. Eğitim Durumuna Göre İşgücünün Dağılımı	168
Grafik 58. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı	172
Grafik 59. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu	175
Grafik 60. Kayıt Dışı İstihdam Oranı	177

SİMGELER VE KISALTMALAR**SİMGELER**

-	: Bilgi mevcut değildir.
\$	: Amerikan doları
€	: Euro
£	: İngiliz Sterlini
¥	: Japon Yeni
m ²	: Metrekare
Km	: Kilometre
Km ²	: Kilometre kare
KWh	: Kilowatt saat
MW	: Megawatt
bbl	: Varil (1 bbl = 159 lt)
lb	: 1 lb = 0,4536 Kg
MT	: Metrik ton
cts	: Cents
Kişi/Km ²	: Nüfus yoğunluğu
‰	: Binde

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASEAN	: Güneydoğu Asya Milletler Birliği
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİST	: Borsa İstanbul
ÇATAK	: Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması
ÇMVA	: Çiftlik Muhasebe Veri Ağı
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
D-8	: Gelişen Sekiz Ülke Teşkilatı
DHMi	: Devlet Hava Meydanları İşletmesi

DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
G-7	: ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya ve Kanada
GLP	: Geç Likidite Penceresi
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HMB	: Hazine ve Maliye Bakanlığı
H-ÜFE	: Hizmet Üretici Fiyat Endeksi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KİS	: Kamu İşveren Sendikası
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKM	: Kur Korumalı Mevduat
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
KZOB	: Kar ve Zarar Ortaklığı Belgesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MKK	: Merkezi Kayıt Kurumu
MTEP	: Milyon Ton Eşdeğer Petrol
MYO	: Meslek Yüksekokulu
NACE	: Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OVP	: Orta Vadeli Program
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SB	: Sağlık Bakanlığı
SBB	: Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	: Satınalma Gücü Paritesi
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
STB	: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Tarım-ÜFE	: Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBBRM	: Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi

80. GENEL KURUL

TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
THY	: Türk Hava Yolları
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
VOB	: Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası
YD-ÜFE	: Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi
Yİ-ÜFE	: Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi
YF	: Yatırım Fonu
YP	: Yabancı Para

80. GENEL KURUL

BÖLÜM 1. DÜNYA EKONOMİSİ

DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ¹

2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşıyla birlikte emtia fiyatlarındaki ani yükselişlerle ve tedarik zincirlerindeki aksamalardan oldukça olumsuz etkilenen küresel ekonomi, 2023 yılında yavaş ama düzensiz bir şekilde toparlanmaya başlamıştır. Rusya-Ukrayna savaşının henüz bitmemiş olması, koronavirüs salgınının toparlanma sürecinin devam etmesi, iklim değişikliğinin giderek kötüleşmesi, hızla değişen makroekonomik koşullar ve bölgesel farklılıklarla birlikte artan jeoekonomik ayrışma, küresel görünüm üzerinde baskı oluşturmaya devam etmiştir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde yüksek enflasyon, ülkelerin agresif faiz artırımlarıyla birlikte sıkı para politikalarına geçmelerine yol açarak, borç kırılganlıklarını ve finansal riskleri de oldukça yükseltmiştir. Hızla yükselen faiz oranları aktif-pasif uyumsuzluklarını şiddetlendirmiş ve iflas eden bankalarda bilanço kırılganlıklarını ve risk yönetimindeki başarısızlıkları açığa çıkarmıştır. Mart ayında Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük 16. bankası olan Silicon Valley Bank ile Signature Bank'ın çöküşü ve küresel açıdan önemli bir banka olan Credit Suisse'nin İsviçre hükümeti aracılığıyla devralınması, küresel çapta finans piyasalarını sarsmıştır. Mayıs ayında ise ABD hükümeti First Republic Bank'ın kontrolünü ele alarak JP Morgan Chase'ye bankanın satışını gerçekleştirmiş, finans piyasalarında meydana gelen türbülansı kontrol altına almayı başarmıştır.

Çekirdek enflasyonun yüksek seyretmesi ve beklenenden daha inatçı görünüm sergilemesi nedeniyle ülkelerin merkez bankaları politika faizlerini artırmaya devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'ndeki artan tüketici harcamaları, konut dışı yatırımlar ve Çin'deki toparlanmayla birlikte 2023 yılında küresel çapta ılımlı ama zayıf bir büyüme gerçekleşmiştir.

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın İsrail'e saldırısıyla başlayan gerilim, İsrail-Filistin anlaşmazlığını yeniden tetiklemiş, savaşın bölgeye yayılma riskini artırmıştır. Savaşın uzun sürmesi ve bölgeye yayılması, uzun dönemde enflasyon hedeflerinin sapmasına, enerji piyasalarında ve ana ticaret yollarında aksaklıklar yaşanmasına, Avrupa başta olmak üzere resesyon riskinin artarak küresel çapta büyümeye yönelik endişelerin oluşmasına sebep olacaktır. Ayrıca Rusya-Ukrayna savaşı sürecinin belirsizliğini koruması, hali hazırda sona eren Tahıl Koridoru Anlaşmasıyla birlikte bu savaşın da şiddetlenerek devam etmesi, Orta Doğu Ülkeleri ve komşu ülkeler başta olmak üzere jeopolitik ayrışmanın genişlemesini ve dünya genelinde ekonomik istikrarsızlığın artmasını beraberinde getirecektir.

1.1 Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

2023 yılında küresel büyüme, baskı altında kalmaya devam etmiş ancak stagflasyon ve küresel durgunluk riskine karşı dirençli bir görünüm sergilemiştir. İstihdam ve gelirlerdeki büyüme, beklenenden daha iyi oranda gerçekleşen hane halkı tüketimi ve kamu harcamaları da dahil olmak üzere ekonomiyi destekleyici talep yönlü gelişmeler ve özellikle işgücüne katılımda kaydedilen artışın etkisiyle zayıf da olsa istikrarlı büyümesini sürdürmüş, küresel görünüme yönelik risklerin dengelendiğini göstermiştir.

¹ Bu bölümün hazırlanmasında IMF'nin "World Economic Outlook, October 2023", "World Economic Outlook Update, January 2024" ve "World Economic Outlook, April 2024" raporlarından yararlanılmıştır.

2023 yılı küresel büyümede ABD'deki tüketici harcamaları ve konut dışı yatırımlar ile Çin'deki toparlanma etkili olurken, Avrupa'da düşük seyreden enerji (doğal gaz) fiyatları ve dirençli tüketici harcamaları, büyüme görünümündeki keskin yavaşlamayı engellemiştir.

IMF'nin Dünya Ekonomik Görünüm Raporu Nisan 2024 sayısında, 2023 yılında küresel ekonomik büyümenin %3,2 düzeyinde gerçekleştiği ve bu büyüme ivmesinin 2024-2025 döneminde de sürmesinin beklendiği ifade edilmiştir. Ancak küresel büyüme geçen yıl olduğu gibi 2000-2019 yılları ortalaması olan %4'ün altına inerek tarihsel ortalamanın altında kalmış, dünya ekonomisi vasatın altında bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bu zayıf büyümede, koronavirüs (Covid-19) salgınından kalan izler, Rusya-Ukrayna savaşının etkileri, sıkışan finansal koşullar, borçlanma maliyetlerinin yüksek seyretmesi ve borç kırılganlıkları, fon teminindeki zorluklar, bastırılmış yatırımlar, verimlilikte zayıf artış ve jeoekonomik ayrışma gibi faktörler belirleyici olmuştur. Zayıf büyüme aynı zamanda, orta ve düşük gelirli ülkelerin daha yüksek yaşam standartlarına ulaşma hızının yavaşladığını ve küresel ekonomik eşitsizliklerin devam ettiğini göstermiştir.

ABD ve İspanya dışında kalan gelişmiş ekonomilerdeki büyüme, gelişmekte olan ekonomilerdeki büyümenin gerisinde kalmıştır. Özellikle Avrupa'da, artan faiz oranları ve yüksek seyreden enerji maliyetleri, tüketici harcamalarını etkilemiş, bölgedeki toparlanmayı yavaşlatmıştır. Buna rağmen ABD'de artan hanehalkı harcamaları ve Çin'deki toparlanma büyüme rakamlarına olumlu yansımıştır. İsviçreli ve ABD'li yetkililerin bankacılık sektöründe yaşanan türbülansı kontrol altına almak için kararlı bir şekilde harekete geçmesi, finansal görünüme yönelik riskleri düşürmüştür.

Gelişmiş ekonomiler grubunda bir önceki yıla göre ABD ve Japonya hariç tüm ülkelerde büyüme hızı azalmış, %1,6 büyüme gerçekleşmiştir. Euro Bölgesi'nde büyüme, ABD ve Japonya'ya göre olumsuz ayrışırken, iç ve dış talepteki zayıflama ve Almanya'da yaşanan küçülme, bölgedeki büyümenin yavaşlamasında etkili olmuş, büyüme tahmini beklenenden daha zayıf kalarak %0,4 oranında gerçekleşmiştir. Almanya'da %0,3 küçülme görülürken, Fransa'da ve İtalya'da %0,9, İspanya'da %2,5 ve Yunanistan'da %2 oranında sınırlı büyüme kaydedilmiştir. Başlıca gelişmiş ekonomiler grubunda ABD'de büyüme ivmesi beklenenden güçlü gerçekleşerek %2,5 ölçülmüştür. Kanada'da ise %1,1 oranında zayıf bir büyüme oranı kaydedilirken, Birleşik Krallık'ta ise büyüme oranının %0,1 olacağı tahmin edilmektedir. Euro Bölgesindeki düşük büyüme rakamları Avrupa Birliği büyüme hızını da etkileyerek %0,6'ya geriletmiştir (Tablo1, Grafik1).

Yükselen piyasa ve gelişen ekonomilerin bir önceki yıla göre büyüme hızında artış yaşanmış, %4,3 olarak ölçülmüştür. Yüksek faiz oranları ve zayıf dış talebin büyümeyi baskılamasına rağmen Hindistan ölçülen %7,8'lik büyüme, Çin'deki toparlanmayla birlikte gerçekleşen %5,2'lik büyüme ve ASEAN ülkelerinde gerçekleşen %4,1'lik büyüme oranları, yükselen ve gelişen Asya grubunun büyümesine olumlu yansımış, bir önceki yıla göre %5,6'lık büyüme kaydedilmiştir.

Yükselen ve gelişen Avrupa grubundaki %3,2'lik büyümede Rusya'nın önemli etkisi olmuştur. 2022 yılında savaşın etkisiyle %1,2 küçülen Rusya'da, askeri ve sosyal transferlere yönelik kamu harcamalarında kaydedilen artış sayesinde beklenenden iyi bir büyüme gerçekleşerek büyüme hızı %3,6'ya yükselmiştir. Latin Amerika ve Karayipler'de hâlâ yüksek seyreden enflasyon, yüksek borçlanma mali-

yetleri ve mali alan eksikliği kısa vadeli beklentileri olumsuz etkilemiş, grupta büyüme hızı %2,3 olarak ölçülmüştür. 2022 yılında toparlanmaya başlayan Orta Doğu ve Orta Asya grubunda İsrail-Hamas çatışmasının etkisiyle bölgedeki belirsizliklerin ve risklerin artmasıyla birlikte büyüme hızı düşerek %2'ye gerilemiştir. Sahraaltı Afrika'da ise bölge ekonomilerinin birçoğunda artan borçlanma maliyetleri ve sıkılaşan kredi koşulları nedeniyle yaşanan fonlama sıkıntısı büyüme rakamlarına yansımış, büyüme hızı %3,4 olarak gerçekleşmiştir.

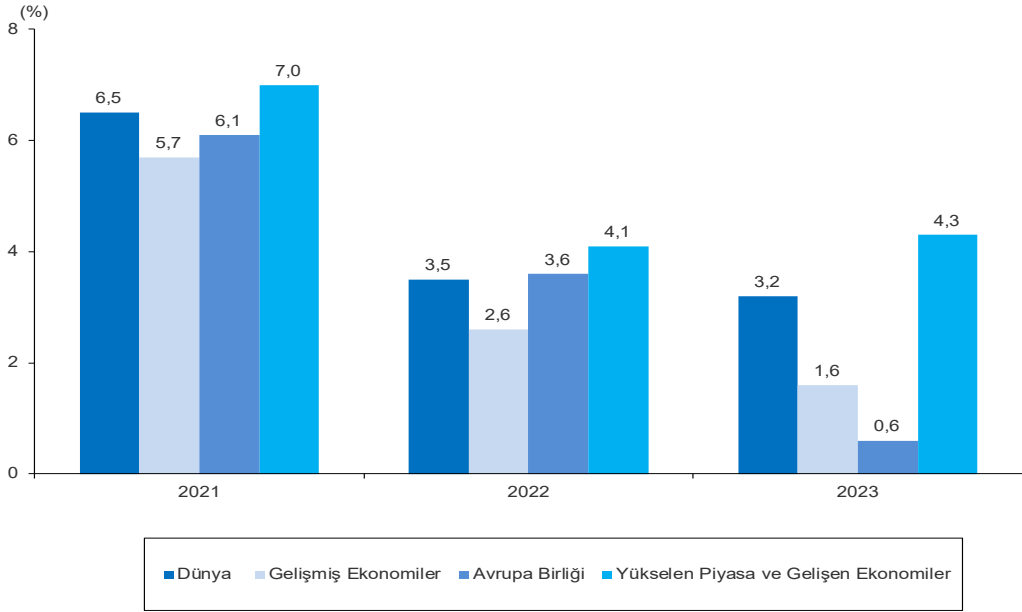
Tablo 1. GSYH Büyüme Hızları

	(%)		
Ülke Grupları/Ülkeler	2021	2022	2023
Dünya	6,5	3,5	3,2
Gelişmiş Ekonomiler	5,7	2,6	1,6
Euro Bölgesi	5,9	3,4	0,4
Almanya	3,2	1,8	-0,3
Fransa	6,3	2,5	0,9
İtalya	8,3	4,0	0,9
İspanya	6,4	5,8	2,5
Yunanistan	8,4	5,6	2,0
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	5,5	2,2	1,7
ABD	5,8	1,9	2,5
Birleşik Krallık ⁽¹⁾	8,7	4,3	0,1
Japonya	2,6	1,0	1,9
Kanada	5,3	3,8	1,1
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	5,8	2,7	1,8
Avrupa Birliği	6,1	3,6	0,6
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	7,0	4,1	4,3
Yükselen ve Gelişen Asya	7,7	4,4	5,6
ASEAN ⁽²⁾	4,1	5,5	4,1
Çin	8,5	3,0	5,2
Hindistan	9,7	7,0	7,8
Yükselen ve Gelişen Avrupa	7,5	1,2	3,2
Rusya ⁽¹⁾	6,0	-1,2	3,6
Türkiye	11,4	5,5	4,5
Latin Amerika ve Karayipler	7,3	4,2	2,3
Brezilya	4,8	3,0	2,9
Meksika	5,7	3,9	3,2
Orta Doğu ve Orta Asya	4,5	5,3	2,0
Sahraaltı Afrika	4,7	4,0	3,4

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

(1): 2023 yılı verisi tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 1. Seçilmiş Ülke Grupları GSYH Büyüme Hızları

1.2 Satınalma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Düşen GSYH

2023 yılında SGP'ye göre kişi başına GSYH dünya genelinde bir önceki yıla göre daha sınırlı bir artış göstermiştir. SGP'ye göre kişi başına GSYH'nin en fazla artış gösterdiği ülke grubu %8,9 ile yükselen ve gelişen Asya olmuştur. En az artış ise %4,4 ile Sahraaltı Afrika ülkelerinde gerçekleşmiştir (Tablo 2, Grafik 2).

SGP'ye göre kişi başına GSYH'nin en yüksek olduğu ülke grubu 67.971 dolar ile başlıca gelişmiş ekonomiler (G7) olurken, onu 66.359 dolar ile gelişmiş ekonomiler, 66.018 dolar ile diğer gelişmiş ekonomiler, 56.964 dolar ile Avrupa Birliği izlemiştir. En düşük olduğu ülke grubu ise 4.828 dolar ile Sahraaltı Afrika ülkeleri olmuştur.

2023 yılında Tablo 2'de yer alan ülkeler içinde satın alma gücü paritesine göre kişi başına milli geliri en yüksek ülke 81.632 dolar ile geçen yıl olduğu gibi ABD olmuştur. ABD'yi 65.584 dolar ile Almanya ve 59.712 dolar ile Kanada takip etmiştir. Kişi başına milli gelirin en düşük olduğu ülkelerin ise 9.339 dolar ile Hindistan, 20.001 dolar ile Brezilya ve 23.332 dolar ile Çin'in olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 2. Kişi Başına GSYH (Satınalma Gücü Paritesine Göre)

Ülke Grupları/Ülkeler	(Dolar)				
	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
Gelişmiş Ekonomiler	57.910	63.336	66.359	9,4	4,8
Euro Bölgesi	-	-	-	-	-
Almanya	59.184	64.031	65.584	8,2	2,4
Fransa ⁽¹⁾	51.429	56.255	58.647	9,4	4,3
İtalya	47.056	52.559	55.144	11,7	4,9
İspanya	42.357	47.670	50.436	12,5	5,8
Yunanistan ⁽¹⁾	32.265	37.219	39.395	15,4	5,8
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	59.386	64.765	67.971	9,1	4,9
ABD	70.996	77.192	81.632	8,7	5,8
Birleşik Krallık ⁽²⁾	50.213	55.661	57.492	10,8	3,3
Japonya	45.416	49.211	52.215	8,4	6,1
Kanada ⁽¹⁾	53.635	58.617	59.712	9,3	1,9
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	57.901	63.107	66.018	9,0	4,6
Avrupa Birliği	49.445	54.751	56.964	10,7	4,0
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	12.924	14.247	15.311	10,2	7,5
Yükselen ve Gelişen Asya	12.920	14.363	15.639	11,2	8,9
ASEAN ⁽³⁾	15.442	17.271	18.450	11,8	6,8
Çin ⁽¹⁾	19.387	21.386	23.332	10,3	9,1
Hindistan ⁽²⁾	7.406	8.424	9.339	13,7	10,9
Yükselen ve Gelişen Avrupa	30.304	33.126	35.641	9,3	7,6
Rusya ⁽¹⁾	31.279	32.887	35.401	5,1	7,6
Türkiye	35.019	39.280	42.064	12,2	7,1
Latin Amerika ve Karayipler	17.227	19.073	20.052	10,7	5,1
Brezilya ⁽¹⁾	17.193	18.861	20.001	9,7	6,0
Meksika ⁽²⁾	21.334	23.559	24.980	10,4	6,0
Orta Doğu ve Orta Asya	13.141	14.523	15.589	10,5	7,3
Sahraaltı Afrika	4.263	4.624	4.828	8,5	4,4

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

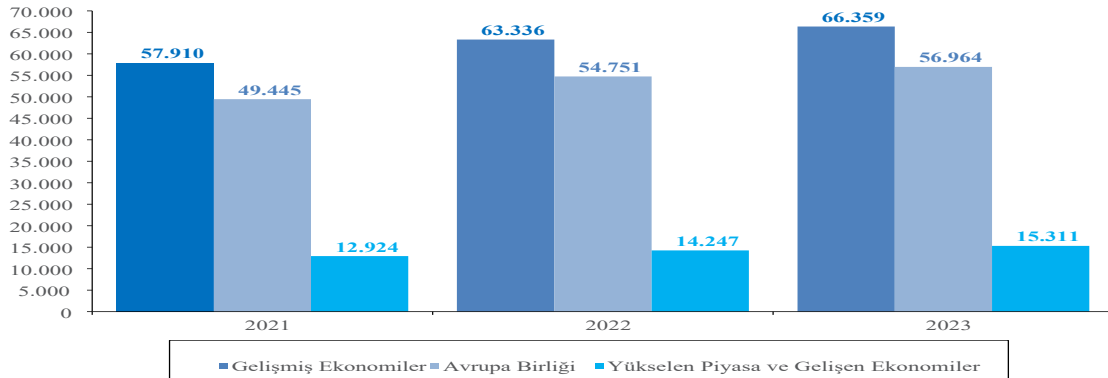
(1): 2023 yılı verisi tahmindir.

(2): 2021, 2022 ve 2023 yılı verisi tahmindir.

(3): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 2. Kişi Başına GSYH (Satınalma Gücü Paritesine Göre)

(Dolar)

Kaynak: IMF.

1.3 Yatırım

2023 yılında gelişmiş ekonomiler başta olmak üzere uygulanan sıkı para politikaları sonucunda dünya genelinde yatırımların GSYH'ye oranında sınırlı bir düşüş meydana gelmiştir. 2022 yılında %27,5 olan toplam yatırım/GSYH oranı, 2023 yılında 0,9 puanlık azalışla %26,6'ya gerilemiştir. Toplam yatırım/GSYH oranının en yüksek olduğu ülke grubu bir önceki yıl olduğu gibi %38,7 ile yükselen ve gelişen Asya ekonomileri olmuş, onu %26,2 ile Orta Doğu ve Orta Asya, %25,5 ile diğer gelişmiş ekonomiler, %25 ile yükselen ve gelişen Avrupa ülkeleri takip etmiştir (Tablo 3).

Ülkeler itibarıyla toplam yatırım/GSYH oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla %42,1 ile Çin, %33 ile Hindistan, %29,4 ile Türkiye ve %27,1 ile Fransa olmuştur. Toplam yatırım/GSYH oranının en düşük olduğu ülkeler ise %16,1 ile Brezilya, %16,8 ile Yunanistan olurken, onları %18,4 ile Birleşik Krallık'ın takip edeceği tahmin edilmektedir.

2023 yılında sadece Rusya ve Meksika'daki yatırım harcamalarının GSYH oranında artış meydana gelmiştir. Rusya'da savaşın belirsizliğini korumasına rağmen yatırım harcamalarında görülen toparlanmayla yatırımların GSYH'ye oranının bir önceki yıla göre 4 puan artarak %26,8 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu oran Meksika'da ise 2,1 puan artışla %24,8 olurken, Hindistan'da %33 ile bir önceki yıla göre değişiklik göstermemiştir.

Tablo 3. Toplam Yatırım/GSYH

Ülke Grupları/Ülkeler	2021	2022	(%) 2023
Dünya	27,2	27,5	26,6
Gelişmiş Ekonomiler	22,8	23,5	22,7
Euro Bölgesi	23,2	24,4	22,9
Almanya	23,2	25,0	23,6
Fransa	24,9	28,0	27,1
İtalya	21,7	23,1	20,9
İspanya	21,6	21,5	20,3
Yunanistan	17,7	21,1	16,8
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	22,2	23,1	22,2
ABD	21,4	21,9	21,3
Birleşik Krallık ⁽¹⁾	17,5	19,3	18,4
Japonya	25,7	26,6	26,2
Kanada	24,3	25,4	23,9
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	26,2	26,2	25,5
Avrupa Birliği	23,5	25,0	23,2
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	33,5	33,0	32,2
Yükselen ve Gelişen Asya	39,8	39,7	38,7
ASEAN ⁽²⁾	27,2	26,8	26,2
Çin	43,3	43,2	42,1
Hindistan	32,1	33,0	33,0
Yükselen ve Gelişen Avrupa	24,5	25,5	25,0
Rusya ⁽¹⁾	22,7	22,8	26,8
Türkiye	31,4	35,0	29,4
Latin Amerika ve Karayipler	20,5	20,4	19,5
Brezilya	19,5	18,1	16,1
Meksika	21,6	22,7	24,8
Orta Doğu ve Orta Asya	25,4	24,8	26,2
Sahraaltı Afrika	22,3	21,5	21,7

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

(1): 2023 yılı verisi tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

1.4 Tüketici Fiyat Endeksi

Dünya genelinde koronavirüs (Covid-19) salgınının ardından 2022 yılında enflasyon rakamlarında önemli artışlar meydana gelmiş, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere merkez bankaları sıkı para politikalarını hızla uygulamaya geçirmiştir. Merkez bankaları, enflasyon beklentilerini sabitlemek ve kredibiliteyi korumak için 2023 yılında da para politikasını sıkılaştırmaya devam etmiş, manşet enflasyon oranları düşmeye başladıkça faiz artışlarının hızını azaltmıştır. Manşet enflasyon oranları düşerken, ABD ve Avrupa'daki çekirdek enflasyon, artan hizmet fiyatları ve yüksek ücret artışı nedeniyle yüksek olmaya devam etmiştir.

Küresel gıda fiyatları Karadeniz Tahıl Girişimi kapsamında Ukrayna limanlarından ihracatın yeniden başlamasının da etkisiyle 2022 yılının ortalarından itibaren düşmeye başlamıştır. 2023 yılında enflasyon, düşük emtia fiyatları, küresel arz kısıtlamalarındaki azalış ve amortisman baskıları nedeniyle gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin çoğunda düşüş eğilimi göstermiştir. Küresel enflasyon, düşen gıda ve enerji fiyatları ile yumuşayan küresel talep nedeniyle 2023 yılında belirgin şekilde iyileşmeyle 2,7 puan azalarak %6,2'ye gerilemiştir. Ancak bu oran halen 2000-2019 dönemi ortalaması olan %3,9'un oldukça üzerinde olup aşağı yönlü risklerin devam ettiği söylenmektedir (Tablo 4, Grafik 3).

Yıllık enflasyon Euro bölgesinde 6,3 puan azalarak %2,9'a, başlıca gelişmiş ekonomilerde 4,2 puan azalarak %3,1'e, diğer gelişmiş ekonomilerde de 2,7 puan azalarak %3,3'e gerilemiş ve böylelikle enflasyon gelişmiş ekonomiler grubunda 4,2 puan azalarak %3,1 olmuştur.

Enflasyon yükselen piyasa ve gelişen ekonomiler grubunda da düşüşünü sürdürerek 1,7 puanlık azalışla %8,4'e, yükselen ve gelişen Asya ekonomilerinde 2,2 puanlık azalışla %1,8'e, yükselen ve gelişen Avrupa'da 6,1 puanlık azalışla %20,4'e gerilerken, Latin Amerika ve Karayipler'de 2 puanlık artışla %16,6'ya yükselmiştir.

Enflasyonun, gelişmiş ülkeler grubunda yer alan Fransa'da %4,2, Birleşik Krallık'ta %4, Yunanistan'da %3,7, İspanya'da %3,3, ABD'de ve Kanada'da %3,2, Almanya'da %3, Japonya'da %2,9 ve İtalya'da %0,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yükselen ve gelişen Asya ekonomileri grubunda yer alan Çin'de enflasyonun bir önceki yıla göre düşerek %-0,3 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Yükselen ve gelişen Avrupa ekonomileri grubunda yer alan Rusya'da ise enflasyon %7,4'e gerilemiştir.

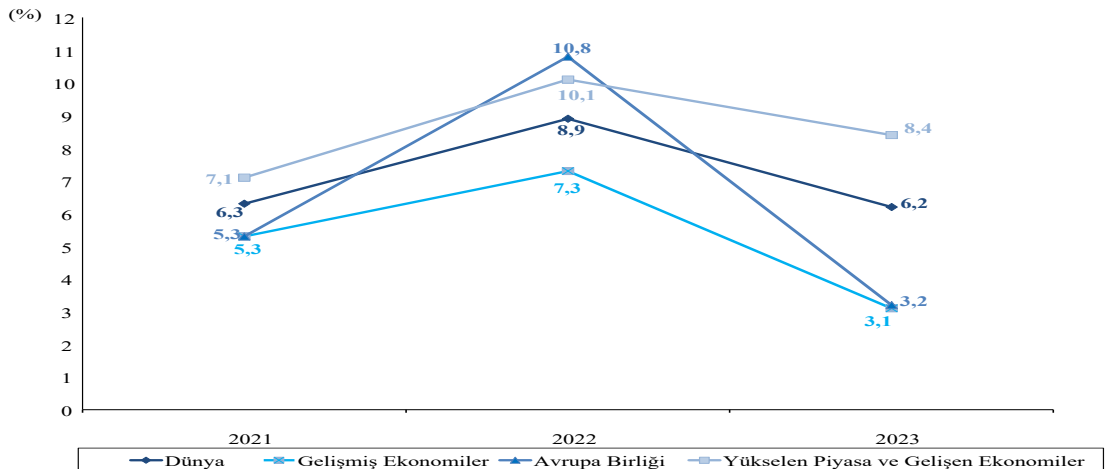
Tablo 4. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları

Ülke Grupları/Ülkeler	2021	2022	2023
Dünya	6,3	8,9	6,2
Gelişmiş Ekonomiler	5,3	7,3	3,1
Euro Bölgesi	5,0	9,2	2,9
Almanya	5,4	10,8	3,0
Fransa	3,4	7,0	4,2
İtalya	4,2	12,3	0,5
İspanya	6,6	5,5	3,3
Yunanistan	4,4	7,6	3,7
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	5,6	7,3	3,1
ABD	7,4	6,4	3,2
Birleşik Krallık	5,4	10,5	4,0
Japonya	0,5	3,9	2,9
Kanada	4,7	6,6	3,2
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	3,5	6,0	3,3
Avrupa Birliği	5,3	10,8	3,2
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	7,1	10,1	8,4
Yükselen ve Gelişen Asya	2,8	4,0	1,8
ASEAN ⁽²⁾	2,4	5,7	2,4
Çin ⁽¹⁾	1,4	1,8	-0,3
Hindistan	6,3	6,2	5,1
Yükselen ve Gelişen Avrupa	15,1	26,5	20,4
Rusya	8,4	11,9	7,4
Türkiye	36,1	64,3	64,8
Latin Amerika ve Karayipler	11,5	14,6	16,6
Brezilya	10,1	5,8	4,6
Meksika	7,4	7,8	4,4
Ortadoğu ve Orta Asya	12,4	15,7	16,7
Sahraaltı Afrika	11,6	16,1	16,6

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

(1): 2023 yılı verisi tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları

Kaynak: IMF.

1.5 Uluslararası Mal Piyasaları ve Seçilmiş Malların Fiyatları

2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, emtia fiyatlarını oldukça olumsuz etkilemiş, önemli artışları beraberinde getirmiştir. Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşmasının devreye girmesiyle ticaretin tekrar başlaması, piyasaları rahatlatmıştır. Savaşla birlikte enerji fiyatlarında görülen ani yükselişler de, sıcak çatışmaların oldukça azalmasıyla yapılan anlaşmalarla birlikte gerilemiştir. 17 Temmuz 2023'de sona eren Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşmasına rağmen, bölgede sıcak çatışmaların azalması, 2023 yılında doğalgaz başta olmak üzere emtia fiyatlarında önemli düşüşleri beraberinde getirmiştir. OPEC+ 'nın Nisan ayındaki beklenmedik üretim kesintisine ve Avrupa Birliği'nin deniz yoluyla taşınan Rus ham petrolüne yönelik ambargosuna rağmen, petrol fiyatları düşmeye devam etmiştir. Ayrıca, yüksek enflasyonla mücadele kapsamında uygulanan para politikalarının etkisiyle dünya genelinde gıda fiyat endeksinde düşüş kaydedilmiştir. Dünya mal fiyat endekslerinde en fazla değişim %62,8 azalış ile doğalgaz fiyat endeksinde görülmüştür. Onu %36,7 ile enerji fiyat endeksi ve %23,3 ile petrol ve petrol dışı mal fiyat endeksindeki azalışlar takip etmiştir. Petrol fiyat endeksinde %16,3, tarımsal hammadde fiyat endeksinde %15,6, gıda ve içecek ürünleri fiyat endeksinde %6,1, petrol dışı mal fiyat endeksinde %5,6, sanayi girdileri fiyat endeksinde %5,3 ve metal ürünleri fiyat endeksinde %2,8 düşüş gerçekleşmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Dünya Mal Fiyat Endeksleri

Bileşenler	(2016=100)					
	Endeks			Değişim (%)		
	2021	2022	2023	2022	2023	
Petrol ve petrol dışı mal fiyat endeksi	161,5	215,9	165,7	33,7	-23,3	
Petrol dışı mal fiyat endeksi	146,6	158,1	149,2	7,8	-5,6	
Gıda ve içecek ürünleri fiyat endeksi	126,4	145,1	136,3	14,8	-6,1	
Sanayi girdileri fiyat endeksi	179,2	172,8	163,7	-3,6	-5,3	
Tarımsal hammadde fiyat endeksi	113,4	119,9	101,2	5,7	-15,6	
Metal ürünleri fiyat endeksi	205,4	193,9	188,5	-5,6	-2,8	
Enerji fiyat endeksi	183,1	299,5	189,5	63,6	-36,7	
Petrol fiyat endeksi	160,2	222,9	186,5	39,1	-16,3	
Doğal gaz fiyat endeksi	253,7	521,6	193,9	105,6	-62,8	

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

2023 yılında fiyatı en çok artan gıda ürünü %72,5 ile zeytinyağı olurken onu %66,7 ile portakal, %27,7 ile şeker ve %26,1 ile pirinç izlemiştir. Fiyatında en çok azalış görülen gıda ürünü ise %37 ile ayçiçek yağı olurken onu %24,4 ile buğday, %21 ile mısır ve %19,4 ile kahve (yumuşak aroma) izlemiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Malların Fiyatları

Seçilmiş Ürünler	Ölçü ⁽¹⁾	Fiyat			Değişim (%)	
		2021	2022	2023	2022	2023
Buğday	\$/MT	265,8	360,2	272,3	35,5	-24,4
Mısır	\$/MT	259,4	318,4	251,5	22,7	-21,0
Pirinç	\$/MT	442,0	419,1	528,6	-5,2	26,1
Soya fasulyesi	\$/MT	505,1	569,7	520,5	12,8	-8,6
Yer fıstığı	\$/MT	2.085,9	2.426,2	2.545,6	16,3	4,9
Ayçiçek yağı	\$/MT	1.718,9	1.934,2	1.218,1	12,5	-37,0
Zeytinyağı	\$/MT	4.184,8	4.469,9	7.709,6	6,8	72,5
Portakal	\$/MT	1,2	1,8	3,0	50,0	66,7
Muz	\$/MT	1.208,4	1.492,6	1.599,8	23,5	7,2
Şeker (Serbest Piyasa)	cts/lb	17,9	18,8	24,0	5,0	27,7
Çay	cts/Kg	267,2	277,9	290,2	4,0	4,4
Kahve (yumuşak aroma)	cts/lb	204,7	255,5	206,0	24,8	-19,4
Kahve (sert aroma)	cts/lb	89,8	103,6	119,1	15,4	15,0
Pamuk	cts/lb	101,2	130,1	95,0	28,6	-27,0
Yün (23 Mikron)	cts/Kg	908,7	881,0	882,5	-3,0	0,2
Kauçuk	cts/lb	94,5	83,3	71,8	-11,9	-13,8
Alüminyum	\$/MT	2.473,0	2.707,0	2.256,1	9,5	-16,7
Bakır	\$/MT	9.317,4	8.828,9	8.490,8	-5,2	-3,8
Nikel	\$/MT	18.467,1	25.867,3	21.528,7	40,1	-16,8
Çinko	\$/MT	3.002,8	3.484,9	2.653,0	16,1	-23,9
Demir	\$/MT	158,2	120,7	120,3	-23,7	-0,3
Ham petrol (Brent)	\$/bbl	70,8	99,0	82,3	39,8	-16,9
Ham petrol (Batı Teksas)	\$/bbl	68,0	94,8	77,6	39,4	-18,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

(1): lb=0.4536 Kg, bbl(varil)=159 lt, MT: Metrik Ton

2023 yılında brent ham petrol fiyatı 2022 yılına göre %16,9 azalarak varil başına 99 dolardan 82,3 dolara, Batı Teksas ham petrol fiyatı %18,1 azalarak 94,8 dolardan 77,6 dolara gerilemiştir. Çinko fiyatında %23,9, nikel fiyatında %16,8, alüminyum fiyatında %16,7, bakır fiyatında %3,8 ve demir fiyatında %0,3 düşüş kaydedilmiştir. Pamuk fiyatında %27, kauçuk fiyatında %13,8 düşüş gerçekleşirken, yün (23 mikron) fiyatında %0,2 artış kaydedilmiştir.

1.6 Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi

2023 yılında enflasyonist baskının azalması ve bir önceki yıl uygulanmaya başlanan sıkı para politikalarının yumuşamaya başlaması ülkelerin merkezi yönetim bütçe dengelerini de etkilemiştir. Bir önceki yıl olduğu gibi 2023 yılında da bütçe fazlası veren ülkenin olmayacağı, bütçe açıklarında bir önceki yıla göre bazı gelişmiş ekonomilerde artışların görüleceği, bazılarında ise küçülmeler yaşanacağı tahmin edilmektedir.

Merkezi yönetim bütçe açığının gayrisafi yurt içi hasılaya oranı gelişmiş ekonomilerde 0,9 puanlık artışla %5,6'ya, başlıca gelişmiş ekonomilerde 1,3 puanlık artışla %6,8'e yükselirken, Euro bölgesinde 0,2 puanlık azalışla %3,3'e gerilemiştir. Almanya ve İtalya'da azalan bütçe açığının, İspanya ve Yunanistan'da da azalacağı, Fransa'da ise artaracağı tahmin edilmektedir. Birleşik Krallık ve Kanada'da bütçe açığının GSYH oranında artış meydana gelmiştir. ABD ve Japonya'da bütçe açıklarının artış göstereceği tahmin edilmektedir.

Bütçe açığının GSYH'ye oranının en yüksek olduğu ülkelerin %8,7 ile Hindistan ve %8,6 ile ABD olacağı tahmin edilmektedir. Bu ülkeleri %8 ile Brezilya ve %6,6 Çin takip etmiştir. Bütçe açığını kapatmaya yönelik en iyi görünümü sergileyen ülke %0,7 ile Kanada olurken, onu %1,6 ile Yunanistan'ın takip edeceği tahmin edilmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi/GSYH

Ülke Grupları/Ülkeler	2021	2022	2023
Gelişmiş Ekonomiler	-6,6	-4,7	-5,6
Euro Bölgesi	-4,0	-3,5	-3,3
Almanya	-3,0	-2,2	-1,9
Fransa ⁽¹⁾	-5,0	-4,2	-4,9
İtalya	-8,1	-9,2	-7,8
İspanya ⁽¹⁾	-4,0	-4,5	-3,7
Yunanistan ⁽¹⁾	-3,9	-1,8	-1,6
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	-7,9	-5,5	-6,8
ABD ⁽¹⁾	-10,8	-6,8	-8,6
Birleşik Krallık	-3,3	-3,0	-4,7
Japonya ⁽¹⁾	-5,4	-4,3	-5,8
Kanada	-1,9	-0,4	-0,7
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	-2,6	-1,8	-1,6
Avrupa Birliği	-	-	-
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	-	-	-
Yükselen ve Gelişen Asya	-	-	-
ASEAN ⁽²⁾	-	-	-
Çin	-5,6	-6,6	-6,6
Hindistan ⁽¹⁾	-8,3	-9,3	-8,7
Yükselen ve Gelişen Avrupa	-	-	-
Rusya	0,5	-1,3	-2,5
Türkiye	-3,8	-2,0	-2,7
Latin Amerika ve Karayipler	-	-	-
Brezilya	-2,9	-6,3	-8,0
Meksika ⁽¹⁾	-3,2	-4,1	-4,5
Orta Doğu ve Orta Asya	-	-	-
Sahraaltı Afrika	-	-	-

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

(1): 2023 yılı verisi tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

1.7 Dünya Ticaret Hacmi

2023 yılında küresel ticaret bir önceki yıla göre olumsuz bir görünüm sergilemiştir. Tedarik zinciri kısıtlamaları ve yüksek nakliye maliyetleri hafiflemiş olsa da, salgının kalıcı etkileri, Rusya-Ukrayna savaşı ile İsrail-Hamas arasında yaşanan çatışmanın belirsizliğini korumasıyla artan jeopolitik gerilimler, parasal sıkılaştırmayla birlikte yüksek seyreden faiz oranları, Çin emlak piyasasında yaşanan sıkıntılar, küresel ticaretin yavaşlamasına neden olan başlıca etkenler olmuştur. İhracat ve ithalat hacmi artış oranı oldukça gerilemiştir. 2022 yılında %5,2 olarak ölçülen dünya ticaret hacmi büyümesi, 2023 yılında %0,3'e gerilemiştir. Dünya ihracat rakamlarına bakıldığında gelişmiş ekonomilerde sınırlı yükselişler gözlenirken, yükselen piyasa ve gelişen ekonomilerde küçülme meydana gelmiştir. İthalat rakamlarında da artış çok sınırlı kalmıştır. Dünya ihracat hacmi artış hızı %5,2'den %0,5'e, ithalat hacmi artış hızı ise %5,9'dan %0,1'e gerilemiştir (Tablo 8).

2023 yılında Euro bölgesi ihracatı %0,9 azalırken, başlıca gelişmiş ekonomiler ihracatı %1,2, diğer gelişmiş ekonomilerin ihracatı %1,8 artmış ve böylece gelişmiş ekonomiler grubu ihracatı %0,9 artış göstermiştir. Euro bölgesinde yer alan Almanya'nın ihracatında %1,7'lik azalış görülürken, Yunanistan'ın ihracatında %2,8, İspanya'nın ihracatında %2,3 artış meydana gelmiştir. Başlıca gelişmiş ekonomiler içinde yer alan Kanada'nın ihracatında %5,7, Japonya'nın ihracatında %3 ve ABD'nin ihracatında %2,7 artış görülürken, Birleşik Krallık'ın ihracatında ise %1,4 azalış kaydedilmiştir.

Yükselen piyasa ve gelişen ekonomiler grubunda, gelişmiş ekonomilerin aksine ihracat rakamlarında genellikle düşüşler meydana gelmiş, ihracat hacmi %0,1 küçülmüştür. Yükselen ve gelişen Asya ihracatı değişimi %0 ile durma noktasına gelirken, yükselen ve gelişen Avrupa ihracatında %5,6, Latin Amerika ve Karayipler ihracatında %0,1 azalış gerçekleşmiştir. Bölgedeki jeopolitik gerilimlere rağmen Ortadoğu ve Orta Asya ihracatında ise %4,8 ve Sahraaltı Afrika ihracatında %2,5 artış görülmüştür.

Savaşta Rusya'nın ihracatında %15,6, Çin'in ihracatında %0,3 küçülme görülürken, ASEAN ülkelerinin ihracatında %2,1 ve Brezilya'nın ihracatında %9,4 artış gerçekleşmiştir.

2023 yılında ülke gruplarının genelinde ithalat artış hızında düşüşler yaşanmış, diğer gelişmiş ekonomiler ve yükselen piyasa ve gelişen ekonomiler grubunda sınırlı yükselişler kaydedilmiştir.

2023 yılında gelişmiş ekonomiler ithalatı %1, onun altında yer alan Euro Bölgesi ve başlıca gelişmiş ekonomiler ithalatı %1,5 azalmıştır. Sadece %0,3 ile İspanya ve %1 ile Kanada'nın ithalat hacminde büyüme gerçekleştirmiştir. İthalat hacminde en yüksek azalış %3 ile Almanya'da görülmüştür.

Yükselen piyasa ve gelişen ekonomiler grubu ithalatında özellikle yükselen ve gelişen Avrupa ülkelerinin katkısıyla %2'lik büyüme kaydedilmiştir. Yükselen ve gelişen Avrupa ülkeleri ithalatındaki artış hızı savaşta Rusya'nın ithalatında gerçekleşen toparlanma ve Türkiye'deki ithalat artışıyla birlikte %5,2'ye yükselmiştir. Yükselen ve gelişen Asya'nın ithalatında %0,6, Latin Amerika ve Karayip'lerin ithalatında %0,7, Ortadoğu ve Orta Asya'nın ithalatında %4,7 ve Sahraaltı Afrika'nın ithalatında %2,6 artış kaydedilmiştir.

Rusya'nın ithalat hacminde %16, Meksika'nın ithalat hacminde %5,7 ve Çin'in ithalat hacminde %3 büyüme görülürken, Brezilya'nın ithalat hacminde %3,3 küçülme gerçekleşmiştir.

Tablo 8. Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmet Ticareti) Değişim Oranları

Ülke Grupları/Ülkeler	2021	2022	2023 (%)
Dünya Ticaret Hacmi	11,0	5,6	0,3
Dünya İhracat Hacmi	11,1	5,2	0,5
Gelişmiş Ekonomiler	9,9	5,6	0,9
Euro Bölgesi	11,4	7,5	-0,9
Almanya	9,5	3,5	-1,7
Fransa ⁽¹⁾	10,7	7,4	1,5
İtalya ⁽¹⁾	14,1	10,2	0,2
İspanya	13,5	15,2	2,3
Yunanistan	21,5	9,1	2,8
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	8,3	6,2	1,2
ABD	6,3	7,0	2,7
Birleşik Krallık	4,9	9,0	-1,4
Japonya	11,9	5,3	3,0
Kanada	2,7	3,2	5,7
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	11,2	1,7	1,8
Avrupa Birliği	-	-	-
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	13,0	4,7	-0,1
Yükselen ve Gelişen Asya	17,2	2,6	0,0
ASEAN ⁽²⁾	12,3	4,5	2,1
Çin	18,5	-0,2	-0,3
Hindistan	19,7	9,8	-0,9
Yükselen ve Gelişen Avrupa	12,9	2,3	-5,6
Rusya	0,6	-8,4	-15,6
Türkiye	32,4	19,1	-4,8
Latin Amerika ve Karayipler	7,9	7,7	-0,1
Brezilya	2,3	6,1	9,4
Meksika	7,2	8,7	-6,9
Orta Doğu ve Orta Asya	3,4	13,1	4,8
Sahraaltı Afrika	3,0	5,8	2,5
Dünya İthalat Hacmi	10,9	5,9	0,1
Gelişmiş Ekonomiler	10,3	7,1	-1,0
Euro Bölgesi	9,2	8,0	-1,5
Almanya	8,8	6,8	-3,0
Fransa ⁽¹⁾	9,0	9,0	-0,1
İtalya ⁽¹⁾	15,6	12,9	-0,5
İspanya	14,9	7,0	0,3
Yunanistan	9,0	3,4	-1,5
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	10,6	9,0	-1,5
ABD	14,5	8,6	-1,7
Birleşik Krallık	6,1	14,6	-1,6
Japonya	5,1	7,9	-1,3
Kanada	8,1	7,6	1,0
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	11,0	2,8	0,2
Avrupa Birliği	-	-	-
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	12,1	3,9	2,0
Yükselen ve Gelişen Asya	13,2	2,0	0,6
ASEAN ⁽²⁾	14,7	7,2	-1,2
Çin	10,5	-2,6	3,0
Hindistan	19,4	10,0	-0,1
Yükselen ve Gelişen Avrupa	12,5	2,0	5,2
Rusya	16,7	-14,6	16,0
Türkiye	3,2	11,9	15,2
Latin Amerika ve Karayipler	18,4	7,2	0,7
Brezilya	17,4	0,4	-3,3
Meksika	15,1	8,3	5,7
Orta Doğu ve Orta Asya	5,1	9,8	4,7
Sahraaltı Afrika	1,8	7,0	2,6

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

(1): 2023 yılı verisi tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

1.8 Cari İşlemler Dengesi

2022 yılında Rusya-Ukrayna savaşı sebebiyle küresel ticarete yaşanan sıkıntılar ülkelerin cari işlemler dengesine olumsuz yansırken, 2023 yılında cari dengelerde toparlanmalar görülmeye başlanmıştır.

2022 yılında gelişmiş ekonomilerde GSYH'nin %0,3'ü düzeyinde olan cari açık, 2023 yılında %0,5 fazlaya dönüşmüştür. Euro bölgesinde 2022 yılında cari açığın GSYH'ye oranı %0,5 iken, 2023 yılında %1,9 cari fazla verilmiştir. Başlıca gelişmiş ekonomilerde ise cari açığın GSYH'ye oranı %2'den %1'e gerilemiştir (Tablo 9, Grafik 4).

Tablo 9. Cari İşlemler Dengesi/GSYH

	(%)		
Ülke Grupları/Ülkeler	2021	2022	2023
Gelişmiş Ekonomiler	1,0	-0,3	0,5
Euro Bölgesi	2,8	-0,5	1,9
Almanya	7,7	4,4	6,8
Fransa ⁽¹⁾	0,4	-2,0	-0,8
İtalya ⁽¹⁾	2,4	-1,5	0,2
İspanya	0,8	0,6	2,6
Yunanistan	-7,1	-10,7	-6,9
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	-0,6	-2,0	-1,0
ABD ⁽¹⁾	-3,5	-3,8	-3,0
Birleşik Krallık ⁽¹⁾	-0,5	-3,1	-2,2
Japonya	3,9	2,0	3,4
Kanada	0,0	-0,4	-0,6
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	7,0	7,0	6,4
Avrupa Birliği	3,7	1,2	3,1
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	0,9	1,5	0,6
Yükselen ve Gelişen Asya	1,2	1,2	1,0
ASEAN ⁽²⁾	3,0	2,6	3,0
Çin ⁽¹⁾	2,0	2,3	1,5
Hindistan	-1,2	-2,0	-1,2
Yükselen ve Gelişen Avrupa	1,5	2,7	-0,5
Rusya ⁽¹⁾	6,6	10,5	2,5
Türkiye	-0,9	-5,4	-4,1
Latin Amerika ve Karayipler	-2,0	-2,4	-1,2
Brezilya	-2,8	-2,5	-1,3
Meksika	-0,3	-1,2	-0,3
Orta Doğu ve Orta Asya	3,4	8,4	4,0
Sahraaltı Afrika	-1,0	-2,0	-2,8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

(1): 2023 yılı verisi tahmindir.

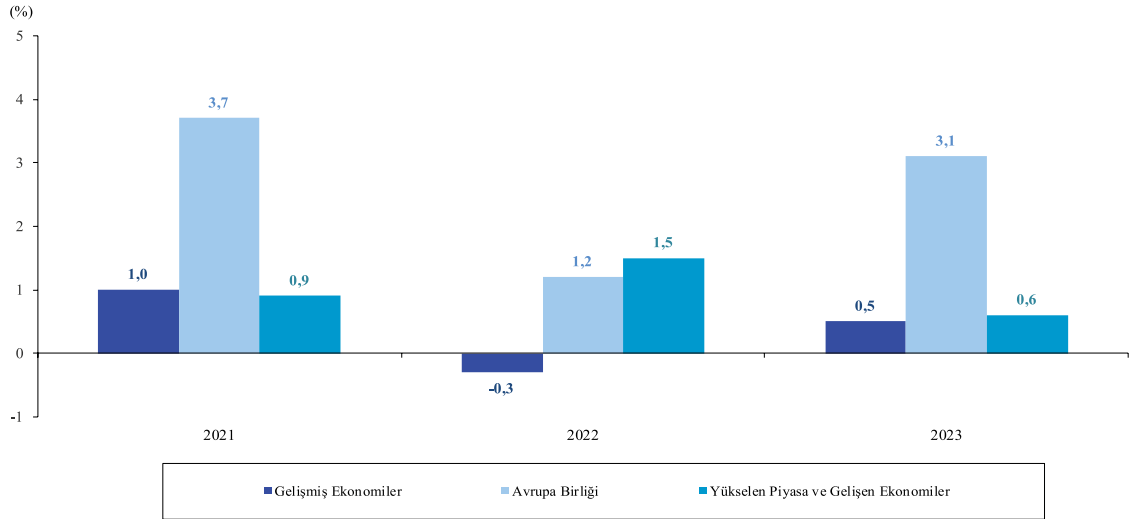
(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Yükselen piyasa ve gelişen ekonomilerde cari işlemler fazlasının GSYH'ye oranı %1,5'den %0,6'ya gerilemiştir. Yükselen ve gelişen Asya'da GSYH'nin %1'i, Orta Doğu ve Orta Asya'da %4'ü oranında cari fazla verilirken, yükselen ve gelişen Avrupa'da GSYH'nin %0,5'i, Latin Amerika ve Karayipler'de %1,2'si ve Sahraaltı Afrika'da %2,8'i oranında cari açık verilmiştir.

Euro bölgesi ülkelerinden Almanya'da GSYH'nin %6,8'i, İspanya'da GSYH'nin %2,6'sı oranında cari fazla verilirken, Yunanistan'da GSYH'nin %6,9'u oranında cari açık verilmiştir. Fransa'da %0,8 oranında cari açık verileceği beklenirken, İtalya'da da %0,2 cari fazla verileceği tahmin edilmektedir.

Gelişmiş ülkeler arasında yer alan Japonya'da GSYH'nin %3,4'ü oranında cari fazla verilirken, Kanada'da GSYH'nin %0,6'sı oranında cari açık verilmiştir. ABD'nin GSYH'nin %3'ü, Birleşik Krallık'ın ise GSYH'nin %2,2'si oranında cari açık vereceği öngörülmektedir. Yükselen piyasa ve gelişen ekonomiler içinde bulunan Çin'de GSYH'nin %1,5'i ve Rusya'da GSYH'nin %2,5'i oranında cari fazla verileceği tahmin edilmektedir.

Grafik 4. Cari İşlemler Dengesi/GSYH

Kaynak: IMF.

1.9 İşsizlik Oranları

2023 yılında işgücü piyasaları, gelişmiş ekonomilerdeki sıklığını korumuştur. İşgücü arzı ve talebi arasındaki salgın sonrası yaşanan uyumsuzluklar, ücretler üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturmaya devam etmiştir. Gelişmiş ekonomilerde parasal sıkılaşmanın daha ılımlı olsa da devam etmesi, piyasaların soğumasına, krediye ulaşmada zorluklara sebep olmuş, işsizlik bir önceki yıla göre sınırlı bir düşüş göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, işgücüne katılım oranı 2022 yılıyla benzer seyretmiştir. FED'in parasal sıkılaşmaya gitmesi, inşaat, imalat ve perakende sektörlerindeki istihdamı olumsuz etkilemiştir. Bazı Avrupa ekonomilerinin 2023'te hafif bir durgunluk yaşamasına rağmen Euro Bölgesi'nde sınırlı bir düşüş gözlemlenmiştir. İşsizlik Fransa'da yükselirken, diğer ülkelerde düşmeye başlamıştır.

İşsizlik oranı 2023 yılında gelişmiş ekonomilerde %4,5'den %4,4'e gerilemiştir. Euro Bölgesi, başlıca gelişmiş ekonomiler ve diğer gelişmiş ekonomilerde işsizlik oranları sırasıyla %6,5, %4,1 ve %3,4 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 10, Grafik 5).

Euro Bölgesi'nde yer alan Almanya'da işsizlik oranı bir önceki yıla göre 0,1 puanlık düşüşle %3'e, İspanya'da 0,8 puanlık düşüşle %12,1'e, Yunanistan'da 1,5 puanlık düşüşle %10,9'a gerilemiştir. İtalya'da 0,4 puanlık düşüşle %7,7'ye gerilemesi beklenirken, Fransa'da 0,1 artarak %7,4'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

İşsizlik oranı başlıca gelişmiş ülkeler içinde yer alan ABD'de %3,6 ve Japonya'da %2,6 ile değişmezken, Birleşik Krallık ve Kanada'da 0,1 puanlık artışla sırasıyla %4 ve %5,4 oranında gerçekleşmiştir.

Yükselen piyasa ve gelişen ekonomiler içinde yer alan Çin'de işsizlik oranı salgın ile ilgili kısıtlamaların gevşetilmesi ve kentsel işsizlik oranının düşmesiyle %5,2'ye gerilemiş ancak salgın öncesi seviyenin üzerinde kalmaya devam etmiştir. Rusya'da işsizlik oranı 2023 yılında da belirsizliğini koruyan savaşa rağmen düşmeye devam ederek %3,2 oranında gerçekleşirken, Brezilya'da işsizlik oranı 1,3 puanlık düşüşle %8'e gerilemiştir. Meksika'da da işsizlik oranının 0,5 puanlık düşüşle %2,8'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Tablo 10. İşsizlik Oranları

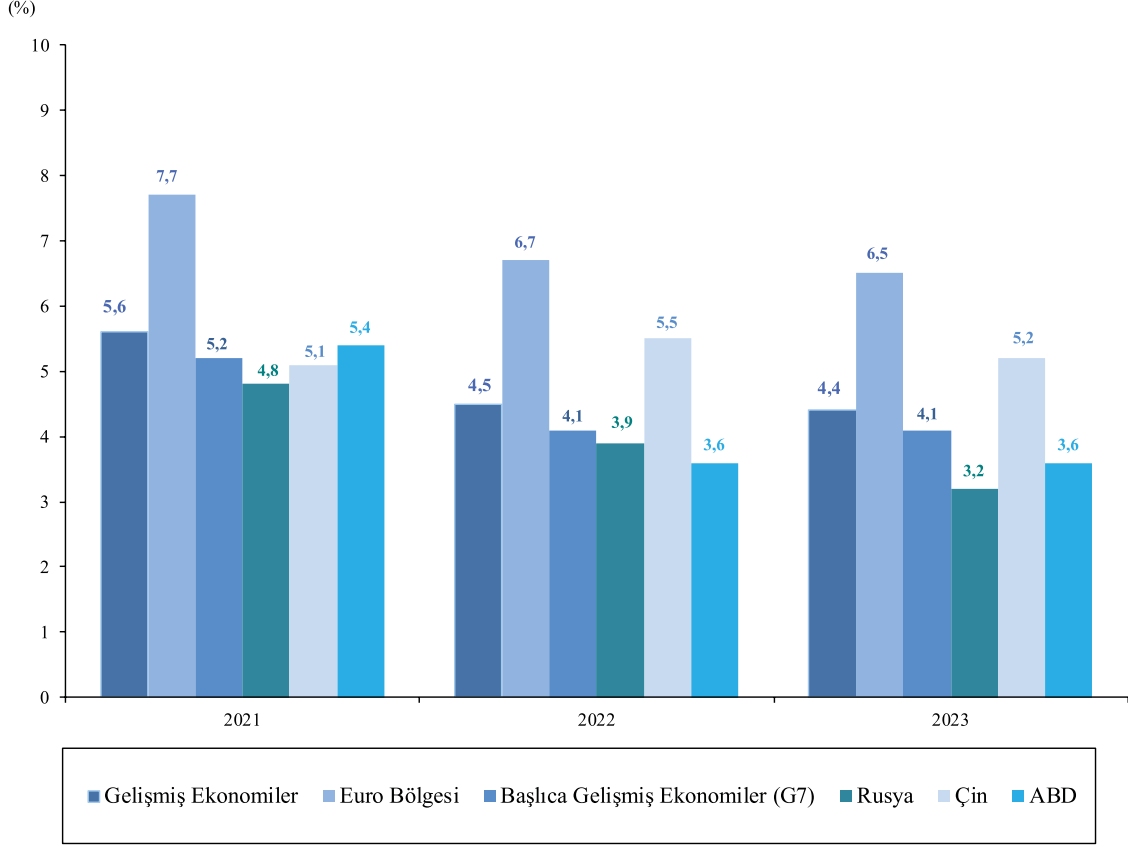
	(%)		
Ülke Grupları/Ülkeler	2021	2022	2023
Gelişmiş Ekonomiler	5,6	4,5	4,4
Euro Bölgesi	7,7	6,7	6,5
Almanya	3,6	3,1	3,0
Fransa ⁽¹⁾	7,9	7,3	7,4
İtalya ⁽¹⁾	9,5	8,1	7,7
İspanya	14,8	12,9	12,1
Yunanistan	14,8	12,4	10,9
Başlıca Gelişmiş Ekonomiler (G7)	5,2	4,1	4,1
ABD	5,4	3,6	3,6
Birleşik Krallık	4,6	3,9	4,0
Japonya	2,8	2,6	2,6
Kanada	7,5	5,3	5,4
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	4,4	3,5	3,4
Avrupa Birliği	-	-	-
Yükselen Piyasa ve Gelişen Ekonomiler	-	-	-
Yükselen ve Gelişen Asya	-	-	-
ASEAN ⁽²⁾	-	-	-
Çin ⁽¹⁾	5,1	5,5	5,2
Hindistan	-	-	-
Yükselen ve Gelişen Avrupa	-	-	-
Rusya	4,8	3,9	3,2
Türkiye	12,0	10,5	9,4
Latin Amerika ve Karayipler	-	-	-
Brezilya	13,2	9,3	8,0
Meksika ⁽¹⁾	4,1	3,3	2,8
Orta Doğu ve Orta Asya	-	-	-
Sahraaltı Afrika	-	-	-

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2024.

(1): 2023 yılı verisi tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam.

Grafik 5. İşsizlik Oranları

Kaynak: IMF.

80. GENEL KURUL

80. GENEL KURUL

BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİ

TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

Ekonomik aktivitedeki canlanma, iç ve dış talepteki artış ile düşük baz etkisi sonucu 2021 yılında %11,4 büyüyen Türkiye ekonomisi, 2022 yılında özel tüketim harcamalarındaki güçlü artışın belirleyici olduğu iç talepteki artışın yanı sıra dış talebin sınırlı katkısıyla %5,5 büyümüştür.

Türkiye ekonomisi 2023 yılının ilk çeyreğinde depremin olumsuz etkilerine rağmen hizmetler sektörünün güçlü performansını koruması ve yurtiçi talebin desteğiyle %4 oranında büyüme göstermiştir. Yılın ikinci çeyreğinde hizmetler sektörü ve özel tüketim harcamalarındaki güçlü artışa bağlı olarak nihai yurtiçi talep büyümeye güçlü katkı vermeyi sürdürmüştür. Sanayi üretimi ve ihracattaki düşüşün sınırlandırıcı etkisi ile büyüme hızı %3,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. İnşaat ve makine teçhizat yatırımlarındaki güçlü artış ve sanayi sektöründeki toparlanmanın etkisiyle Türkiye ekonomisi üçüncü çeyrekte %6,1 büyümüştür. İnşaat ve makine teçhizat yatırımları yılın son çeyreğinde de büyümeyi desteklemeye devam etmiş ancak sanayi ve hizmetler sektöründeki yavaşlamayla büyüme son çeyrekte %4 olmuştur. 2020 yılının ikinci çeyreğindeki küçülmenin ardından başlayan büyüme süreci kesintisiz 14 çeyreğe ulaşmıştır.

Böylece 2023 yılında Türkiye ekonomisi, Mayıs ayında yapılan seçimlerin ardından uygulamaya konulan sıkılaştırma politikalarına rağmen enflasyonist ortamda talebin öne çekilmesi ile artan hanehalkı tüketim harcamaları ve yatırım harcamaları ile hizmetler, inşaat ve sanayi sektörlerinin katkısıyla %4,5 büyümüştür.

2023 yılında 2022 yılına göre büyüme performansında 1 puanlık düşüş kaydedilmiştir. 2023-2025 Orta Vadeli Programda Türkiye ekonomisinde 2023 yılı için %5 büyüme hedeflenmiş, 2023 yılı Eylül ayında açıklanan 2024-2026 Orta Vadeli Programda gerçekleşme tahmini %4,4 olarak revize edilmiştir. Böylece yıllık büyüme hızı 2023 yılı için programlanan büyüme hızının 0,5 puan altında, tahmin edilen büyüme hızının da 0,1 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

2023 yılında tarım sektörü katma değeri %0,2 küçülürken, sanayi sektörü katma değeri %0,8, inşaat sektörü katma değeri %7,8 ve hizmetler sektörü katma değeri %6,4 büyümüştür.

2023 yılında üretim yöntemiyle GSYH cari fiyatlarla %75 büyüyerek 26.276.307 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bunun 1.624.741 milyon TL'si tarım, 5.959.554 milyon TL'si sanayi, 1.466.468 milyon TL'si inşaat, 7.009.908 milyon TL'si hizmetler ve 7.191.862 milyon TL'si diğer sektörler tarafından sağlanırken, 3.023.774 milyon TL'sini de ürün üzerindeki vergiler eksi sübvansiyonlar oluşturmuştur.

2023 yılında bir önceki yıla göre GSYH içinde tarım sektörünün payı 0,3 puan azalarak %6,2'ye, sanayi sektörünün payı 3,7 puan azalarak %22,7'ye gerilerken, hizmetler sektörünün payı %26,7 ile aynı düzeyde kalmış, inşaat sektörünün payı 0,7 puan artarak %5,6'ya, diğer faaliyetlerin payı 2,4 puan artarak %27,4'e yükselmiştir. Ürün üzerindeki vergiler eksi sübvansiyonların payı 1 puan artarak %11,5 olarak gerçekleşmiştir.

2021 yılının son çeyreğinde yüksek enflasyon nedeniyle harcama taleplerinin öne çekilmesiyle başlayan özel tüketim harcamalarındaki artış, 2023 yılı Mayıs ayındaki seçimlerin ardından uygulamaya konulan parasal sıkılaştırma politikalarına rağmen büyümenin temel bileşeni olmaya devam etmiştir. Kamu tüketim harcamalarında da yılın son dönemindeki duraksama hariç ciddi artış kaydedilmiştir. Harcamalar yönünden özel tüketim öncülüğünde nihai yurtiçi talep büyümenin temel belirleyicisi olmuştur. Harcamalar yöntemiyle zincirlenmiş hacim endeksine göre, 2023 yılında yerleşik hanehalklarının tüketim harcamaları %12,8, hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların tüketimi %10,4 ve devletin nihai tüketim harcamaları %5,2 artmıştır. Böylece toplam tüketim harcamaları büyüme hızı %11,6 olmuştur. Toplam sabit sermaye yatırımları %8,9 artış göstermiştir.

Kişi başına GSYH 2023 yılında cari fiyatlarla %74,3 artışla 307.952 TL'ye yükselmiştir. 2022 yılında 10.659 dolar olan kişi başına GSYH, 2023 yılında %23 artışla 13.110 dolar olmuştur.

2023 yılında sanayi üretimi artış hızı 4,8 puanlık azalışla %0,9'a gerilemiştir. Sanayi üretiminde meydana gelen artışta alt sektörler itibarıyla imalat sanayi üretimindeki artış etkili olurken, madencilik ve taş ocakçılığı üretimindeki küçülme negatif yönde etki yapmış, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörünün olumlu veya olumsuz katkısı olmamıştır. Sanayinin alt sektörleri itibarıyla 2023 yılında, bir önceki yıla göre imalat sanayi sektörü üretiminde %1,4 artış, madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretiminde %4,7 azalış gerçekleşirken, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü üretiminde değişim gerçekleşmemiştir.

2021-2022 yıllarında imalat sanayi kapasite kullanım oranında kaydedilen artış, 2023 yılında yerini azalışa bırakmıştır. 2022 yılında bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak %77,2 seviyesine yükselen imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2023 yılında 0,9 puan azalarak %76,3 düzeyine gerilemiştir.

2023 yılında imalat sanayi alt sektörlerinde en yüksek kapasite kullanımı %81,2 ile kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatında olurken, onu sırasıyla %80,8 ile bütün ürünleri imalatı ve %80,5 ile ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç) ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı sektörleri takip etmiştir. Kapasite kullanım oranının en düşük olduğu alt sektörler ise %67,3 ile deri ve ilgili ürünlerin imalatı, %69,8 ile kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması ve %70 ile tekstil ürünleri imalatı sektörü olmuştur.

Sanayi kapasite raporu istatistiklerine göre, 2023 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayısı, 2022 yılı sonuna göre %1,6 artarak 97.346'ya, çalışan sayısı %3,2 artarak 3.994.277'ye yükselmiştir.

2022 yılında %3,7 azalan yapılması planlanan inşaatlara ilişkin olarak belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatlarının yüzölçümü, 2023 yılında %13,6 artarak 145.923 bin m²'den 165.826 bin m²'ye yükselmiştir. Bunun içinde en yüksek payı 111.621 bin m² ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, en küçük payı 741 bin m² ile trafik ve iletişim binaları almıştır.

2023 yılında ruhsata bağlanmış ve bitirilmiş inşaatlarla ilgili belediyelerce verilen yapı kullanma izin belgeleri toplam inşaat alanı %16,8 azalışla 129.021 bin m²'den 107.370 bin m²'ye gerilemiştir. Bunun içinde en büyük payı 78.369 bin m² ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, en düşük payı 347 bin m² ile trafik ve iletişim binaları almıştır.

Konut satışlarında 2022 yılında yaşanan düşüş, azalan talep, özellikle yüksek enflasyonun neden olduğu temel girdi maliyetlerindeki artış, işçilik girdilerindeki yükselme ve daralan finansman imkanları nedeniyle 2023 yılında %17,5'lik düşüş ile derinleşerek devam etmiştir. Türkiye genelinde 2023 yılında toplam 1.225.926 konut, satış sonucu el değiştirmiştir. Bu konutların 177.748'i ipotekli, geri kalan 1.048.178'i diğer yollarla satılmıştır.

2022 yılında %91,4 artan ticaret borsaları işlem hacmi, 2023 yılında %55,8 artış göstermiştir. Böylece 2022 yılında 1.245.970 milyon TL olan ticaret borsaları işlem hacmi, 2023 yılında 1.941.018 milyon TL'ye yükselmiştir. Reel olarak ise 2022 yılında %16,5 artan ticaret borsaları işlem hacminde 2023 yılında %5,5 azalış meydana gelmiştir.

2023 yılında 16.562 anonim, 111.945 limited, 19 kollektif ve 2 komandit olmak üzere toplam 128.528 şirket kurulmuştur. Kurulan anonim şirket sayısı %6,9, limited şirket sayısı %8,5 ve kollektif şirket sayısı %9,5 azalmıştır. Böylece 2022 yılında %27,8 artış olan toplam kurulan şirket sayısında, 2023 yılında %8,3 azalış gerçekleşmiştir. Kurulan gerçek kişi ticari işletme sayısı %26,6 azalırken, kurulan kooperatif sayısı %61,3 artmıştır.

2023 yılında bir önceki yıla göre kapanan anonim şirket sayısı %5,1, limited şirket sayısı %12,9 ve kollektif şirket sayısı %23,5 artarken, komandit şirket sayısı %50 azalmıştır. Böylece 2022 yılında %42,8 artan kapanan şirket sayısı 2023 yılında %11,7 artmıştır. Kapanan gerçek kişi ticari işletme sayısı %42,3 artarken, kooperatif sayısı ise %5,6 azalış göstermiştir.

Protesto edilen senet sayısı 2023 yılında bir önceki yıla göre %25 azalışla 292 binden 219 bine düşmüştür. Protesto edilen senetlerin tutarı ise %59,3 artarak 12.064 milyon TL'den 19.218 milyon TL'ye yükselmiştir.

Karşılıksız çek sayısı 2022 yılındaki %19'luk düşüşünün ardından 2023 yılında %18,5 artarak 124 binden 147 bine yükselmiştir. Karşılıksız çeklerin tutarı ise %176,4 artarak 20.645 milyon TL'den 57.062 milyon TL'ye yükselmiştir.

Koronavirüs (Covid-19) salgınından çıkış yılı olan 2022 yılında turizm sektörü Rusya-Ukrayna savaşına rağmen güçlü bir performans sergilemiştir. 2023 yılında Şubat ayında yaşanan deprem felaketi, küresel ekonomideki durgunluk, Rusya-Ukrayna savaşı ve İsrail-Hamas çatışmasının yarattığı olumsuzluklardan beklenenden daha az etkilenmiştir. Sektördeki olumlu görünümde ürün ve destinasyon çeşitliliğine gidilmesi, sezonun 12 aya yayılması ve Türkiye'nin sahip olduğu fiyat avantajı etkili olmuştur.

2023 yılında ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre %11,1 artarak 51.369 bin kişiden 57.077 bin kişiye, giriş yapan vatandaş sayısı %52,3 artarak 7.267 bin kişiden 11.067 bin kişiye yükselmiştir. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk 20'de yer alan milliyetlere göre sıralamasında 2023 yılında Rusya Federasyonu 6.314 bin kişi ile ilk sırada yer alırken, 6.193 bin kişi ile Almanya ikinci, 3.801 bin kişi ile Birleşik Krallık üçüncü sırada yer almıştır.

2023 yılında turizm gelirleri %16,9 artış göstererek 54.316 milyon dolara, turizm giderleri %65,3 artarak 7.069 milyon dolara yükselmiştir. Böylece net turizm geliri %12 artarak 47.247 milyon dolar olmuştur.

2023 yılında yatırımların artırılmasına katkı sağlamak, yatırımcıları desteklemek ve yönlendirmek amacıyla teşvik uygulamalarına devam edilmiştir. 2022 yılında %54,1 artan yatırım teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarı, 2023 yılında imalat, madencilik ve tarım sektörlerine verilen teşviklerdeki düşüşe bağlı olarak %11,3 azalmıştır. Böylece 2022 yılında 1.413.857 milyon TL olan teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar, 2023 yılında 1.253.697 milyon TL'ye gerilemiştir.

2023 yılında da teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar içinde en büyük payı %55,4 ile imalat sanayi sektörü alırken, onu %20,9 ile enerji sektörü, %20,6 ile hizmetler sektörü, %1,8 ile madencilik sektörü ve %1,4 ile tarım sektörü takip etmiştir.

Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), “2023 Yılı Para ve Kur Politikası” metninde enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde Hükümet ile birlikte belirlenen orta vadeli enflasyon hedefini % 5 olarak korumuştur. Belirsizlik aralığı önceki yıllarda olduğu gibi enflasyon hedefinin 2 puan üstü ve altı olarak aynı korunmuştur.

2023 yılında bir önceki yıla göre 0,50 puan yükselerek %64,77 düzeyine çıkan enflasyon, %5 olan enflasyon hedefinin 59,77 puan üzerinde gerçekleşmiştir. 2023-2025 Orta Vadeli Programda (OVP) %24,9 olarak programlanan yıllık TÜFE artışının, 2023 yılı Eylül ayında yayımlanan 2024-2026 OVP'de %65 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmiştir. 2023 yılında enflasyon gerçekleşme tahminine yaklaşılarak %64,77 ile 2001 yılından bu yana gerçekleşen en yüksek oran olurken, son 22 yılın rekorunu kırmıştır.

2023 yılının ilk yarısında yüksek kredi büyümesinin de etkisiyle güçlü iç talep enflasyondaki yükselişin ve beklentilerdeki bozulmanın temel belirleyicilerinden biri olurken, yılın ikinci yarısında parasal sıkılaştırma süreci başlatılmıştır. Buna rağmen Haziran ayı itibarıyla güç kazanan tüketici fiyatlarındaki artış yıl sonuna kadar iç talep destekli artmaya devam etmiştir. Özellikle Türk lirasındaki değer kaybı ile talep koşullarının yanısıra dönemsel fiyatlama davranışları, akaryakıt fiyatları, gıda ve hizmet fiyatlarındaki yüksek seyir, asgari ücret ve vergi ayarlamaları ile enflasyon beklentilerindeki bozulma enflasyonun ana sürükleyicileri olmuştur.

Ana harcama grupları itibarıyla en yüksek fiyat artışı %93,24 ile lokanta ve otellerde görülürken, onu %82,06 ile eğitim ve %79,59 ile sağlık grubundaki artışlar izlemiştir. En düşük fiyat artışı ise %40,39 ile konut grubunda gerçekleşmiş, onu %40,74 ile giyim ve ayakkabı ve %51,02 ile haberleşme grubundaki artışlar takip etmiştir.

Enflasyonun geleceğini tahmin etmede ve para politikasının belirlenmesinde etkili olduğu için TCMB tarafından takip edilen çekirdek enflasyon göstergelerinde 2023 yılında 2022 yılına göre artış gözlemlenmiştir. İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç tutularak hesaplanan B ve enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç tutularak hesaplanan C çekirdek enflasyon göstergeleri 2023 yılında bir önceki yıla göre yüksek artışlarla yıllık bazda sırasıyla %68,02 ve %70,64 olmuştur.

2023 yılında kurlardaki değişiklikler, asgari ücret ve vergi düzenlemelerinin maliyetler üzerinde oluşturduğu baskı, gıda fiyatlarındaki artışlar Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE)'nin yükselmesinde

belirleyici olurken, uluslararası enerji fiyatları, emtia fiyatları ve taşımacılık maliyetlerindeki düşüş, tedarik zincirindeki iyileşme bu artışı sınırlandırıcı etki yapmıştır. Böylece 2022 yılında %97,72 artan Yİ-ÜFE, 2023 yılında bir önceki yıla göre 53,5 puan azalarak %44,22 seviyesine gerilemiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 2023 yılında da temel amacının fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olduğunu, bu amaç doğrultusunda sahip olduğu tüm araçları kullanacağını açıklamıştır. Kalıcı fiyat istikrarını destekleyici bir unsur olarak finansal istikrarın gözetileceğini ve bütünlüklü politika çerçevesi olan Liralaşma Stratejisinin güçlendirilerek uygulanmaya devam edileceğini belirtmiştir.

TCMB'nin temel politika aracı bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı olarak belirlenmiş, piyasa faizlerinin politika faizleriyle uyumlu seyretmesi sağlanarak parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini destekleyici politikaların sürdürülmesi hedeflenmiştir.

Bankacılık sisteminin hem varlık hem de yükümlülük tarafında Türk lirasının ağırlığının kalıcı olarak artırılması amacıyla Liralaşma Stratejisi çerçevesinde politikalar uygulanması kararlaştırılarak 2023 yılının ilk yarısı için mevduatta liralaşma hedefi %60 olarak belirlenmiştir.

Yıl içinde TCMB para politikası uygulamalarını fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek amacı doğrultusunda enflasyon hedeflemesi çerçevesinde sürdürmüştür.

2023 yılının ilk beş ayında genel olarak 2022 yılında izlediği para politikası duruşunu korumuş, Haziran ayından itibaren parasal sıkılaştırma sürecini başlatarak yıl sonuna kadar devam ettirmiştir.

TCMB 2022 yılı sonunda %9 olan politika faizini, 2023 yılı Ocak ayında sabit tutmuştur. Şubat ayında sanayi üretiminde yakalanan ivmenin ve istihdamdaki artış trendinin sürdürülmesi açısından finansal koşulların destekleyici olması gerekçesiyle politika faizini 50 baz puan düşürerek %8,5'e indirmiştir. Para politikası duruşunun fiyat istikrarı ve finansal istikrarı koruyarak deprem sonrası gerekli toparlanmayı desteklemek için yeterli olduğunu değerlendirerek Mart, Nisan ve Mayıs aylarında politika faizinin sabit tutulmasına karar vermiştir. Haziran ayında dezenflasyonun en kısa sürede tesisi, enflasyon beklentilerinin çıpalanması ve fiyatlama davranışlarındaki bozulmanın kontrol altına alınması için parasal sıkılaştırma sürecinin başlamasına karar vererek politika faizini 650 baz puan artırarak %15'e yükseltmiştir. Parasal sıkılaştırma sürecini devam ettirmek için politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranını Temmuz ayında 250 baz puan artırarak %17,5'e, Ağustos ayında 750 baz puan artırarak %25'e, Eylül ayında 500 baz puan artırarak %30'a, Ekim ayında 500 baz puan artırarak %35'e, Kasım ayında 500 baz puan artırarak %40'a yükseltmiştir. Aralık ayında dezenflasyonun tesisi için gerekli parasal sıkılık düzeyine önemli ölçüde yaklaşıldığını değerlendirerek parasal sıkılaştırma hızını yavaşlatarak politika faizini 250 baz puan artırarak %42,5'e yükseltmiştir.

2023 yılının ikinci yarısında piyasa mekanizmasının işlevselliğini artırmak ve makro finansal istikrarı güçlendirmek amacıyla mikro ve makro ihtiyati politika çerçevesinde sadeleştirme adımları atılmıştır.

Ağustos ayından itibaren Türk lirası varlıklara olan talebin desteklenmesi ve makro finansal istikrarın güçlendirilmesine katkı sağlamak için, toplam mevduat içerisinde Türk lirası mevduatın payında artış ve kur korumalı mevduat (KKM) hesaplarından Türk lirası hesaplara geçiş hedefleri para politikası adımlarını desteklemiştir.

Seçici kredi politikaları para politikası aktarım mekanizmasının işlevselliğini artırmak, iç talepte dengeleme sağlamak ve ihracat/yatırım faaliyetlerini desteklemek için etkin bir şekilde kullanılmıştır.

Bu uygulamalar sonucunda bir önceki yıla göre dar tanımlı para arzı M1 %51,9'luk artışla 4.757.514 milyon TL'ye, M2 para arzı %65,8'lik artışla 13.615.989 milyon TL'ye, M3 para arzı %65,3'lük artışla 14.018.354 TL'ye yükselmiştir.

2023 yılında mevduat bankalarındaki toplam mevduat %66,1'lik artışla 13.701.025 milyon TL'ye yükselmiştir. Toplam mevduat içinde önemli bir yer tutan tasarruf mevduatı %109,7'lik artışla 4.647.483 milyon TL, ticari kurumlar mevduatı %65,1'lik artışla 2.647.406 milyon TL, diğer kurumlar mevduatı %83,4'lük artışla 246.130 milyon TL, resmi kurumlar mevduatı %53'lük artışla 521.114 milyon TL, döviz tevdiat hesapları %38,3'lük artışla 4.345.690 milyon TL, yabancı para cinsinden kıymetli madden depo hesapları %68,7'lik artışla 739.161 milyon TL ve bankalararası mevduat %48,9'luk artışla 554.041 milyon TL olmuştur. Böylece toplam mevduat bir önceki yıla göre reel olarak %0,8 artış göstermiştir.

TCMB parasal sıkılaştırma sürecini destekleyecek seçici kredi kararları almıştır. Bu kapsamda Türk lirası ticari kredilerde (ihracat, yatırım, tarım, esnaf, kamu kurum ve kuruluşları ile deprem bölgesine yönelik krediler hariç) aylık %2,5, ihtiyaç kredilerinde aylık %3 ve taşıt kredilerinde de aylık %2 büyüme sınırını aşan bankalar için menkul kıymet tesis yükümlülüğü getirilmiştir.

Toplam banka kredileri 2023 yılında nominal olarak %55 artarken, reel olarak ise %5,9 azalış göstermiştir. Böylece 2022 yılında 6.903.990 milyon TL olan kredi hacmi 2023 yılında 10.697.874 milyon TL'ye yükselmiştir.

2023 yılına düzeltme ile başlayan BİST 100 endeksi, Rusya-Ukrayna savaşı, Şubat ayında yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremler, küresel piyasaları etkileyen gelişmeler ve seçimlerin de etkisiyle yılın ilk beş ayında yatay-negatif bir seyir izlemiştir. Mayıs ayı sonunda seçimlerin sonuçlanması ile birlikte belirsizlik ortamının geride kalması, yeni ekonomi yönetiminin göreve gelmesi ve TCMB'nin geleneksel para politikasına dönmesinin oluşturduğu güven ortamının etkisiyle Haziran-Eylül aylarında yüksek oranlı artış göstermiştir. İsrail-Hamas çatışması, sıkı para politikasıyla yükselen TL mevduat faizleri ve yabancı yatırımcının ilgisinin beklenenden az olması nedeniyle Ekim-Aralık aylarında tekrar yatay-negatif seyir izleyerek yılı 7.470,2 seviyesinde kapatmıştır. Borsa İstanbul toplam işlem hacmi, 2023 yılında %84,9'luk artışla 17.706.168 milyon TL'den 32.740.325 milyon TL'ye yükselmiştir.

2023 yılında Borsa İstanbul'da hisse senedi portföyü bulunan yerli yatırımcı sayısı 2022 yılına göre %102,2 artarak 7.614.946'ya ve yabancı yatırımcı sayısı %69,7 artarak 28.916'ya yükselmiştir. Böylece 2023 yılında Borsa İstanbul'da yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı %102 artarak 7.643.862 olmuştur. Yerli yatırımcıların Borsa İstanbul'daki portföy değeri %41,6 artarak 2.599.965 milyon TL'ye, yabancı yatırımcıların portföy değeri %104,7 artarak 1.556.724 milyon TL'ye yükselmiştir. Böylece toplam portföy değeri %60,1 artarak 4.156.689 milyon TL olmuştur.

2023 yılında maliye politikasının para politikası hedefleriyle de uyum gözütecek şekilde ülkemizin büyüme potansiyelinin artırılmasına, ekonomik refahın kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde bölüşümüne, cari açığın sürdürülebilir seviyede tutulmasına, yurt içi tasarrufların ve yatırımların teşvikine katkı vere-

cek şekilde uygulanması planlanmıştır. Bütçe disiplini sürdürülerek kamu açıklarının tedrici olarak azaltılması ve mali yapının daha da güçlendirilmesi maliye politikasının temel amacı olarak belirlenmiştir. Bütünleşik Kamu Mali Yönetim Sisteminin ulusal düzeyde hayata geçirilmesi sürecinin hızlandırılması ve kamu kurumlarının ilgili tüm sistemleri arasında tam entegrasyonun sağlanması hedeflenmiştir.

2023 yılı merkezi yönetim bütçesinde bütçe giderlerinin 4.469.570 milyon TL, bütçe gelirlerinin 3.810.149 milyon TL olması hedeflenmiştir. Bu hedeflere göre bütçe dengesinin 659.421 milyon TL, faiz dışı dengenin ise 93.825 milyon TL açık vermesi öngörülmüştür.

Ancak 2023 yılı Şubat ayında meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerinin yol açtığı hasarın onarımına yönelik harcamalar bütçeye ciddi yük getirmiştir. Ayrıca enflasyonun öngörülenin üzerinde seyretmesi gelirlerde ve harcamalarda artışa neden olmuştur. Bu kapsamda ortaya çıkan ilave ödenek ihtiyacını karşılamak üzere 15.7.2023 tarihli ve 7457 sayılı 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla ek bütçe uygulamaya konulmuştur.

Bu Kanun ile harcamalar için 1.119.515 milyon Türk lirası ilave ödenek verilmiştir. Ek bütçe ödeneklerinin meydana getireceği finansman ihtiyacının tamamen bütçe gelirlerindeki artışla karşılanması öngörülerek gelirlerde de 1.119.515 milyon TL artış öngörülmüştür. Böylece ek bütçeyle 2023 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri 5.589.085 milyon TL, bütçe gelirleri 4.929.664 milyon TL olarak belirlenmiştir. Bütçe harcama ve gelirlerinin aynı miktarda artırılması nedeniyle öngörülen 659.421 milyon TL'lik bütçe açığı aynen korunmuştur. Faiz dışı açık 13.285 milyon TL olarak öngörülmüştür.

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremler, Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri, emeklilikte yaşa takılanlar düzenlemesi, kamu çalışanlarının maaş ve ücretleri ile emekli aylıkları ve bayram ikramiyelerinde yapılan artışlar, yüksek oranlı enflasyon, jeopolitik riskler ve savaşların etkisiyle bütçe harcamaları artarken, enflasyondaki artışa bağlı olarak artan vergi gelirlerinin yanı sıra, yeniden yapılandırma gelirleri, seçim sonrasında uygulamaya konulan ek motorlu taşıtlar vergisi ve dolaylı vergilerdeki oran artışları gibi gelir artırıcı tedbirler gelir tahsilatına olumlu yönde tesir etmiştir.

2023 yılında bütçe gelirleri bir önceki yıla göre %86,1 artarak 5.210.488 milyon TL'ye, bütçe giderleri de %123,8 artarak 6.585.456 milyon TL'ye yükselirken, bütçe açığı %863,8 büyüyerek 1.374.968 milyon TL olmuş, faiz dışı denge 700.353 milyon TL açık vermiştir. Bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı %95,2'den %79,1'e düşmüştür.

Böylece ek bütçe ile belirlenmiş hedeflerin, bütçe giderleri 996.371 milyon TL, bütçe gelirleri 280.824 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Bütçe açığı 1.374.968 milyon TL ile hedeflenen değerin 715.547 milyon TL üzerinde gerçekleşirken 13.285 milyon TL açık vermesi hedeflenen faiz dışı denge 700.353 milyon TL açık ile sonuçlanmıştır.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 1984 yılından bu yana sürdürdüğü özelleştirme çalışmaları, son yıllarda özelleştirme kapsamındaki kuruluşların büyük bölümünde özelleştirme çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte oldukça yavaşlamıştır.

2022 yılında 504.223 bin dolar olan özelleştirme işlemi tutarı, 2023 yılında %64,1 azalarak 180.841 bin dolara gerilemiştir. 2023 yılındaki özelleştirme tutarının 179.150 bin dolarını taşınmaz satışları ve 1.691 bin dolarını kamu kurumlarına devirler oluşturmuştur. 1986 yılından bu yana toplam 71.480 milyon dolar tutarında özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir.

2002 yılından bu yana yürütülmekte olan merkezi yönetim bütçe açığının finansmanına yönelik stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikasına 2023 yılında da devam edilmiştir. Uygulanan borçlanma politikası ile öngörülebilirliğin, şeffaflığın ve hesap verilebilirliğinin artırılması ilkeleri çerçevesinde borç stokunun maruz kaldığı riskler gözetilerek maliyetlerin en uygun seviyeye indirilmesi amaçlanmıştır. Piyasa koşulları da dikkate alınarak risk analizine dayanan borçlanma stratejisi geliştirilmiş, uygun vade ve borçlanma araçları belirlenmiştir.

Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan 2023 yılı Finansman Programında; borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden yapılması ve yurt içi döviz cinsi borç stokunun azaltılması, piyasa çeşitliliğinin sağlanması amacıyla uluslararası piyasalarda ABD dolarının yanında imkan olması durumunda diğer döviz cinslerinden de ihraç yapılması, faiz giderlerinin optimal şekilde yönetilmesini teminen uygun enstrüman ve vade bileşimi dikkate alınarak, gelecek 12 ayda faizi yenilenecek senetler ile vadesine 12 aydan az kalmış senetlerin payının belirli bir seviyede tutulması, nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla nakit rezervinin güçlü tutulması amaçlanmıştır.

2023 yılında stratejik ölçütler çerçevesinde yürütülen borç yönetimi kapsamında, özellikle TL cinsi, sabit getirili ve uzun vadeli senetlerin toplam borçlanma içerisindeki payının önemli ölçüde artırılarak borç stoku yapısının şoklara karşı güçlendirilmesi politikasına devam edilmiştir.

2023 yılında merkezi yönetim iç borç stoku %68,4 artışla 3.209.252 milyon TL, dış borç stoku %64,9 artışla 3.513.248 milyon TL, böylece toplam borç stoku %66,6 artarak 6.722.500 milyon TL olmuştur.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) döviz kurlarının serbest piyasa koşullarında arz ve talep dengesine göre oluştuğu dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına 2023 yılında da devam etmiştir.

Dalgalı kur rejiminde döviz arz ve talebini uygulanan para ve maliye politikaları, ekonomik altyapı, uluslararası gelişmeler ve beklentiler belirlemektedir. Döviz kurunun bir politika aracı olarak kullanılmadığı dalgalı kur rejiminde TCMB, döviz kurlarının seviyesine ilişkin olarak nominal veya reel olarak herhangi bir kur hedefi belirlememektedir. Finansal istikrara yönelik riskleri azaltmak için, Türk lirasının aşırı değerlenmesi veya değer kaybetmesine karşı tedbirler almaktadır.

Para politikasının etkinliği ve finansal istikrar açısından piyasa koşullarının uygunluğu gözetilerek döviz rezervleri güçlendirilmekte, rezerv kaynakları çeşitlendirilmekte ve rezervler artırılmaktadır. Buna yönelik araçlar şeffaf bir şekilde, belirli bir plan dahilinde ve uygun koşullarla kullanılmaktadır. Kamu iktisadi teşebbüslerinin döviz ihtiyacının gerekli görülen kısmı piyasa koşulları altında Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından doğrudan karşılanmaktadır.

TCMB 2023 yılında döviz piyasalarında alım-satım ihaleleri düzenlememiş ve doğrudan alım-satım müdahalelerinde bulunmamıştır. İhracatçılar ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde bulunan fir-

malara TL olarak kullandırılan ihracat reeskont kredileri yoluyla TCMB döviz rezervlerine 3.832 milyon dolar katkı sağlanmıştır. Böylece TCMB 2023 yılında 3.832 milyon dolar döviz alımı yapmıştır.

2022 yılında diğer ulusal paraların Türk lirasına karşı değer artışlarında kaydedilen yüksek oranlı artışlar 2023 yılında hız kesmekle birlikte devam etmiştir. Yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Türk lirası karşısında Amerikan doları %43,3 değer kazanarak 23,69328 TL'ye, Euro %47,7 değer kazanarak 25,62600 TL'ye yükselmiştir.

2023 yılında Rusya-Ukrayna savaşı ile İsrail-Hamas çatışmasının oluşturduğu jeopolitik riskler ve gelişmiş ülke merkez bankalarının izlediği sıkı para politikaları küresel üretim ve ticareti olumsuz etkilemiştir. Dünya hasılası artışındaki durağan hal ve ticaret hacmi artış hızındaki sert düşüş ile yurt içinde uygulanan politikalar, ülkemiz dış ticareti üzerinde olumsuz etki yapmıştır.

2023 yılında küresel büyüme hızında bir önceki yıl başlayan yavaşlamanın zayıf seyir ile devam etmesi, küresel ticaretteki durağanlık, savaşlar ve artan jeopolitik riskler, tedarik zincirinde devam eden aksaklıklar, gelişmiş ülke merkez bankaları tarafından uygulanan politikaların ana ihracat pazarlarımızda oluşturduğu olumsuz ekonomik görünüm ve zayıf talep koşulları ile Türk lirasındaki değer kaybının baskılanmaya çalışılması, ihracat performansı üzerinde yoğun bir baskı oluşturmuştur. İhracatçıların sahip oldukları dinamik yapı ve geleneksel ihracat pazarları dışında yeni pazarlara erişim kabiliyetleri, ihracattaki zayıf görünüm üzerinde azda olsa olumlu etki yapmıştır. Böylece 2022 yılında %12,9 artan ihracat, 2023 yılında %0,5 artarak 254.170 milyon dolardan 255.538 milyona yükselmiştir.

2022 yılında %34 artış gösteren ithalat 2023 yılında %0,5 azalmıştır. İktisadi faaliyet büyüme hızında kaydedilen durgunluk, parasal sıkılaştırmanın etkisiyle yurtiçi talepte başlayan dengelenme, uluslararası enerji fiyatlarındaki düşüş, tedarik zincirinde yaşanan sıkıntı, jeopolitik riskler ve Şubat ayında yaşanan depremler ithalattaki yavaşlamada belirleyici olmuştur. 2023 yılında ithalat 363.711 milyon dolardan 361.766 milyona gerilemiştir.

2023 yılında dış ticaret açığı, ithalattaki düşüşün etkisiyle %3 azalışla 106.228 milyona gerilemiş, ihracatın ithalatı karşılama oranı 0,7 puan artarak %69,9'dan %70,6'ya yükselmiştir.

2022 yılında dış ticaret açığı ve altın ithalatındaki yüksek oranlı artışın etkisiyle son dokuz yılın en yüksek düzeyi olan 49.085 milyona yükselen cari işlemler açığı, 2023 yılında dış ticaret açığındaki azalma, altın ithalatı artış oranındaki küçülme ve başta turizm olmak üzere hizmet gelirlerinin etkisi ile %8 küçülerek 45.150 milyona gerilemiştir.

2022 yılında ekonomik ve jeopolitik riskler ve küresel yatırım iştahının azalması nedeniyle düşüş gösteren doğrudan yatırımlar, ekonomik ve jeopolitik risklerin 2023 yılına taşınması ve yüksek faiz oranları nedeniyle artan oranlı gerilemeye devam etmiştir. 2022 yılında %6,8 azalan Türkiye'ye olan net uluslararası doğrudan yatırım girişleri, 2023 yılında %18,6 azalarak 5.214 milyona düşmüştür.

2023 yılında Türkiye'ye 5.588 milyon dolar tutarında doğrudan sermaye girişi olurken, 374 milyon dolarlık sermaye çıkışı olmuştur. Böylece 5.214 milyon dolarlık net sermaye girişi, uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarıyla olan 1.868 milyon dolarlık net diğer sermaye girişi ve 3.560 milyon

dolarlık net gayrimenkul satışı sonucunda toplam net yatırım tutarı %22,1 azalarak 10.642 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

2022 yılında %4,9 artan brüt dış borç stoku, 2023 yılında %9,2 artış göstermiştir. Böylece 2022 yılında 457.952 milyon dolar olan brüt dış borç stoku, 2023 yılında 499.886 milyon dolara yükselmiştir.

2022 yılında %25,6 artışla 148.601 milyon dolara yükselen kısa vadeli dış borçlar, 2023 yılında %17,9 artışla 175.219 milyon dolar olmuştur. Uzun vadeli dış borçlar %2,7'lik azalışın ardından 2023 yılında %5 artarak 324.667 milyon dolara yükselmiştir. Bu değişimlere bağlı olarak 2023 yılında dış borç stokunun vade yapısında bozulma devam etmiştir. Brüt borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı %32,4'ten %35,1'e yükselirken, uzun vadeli borçların payı %67,6'dan %64,9'a gerilemiştir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2023 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de ikamet eden nüfus bir önceki yıla göre 92 bin kişi artarak 85.372 bin kişi olmuştur. Nüfusun 79.399 bini il ve ilçe merkezlerinde, 5.973 bini belde ve köylerde yaşamaktadır. 2022 yılında %7,1 olan yıllık nüfus artış hızı 2023 yılında %1,1'e gerilemiş, nüfus yoğunluğu 111 kişi ile 2023 yılında da aynı düzeyde gerçekleşmiştir.

2023 yılında küresel ve ulusal büyümedeki yavaşlama ve iktisadi faaliyetlerdeki ivme kaybı ile yurtdışı talepteki azalışa rağmen canlı seyreden yurtdışı talebin etkisiyle istihdam artarken, işsizlik oranı ise düşmeye devam etmiştir.

Tarım sektörü istihdamındaki küçülme ve sanayi sektörü istihdamındaki zayıf artışa rağmen inşaat sektörü istihdamı ve işgücü piyasasında önemli bir yeri olan hizmetler sektörü istihdamındaki artışlar toplam istihdamdaki artışta etkili olmuştur.

2023 yılında işgücü 562 bin kişi artarak 34 milyon 896 bin kişiye, istihdam edilenler 880 bin kişi artarak 31 milyon 632 bin kişiye yükselirken, işsiz sayısı ise 318 bin kişi azalarak 3 milyon 264 bin kişiye düşmüştür. İşsizlik oranı 1 puan azalarak %9,4'e, genç nüfusta işsizlik oranı 2 puan azalarak %17,4'e gerilemiş, istihdam oranı 0,8 puanlık artışla %48,3'e yükselmiştir.

2023 yılında tarım sektöründe 4 milyon 695 bin kişi, sanayi sektöründe 6 milyon 711 bin kişi, inşaat sektöründe 1 milyon 997 bin kişi, hizmetler sektöründe 18 milyon 230 bin kişi istihdam edilmiştir.

Toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı %14,8, sanayi sektörünün payı %21,2, inşaat sektörünün payı %6,3 ve hizmetler sektörünün payı %57,6 olmuştur.

Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı 2023 yılında 0,7 puanlık düşüşle %26,1 olarak gerçekleşmiştir.

2023 yılının ilk altı aylık döneminde brüt asgari ücret %54,7 artış göstermiş, günlük kanuni brüt asgari ücret 333,60 TL, aylık brüt asgari ücret 10.008,00 TL olmuştur. Aylık net asgari ücret %54,7 artışla 8.506,80 TL'ye yükselmiştir. İkinci altı aylık döneminde brüt asgari ücret %34 artış göstermiş, günlük kanuni brüt asgari ücret 447,15 TL, aylık brüt asgari ücret 13.414,50 TL olarak belirlenmiştir. Aylık net asgari ücret %34 artışla 11.402,32 TL'ye yükselmiştir.

2023 yılının ilk altı aylık döneminde asgari ücretin işverene maliyeti 11.759,40 TL olurken, bunun 1.551,24 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 200,16 TL'lik kısmı işveren işsizlik sigorta primi kesinti-

sidir. İkinci altı aylık döneminde asgari ücretin işverene maliyeti 15.762,04 TL olurken, bunun 2.079,25 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 268,29 TL'lik kısmı işveren işsizlik sigorta primi kesintisi olarak tespit edilmiştir.

1. EKONOMİK GÖSTERGELER

1.1 Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

Ekonomik aktivitedeki canlanma, iç ve dış talepteki artış ile düşük baz etkisi sonucu 2021 yılında %11,4 büyüyen Türkiye ekonomisi, 2022 yılında özel tüketim harcamalarındaki güçlü artışın belirleyici olduğu iç talepteki artışın yanısıra dış talebin sınırlı katkısıyla %5,5 büyümüştür.

Türkiye ekonomisi 2023 yılının ilk çeyreğinde depremin olumsuz etkilerine rağmen hizmetler sektörünün güçlü performansını koruması ve yurtiçi talebin desteğiyle %4 oranında büyüme göstermiştir. Yılın ikinci çeyreğinde hizmetler sektörü ve özel tüketim harcamalarındaki güçlü artışa bağlı olarak nihai yurtiçi talep büyümeye güçlü katkı vermeyi sürdürmüştür. Sanayi üretimi ve ihracattaki düşüşün sınırlandırıcı etkisi ile büyüme hızı %3,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. İnşaat ve makine teçhizat yatırımlarındaki güçlü artış ve sanayi sektöründeki toparlanmanın etkisiyle Türkiye ekonomisi üçüncü çeyrekte %6,1 büyümüştür. İnşaat ve makine teçhizat yatırımları yılın son çeyreğinde de büyümeyi desteklemeye devam etmiş ancak sanayi ve hizmetler sektöründeki yavaşlamayla büyüme son çeyrekte %4 olmuştur. 2020 yılının ikinci çeyreğindeki küçülmenin ardından başlayan büyüme süreci kesintisiz 14 çeyreğe ulaşmıştır.

Böylece 2023 yılında Türkiye ekonomisi, Mayıs ayında yapılan seçimlerin ardından uygulamaya konulan sıkılaştırma politikalarına rağmen enflasyonist ortamda talebin öne çekilmesi ile artan hanehalkı tüketim harcamaları ve yatırım harcamaları ile hizmetler, inşaat ve sanayi sektörlerinin katkısıyla %4,5 büyümüştür (Tablo 11).

Tablo 11. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre A10 Düzeyinde Zincirlenmiş Hacim ve Endeks

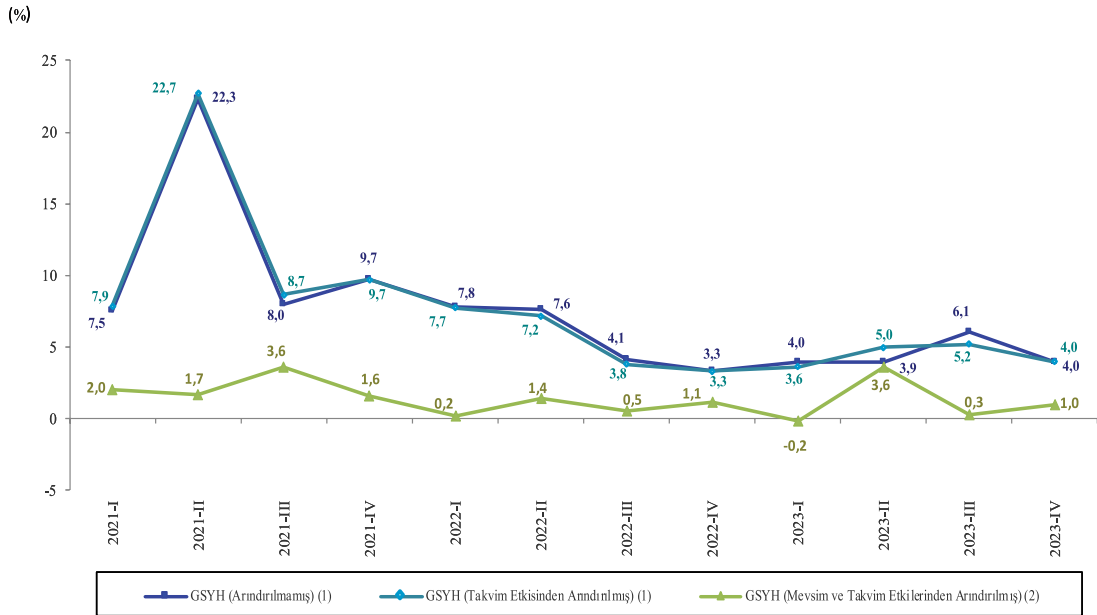
İktisadi Faaliyet Kolları (NACE Rev.2)	Hacim (Bin TL)			Endeks			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	114.865.702	116.325.286	116.067.130	141,4	143,2	142,9	1,3	-0,2
Sanayi	416.169.670	423.155.335	426.490.375	224,4	228,2	230,0	1,7	0,8
İmalat sanayi	346.036.425	361.003.112	366.915.241	226,8	236,7	240,5	4,3	1,6
İnşaat	108.047.546	100.371.725	108.220.726	191,9	178,3	192,2	-7,1	7,8
Hizmetler	478.116.328	538.814.343	573.215.038	215,2	242,5	258,0	12,7	6,4
Bilgi ve iletişim	73.677.926	79.752.325	80.787.753	271,3	293,7	297,5	8,2	1,3
Finans ve sigorta faaliyetleri	88.079.764	106.312.162	115.916.006	235,1	283,8	309,4	20,7	9,0
Gayrimenkul faaliyetleri	153.365.604	163.010.393	167.402.264	145,9	155,1	159,3	6,3	2,7
Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri	102.134.777	113.490.262	114.816.981	226,6	251,8	254,8	11,1	1,2
Kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	206.373.751	213.106.414	221.120.265	173,8	179,5	186,2	3,3	3,8
Diğer hizmet faaliyetleri	46.376.661	51.220.593	53.570.118	237,0	261,8	273,8	10,4	4,6
Sektörler toplamı	1.789.879.362	1.900.217.966	1.966.514.804	199,3	211,5	218,9	6,2	3,5
Ürün üzerindeki vergiler eksisi sübvansiyonlar	221.161.354	221.599.767	251.043.555	204,6	205,0	232,2	0,2	13,3
Gayrisafi yurt içi hasıla (alıcı fiyatlarıyla)	2.010.800.443	2.122.066.635	2.217.917.934	199,8	210,9	220,4	5,5	4,5

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında 2022 yılına göre büyüme performansında 1 puanlık düşüş kaydedilmiştir. 2023-2025 Orta Vadeli Programda Türkiye ekonomisinde 2023 yılı için %5 büyüme hedeflenmiş, 2023 yılı Eylül ayında açıklanan 2024-2026 Orta Vadeli Programda gerçekleşme tahmini %4,4 olarak revize edilmiştir. Böylece yıllık büyüme hızı 2023 yılı için programlanan büyüme hızının 0,5 puan altında, tahmin edilen büyüme hızının da 0,1 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

2023 yılında takvim etkisinden arındırılmış GSYH zincirlenmiş hacim endeksi bir önceki yılın aynı çeyreğine göre, birinci çeyrekte %3,6, ikinci çeyrekte %5, üçüncü çeyrekte %5,2 ve dördüncü çeyrekte %4 büyümüştür. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH zincirlenmiş hacim endeksi bir önceki çeyreğe göre birinci çeyrekte %0,2 küçülürken, ikinci çeyrekte %3,6, üçüncü çeyrekte %0,3, son çeyrekte %1 büyümeye göstermiştir (Grafik 6).

Grafik 6. Dönemler İtibarıyla Gayrisafi Yurt İçi Hasıla Büyüme Hızları

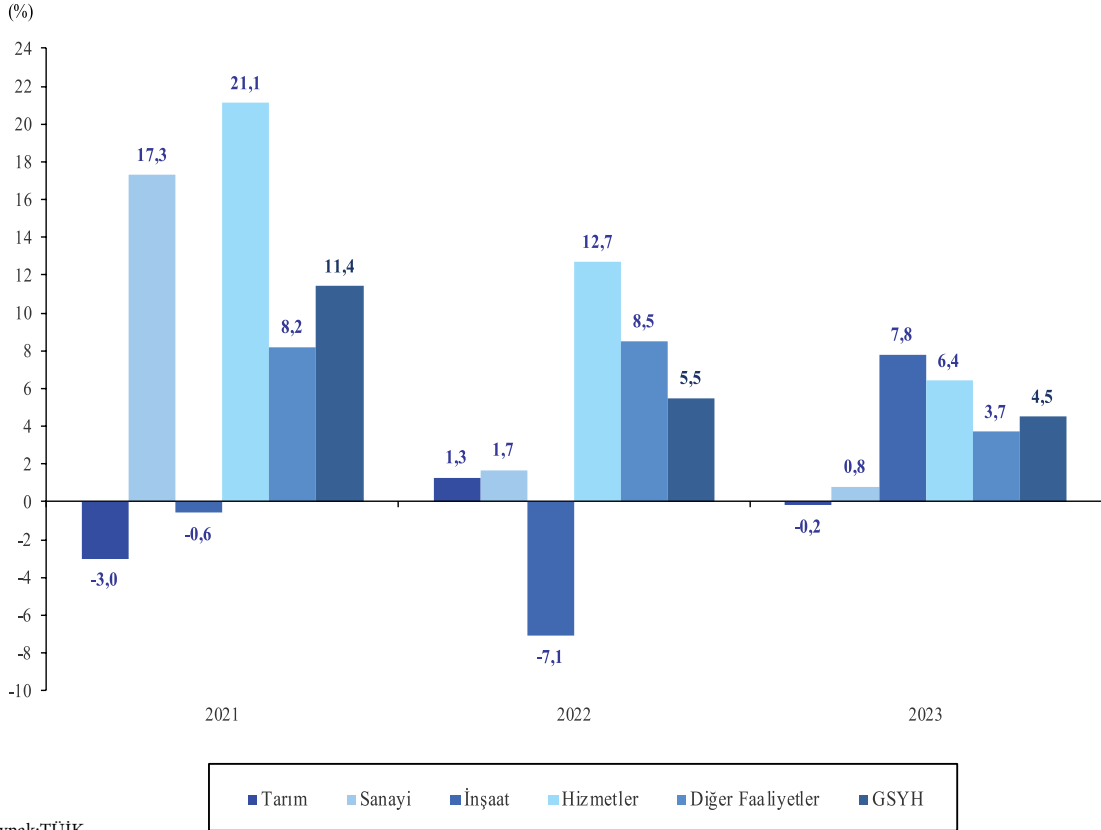
Kaynak: TÜİK.

(1): Bir önceki yılın aynı çeyreğine göre değişim.

(2): Bir önceki çeyreğe göre değişim.

2023 yılında tarım girdileri olan mazot, gübre, ilaç ve işçi maliyetleri ile hammadde fiyatlarındaki artışlar tarım sektörünün gerilemesine neden olmuş, sektörün katma değerinde %0,2'lik düşüş gerçekleşmiştir. 2022 yılında %1,7 artan sanayi sektörü katma değeri, 2023 yılında küresel pazarlardaki yavaşlamanın ihracata yansımalarıyla ancak %0,8'lik bir büyüme performansı gösterebilmiştir. Yıllık bazda 2018 yılından itibaren 5 yıl üst üste küçülen inşaat sektörü 2023 yılında %7,8 ile yüksek bir büyüme performansı göstermiştir. İnşaat sektöründeki büyümede Şubat ayında ülkemizde yaşanan deprem felaketi sonrası başlayan yapılandırma faaliyetleri etkili olmuştur. Hizmet talebindeki artışa bağlı olarak hizmetler sektörü katma değerinde %6,4'lük artış olmuştur (Grafik 7).

Grafik 7. Gayrisafi Yurt İçi Hasılayı Oluşturan Faaliyetlerin Büyüme Hızları
(Zincirlenmiş Hacim Endeksi, 2009=100)

Kaynak: TÜİK

2023 yılında üretim yöntemiyle GSYH cari fiyatlarla %75 büyüyerek 26.276.307 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bunun 1.624.741 milyon TL'si tarım, 5.959.554 milyon TL'si sanayi, 1.466.468 milyon TL'si inşaat, 7.009.908 milyon TL'si hizmetler ve 7.191.862 milyon TL'si diğer sektörler tarafından sağlanırken, 3.023.774 milyon TL'sini de ürün üzerindeki vergiler eksi sübvansiyonlar oluşturmuştur (Tablo 12).

Tablo 12. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre A10 Düzeyinde Cari Fiyatlarla

İktisadi Faaliyet Kolları (NACE Rev.2)	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	401.536.982	972.301.593	1.624.740.882	5,5	6,5	6,2	142,1	67,1
Sanayi	1.891.987.439	3.964.834.337	5.959.554.257	26,1	26,4	22,7	109,6	50,3
İmalat sanayi	1.613.624.455	3.318.900.769	5.099.529.147	22,2	22,1	19,4	105,7	53,7
İnşaat	367.052.709	732.915.929	1.466.467.835	5,1	4,9	5,6	99,7	100,1
Hizmetler	1.773.981.389	4.010.484.772	7.009.908.056	24,4	26,7	26,7	126,1	74,8
Bilgi ve iletişim	202.927.171	355.572.981	643.801.086	2,8	2,4	2,5	75,2	81,1
Finans ve sigorta faaliyetleri	211.257.040	494.575.554	867.450.349	2,9	3,3	3,3	134,1	75,4
Gayrimenkul faaliyetleri	358.675.898	556.821.344	1.018.322.943	4,9	3,7	3,9	55,2	82,9
Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri	342.342.371	685.846.287	1.349.518.484	4,7	4,6	5,1	100,3	96,8
Kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	771.799.917	1.360.100.775	2.732.208.111	10,6	9,1	10,4	76,2	100,9
Diğer hizmet faaliyetleri	166.983.795	303.333.221	580.560.952	2,3	2,0	2,2	81,7	91,4
Sektörler toplamı	6.488.544.712	13.436.786.794	23.252.532.956	89,4	89,5	88,5	107,1	73,1
Ürün üzerindeki vergiler eksi sübvansiyonlar	767.597.025	1.574.989.184	3.023.774.417	10,6	10,5	11,5	105,2	92,0
Gayrisafi yurt içi hasıla (alıcı fiyatlarıyla)	7.256.141.737	15.011.775.979	26.276.307.373	100,0	100,0	100,0	106,9	75,0

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında bir önceki yıla göre GSYH içinde tarım sektörünün payı 0,3 puan azalarak %6,2'ye, sanayi sektörünün payı 3,7 puan azalarak %22,7'ye gerilerken, hizmetler sektörünün payı %26,7 ile aynı düzeyde kalmış, inşaat sektörünün payı 0,7 puan artarak %5,6'ya, diğer faaliyetlerin payı 2,4 puan artarak %27,4'e yükselmiştir. Ürün üzerindeki vergiler eksi sübvansiyonların payı 1 puan artarak %11,5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 13, Grafik 8).

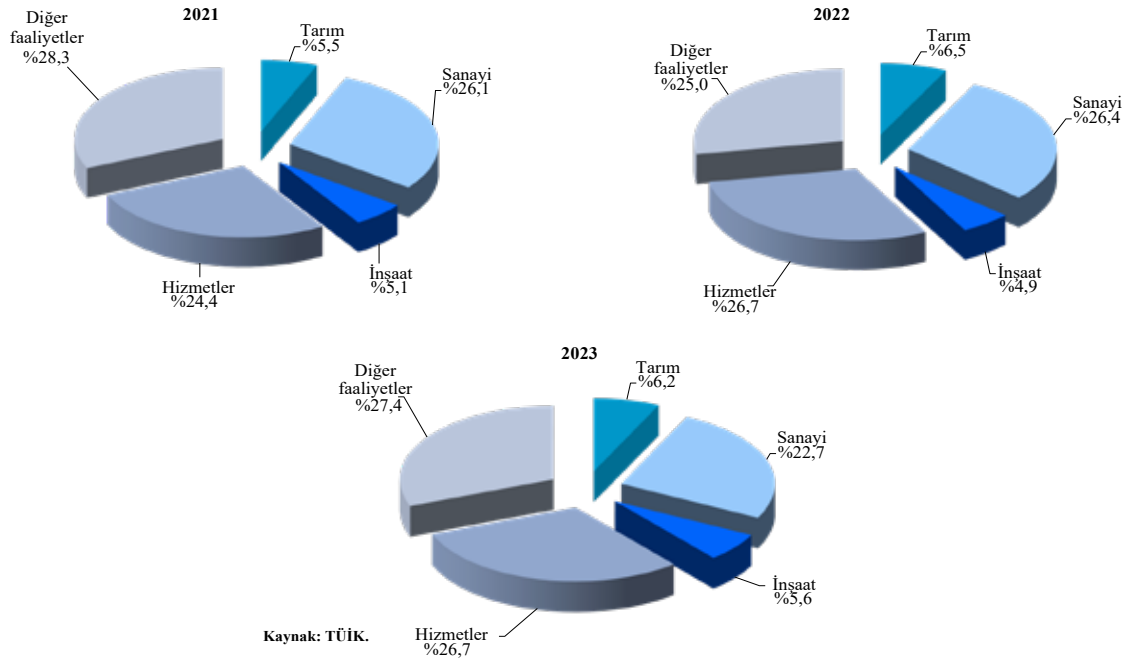
Tablo 13. Sektörlerin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları⁽¹⁾

(Cari Fiyatlarla, %)

İktisadi Faaliyet Kolları	2021	2022	2023
Tarım	5,5	6,5	6,2
Sanayi	26,1	26,4	22,7
İnşaat	5,1	4,9	5,6
Hizmetler	24,4	26,7	26,7
Diğer faaliyetler ⁽¹⁾	28,3	25,0	27,4
Sektörler toplamı	89,4	89,5	88,5
Ürün üzerindeki vergiler eksi sübvansiyonlar	10,6	10,5	11,5
Gayrisafi yurt içi hasıla	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Bilgi ve iletişim, finans ve sigorta faaliyetleri, gayrimenkul faaliyetleri, mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri, kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri ve diğer hizmet faaliyetlerini içerir.

Grafik 8. Sektörlerin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları (Cari Fiyatlarla)

2022 yılının son çeyreğinde yüksek enflasyon nedeniyle harcama taleplerinin öne çekilmesiyle başlayan özel tüketim harcamalarındaki artış, 2023 yılı Mayıs ayındaki seçimlerin ardından uygulamaya konulan parasal sıkılaştırma politikalarına rağmen büyümenin temel bileşeni olmaya devam etmiştir. Kamu tüketim harcamalarında da yılın son dönemindeki duraksama hariç ciddi artış kaydedilmiştir. Harcamalar yönünden özel tüketim öncülüğünde nihai yurtiçi talep büyümenin temel belirleyicisi olmuştur. Harcamalar yöntemiyle zincirlenmiş hacim endeksine göre, 2023 yılında yerleşik hanehalklarının tüketim harcamaları %12,8, hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların tüketimi %10,4 ve devletin nihai tüketim harcamaları %5,2 artmıştır. Böylece toplam tüketim harcamaları büyüme hızı %11,6 olmuştur. Toplam sabit sermaye yatırımları %8,9 artış göstermiştir (Tablo 14).

Tablo 14. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Harcama Yöntemiyle Zincirlenmiş Hacim ve Endeks

(2009=100)

Harcama Bileşenleri	Hacim (Bin TL)			Endeks			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	1.233.661.238	1.468.412.950	1.655.872.464	200,2	238,3	268,7	19,0	12,8
Hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların tüketimi	7.782.518	7.658.786	8.458.382	230,3	226,6	250,3	-1,6	10,4
Devletin nihai tüketim harcamaları	266.890.069	278.168.903	292.688.781	169,4	176,5	185,7	4,2	5,2
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu	507.433.994	513.865.910	559.533.801	226,8	229,7	250,1	1,3	8,9
Stoktaki değişiklikler	-	-	-	-	-	-	-	-
Mal ve hizmet ihracatı	485.959.319	534.225.149	519.644.282	206,6	227,1	220,9	9,9	-2,7
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	401.728.882	436.148.574	487.264.074	170,5	185,1	206,8	8,6	11,7
Gayrisafi yurt içi hasıla	2.010.800.443	2.122.066.635	2.217.917.934	199,8	210,9	220,4	5,5	4,5

Kaynak: TÜİK.

2022 yılında %9,9 artan mal ve hizmet ihracatı, küresel ekonomide ortaya çıkan yavaşlama ile dış talebin zayıflaması sonucu 2023 yılında %2,7 azalmıştır. Güçlü seyreden ithalata bağlı olarak mal ve hizmet ithalatındaki artış ise 2022 yılında %8,6 iken 2023 yılında %11,7'ye yükselmiştir. Böylece net ihracat büyümeye negatif etki yaparak aşağı çekmiştir.

2023 yılında bir önceki yıla göre GSYH içinde cari fiyatlarla yerleşik hanehalklarının tüketim harcamalarının payı 2,1 puan artarak %59,1'e, devletin nihai tüketim harcamalarının payı 1,9 puan artarak %13,6'ya yükselirken, hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların tüketimlerinin %0,3'lük payında değişim olmamıştır. Böylece GSYH içinde toplam tüketim harcamalarının payı 4 puan artarak %73'e, gayrisafi sabit sermaye oluşumunun payı 3,2 puan artarak %32,4'e yükselmiştir (Tablo 15).

Tablo 15. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Harcama Yöntemiyle Cari Fiyatlarla

Harcama Bileşenleri	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	3.983.441.538	8.563.649.772	15.539.737.385	54,9	57,0	59,1	115,0	81,5
Hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların tüketimi	25.226.312	39.384.680	68.998.283	0,3	0,3	0,3	56,1	75,2
Devletin nihai tüketim harcamaları	939.337.571	1.749.354.204	3.577.868.641	12,9	11,7	13,6	86,2	104,5
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu	2.044.233.525	4.377.872.821	8.506.071.645	28,2	29,2	32,4	114,2	94,3
Stoktaki değişiklikler ⁽¹⁾	234.519.172	882.244.544	-779.150.742	3,2	5,9	-3,0	-	-
Mal ve hizmet ihracatı	2.593.613.252	5.792.173.995	8.479.117.053	35,7	38,6	32,3	123,3	46,4
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	2.564.229.633	6.392.904.037	9.116.334.893	35,3	42,6	34,7	149,3	42,6
Gayrisafi yurt içi hasıla	7.256.141.737	15.011.775.979	26.276.307.373	100,0	100,0	100,0	106,9	75,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistiki hatayı da içermektedir.

2023 yılında hanehalklarının ve hanehalkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların yapmış olduğu harcamaları içeren hanehalklarının nihai tüketim harcamalarının tüm alt gruplarında talep etkisi ile önemli artışlar olmuştur. En yüksek artış %17,7 ile dayanıklı mallar grubu harcamalarında görülürken onu, %13,7 artış ile yarı dayanıklı mallar grubu harcamaları, %11,2 artış ile dayanıksız mallar grubu harcamaları ve %8,6 artış ile hizmetler grubu harcamaları izlemiştir (Tablo 16).

Tablo 16. Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları, Dayanıklılık Türüne Göre Zincirlenmiş Hacim Endeksi

Dayanıklılık Türü	Endeks			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Dayanıklı mallar	297,0	375,6	442,0	26,5	17,7
Yarı dayanıklı mallar	233,8	289,6	329,2	23,8	13,7
Dayanıksız mallar	184,8	209,3	232,9	13,2	11,2
Hizmetler	184,2	233,1	253,1	26,5	8,6
Yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalkı yurt içi tüketimi	197,6	239,9	266,7	21,4	11,2

Kaynak: TÜİK.

Hanehalklarının nihai tüketim harcamalarının en büyük bölümünü %42,2'lik pay ile hizmetler grubu oluştururken, onu %35'lik pay ile dayanıksız mallar, %11,9'luk pay ile dayanıklı mallar ve %10,9'luk pay ile yarı dayanıklı mallar grupları izlemiştir (Tablo 17).

Tablo 17. Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalkı Nihai Tüketim Harcamaları, Dayanıklılık Türüne Göre Cari Fiyatlarla

Dayanıklılık Türü	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Dayanıklı mallar	492.206.431	1.085.972.832	2.011.844.019	11,6	11,6	11,9	120,6	85,3
Yarı dayanıklı mallar	485.966.635	1.051.790.297	1.843.166.399	11,5	11,2	10,9	116,4	75,2
Dayanıksız mallar	1.539.156.893	3.500.212.736	5.908.892.207	36,3	37,3	35,0	127,4	68,8
Hizmetler	1.721.534.583	3.755.946.598	7.133.543.225	40,6	40,0	42,2	118,2	89,9
Yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalkı yurt içi tüketimi	4.238.864.543	9.393.922.463	16.897.445.850	100,0	100,0	100,0	121,6	79,9

Kaynak: TÜİK.

Harcama yöntemiyle zincirlenmiş hacim endeksine göre gayrisafi sabit sermaye oluşumunda makine ve teçhizat yatırımları %12,9, inşaat yatırımları %5,3, diğer aktifler %5,4 artmıştır. Böylece üretilmiş mali olmayan aktifler %8,9 artış göstermiştir (Tablo 18).

Tablo 18. Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, Zincirlenmiş Hacim Endeksi

Sermaye Sınıflaması	Endeks			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
İnşaat	179,1	162,8	171,3	-9,1	5,3
Makine ve teçhizat	284,5	311,8	351,8	9,6	12,9
Diğer aktifler	245,0	262,2	276,5	7,0	5,4
Üretilmiş mali olmayan aktifler	226,8	229,7	250,1	1,3	8,9

Kaynak: TÜİK.

Harcama yöntemiyle cari fiyatlarla gayrisafi sabit sermaye oluşumunda en fazla payı %46,8 ile makine ve teçhizat yatırımları almış, inşaat yatırımlarının payı %43,2, diğer aktiflerin payı %10 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıla göre inşaat yatırımlarının payı artarken, makine ve teçhizat yatırımları ile diğer aktiflerin payı azalış göstermiştir (Tablo 19).

Tablo 19. Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, Cari Fiyatlarla

Sermaye Sınıflaması	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
İnşaat	877.351.320	1.833.221.268	3.677.506.947	42,9	41,9	43,2	108,9	100,6
Makine ve teçhizat	941.714.769	2.075.987.923	3.981.746.597	46,1	47,4	46,8	120,4	91,8
Diğer aktifler	225.167.435	468.663.629	846.818.101	11,0	10,7	10,0	108,1	80,7
Üretilmiş mali olmayan aktifler	2.044.233.525	4.377.872.821	8.506.071.645	100,0	100,0	100,0	114,2	94,3

Kaynak: TÜİK.

Kişi başına GSYH 2023 yılında cari fiyatlarla %74,3 artışla 307.952 TL'ye yükselmiştir. 2022 yılında 10.659 dolar olan kişi başına GSYH, 2023 yılında %23 artışla 13.110 dolar olmuştur (Tablo 20).

Tablo 20. Kişi Başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

Yıllar	Yıl Ortası Nüfus ⁽¹⁾ (Bin Kişi)	Cari Fiyatlarla			
		Türk Lirası (TL)	Değişim (%)	ABD Doları (\$)	Değişim (%)
2021	84.147	86.232	42,4	9.601	11,6
2022	84.980	176.651	104,9	10.659	11,0
2023 ⁽²⁾	85.326	307.952	74,3	13.110	23,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi yıllık sonuçları kullanılarak hesaplanmıştır.

(2): 2023 yılı rakamları dört çeyrek toplamı olup, geçicidir.

1.2 Sektörel Gelişmeler

1.2.1 Tarım

2023 yılı tarım sektörü için üretim artışlarının ve düşüşlerinin birlikte yaşandığı bir yıl olarak kayıtlara geçmiştir. Buğday gibi tahıl ürünlerinde yağışlarla birlikte rekolte artışı yaşanırken, bazı ürünlerde de yüksek sıcaklık ve kuraklığın etkisiyle önemli rekolte düşüşleri olmuştur. Rekoltesi yüksek olan bazı ürünlerde ise düşük fiyatlar sebebiyle üreticiler zarar etmiştir. Aynı zamanda mazot, gübre, ilaç ve işçi maliyetlerindeki artışlar çiftçileri ciddi anlamda olumsuz etkilemiştir.

Büyüme rakamları açısından iyi bir yıl geçirmeyen sektör, Şubat ayında yaşanan depremlerin de etkisiyle ilk çeyrekte ciddi bir gerileme yaşamıştır. Sonraki çeyreklerde toparlanmaya başlayan sektör, güçlü bir ivme yakalayamamıştır. İlk çeyrekte %3,5 ve ikinci çeyrekte %0,8 daralan tarım sektörü, üçüncü çeyrekte % 0,3 ve dördüncü çeyrekte %0,5 büyüme kaydetmiştir. Böylece 2022 yılında %1,3 büyüme kaydeden tarım sektörü 2023 yılında %0,2 daralırken, sektörel bazda küçülen tek sektör olmuştur.

2022 yılında %15,1 artan tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı, 2023 yılında tahıllar, patates, kuru baklagiller, tütün ve şeker pancarı üretimindeki artışın etkisiyle %10,3 artarak 77.686.237 tona yükselmiştir.

2022 yılında %21,3 olan tahıl üretimi artış oranı 2023 yılında %9,1 ile sınırlı kalmıştır. Tahıllar grubu içinde buğday üretimi yine ilk sırada yer almış ve %11,4 artış göstermiştir. Arpa ve mısır (dane) üretimindeki artış oranı bir önceki yılın oldukça gerisinde kalmış, sırasıyla %8,2 ve %5,9 olarak gerçekleşmiştir. Çeltik üretiminde ise %5,3 düşüş yaşanmıştır (Tablo 21, Grafik 9).

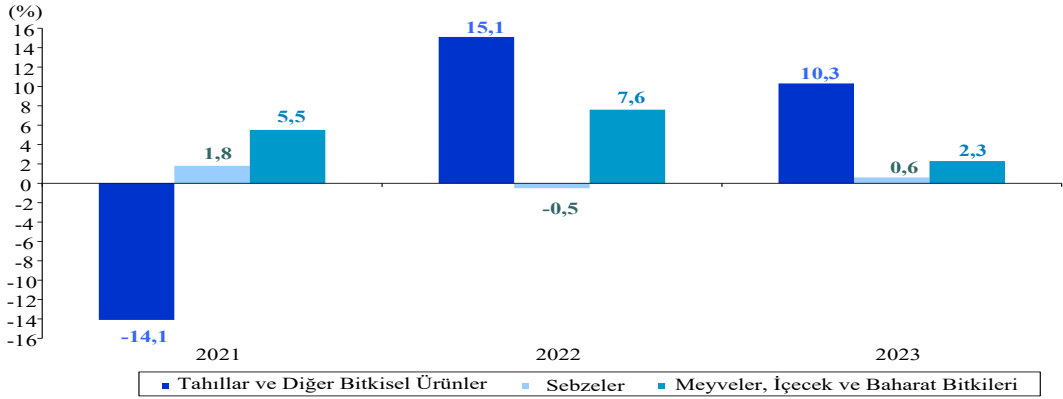
Tablo 21. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları

Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Tahıllar	31.869.886	38.671.839	42.198.659	21,3	9,1
Buğday	17.650.000	19.750.000	22.000.000	11,9	11,4
Arpa	5.750.000	8.500.000	9.200.000	47,8	8,2
Mısır (dane)	6.750.000	8.500.000	9.000.000	25,9	5,9
Çeltik	1.000.000	950.000	900.000	-5,0	-5,3
Diğer	719.886	971.839	1.098.659	35,0	13,0
Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular	6.156.098	6.510.885	7.011.447	5,8	7,7
Patates	5.100.000	5.200.000	5.700.000	2,0	9,6
Nohut	475.000	580.000	580.000	22,1	0,0
Mercimek (kırmızı)	228.000	400.000	424.000	75,4	6,0
Fasulye (kuru)	305.000	270.000	240.000	-11,5	-11,1
Mercimek (yeşil)	35.000	45.000	50.000	28,6	11,1
Diğer	13.098	15.885	17.447	21,3	9,8
Yağlı tohumlar	3.026.082	3.101.113	2.704.108	2,5	-12,8
Ayçiçeği	2.415.000	2.550.000	2.198.000	5,6	-13,8
Yer fıstığı	234.167	186.340	185.137	-20,4	-0,6
Soya	182.000	155.000	137.500	-14,8	-11,3
Kolza (kanola)	140.000	150.000	120.000	7,1	-20,0
Aspir	16.200	30.000	39.000	85,2	30,0
Diğer	38.715	29.773	24.471	-23,1	-17,8
Tütün ⁽¹⁾	71.497	82.250	85.510	15,0	4,0
Şeker pancarı ⁽²⁾	17.767.085	19.253.962	23.500.000	8,4	22,1
Şeker kamışı	247	237	15	-4,0	-93,7
Tekstilde kullanılan ham bitkiler	2.250.027	2.750.037	2.100.370	22,2	-23,6
Pamuk (kütü)	2.250.000	2.750.000	2.100.000	22,2	-23,6
Kenevir (lif)	21	31	359	47,6	1.058,1
Keten (lif)	6	6	11	0,0	83,3
Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, yem bitkileri tohumları	95.006	88.090	86.128	-7,3	-2,2
Fıg	39.092	37.370	38.655	-4,4	3,4
Gül (yağlık)	18.020	19.879	19.912	10,3	0,2
Lavanta	6.108	7.722	9.509	26,4	23,1
Diğer	31.786	23.119	18.052	-27,3	-21,9
Toplam	61.235.927	70.458.413	77.686.237	15,1	10,3

Kaynak: TÜİK.

(1): 2022 ve 2023 yılı verileri geçicidir.

(2): 2023 yılı verisi geçicidir.

Grafik 9. Bitkisel Üretim Değişim Oranları

Kaynak: TÜİK.

2022 yılında %5,8 artış gösteren patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök yumrular grubundaki üretim miktarı 2023 yılında %7,7 artmıştır. Bu yükselişte patates üretimindeki artış etkili olmuştur. 2022 yılında %2 artan patates üretiminde, 2023 yılında %9,6 artış gözlemlenmiştir. Kuru baklagiller grubunda ilk sıradaki nohut üretimi aynı kalmış, kırmızı mercimek üretimi ise bir önceki yılki yüksek artışın oldukça gerisinde kalarak %6 artış göstermiştir. Kuru fasulye üretimindeki düşüş 2023 yılında da devam etmiş, %11,1 azalış göstermiştir. Yeşil mercimek üretiminde ise %11,1 artış yaşanmıştır.

Yağlı tohumlar grubunda ise üreticilerin beklentilerinin altında kalan fiyatların etkisiyle başka ürünlere yönelmesi sonucunda çoğu üründe yaşanan üretim düşüşlerinin etkisiyle %12,8 azalış yaşanmıştır. Ayçiçeğinde %13,8, yer fıstığında %0,6, soyada %11,3 ve kolzada (kanola) %20 üretim düşüşleri yaşanırken, aspirde %30 artış gerçekleşmiştir.

2022 yılında %15 artan tütün üretimi, 2023 yılında %4 artışla 85.510 tona yükselmiştir. Şeker pancarı üretiminde yaşanan toparlanmayla birlikte 2022 yılında %8,4 artan üretim miktarı, 2023 yılında %22,1 artış göstererek 23,5 milyon tona yükselmiştir. Pamuk üretiminde ise %23,6 düşüş yaşanmıştır.

Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, yem bitkileri tohumları üretiminde 2022 yılında görülen düşüş 2023 yılında %2,2 ile küçülerek devam etmiştir. Fiğ üretiminde %3,4, gül (yağlık) üretiminde %0,2, lavanta üretiminde %23,1 artış gerçekleşirken bunların dışında kalan ürünlerin üretiminde %21,9 düşüş yaşanmıştır.

Sebze üretiminde 2023 yılında bir önceki yıla göre artış görülmüştür. 2022 yılında %0,5 azalan sebze üretim miktarı, 2023 yılında %0,6 artarak 31.787.928 ton olarak gerçekleşmiştir. Yumur ve kök sebzeler grubu üretim miktarında gerçekleşen %5,7 artışta grup içinde ilk sırada yer alan kuru soğan üretimindeki %10,6'lık artış etkili olmuştur. Havuç üretiminde %1,4, turp (kırmızı) üretiminde %3,5 ve pırasa üretiminde %4,7 azalış kaydedilirken, sarımsak (kuru) üretiminde ise %1,2 artış görülmüştür (Tablo 22, Grafik 9).

Tablo 22. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları

Sebzeler	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Yumru ve kök sebzeler	3.874.902	3.860.298	4.079.196	-0,4	5,7
Soğan (kuru)	2.500.000	2.350.000	2.600.000	-6,0	10,6
Havuç	590.483	788.578	777.908	33,5	-1,4
Turp (kırmızı)	209.384	171.381	165.464	-18,1	-3,5
Pırasa	213.192	168.710	160.853	-20,9	-4,7
Sarımsak (kuru)	132.617	140.464	142.167	5,9	1,2
Diğer	229.226	241.165	232.804	5,2	-3,5
Meyvesi için yetiştirilen sebzeler	25.614.336	25.303.925	25.189.433	-1,2	-0,5
Domates	13.095.258	13.000.000	13.300.000	-0,7	2,3
Karpuz	3.468.717	3.394.783	3.147.921	-2,1	-7,3
Hıyar	1.890.160	1.938.545	1.871.712	2,6	-3,4
Biber (salçalık, kapyra)	1.445.275	1.481.612	1.602.457	2,5	8,2
Kavun	1.638.638	1.587.230	1.403.214	-3,1	-11,6
Biber (sivri)	1.064.633	979.180	939.178	-8,0	-4,1
Patlıcan	832.938	781.242	817.591	-6,2	4,7
Kabak (sakız)	609.622	590.362	573.617	-3,2	-2,8
Fasulye (taze)	510.366	519.713	505.203	1,8	-2,8
Diğer	1.058.729	1.031.258	1.028.540	-2,6	-0,3
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler	2.264.228	2.425.086	2.519.299	7,1	3,9
Lahana (beyaz)	597.910	666.959	695.472	11,5	4,3
Marul (kivircik)	234.048	252.583	259.868	7,9	2,9
Lahana (kırmızı)	200.472	238.363	235.329	18,9	-1,3
Ispanak	218.355	230.071	232.699	5,4	1,1
Marul (göbekli)	212.091	204.422	211.660	-3,6	3,5
Maydanoz	108.604	105.574	127.183	-2,8	20,5
Marul (aysberg)	94.430	104.985	106.245	11,2	1,2
Mantar (kültür)	61.460	65.636	71.479	6,8	8,9
Lahana (kara yaprak)	59.043	56.791	55.101	-3,8	-3,0
Diğer	477.815	499.702	524.263	4,6	4,9
Toplam	31.753.466	31.589.309	31.787.928	-0,5	0,6

Kaynak: TÜİK.

Domates, biber (salçalık, kapyra) ve patlıcan dışında tüm ürünlerin üretiminde azalış meydana gelen meyvesi için yetiştirilen sebzeler grubu toplam üretim miktarında %0,5'lik azalma gerçekleşmiştir. Grup içinde önemli bir yer tutan domates üretiminde %2,3 artış kaydedilirken, karpuz üretiminde %7,3, hıyar üretiminde %3,4 azalış gerçekleşmiştir. En yüksek artış %8,2 ile biber (salçalık, kapyra) üretiminde görülürken, en yüksek azalış ise %11,6 ile kavun üretiminde gerçekleşmiştir.

Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler grubu üretiminde geçen yıla göre %3,9 artış yaşanmıştır. Lahana (beyaz) üretiminde %4,3 ve marul (kivircik) üretiminde %2,9 artış yaşanırken, lahana (kırmızı) üretiminde %1,3 düşüş olmuştur. Maydanoz üretiminde önceki yıl gerçekleşen %2,8'lik düşüşten sonra bu yıl %20,5'lik önemli bir artış kaydedilmiştir.

Meyveler, içecek ve baharat bitkileri üretim miktarı 2023 yılında bir önceki yıla göre %2,3 artarak 27.411.494 ton olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıl %13,5 artış gözlenen üzüm üretiminde, 2023 yılında %18,4'lük bir düşüş yaşanmıştır. Diğer meyveler ve sert kabuklular grubunda %6,1 üretim artışı olmuştur. En yüksek artış %67,2 ile turuncgiller üretiminde görülmüştür (Tablo 23, Grafik 9).

Tablo 23. Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarları

Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Üzüm	3.670.000	4.165.000	3.400.000	13,5	-18,4
Diğer meyveler ve sert kabuklular	19.450.287	21.023.764	22.309.904	8,1	6,1
Muz, incir, avakado, kivi	1.298.898	1.488.197	1.414.533	14,6	-4,9
Muz	883.455	997.244	930.240	12,9	-6,7
İncir	320.000	350.000	356.000	9,4	1,7
Diğer	95.443	140.953	128.293	47,7	-9,0
Turunçgiller	5.362.615	4.710.808	7.877.982	-12,2	67,2
Mandalina	1.819.000	1.865.000	2.952.775	2,5	58,3
Limon	1.550.000	1.323.000	2.325.726	-14,6	75,8
Portakal	1.742.000	1.322.000	2.311.335	-24,1	74,8
Diğer	251.615	200.808	288.146	-20,2	43,5
Diğer meyveler	9.665.947	10.239.270	10.070.233	5,9	-1,7
Elma	4.493.264	4.817.500	4.602.517	7,2	-4,5
Şeftali ve nektarin	891.857	1.008.185	1.076.852	13,0	6,8
Kayısı	800.000	803.000	750.000	0,4	-6,6
Kiraz	689.834	656.041	736.791	-4,9	12,3
Çilek	669.195	728.112	676.818	8,8	-7,0
Nar	647.676	681.460	638.821	5,2	-6,3
Armut	530.349	551.086	534.513	3,9	-3,0
Erik	332.533	348.750	355.132	4,9	1,8
Vişne	183.757	176.770	211.291	-3,8	19,5
Diğer	427.482	468.366	487.498	9,6	4,1
Zeytin ve diğer sert kabuklular	3.122.827	4.585.489	2.947.156	46,8	-35,7
Zeytin	1.738.680	2.976.000	1.520.000	71,2	-48,9
Fındık	684.000	765.000	650.000	11,8	-15,0
Ceviz	325.000	335.000	360.000	3,1	7,5
Antep fıstığı	119.355	239.289	176.000	100,5	-26,4
Diğer	255.792	270.200	241.156	5,6	-10,7
Baharat bitkileri	332.310	346.905	341.590	4,4	-1,5
Kırmızıbiber	284.694	273.846	287.322	-3,8	4,9
Kekik	21.174	44.358	30.129	109,5	-32,1
Diğer	26.442	28.701	24.139	8,5	-15,9
Çay ⁽¹⁾	1.453.964	1.269.546	1.360.000	-12,7	7,1
Toplam	24.906.561	26.805.215	27.411.494	7,6	2,3

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı verisi geçicidir.

Muz, incir, avokado, kivi üretiminde %4,9 azalış meydana gelirken, turunçgiller grubunda mandalina, limon ve portakalda sırasıyla %58,3, %75,8 ve %74,8'lik önemli üretim artışları kaydedilmiştir.

Diğer meyveler grubunda %1,7'lik azalış meydana gelmiştir. Elmada %4,5, kayısıda %6,6 ve çilekte %7 üretim düşüşü yaşanırken, şeftali ve nektarinde %6,8, kirazda %12,3 üretim artışı kaydedilmiştir.

Bir önceki yıl %46,8 artış gösteren zeytin ve diğer sert kabuklular grubunda 2023 yılında %35,7'lik ciddi bir üretim düşüşü yaşanmıştır. Bu düşüşte zeytin üretimindeki %48,9, fındık üretimindeki %15 ve Antep fıstığı üretimindeki %26,4'lük azalış etkili olmuştur.

Baharat bitkileri grubunda %1,5 üretim düşüşü gerçekleşmiştir. 2022 yılında %109,5 artış gösteren kekik üretiminde 2023 yılında %32,1'lik ciddi bir düşüş gerçekleşmiştir.

2022 yılında %12,7'lik azalış gösteren çay üretiminin 2023 yılında toparlanarak %7,1'lik artışla 1.360.000 ton olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Tarımsal Destekleme Ödemeleri

2023 yılında yapılacak olan tarımsal desteklemelere ilişkin 7613 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı 15 Eylül 2023 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Karar; tarımsal üretimin ve gıda arz güvencesinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için sektörün daha rekabetçi bir yapıya kavuşması, verim ve kalitenin artırılması, ihtiyaç duyulan yeni teknoloji ve bilginin yerli imkanlarla geliştirilmesi, biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunması, tarımsal üretimde çevreci yaklaşımların benimsenmesi, uygulanan politikaların etkinliğinin artırılması amacıyla hazırlanmış olup, 2023 yılında yapılacak olan tarımsal desteklemelere ilişkin hususları içermektedir.

Bitkisel üretim destekleri, Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli çerçevesinde ilçe düzeyinde belirlenen ürün listeleri temel alınarak uygulanmaktadır. Hayvancılık destekleri il ve bölge bazında ayrılmış olup, bölgesel kalkınma projelerinin uygulandığı yörelere özgü destekler artırılmıştır. Su ürünlerinde, kayıt dışılığın önlenmesi ve verimliliğin artırılmasına yönelik desteklemelere devam edilmiştir.

2022 yılında %64,3 olan tarımsal destekleme ödemeleri artış oranı, 2023 yılında 4,4 puan azalarak %59,9'a gerilemiştir. Alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri %71,2 artarken, grup içindeki en fazla ödeme kalemi artışı %263,4 ile mazot ödemesinde gerçekleşmiş, çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK), verim kaybı ve alan bazlı ek girdi desteği yapılmamıştır. Fındık ödemelerinde %1,5 artış olmuştur. Telafi edici ödemelerde toplamda %60,2 artış yaşanmış olup, patates siğili desteği yapılmamıştır. Fark ödemesi grubunda toplamda hububat ve bakliyata yapılan ödemelerdeki %72,3 azalıştan kaynaklanan %18,5'lik düşüş olmuş, çay desteği %102,1 artırılmıştır.

2022 yılında %34,4 artış görülen hayvancılık destek ödemelerinde 2023 yılında %58 artış olurken, bir önceki yıl %11,8'lik artış yaşanan kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekleme ödemeleri 2023 yılında %245,6 ile önemli miktarda artırılmıştır. Tarım sigortası destekleme hizmetlerindeki artış %148'den %34,9'a gerilerken, diğer tarımsal amaçlı desteklerdeki artış %115,9'dan %193,6'ya yükselmiştir (Tablo 24).

Tablo 24. Tarımsal Destekleme Ödemeleri ⁽¹⁾

Destekleme Konusu	Değer (Milyon TL)			Pay (%)			(Cari Fiyatlarla)	
							Değişim (%)	
	2021	2022	2023 ⁽²⁾	2021	2022	2023	2022	2023
Alan bazı tarımsal destek ödemeleri	7.437	10.857	18.584	30,8	27,4	29,3	46,0	71,2
Alan bazı ek ödeme ⁽³⁾	212	328	377	0,9	0,8	0,6	54,7	14,9
Mazot	2.724	3.135	11.392	11,3	7,9	18,0	15,1	263,4
Gübre	1.595	1.859	4.639	6,6	4,7	7,3	16,6	149,5
Sertifikalı tohum ve fidan kullanımı	313	589	1.317	1,3	1,5	2,1	88,2	123,6
Çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK)	3	0	0	0,0	0,0	0,0	-100,0	-
Fındık	854	847	860	3,5	2,1	1,4	-0,8	1,5
Verim kaybı	1.737	831	0	7,2	2,1	0,0	-52,2	-100,0
Alan bazı ek girdi	0	3.268	0	0,0	8,2	0,0	-	-100,0
Telafi edici ödemeler	345	834	1.336	1,4	2,1	2,1	141,7	60,2
Bitki karantina tazminatı	12	11	16	0,0	0,0	0,0	-8,3	45,5
Patates sigili desteği	0	8	0	0,0	0,0	0,0	-	-100,0
Çay budama tazminat ve masrafları	333	814	1.320	1,4	2,1	2,1	144,4	62,2
Fark ödemesi	4.514	9.524	7.759	18,7	24,0	12,2	111,0	-18,5
Hububat ve bakliyat	1.758	6.188	1.716	7,3	15,6	2,7	252,0	-72,3
Çay	188	188	380	0,8	0,5	0,6	0,0	102,1
Arz açığı olan ürünler ⁽⁴⁾	2.568	3.147	5.663	10,6	7,9	8,9	22,5	79,9
Hayvancılık destek ödemeleri	7.256	9.753	15.406	30,1	24,6	24,3	34,4	58,0
Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekleme ⁽⁵⁾	1.632	1.825	6.307	6,8	4,6	10,0	11,8	245,6
Tarım sigortası destekleme hizmetleri	1.555	3.856	5.200	6,4	9,7	8,2	148,0	34,9
Diğer tarımsal amaçlı destekler ⁽⁶⁾	1.386	2.993	8.788	5,7	7,6	13,9	115,9	193,6
Toplam	24.125	39.642	63.379	100,0	100,0	100,0	64,3	59,9

Kaynak: SBB.

(1): 2021 ve 2022 yılında ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.

(2): Gerçekleşme tahmini.

(3): Organik tarım, iyi tarım, toprak analizi, beş dekar altındaki küçük işletme, geleneksel zeytin bahçelerinin rehabilitasyonu, organik organik mineral gübre desteğini kapsamaktadır.

(4): Kütlü pamuk, zeytinyağı, dane zeytin, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısır verilmektedir.

(5): Bütçe tutarının 2021 yılında 650 milyon TL'si, 2022 yılında 550 milyon TL'si, 2023 yılında 2.988 milyon TL'si Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu hibe karşıtlığıdır.

(6): Sertifikalı tohum üretim, sertifikalı fidan üretim, tarımsal yayım danışmanlık Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA), Ar-Ge, lisanslı depoculuk, tarımsal sulama elektrik desteği, tarımsal sulama amaçlı su kullanım hizmet bedeli desteklerini kapsamaktadır.

2023 yılında destekleme ödemelerinde en yüksek payı % 29,3 ile alan bazı tarımsal destek ödemeleri alırken, onu %24,3 ile hayvancılık destek ödemeleri takip etmiştir. Bir önceki yıla göre telafi edici ödemelerin payı aynı kalırken, fark ödemesi, hayvancılık destek ödemeleri ve tarım sigortası destekleme hizmetlerinin payı azalmış, alan bazı tarımsal destekleme ödemeleri, kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekleme ve diğer tarımsal amaçlı desteklerin aldığı pay ise artış göstermiştir.

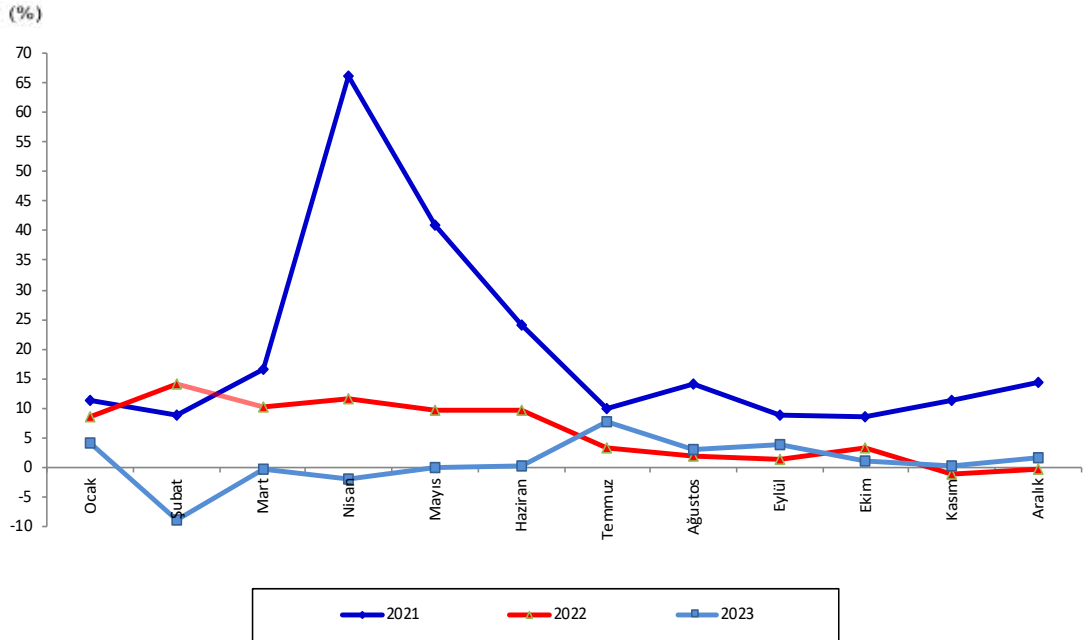
1.2.2 Sanayi

2022 yılının ilk yarısında iç ve dış talebin katkısıyla büyüyen sanayi sektörü katma değeri, ikinci yarısında küçülmeye başlamıştır. Yıllık bazda sanayi sektörü katma değeri artışı %1,7 ile sınırlı düzeyde kalmıştır. 2023 yılının ilk yarısında sektörün katma değeri azalmaya devam etmiştir. Üçüncü çeyrekte depremin olumsuz etkilerinin azalması, yatırım ve tüketim harcamalarındaki ve dış talepteki sınırlı artışın etkisiyle sanayi sektörü katma değerinde dört dönemlik küçülmenin ardından güçlü bir artış

gerçekleşmiştir. Sektördeki katma değer artışı son dönemde azalarak devam etmiştir. 2023 yılının ilk çeyreğinde %1,2, ikinci çeyreğinde %3 küçülen sanayi katma değeri, üçüncü çeyrekte %5,5 ile yüksek bir büyüme göstermiş ve son çeyrekte ise %1,9 artış ile yılı tamamlamıştır. Böylece yıllık sanayi sektörü katma değeri büyüme hızı, bir önceki yıla göre 0,9 puan azalarak %0,8 düzeyinde kaydedilmiştir.

2023 yılı Ocak ayına bir önceki yılın aynı ayına göre %4,1 artış ile başlayan sanayi üretimi Şubat ayında %8,8 azalmış, bu azalış düşük oranlı olarak Mayıs ayı sonuna kadar devam etmiştir. Sanayi üretimi Haziran ayından itibaren artmaya başlamıştır. En yüksek %7,7 ile Temmuz ayında olmak üzere yılın üçüncü çeyreğinde güçlü artış göstermiş, düşük ivmeyle yıl sonuna kadar devam etmiştir (Grafik 10).

Grafik 10. Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık, %)
(Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2015=100)

Kaynak: TÜİK.

2022 yılında %5,7 olan sanayi üretimi artış hızı, 2023 yılında 4,8 puanlık azalışla %0,9'a gerilemiştir. Sanayi üretiminde meydana gelen artışta alt sektörler itibarıyla imalat sanayi üretimindeki artış etkili olurken, madencilik ve taşocakçılığı üretimindeki küçülme negatif yönde etki yapmış, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörünün olumlu veya olumsuz katkısı olmamıştır. Sanayinin alt sektörleri itibarıyla 2023 yılında, bir önceki yıla göre imalat sanayi sektörü üretiminde %1,4 artış, madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretiminde %4,7 azalış gerçekleşirken, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü üretiminde değişim gerçekleşmemiştir (Tablo 25, Grafik 11).

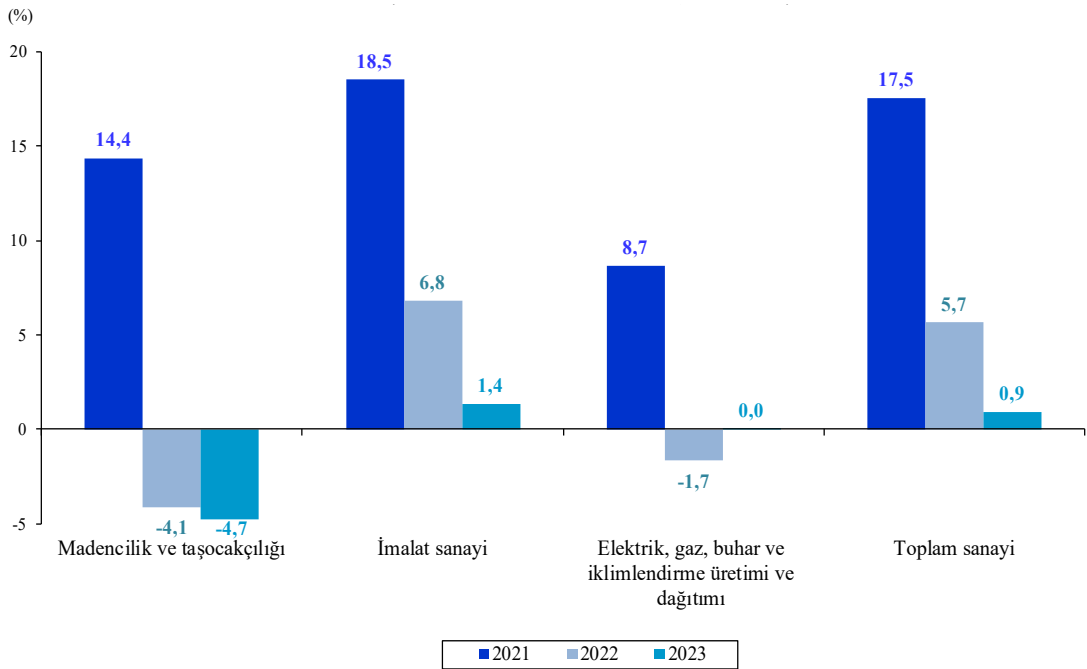
Tablo 25. Sanayi Üretim Endeksi

Sektörler	(2015=100)				
	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Madencilik ve taşocakçılığı	130,0	124,6	118,7	-4,1	-4,7
İmalat sanayi	136,8	146,1	148,1	6,8	1,4
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	126,3	124,2	124,3	-1,7	0,0
Toplam sanayi	135,6	143,3	144,6	5,7	0,9

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkilerinden arındırılmış yıllık ortalama değerler.

Grafik 11. Sektörlere Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2015=100)

Kaynak: TÜİK.

Ana sanayi grupları sınıflamasına göre 2023 yılında bir önceki yıla göre sermaye malı imalatında %15,1 ve dayanıklı tüketim malı imalatında %4,1 üretim artışı gerçekleşirken, ara malı imalatında %2,4, enerji üretiminde %2,1 ve dayanıksız tüketim malı imalatında %2 üretim azalışı gerçekleşmiştir (Tablo 26, Grafik 12).

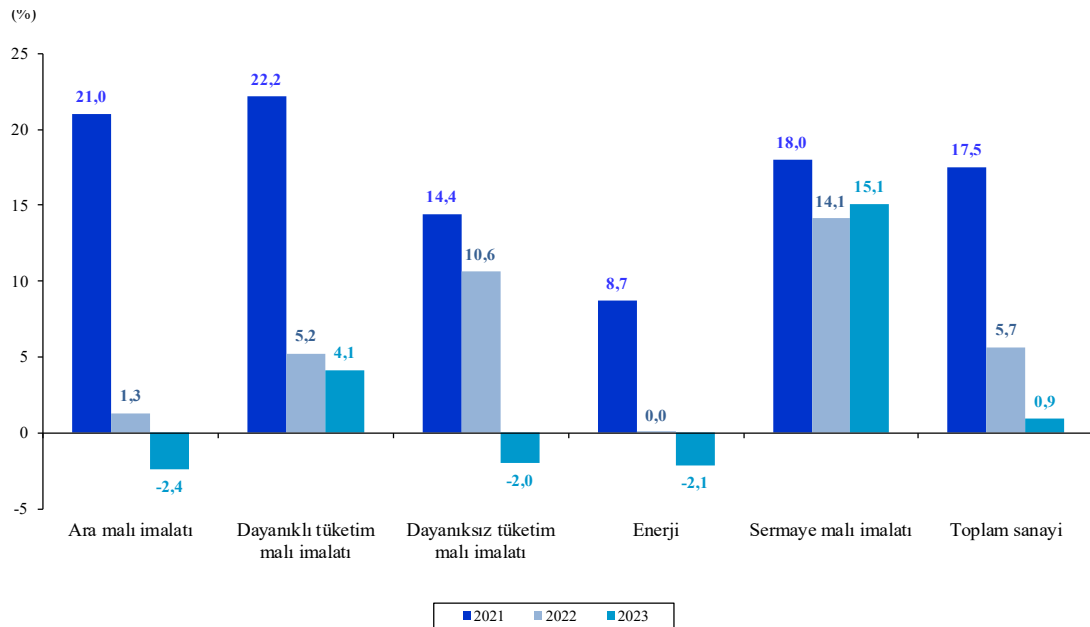
Tablo 26. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi

Ana Sanayi Grupları	(2015=100)				
	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Ara malı imalatı	135,0	136,8	133,5	1,3	-2,4
Dayanıklı tüketim malı imalatı	128,4	135,2	140,8	5,2	4,1
Dayanısız tüketim malı imalatı	136,3	150,8	147,7	10,6	-2,0
Enerji	129,0	129,0	126,3	0,0	-2,1
Sermaye malı imalatı	140,3	160,1	184,2	14,1	15,1
Ürün Grupları					
Düşük teknoloji	134,2	144,5	139,0	7,7	-3,8
Orta-düşük teknoloji	131,4	132,6	135,8	0,9	2,4
Orta-yüksek teknoloji	140,6	155,8	164,5	10,8	5,6
Yüksek teknoloji	175,4	208,7	246,9	19,0	18,3
Toplam sanayi	135,6	143,3	144,6	5,7	0,9

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkilerinden arındırılmış yıllık ortalama değerler.

Grafik 12. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2015=100)

Kaynak: TÜİK.

Ürün grupları sınıflamasına göre yüksek teknoloji grubu üretiminde %18,3, orta-yüksek teknoloji grubu üretiminde %5,6, orta-düşük teknoloji grubu üretiminde %2,4 artış olurken, düşük teknoloji grubu üretiminde %3,8 azalış gerçekleşmiştir.

1.2.2.1 Madencilik ve Taşocakçılığı

2022 yılında %4,1 azalan madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretiminde, 2023 yılında da %4,7 azalış gerçekleşmiştir. Alt sektörler itibarıyla ham petrol ve doğal gaz çıkarımı üretimi %11,1, metal cevherleri madenciliği üretimi %5,5 artarken, kömür ve linyit çıkartılması üretimi %32,2, diğer madencilik ve taşocakçılığı üretimi %12,7 azalmıştır (Tablo 27).

Tablo 27. Madencilik ve Taşocakçılığı Üretim Endeksi

(2015=100)

Alt Sektörler	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Kömür ve linyit çıkartılması	123,0	138,6	94,1	12,8	-32,2
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	131,4	136,0	151,1	3,5	11,1
Metal cevherleri madenciliği	160,6	142,6	150,5	-11,2	5,5
Diğer madencilik ve taşocakçılığı	110,7	109,6	95,7	-1,0	-12,7
Toplam (madencilik ve taşocakçılığı)	130,0	124,6	118,7	-4,1	-4,7

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkilerinden arındırılmış yıllık ortalama değerler.

1.2.2.2 İmalat Sanayi

2023 yılında imalat sanayi katma değeri bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci çeyrekte %1,2 artarken ikinci çeyrekte %2,2 küçülmüş, üçüncü çeyrekte %5,9 ve son çeyrekte %1,8 büyüyerek yılı tamamlamıştır. Yıl sonu itibarıyla imalat sanayi katma değeri büyüme hızı bir önceki yıla göre 2,7 puan azalarak %1,6 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2023 yılına Ocak ayında %5,5 artış ile başlayan imalat sanayi üretiminde, Şubat ayında %8,7 ile yüksek oranlı azalış olurken, Nisan ayında %0,7 ile sınırlı düzeyde azalış olmuştur. Yılın diğer aylarında dalgalı bir seyir izleyen imalat sanayi üretimi artış hızı Temmuz ayında %7,7 ile yılın en yüksek seviyesine çıkmış, Aralık ayında %2,1 artışla yılı sonlandırmıştır. 2022 yılında yıllık bazda %6,8 artan imalat sanayi üretimi, 2023 yılında küresel ekonomideki yavaşlama sonucunda oluşan talep daralması ve deprem felaketinin etkisiyle %1,4 artış gösterebilmiştir (Tablo 28).

2023 yılında imalat sanayinde alt sektörler itibarıyla en yüksek oranlı üretim artışı %38 ile diğer ulaşım araçlarının imalatında gerçekleşirken, onu %24,2 ile makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı, %13,2 bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı ve %12,7 ile bütün ürünleri imalatındaki

artışlar izlemiştir. İmalat sanayinin alt sektörlerinde en yüksek oranlı üretim düşüşü %15,8 ile kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması, %11,3 ile tekstil ürünleri imalatı ve %7,7 ile kağıt ve kağıt ürünleri imalatı sektörlerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 28. İmalat Sanayi Üretim Endeksi

Alt Sektörler	(2015=100)				
	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Gıda ürünleri imalatı	131,6	136,6	137,1	3,8	0,4
İçeceklerin imalatı	136,5	143,9	135,1	5,4	-6,1
Tütün ürünleri imalatı	102,9	107,2	120,9	4,2	12,7
Tekstil ürünleri imalatı	138,1	131,6	116,7	-4,7	-11,3
Giyim eşyaları imalatı	140,9	179,9	174,8	27,7	-2,8
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	130,1	182,2	186,8	40,0	2,6
Ağaç, ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)	135,8	146,1	153,2	7,5	4,9
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	136,9	144,1	133,0	5,2	-7,7
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	116,7	136,1	114,7	16,7	-15,8
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	117,3	122,9	115,6	4,8	-5,9
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	148,5	155,0	143,2	4,4	-7,6
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	156,0	177,2	181,0	13,6	2,1
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	142,4	151,7	153,3	6,5	1,1
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	126,6	130,7	126,6	3,3	-3,1
Ana metal sanayii	116,9	108,2	104,1	-7,4	-3,8
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	142,0	144,0	158,0	1,4	9,7
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	202,8	252,3	285,6	24,4	13,2
Elektrikli teçhizat imalatı	127,9	133,6	142,4	4,4	6,6
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	145,0	166,7	179,4	15,0	7,6
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	121,8	140,7	156,5	15,6	11,2
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	205,5	270,9	373,9	31,8	38,0
Mobilya imalatı	127,5	140,4	139,2	10,1	-0,9
Diğer imalatlar	123,6	151,1	164,5	22,3	8,9
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	127,1	133,1	165,3	4,8	24,2
Toplam (imalat sanayi)	136,8	146,1	148,1	6,8	1,4

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkilerinden arındırılmış yıllık ortalama değerler.

2021-2022 yıllarında imalat sanayi kapasite kullanım oranında kaydedilen artış, 2023 yılında yerini azalışa bırakmıştır. 2022 yılında bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak %77,2 seviyesine yükselen imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2023 yılında 0,9 puan azalarak %76,3 düzeyine gerilemiştir (Tablo 29).

Tablo 29. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları

Alt Sektörler (NACE Rev. 2)	Kapasite Kullanım Oranları			(Ağırlıklı Ortalama, %)	
				Değişim (Puan)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Gıda ürünlerinin imalatı	72,4	73,6	73,3	1,2	-0,2
İçeceklerin imalatı	69,2	74,9	74,8	5,7	-0,1
Tütün ürünleri imalatı	69,4	71,5	80,8	2,1	9,3
Tekstil ürünlerinin imalatı	79,3	76,3	70,0	-3,1	-6,2
Giyim eşyalarının imalatı	77,3	83,2	77,2	5,9	-5,9
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	62,0	67,4	67,3	5,4	-0,1
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)	84,5	82,6	80,5	-2,0	-2,1
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	83,2	83,5	81,2	0,3	-2,3
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	68,6	69,0	69,8	0,3	0,8
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı ⁽¹⁾	-	-	-	-	-
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	78,5	75,9	75,4	-2,5	-0,6
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	70,8	77,9	76,2	7,1	-1,7
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	75,4	75,9	75,7	0,5	-0,2
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	79,6	78,7	76,0	-0,8	-2,7
Ana metal sanayii	81,3	79,2	74,9	-2,1	-4,3
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	75,5	74,3	74,5	-1,2	0,2
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	79,8	80,7	80,2	0,9	-0,6
Elektrikli teçhizat imalatı	77,9	75,6	74,9	-2,3	-0,8
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	74,6	75,1	75,2	0,5	0,1
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	73,8	76,8	80,5	3,0	3,7
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	76,5	76,4	76,7	-0,1	0,2
Mobilya imalatı	71,9	77,3	75,9	5,3	-1,4
Diğer imalatlar	68,2	69,7	70,4	1,5	0,7
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	66,6	72,0	80,2	5,4	8,2
Toplam (imalat sanayi)	76,6	77,2	76,3	0,6	-0,9

Kaynak: TCMB.

(1): İstatistikî gizlilik ilkesi gereğince 2019 yılı Ocak ayından itibaren yayımlanmamaktadır.

2023 yılında imalat sanayi alt sektörlerinde en yüksek kapasite kullanımı %81,2 ile kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatında olurken, onu sırasıyla %80,8 ile tütün ürünleri imalatı ve %80,5 ile ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç) ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı sektörleri takip etmiştir. Kapasite kullanım oranının en düşük olduğu alt sektörler ise %67,3 ile deri ve ilgili ürünlerin imalatı, %69,8 ile kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması ve %70 ile tekstil ürünleri imalatı sektörü olmuştur. 2023 yılında bir önceki yıla göre en yüksek kapasite kullanım oranı artışı 9,3 puan ile tütün ürünleri imalatı sektöründe olurken, en büyük azalış 6,2 puan ile tekstil ürünlerinin imalatında kaydedilmiştir.

2023 yılında bir önceki yıla göre kapasite kullanım oranı artış gösteren tek mal grubu 2,6 puan ile yatırım malları olurken, gıda ve içecekler grubu kapasite kullanım oranı aynı düzeyde kalmış, diğer mal

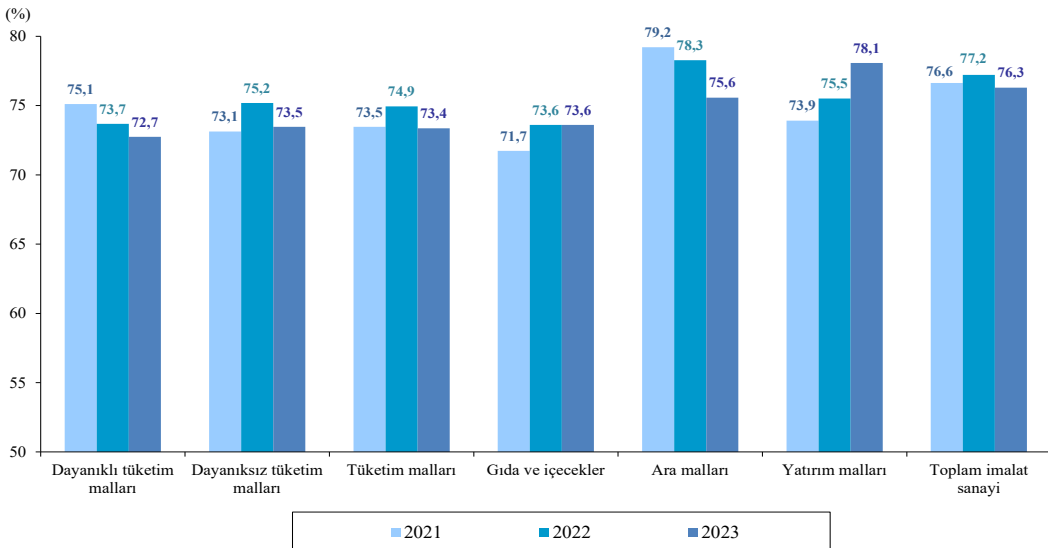
gruplarının kapasite kullanım oranlarında ise düşüş gerçekleşmiştir. Kapasite kullanım oranı en yüksek düşüşü 2,7 puan ile ara mallarında göstermiştir. Kapasite kullanım oranında en yüksek seviye %78,1 ile yatırım mallarında, en düşük seviye ise %72,7 ile dayanıklı tüketim malları grubunda gerçekleşmiştir (Tablo 30, Grafik 13).

Tablo 30. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları

	(Ağırlıklı Ortalama, %)				
	Kapasite Kullanım Oranları			Değişim (Puan)	
Mal Grupları	2021	2022	2023	2022	2023
Dayanıklı tüketim malları	75,1	73,7	72,7	-1,4	-0,9
Dayanıksız tüketim malları	73,1	75,2	73,5	2,1	-1,7
Tüketim malları	73,5	74,9	73,4	1,5	-1,6
Gıda ve içecekler	71,7	73,6	73,6	1,9	0,0
Ara malları	79,2	78,3	75,6	-0,9	-2,7
Yatırım malları	73,9	75,5	78,1	1,6	2,6
Toplam imalat sanayi	76,6	77,2	76,3	0,6	-0,9

Kaynak: TCMB.

Grafik 13. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları (Ağırlıklı Ortalama, %)

Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri

Sanayi kapasite raporu, sınai üretim yapan tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarının üretim gücünü gösteren ve onay tarihinden itibaren en fazla 3 yıl geçerliliği olan bir belgedir. Konu ile ilgili istatistikleri yayımlama sorumluluğu Resmi İstatistik Programı kapsamında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine (TOBB) verilmiştir. TOBB 2011 yılından itibaren yıllık bazda sanayi kapasite raporu istatistiklerini açıklamaktadır.

Sanayi kapasite raporu istatistiklerine göre, 2023 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayısı, 2022 yılı sonuna göre %1,6 artarak 97.346'ya, çalışan sayısı %3,2 artarak 3.994.277'ye yükselmiştir (Tablo 31, Grafik 14).

Tablo 31. Çalışan Aralıklarına Göre Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı⁽¹⁾

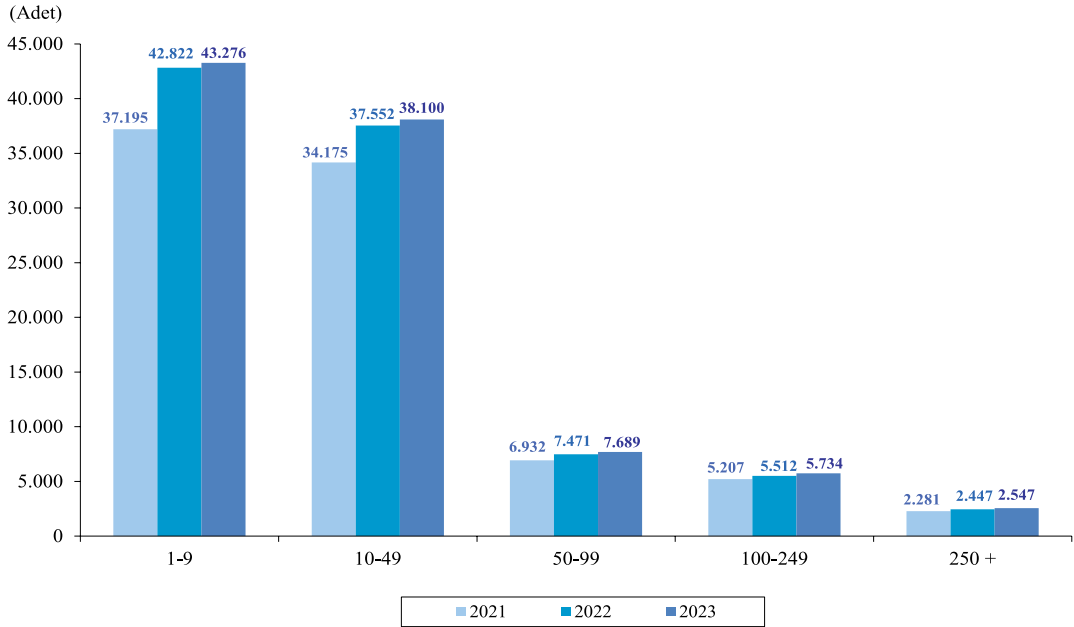
Çalışan Aralığı	Kapasite Raporu Sayısı			Toplam Çalışan Sayısı		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
1-9	37.195	42.822	43.276	186.680	214.438	217.809
10-49	34.175	37.552	38.100	793.621	868.743	878.955
50-99	6.932	7.471	7.689	486.247	524.138	539.090
100-249	5.207	5.512	5.734	800.308	851.328	883.122
250 +	2.281	2.447	2.547	1.308.799	1.412.833	1.475.301
Toplam	85.790	95.804	97.346	3.575.655	3.871.480	3.994.277
Pay (%)						
1-9	43,4	44,7	44,5	5,2	5,5	5,5
10-49	39,8	39,2	39,1	22,2	22,4	22,0
50-99	8,1	7,8	7,9	13,6	13,5	13,5
100-249	6,1	5,8	5,9	22,4	22,0	22,1
250 +	2,7	2,6	2,6	36,6	36,5	36,9
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayıdır.

2023 yılında geçerliliği devam eden kapasite raporlarının %44,5'i 1-9 çalışanı olan firmalara, %39,1'i 10-49 çalışanı olan firmalara, %7,9'u 50-99 çalışanı olan firmalara, %5,9'u 100-249 çalışanı olan firmalara ve %2,6'sı da 250 ve üzeri çalışanı olan firmalara aittir.

2023 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu almış olan firmaların raporun alındığı dönemdeki çalışan sayılarına göre dağılımına bakıldığında; %5,5'inin 1-9 çalışanı, %22'sinin 10-49 çalışanı, %13,5'inin 50-99 çalışanı, %22,1'inin 100-249 çalışanı ve %36,9'unun 250 ve üzeri çalışanı olduğu görülmektedir.

Grafik 14. Çalışan Aralıklarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı**Kaynak: TOBB.**

Ana faaliyet gruplarına göre 2023 yılında geçerliliği devam eden en çok sanayi kapasite raporu bulunan faaliyet grubu 14.353 rapor ile fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makina ve teçhizat hariç) sektörü olurken, onu 12.329 rapor ile gıda ürünlerinin imalatı ve 11.237 rapor ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektörleri izlemiştir. Geçerliliği devam eden en az kapasite raporu bulunan faaliyet grupları ise 2 rapor ile ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi, 19 rapor ile ham petrol ve doğalgaz çıkarımı ve 24 rapor ile diğer hizmet faaliyetleri sektörleri olmuştur (Tablo 32).

2023 yılında geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayıları bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında en yüksek oranlı artışlar %13 ile balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği, %10,8 ile elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı ve %6,4 ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı sektörlerinde gerçekleşirken, %33,3 ile ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi, %31,4 ile diğer hizmet faaliyetleri ve %13,6 ile ham petrol ve doğal gaz çıkarımı en çok azalış gösteren sektörler olmuştur.

Tablo 32. Ana Faaliyet Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ⁽¹⁾

Alt Sektörler (NACE Rev. 2)	Kapasite Raporu Sayısı			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	12.258	13.931	14.353	13,3	11,4	11,5	13,6	3,0
Gıda ürünlerinin imalatı	4.980	12.620	12.329	5,4	10,3	9,9	153,4	-2,3
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	9.972	10.975	11.237	10,8	9,0	9,0	10,1	2,4
Tekstil ürünlerinin imalatı	8.937	9.405	9.120	9,7	7,7	7,3	5,2	-3,0
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	3.530	8.259	8.302	3,8	6,8	6,7	134,0	0,5
Giyim eşyalarının imalatı	3.043	7.366	7.653	3,3	6,0	6,1	142,1	3,9
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	6.026	6.332	6.508	6,5	5,2	5,2	5,1	2,8
Mobilya imalatı	4.318	5.122	5.315	4,7	4,2	4,3	18,6	3,8
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	4.787	4.883	5.155	5,2	4,0	4,1	2,0	5,6
Elektrikli teçhizat imalatı	1.874	4.438	4.550	2,0	3,6	3,7	136,8	2,5
Diğer madencilik ve taş ocaklığı	3.585	3.685	3.750	3,9	3,0	3,0	2,8	1,8
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	2.781	3.498	3.661	3,0	2,9	2,9	25,8	4,7
Ana metal sanayii	3.144	3.458	3.574	3,4	2,8	2,9	10,0	3,4
Atığın toplanması, ıslahı ve bertarafı faaliyetleri; maddelerin geri kazanımı	1.363	3.174	3.267	1,5	2,6	2,6	132,9	2,9
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	1.416	2.873	3.057	1,5	2,4	2,5	102,9	6,4
Diğer imalatlar	2.539	2.718	2.842	2,8	2,2	2,3	7,1	4,6
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	2.138	2.387	2.399	2,3	2,0	1,9	11,6	0,5
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	1.860	2.063	2.115	2,0	1,7	1,7	10,9	2,5
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	1.193	2.025	2.103	1,3	1,7	1,7	69,7	3,9
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	1.870	2.149	2.083	2,0	1,8	1,7	14,9	-3,1
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	1.832	1.674	1.614	2,0	1,4	1,3	-8,6	-3,6
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı	1.208	1.401	1.552	1,3	1,1	1,2	16,0	10,8
Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	1.019	1.140	1.187	1,1	0,9	1,0	11,9	4,1
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	1.546	1.203	1.166	1,7	1,0	0,9	-22,2	-3,1
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	982	1.106	1.155	1,1	0,9	0,9	12,6	4,4
Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	722	873	919	0,8	0,7	0,7	20,9	5,3
İçeceklerin imalatı	567	617	611	0,6	0,5	0,5	8,8	-1,0
Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı	519	558	530	0,6	0,5	0,4		-5,0
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	431	453	461	0,5	0,4	0,4	7,5	1,8
Metal cevherleri madenciliği	299	367	376	0,3	0,3	0,3	5,1	2,5
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	326	338	350	0,4	0,3	0,3	22,7	3,6
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	312	331	338	0,3	0,3	0,3	3,7	2,1
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	220	239	251	0,2	0,2	0,2	6,1	5,0
Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler	169	195	202	0,2	0,2	0,2	8,6	3,6
Kömür ve linyit çıkartılması	182	187	185	0,2	0,2	0,1	15,4	-1,1
Tütün ürünleri imalatı	91	101	102	0,1	0,1	0,1	2,7	1,0
Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	24	23	26	0,0	0,0	0,0	11,0	13,0
Diğer hizmet faaliyetleri	30	35	24	0,0	0,0	0,0	16,7	-31,4
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	23	22	19	0,0	0,0	0,0	-4,3	-13,6
Ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi	3	3	2	0,0	0,0	0,0	0,0	-33,3
Toplam ⁽²⁾	92.119	122.227	124.443	100,0	100,0	100,0	32,7	1,8

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

(2): Bir kapasite raporunda birden fazla sektörde yer alan ürünler bulunabileceğinden toplam diğer tablo verilerinden farklı olabilir.

2023 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporlarının teknoloji gruplarına göre yoğunlaşmasında değişiklik olmamıştır. Düşük teknolojiden yüksek teknoloji sınıflarına geçildikçe, girişimlerin toplam sanayi kapasite raporları içinde daha az pay aldığı gözlemlenmiştir. 2023 yılında geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporlarının %43,1'i düşük teknoloji grubunda, %30,5'i orta-düşük teknoloji grubunda, %24,1'i orta-yüksek teknoloji grubunda ve %2,4'ü yüksek teknoloji grubunda bulunmaktadır. Bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında toplam kapasite raporları içinde düşük teknoloji grubunun payı azalırken, diğer grupların payının arttığı görülmektedir (Tablo 33, Grafik 15).

Tablo 33. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ⁽¹⁾

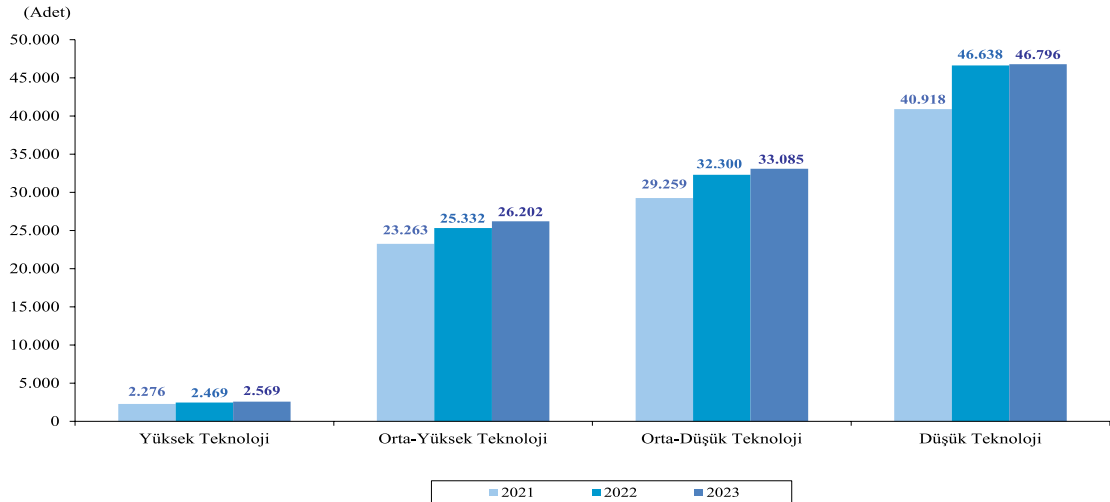
Teknoloji Grupları	Kapasite Raporu Sayısı			Pay (%)		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Yüksek Teknoloji	2.276	2.469	2.569	2,4	2,3	2,4
Orta-Yüksek Teknoloji	23.263	25.332	26.202	24,3	23,7	24,1
Orta-Düşük Teknoloji	29.259	32.300	33.085	30,6	30,3	30,5
Düşük Teknoloji	40.918	46.638	46.796	42,7	43,7	43,1
Toplam ⁽²⁾	95.716	106.739	108.652	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarı ile geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

(2): Bir kapasite raporunda birden fazla sektörde yer alan ürünler bulunabileceğinden toplam diğer tablo verilerinden farklı olabilir.

Grafik 15. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı

Kaynak: TOBB.

2023 yılında da İBBS Düzey-1'e göre bölgeler itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayısı sıralamasında 26.915 kapasite raporu ile İstanbul bölgesi ilk sırada yer alırken, onu 14.122 kapasite raporu ile Doğu Marmara ikinci ve 14.040 kapasite raporu ile Ege bölgesi üçüncü sırada takip etmiştir (Tablo 34).

Tablo 34. Bölgelere Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı ⁽¹⁾

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Kapasite Raporu Sayısı			Toplam Çalışan Sayısı		
		2021	2022	2023	2021	2022	2023
TR1	İstanbul	25.019	27.417	26.915	756.527	790.646	785.501
TR2	Batı Marmara	4.079	4.548	4.759	272.992	296.204	303.909
TR3	Ege	12.388	13.648	14.040	567.190	605.986	626.548
TR4	Doğu Marmara	12.092	13.620	14.122	749.675	803.113	844.994
TR5	Batı Anadolu	9.627	10.818	11.128	306.501	340.110	353.244
TR6	Akdeniz	7.469	8.407	8.354	285.880	317.642	318.755
TR7	Orta Anadolu	3.223	3.753	3.978	139.281	154.146	163.915
TR8	Batı Karadeniz	2.700	3.042	3.192	150.028	167.580	179.530
TR9	Doğu Karadeniz	1.446	1.609	1.661	60.208	65.607	67.312
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	544	651	640	16.930	21.189	21.831
TRB	Ortadoğu Anadolu	1.489	1.741	1.743	55.602	68.956	74.481
TRC	Güneydoğu Anadolu	5.714	6.550	6.814	214.841	240.301	254.257
TR	Türkiye	85.790	95.804	97.346	3.575.655	3.871.480	3.994.277
Pay (%)							
TR1	İstanbul	29,2	28,6	27,6	21,2	20,4	19,7
TR2	Batı Marmara	4,8	4,7	4,9	7,6	7,7	7,6
TR3	Ege	14,4	14,2	14,4	15,9	15,7	15,7
TR4	Doğu Marmara	14,1	14,2	14,5	21,0	20,7	21,2
TR5	Batı Anadolu	11,2	11,3	11,4	8,6	8,8	8,8
TR6	Akdeniz	8,7	8,8	8,6	8,0	8,2	8,0
TR7	Orta Anadolu	3,8	3,9	4,1	3,9	4,0	4,1
TR8	Batı Karadeniz	3,1	3,2	3,3	4,2	4,3	4,5
TR9	Doğu Karadeniz	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	0,6	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5
TRB	Ortadoğu Anadolu	1,7	1,8	1,8	1,6	1,8	1,9
TRC	Güneydoğu Anadolu	6,7	6,8	7,0	6,0	6,2	6,4
TR	Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TOBB.

Not: Çalışan sayısının içine diğer çalışan (geçici, mevsimlik vb.) da dahil edilmiştir.

(1): İlgili yıl sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

Çalışan sayısı açısından Doğu Marmara bölgesi 844.994 çalışan ile birinci sırada yer alırken, İstanbul bölgesi 785.501 çalışan ile ikinci, Ege bölgesi 626.548 çalışan ile üçüncü sırada yer almıştır.

1.2.2.3 Enerji

Ekonomik gelişmedeki en önemli etkenlerden biri olan enerji sektörünün stratejik önemi, Rusya-Ukrayna savaşı ve İsrail-Hamas çatışması ile daha da artmıştır. Enerji üretim endeksi değişim oranı bir önceki yıla göre 2021 yılında koronavirüs salgını sonrası talepteki artışa bağlı olarak %8,7 artarken, 2022 yılında ekonomideki yavaşlama ve iklim değişikliği kaynaklı etkilere bağlı olarak %1,7 azalış göstermiş, jeopolitik gerilimler ve ekonomideki yavaşlamanın etkisiyle 2023 yılında %0,1 büyümeye ile sınırlı düzeyde artış göstermiştir (Tablo 35).

Tablo 35. Enerji Sektörü Üretim Endeksi

Yıllar	Üretim Endeksi ⁽¹⁾	(2015=100)
		Değişim (%)
2021	126,3	8,7
2022	124,2	-1,7
2023	124,3	0,1

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkilerinden arındırılmış yıllık ortalama değerler.

2022 yılında bir önceki yıla göre %1,9 azalan elektrik enerjisi üretimi, 2023 yılında da %0,6 azalarak 328.380 GWh'den 326.303 GWh'ye gerilemiştir. Elektrik enerjisi üretiminin birincil kaynaklarına göre dağılımı incelendiğinde, %23,7'sinin taşkömürü, ithal kömür ve asfaltit santralleri, %21,4'ünün doğal gaz ve lng santralleri, %12,5'inin linyit santralleri, %3'ünün yenilebilir ve atık santralleri ve %0,2'sinin sıvı yakıtlar santrallerinden olmak üzere %60,9'unun termik santrallerden, %19,6'sının hidrolik santrallerden ve %19,5'inin jeotermal, rüzgar ve güneş santrallerinden elde edildiği görülmektedir (Tablo 36, Grafik 16).

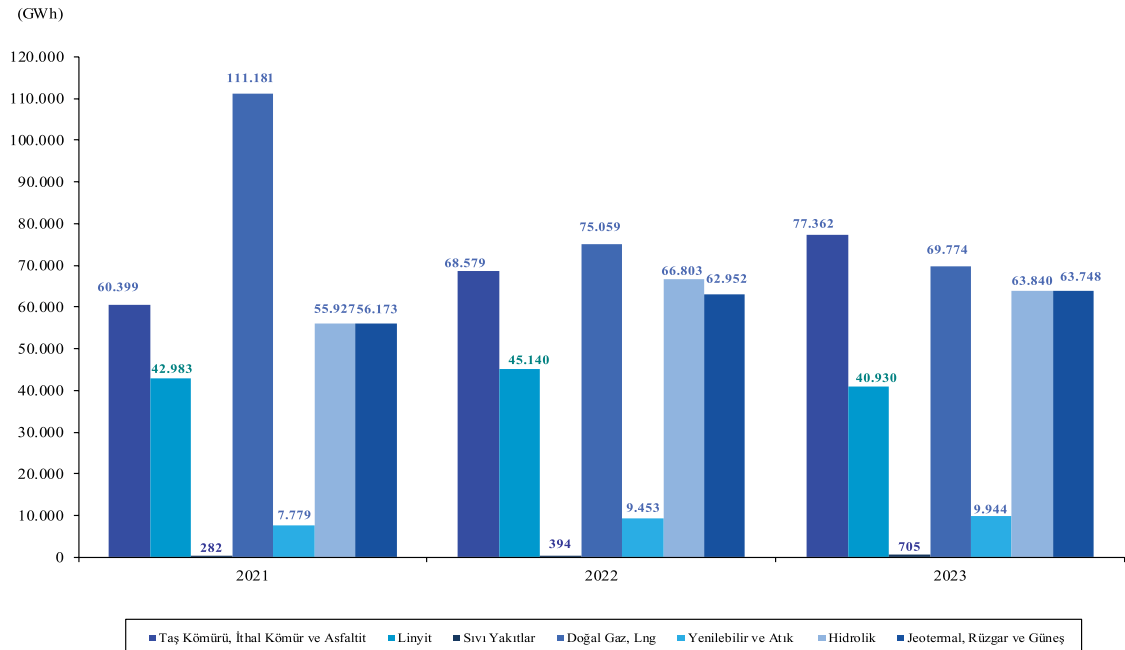
Tablo 36. Elektrik Enerjisi Üretiminin Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

(GWh)																		
Termik																		
Taş Kömürü, İthal Kömür ve Asfaltit			Linyit		Sıvı Yakıtlar (Fuel-Oil ve Motorin)		Doğal Gaz, Lng		Yenilebilir ve Atık		Termik Toplam		Hidrolik		Jeotermal, Rüzgar ve Güneş		Genel Toplam	
Yıllar	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
2021	60.399	18,0	42.983	12,8	282	0,1	111.181	33,2	7.779	2,3	222.624	66,5	55.927	16,7	56.173	16,8	334.724	100,0
2022	68.579	20,9	45.140	13,7	394	0,1	75.059	22,9	9.453	2,9	198.625	60,5	66.803	20,3	62.952	19,2	328.380	100,0
2023 ⁽¹⁾	77.362	23,7	40.930	12,5	705	0,2	69.774	21,4	9.944	3,0	198.715	60,9	63.840	19,6	63.748	19,5	326.303	100,0

Kaynak: TEİAŞ.

(1): Geçici.

Grafik 16. Elektrik Enerjisi Üretiminin Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

Kaynak: TEİAŞ.

2022 yılında %0,5 azalan elektrik enerjisi tüketimi, 2023 yılında da %0,2 azalarak 330.309 GWh olmuştur. Kişi başına tüketim bir önceki yıla göre %0,4'lük düşüşle 3.883 KWh'den 3.869 KWh'ye gerilemiştir (Tablo 37).

Tablo 37. Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

Yıllar	Elektrik Enerjisi Kurulu Güç (MW)							Üretim (GWh)										Kişi Başına Tüketim ⁽²⁾ (KWh)	
	Termik			Jeotermal, Rüzgar ve Güneş				Termik			Jeotermal, Rüzgar ve Güneş								
	Pay		Miktar	Pay		Toplam	Pay		Miktar	Pay		Miktar	Pay		Toplam	İthalat	İhracat		
	Miktar	(%)		Miktar	(%)		Miktar	(%)		Miktar	(%)		Miktar	(%)					
2021	48.228	48,3	31.493	31,5	20.099	20,1	99.820	222.624	66,5	55.927	16,7	56.173	16,8	334.724	2.335	4.186	332.873	3.931	
2022	49.725	47,9	31.572	30,4	22.513	21,7	103.810	198.625	60,5	66.803	20,3	62.952	19,2	328.380	6.439	3.713	331.106	3.883	
2023 ⁽¹⁾	49.901	46,6	31.964	29,9	25.186	23,5	107.051	198.715	60,9	63.840	19,6	63.748	19,5	326.303	6.092	2.086	330.309	3.869	

Kaynak: TEİAŞ.

(1): Geçici.

(2): Brüt.

Elektrik enerjisi ithalatı %5,4'lük azalışla 6.092 GWh, ihracatı ise %43,8'lik azalışla 2.086 GWh düzeyinde gerçekleşmiştir.

2023 yılında bir önceki yıla göre termik elektrik enerjisi kurulu gücü %0,4 artışla 49.901 MW'ye, hidrolik elektrik enerjisi kurulu gücü %1,2 artışla 31.964 MW'ye, jeotermal, rüzgar ve güneş elektrik enerjisi kurulu gücü %11,9 artışla 25.186 MW'ye yükselmiştir. 2023 yılında toplam elektrik enerjisi kurulu gücü içinde termik santrallerin payı %46,6, hidrolik santrallerin payı %29,9 ve jeotermal, rüzgar ve güneş santrallerinin payı %23,5 olmuştur.

1.2.3 Hizmetler

1.2.3.1 İnşaat

İnşaat sektörü 2018 yılından itibaren küçülmeye başlamış, artan maliyetler, finansman sıkıntısı ve zayıf iç talebin etkisi ile bu küçülme artarak 2022 yılında %7,1'e kadar yükselmiştir. 2023 yılı Şubat ayında yaşanan deprem felaketinin ardından deprem bölgesinin yeniden imarı çalışmalarının etkisiyle inşaat sektörü %7,8 ile Türkiye ekonomisinin üstünde bir büyüme göstermiştir.

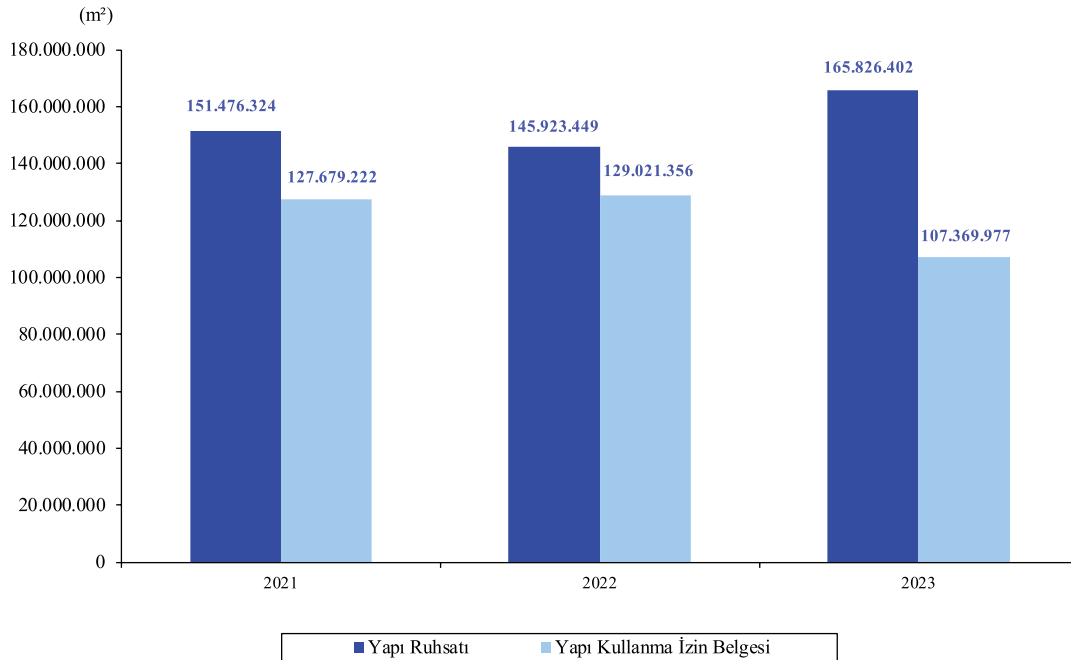
2022 yılında %3,7 azalan yapılması planlanan inşaatlara ilişkin olarak belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatlarının yüzölçümü, 2023 yılında %13,6 artarak 145.923 bin m²'den 165.826 bin m²'ye yükselmiştir. Bunun içinde en yüksek payı 111.621 bin m² ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, en küçük payı 741 bin m² ile trafik ve iletişim binaları almıştır (Tablo 38, Grafik 17).

Tablo 38. Yapı Ruhsatına Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

							(m²)	
Kullanma Amacı	2021	2022	2023	Pay (%)			Değişim (%)	
				2021	2022	2023	2022	2023
Bir dairesli ikamet amaçlı binalar	11.990.325	11.827.525	13.019.521	7,9	8,1	7,9	-1,4	10,1
İki ve daha fazla dairesli ikamet amaçlı binalar	106.019.248	96.818.259	111.621.221	70,0	66,3	67,3	-8,7	15,3
Halka açık ikamet yerleri	1.033.188	949.312	817.404	0,7	0,7	0,5	-8,1	-13,9
Otel vb. binalar	1.340.838	1.954.483	2.087.420	0,9	1,3	1,3	45,8	6,8
Ofis (işyeri) binaları	3.768.831	6.911.669	8.040.317	2,5	4,7	4,8	83,4	16,3
Toptan ve perakende ticaret binaları	4.417.773	4.001.133	5.420.338	2,9	2,7	3,3	-9,4	35,5
Trafik ve iletişim binaları	772.063	814.114	740.537	0,5	0,6	0,4	5,4	-9,0
Sanayi binaları ve depolar	9.448.682	11.513.068	13.533.958	6,2	7,9	8,2	21,8	17,6
Kamu eğlence, eğitim, hastane veya bakım kuruluşları binaları	7.470.755	7.633.093	7.792.483	4,9	5,2	4,7	2,2	2,1
İkamet amaçlı binalar dışındaki diğer binalar	5.214.619	3.500.791	2.753.201	3,4	2,4	1,7	-32,9	-21,4
Toplam	151.476.324	145.923.449	165.826.402	100,0	100,0	100,0	-3,7	13,6

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında yapı ruhsatı verilen yapılar içinde kullanım amacına göre en yüksek alan artışı %35,5 ile toptan ve parkende ticaret binalarında olurken, en yüksek azalış %21,4 daralma gösteren ikamet amaçlı binalar dışındaki diğer binalarda olmuştur.

Grafik 17. Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi Verilen Yapıların Yüzölçümleri

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında ruhsata bağlanmış ve bitirilmiş inşaatlarla ilgili belediyelerce verilen yapı kullanma izin belgeleri toplam inşaat alanı %16,8 azalışla 129.021 bin m²'den 107.370 bin m²'ye gerilemiştir. Bunun içinde en büyük payı 78.369 bin m² ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, en düşük payı 347 bin m² ile trafik ve iletişim binaları almıştır (Tablo 39).

Tablo 39. Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

	(m²)							
				Pay (%)			Değişim (%)	
Kullanma Amacı	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Bir daireli ikamet amaçlı binalar	4.999.710	6.793.096	6.579.146	3,9	5,3	6,1	35,9	-3,1
İki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar	94.185.852	95.269.056	78.369.250	73,8	73,8	73,0	1,2	-17,7
Halka açık ikamet yerleri	966.672	518.732	632.902	0,8	0,4	0,6	-46,3	22,0
Otel vb. binalar	1.725.720	1.782.555	1.201.920	1,4	1,4	1,1	3,3	-32,6
Ofis (işyeri) binaları	3.857.534	6.069.641	4.902.969	3,0	4,7	4,6	57,3	-19,2
Toptan ve perakende ticaret binaları	6.008.813	3.721.869	3.021.986	4,7	2,9	2,8	-38,1	-18,8
Trafik ve iletişim binaları	1.141.259	490.908	347.121	0,9	0,4	0,3	-57,0	-29,3
Sanayi binaları ve depolar	6.602.768	5.903.668	6.337.863	5,2	4,6	5,9	-10,6	7,4
Kamu eğlence, eğitim, hastane veya bakım kuruluşları binaları	5.123.414	5.470.204	4.059.036	4,0	4,2	3,8	6,8	-25,8
İkamet amaçlı binalar dışındaki diğer binalar	3.067.482	3.001.625	1.917.785	2,4	2,3	1,8	-2,1	-36,1
Toplam	127.679.222	129.021.356	107.369.977	100,0	100,0	100,0	1,1	-16,8

Kaynak: TÜİK.

Yapı kullanma izin belgesi verilen yapılar içinde kullanım amacına göre %22 ile halka açık ikamet yerleri ve %7,4 ile sanayi binaları ve depolarda alan artışı olurken diğer binaların tümünün alanı azalmış, en fazla azalış %36,1 ile ikamet amaçlı binalar dışındaki diğer binalarda gerçekleşmiştir.

Konut satışlarında 2022 yılında yaşanan düşüş, azalan talep, özellikle yüksek enflasyonun neden olduğu temel girdi maliyetlerindeki artış, işçilik girdilerindeki yükselme ve daralan finansman imkanları nedeniyle 2023 yılında %17,5'lik düşüş ile derinleşerek devam etmiştir. Türkiye genelinde 2023 yılında toplam 1.225.926 konut, satış sonucu el değiştirmiştir. Bu konutların 177.748'i ipotekli, geri kalan 1.048.178'i diğer yollarla satılmıştır. Konut satışlarının %14,5'ini ipotekli satışlar, %85,5'ini de diğer satışlar oluşturmuştur. 2022 yılına göre ipotekli satışlar %36,6, diğer satışlar %13 azalmıştır.

2023 yılında toplam konut satışlarının 379.542'sini ilk satış, 846.384'ünü ikinci el satışlar oluşturmuştur. Konut satışlarının %31'i ilk el satışlardan, %69'u da ikinci el satışlardan meydana gelmiştir. 2022 yılına göre ilk el ve ikinci el satışlar %17,5 azalmıştır (Tablo 40).

Tablo 40. Konut Satış Sayıları

	2021	2022	2023	Pay (%)			Değişim (%)	
				2021	2022	2023	2022	2023
Satış şekline göre								
İpotekli satış ⁽¹⁾	294.530	280.320	177.748	19,7	18,9	14,5	-4,8	-36,6
Diğer satış ⁽²⁾	1.197.326	1.205.302	1.048.178	80,3	81,1	85,5	0,7	-13,0
Satış durumuna göre								
İlk el satış ⁽³⁾	461.523	460.079	379.542	30,9	31,0	31,0	-0,3	-17,5
İkinci el satış ⁽⁴⁾	1.030.333	1.025.543	846.384	69,1	69,0	69,0	-0,5	-17,5
Toplam satışlar	1.491.856	1.485.622	1.225.926	100,0	100,0	100,0	-0,4	-17,5

Kaynak: TÜİK.

(1): İpotekli satış, borçlanarak satın alınan konutun kredi teminatını oluşturmak için aynı konutun teminat olarak gösterilmesidir.

(2): Diğer konut satışları, ipotekli konut satışları dışında kalan satış türlerini kapsamaktadır.

(3): İlk el satış, kat irtifakı/kat mülkiyeti almış bir konutun ev sahibi firma ya da kişi tarafından ilk defa satılmasıdır.

(4): İkinci el satış, ilk satıştan sonra gerçekleşen tüm konut satışlarını ifade eder.

1.2.3.2 Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

2022 yılında %91,4 artan ticaret borsaları işlem hacmi, 2023 yılında %55,8 artış göstermiştir. Böylece 2022 yılında 1.245.970 milyon TL olan ticaret borsaları işlem hacmi, 2023 yılında 1.941.018 milyon TL'ye yükselmiştir. Reel olarak ise 2022 yılında %16,5 artan ticaret borsaları işlem hacminde 2023 yılında %5,5 azalış meydana gelmiştir (Tablo 41, Grafik 18).

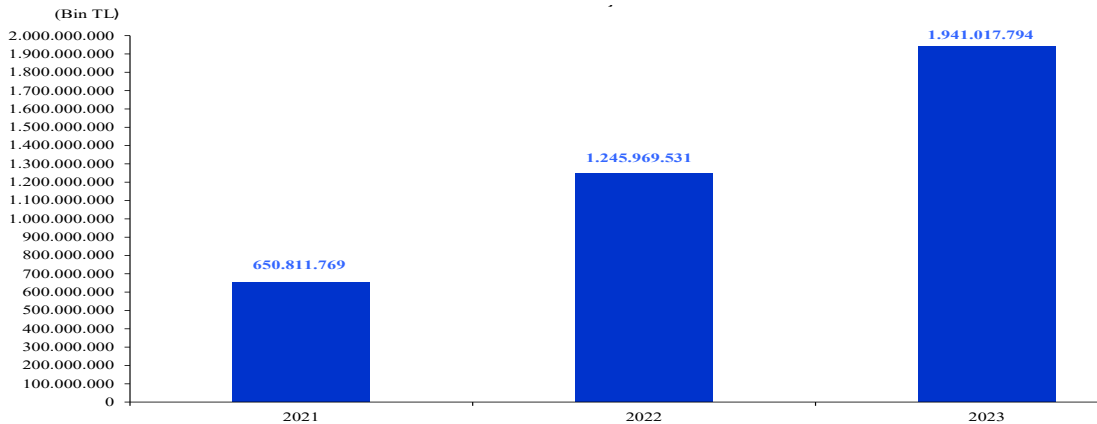
Tablo 41. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

(Bin TL)

Yıllar	İşlem Hacmi		TÜFE (2003=100) Yıllık Değişim (%)	İşlem Hacmi Reel Değişim (%)
	Değer	Değişim (%)		
2021	650.811.769	51,1	36,1	11,0
2022	1.245.969.531	91,4	64,3	16,5
2023	1.941.017.794	55,8	64,8	-5,5

Kaynak: TOBB.

Grafik 18. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Kaynak: TOBB.

2023 yılı borsa işlem hacmine göre ilk 20'de yer alan ticaret borsaları sıralamasında ilk sıra önceki yıllarda olduğu gibi İstanbul Ticaret Borsasının olmuştur. 2022 yılında bir önceki yıla göre %109,8 artan İstanbul Ticaret Borsası işlem hacmi, 2023 yılında %36,3 artarak 194.428 milyon TL ile ilk sırada yer almıştır. İstanbul Ticaret Borsasını 136.741 milyon TL ile Şanlıurfa, 88.348 milyon TL ile İzmir ve 75.456 milyon TL ile Ankara Ticaret Borsaları takip etmiştir. 2023 yılında ticaret borsaları toplam işlem hacmi içinde İstanbul Ticaret Borsasının payı %10, Şanlıurfa Ticaret Borsasının payı %7, İzmir Ticaret Borsasının payı %4,6 ve Ankara Ticaret Borsasının payı %3,9 olmuştur (Tablo 42).

Tablo 42. İşlem Hacmine Göre İlk Yirmi Ticaret Borsası

Borsalar ⁽¹⁾	İşlem Hacmi			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
İstanbul	67.985.796	142.661.898	194.427.725	10,4	11,4	10,0	109,8	36,3
Şanlıurfa	47.163.250	68.744.844	136.741.010	7,2	5,5	7,0	45,8	98,9
İzmir	33.440.963	65.465.529	88.347.506	5,1	5,3	4,6	95,8	35,0
Ankara	20.642.356	42.199.859	75.455.962	3,2	3,4	3,9	104,4	78,8
Konya	22.279.034	45.919.457	66.009.689	3,4	3,7	3,4	106,1	43,8
Sakarya	20.690.184	33.586.456	53.849.373	3,2	2,7	2,8	62,3	60,3
Gaziantep	23.484.277	30.906.502	51.769.834	3,6	2,5	2,7	31,6	67,5
Mersin	14.086.019	29.090.195	47.186.777	2,2	2,3	2,4	106,5	62,2
Adana	16.875.499	34.289.202	46.228.682	2,6	2,8	2,4	103,2	34,8
Bandırma	12.059.823	32.233.481	44.534.135	1,9	2,6	2,3	167,3	38,2
Kızıltepe	17.577.183	32.723.064	42.943.053	2,7	2,6	2,2	86,2	31,2
Samsun	12.369.162	24.798.004	39.436.412	1,9	2,0	2,0	100,5	59,0
Ordu	13.976.578	20.863.448	37.817.031	2,1	1,7	1,9	49,3	81,3
Aydın	9.160.450	18.943.831	37.549.988	1,4	1,5	1,9	106,8	98,2
Tekirdağ	12.031.459	30.784.152	37.442.118	1,8	2,5	1,9	155,9	21,6
Bursa	8.236.252	17.283.705	32.720.020	1,3	1,4	1,7	109,8	89,3
Diyarbakır	12.005.448	30.497.356	31.444.044	1,8	2,4	1,6	154,0	3,1
Afyonkarahisar	8.370.397	17.339.794	31.441.930	1,3	1,4	1,6	107,2	81,3
Balıkesir	7.669.852	17.815.065	29.875.253	1,2	1,4	1,5	132,3	67,7
Düzce	13.870.061	14.728.716	27.429.337	2,1	1,2	1,4	6,2	86,2
Toplam ⁽²⁾	650.811.769	1.245.969.531	1.941.017.794	100,0	100,0	100,0	91,4	55,8

Kaynak: TOBB.

(1): 2023 yılı işlem hacmine göre ilk 20'de yer alan ticaret borsalarıdır.

(2): Tüm borsalardaki işlem hacmi toplamıdır.

2023 yılında 2022 yılına göre ilk 20 borsa arasında işlem hacmi en çok artan ticaret borsası %98,9 ile Şanlıurfa Ticaret Borsası olurken onu, %98,2 ile Aydın Ticaret Borsası, %89,3 ile Bursa Ticaret Borsası ve %86,2 ile Düzce Ticaret Borsası takip etmiştir.

1.2.3.3 Kurulan ve Kapanan Şirketler

2023 yılında 16.562 anonim, 111.945 limited, 19 kollektif ve 2 komandit olmak üzere toplam 128.528 şirket kurulmuştur. Kurulan anonim şirket sayısı %6,9, limited şirket sayısı %8,5 ve kollektif şirket

sayısı %9,5 azalmıştır. Böylece 2022 yılında %27,8 artış olan toplam kurulan şirket sayısında, 2023 yılında %8,3 azalış gerçekleşmiştir. Kurulan gerçek kişi ticari işletme sayısı %26,6 azalırken, kurulan kooperatif sayısı %61,3 artmıştır (Tablo 43, Grafik 19).

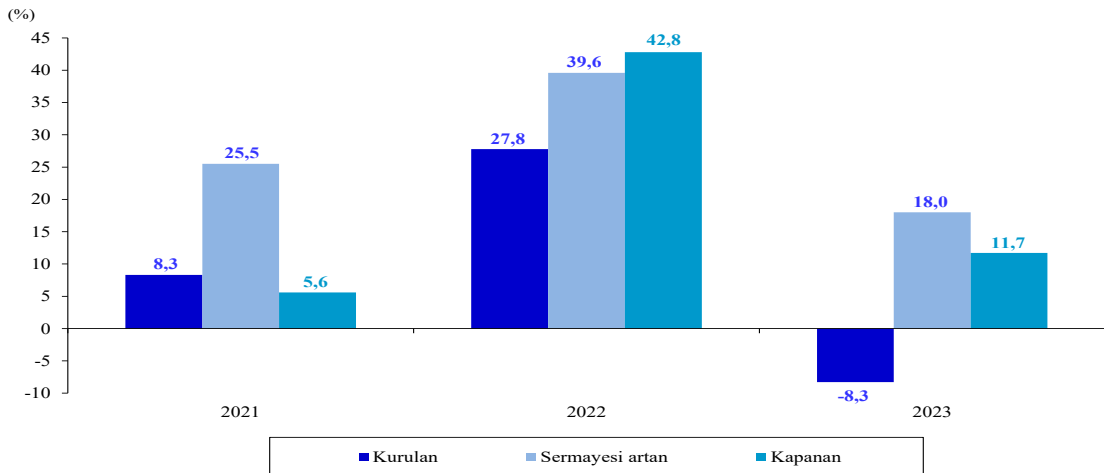
Tablo 43. Kurulan, Sermayesi Artan, Kapanan Şirket, Gerçek Kişi Ticari İşletme ve Kooperatif Sayıları

Tür		2021	2022	2023	Değişim (%)	
					2022	2023
Anonim şirket	Kurulan	14.630	17.798	16.562	21,7	-6,9
	Sermayesi artan	11.930	15.005	17.454	25,8	16,3
	Kapanan	2.899	3.544	3.726	22,2	5,1
Limited şirket	Kurulan	95.041	122.409	111.945	28,8	-8,5
	Sermayesi artan	30.780	44.662	52.984	45,1	18,6
	Kapanan	13.282	19.573	22.093	47,4	12,9
Kollektif şirket	Kurulan	24	21	19	-12,5	-9,5
	Sermayesi artan	95	91	90	-4,2	-1,1
	Kapanan	33	51	63	54,5	23,5
Komandit şirket	Kurulan	0	1	2	-	100,0
	Sermayesi artan	0	0	0	-	-
	Kapanan	8	2	1	-75,0	-50,0
Toplam şirket sayısı	Kurulan	109.695	140.229	128.528	27,8	-8,3
	Sermayesi artan	42.805	59.758	70.528	39,6	18,0
	Kapanan	16.222	23.170	25.883	42,8	11,7
Gerçek kişi ticari işletme	Kurulan	27.553	27.097	19.880	-1,7	-26,6
	Kapanan	21.171	23.148	32.933	9,3	42,3
Kooperatif	Kurulan	1.430	1.985	3.202	38,8	61,3
	Sermayesi artan	34	24	4	-29,4	-83,3
	Kapanan	962	1.133	1.069	17,8	-5,6

Kaynak: TOBB.

2023 yılında bir önceki yıla göre kapanan anonim şirket sayısı %5,1, limited şirket sayısı %12,9 ve kollektif şirket sayısı %23,5 artarken, komandit şirket sayısı %50 azalmıştır. Böylece 2022 yılında %42,8 artan kapanan şirket sayısı 2023 yılında %11,7 artmıştır. Kapanan gerçek kişi ticari işletme sayısı %42,3 artarken, kooperatif sayısı ise %5,6 azalış göstermiştir.

Grafik 19. Kurulan, Sermayesi Artan, Kapanan Toplam Şirket Sayısı Değişim Oranı

Kaynak: TOBB.

2023 yılında iktisadi faaliyetlere göre en çok şirket kuruluşu 43.466 şirket ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı faaliyetlerinde olurken, onu 18.700 şirket ile inşaat ve 18.487 şirket ile imalat faaliyetleri izlemiştir. En çok kapanan şirket 8.839 şirket ile yine toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı faaliyetlerinde olmuş, 3.614 şirket ile imalat ve 3.349 şirket ile inşaat faaliyetleri onu izlemiştir (Tablo 44).

Gerçek kişi ticari işletme kuruluşlarında 6.823 işletme ile inşaat faaliyetleri ilk sırada yer alırken, ikinci sırada 6.558 işletme ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı ve üçüncü sırada 1.862 işletme ile imalat faaliyetleri yer almıştır. Kapanan gerçek kişi ticari işletmelerde de, ilk sırada 15.170 işletme ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı faaliyetleri, ikinci sırada 5.129 işletme ile inşaat faaliyetleri ve üçüncü sırada 3.776 işletme ile imalat faaliyetleri yer almıştır.

Tablo 44. Faaliyetlere Göre Kurulan, Kapanan Şirket ve Gerçek Kişi Ticari İşletme Sayıları

İktisadi Faaliyetler (NACE Rev. 2)	2022				2023			
	Şirket ⁽¹⁾		Gerçek Kişi Tic.İşl.		Şirket ⁽¹⁾		Gerçek Kişi Tic.İşl.	
	Kurulan	Kapanan	Kurulan	Kapanan	Kurulan	Kapanan	Kurulan	Kapanan
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	1.967	438	201	160	1.605	536	124	238
Madencilik ve taşocaklığı	788	142	53	36	571	141	37	115
İmalat	21.213	3.246	3.279	2.750	18.487	3.614	1.862	3.776
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	1.633	390	52	22	1.127	399	23	37
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	475	77	35	39	318	80	36	75
İnşaat	16.118	3.360	6.177	3.737	18.700	3.349	6.823	5.129
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	48.188	7.816	10.559	10.069	43.466	8.839	6.558	15.170
Ulaştırma ve depolama	6.482	1.017	1.108	1.593	5.645	1.112	779	1.755
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	7.368	1.422	853	1.089	7.537	1.556	588	1.472
Bilgi ve iletişim	6.592	1.056	743	412	5.895	1.222	367	546
Finans ve sigorta faaliyetleri	1.198	278	248	142	1.356	279	254	291
Gayrimenkul faaliyetleri	4.246	555	998	570	3.998	596	577	971
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	11.061	1.810	1.297	898	10.159	2.033	904	1.154
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	6.471	936	499	666	5.273	1.095	349	925
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	113	47	7	4	113	28	5	13
Eğitim	2.093	510	271	271	1.773	532	182	344
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	3.795	796	334	156	3.387	1.036	189	223
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	730	127	167	221	816	163	105	276
Diğer hizmet faaliyetleri	1.681	269	216	306	1.503	333	118	416
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri; hanehalkları tarafından kendi kullanımlarına yönelik olarak ayırım yapılmamış mal ve üretim faaliyetleri	1	0	0	2	0	0	0	2
Uluslararası örgütler ve temsilciliklerinin faaliyetleri	1	11	0	5	1	9	0	4
Toplam	142.214	24.303	27.097	23.148	131.730	26.952	19.880	32.932

Kaynak: TOBB.

(1) : Kooperatif verileri dahildir.

2023 yılında kurulan yabancı ortak sermayeli anonim şirketler sıralamasında 752 şirket ile Türkiye ortaklı şirketler ilk sırada yer alırken, onu 85 şirket ile Almanya ve 68 şirket ile Rusya Federasyonu ortaklı şirketler izlemiştir. Yabancı ortak sermayeli limited şirket kuruluşlarında ilk sırada 6.262 şirket ile Türkiye ortaklı şirketler gelirken, onu 696 şirket ile İran ve 646 şirket ile Rusya Federasyonu takip etmiştir (Tablo 45).

Tablo 45. Kurulan Yabancı Sermayeli Şirketlerin Ülkelere Göre Dağılımı ⁽¹⁾

Anonim Şirketler						
Ülkeler	Şirket Sayısı ⁽²⁾		Ortak Olunan Şirketlerdeki Sermaye Toplamı (Bin TL)		Ortak Olunan Şirketlerdeki Ülkelerin Sermaye Toplamı (Bin TL)	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Türkiye	853	752	2.761.230	5.599.168	657.263	1.146.702
Almanya	111	85	60.088	172.397	48.391	97.390
Rusya Federasyonu	140	68	61.277	184.328	53.106	181.495
Hollanda	30	60	21.229	302.554	18.340	288.922
BAE	50	52	87.375	5.209.258	76.928	5.207.281
ABD	57	47	16.302	55.755	14.101	21.686
Azerbaycan	56	41	58.115	204.510	47.828	129.859
İngiltere	40	34	207.534	8.998.949	188.172	8.918.702
İsviçre	37	30	24.600	149.800	23.360	133.560
İtalya	31	22	27.090	80.245	12.356	16.681
Diğer ülkeler	610	352	1.061.714	749.543	806.090	548.236
Toplam	2.015	1.543	4.386.553	21.706.507	1.945.934	16.690.514

Limited Şirketler						
Ülkeler	Şirket Sayısı ⁽²⁾		Ortak Olunan Şirketlerdeki Sermaye Toplamı (Bin TL)		Ortak Olunan Şirketlerdeki Ülkelerin Sermaye Toplamı (Bin TL)	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Türkiye	9.811	6.262	6.498.842	6.961.972	4.980.626	5.445.533
İran	1.245	696	542.976	786.992	367.595	636.015
Rusya Federasyonu	1.223	646	618.066	708.189	512.526	561.930
Almanya	373	233	326.011	228.860	202.817	178.086
Azerbaycan	294	226	157.145	270.010	116.737	242.349
Irak	322	173	252.935	236.065	168.956	165.019
Suriye	440	168	313.600	210.960	221.925	169.959
Mısır	348	164	217.335	123.145	162.889	96.765
ABD	222	124	137.822	115.984	96.121	78.571
Pakistan	272	119	70.650	60.310	51.536	51.710
Diğer ülkeler	4.885	2.576	3.657.063	2.527.695	2.794.517	1.942.835
Toplam	19.435	11.387	12.792.444	12.230.182	9.676.245	9.568.772

Kaynak: TOBB.

(1): 2023 yılı şirket sayısına göre ilk onda yer alan ülkeler alınmıştır.

(2): Bir şirketin yabancı ortakları farklı uyruklardan olabilmektedir.

1.2.3.4 Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

Protesto edilen senet sayısı 2023 yılında bir önceki yıla göre %25 azalışla 292 binden 219 bine düşmüştür. Protesto edilen senetlerin tutarı ise %59,3 artarak 12.064 milyon TL'den 19.218 milyon TL'ye yükselmiştir.

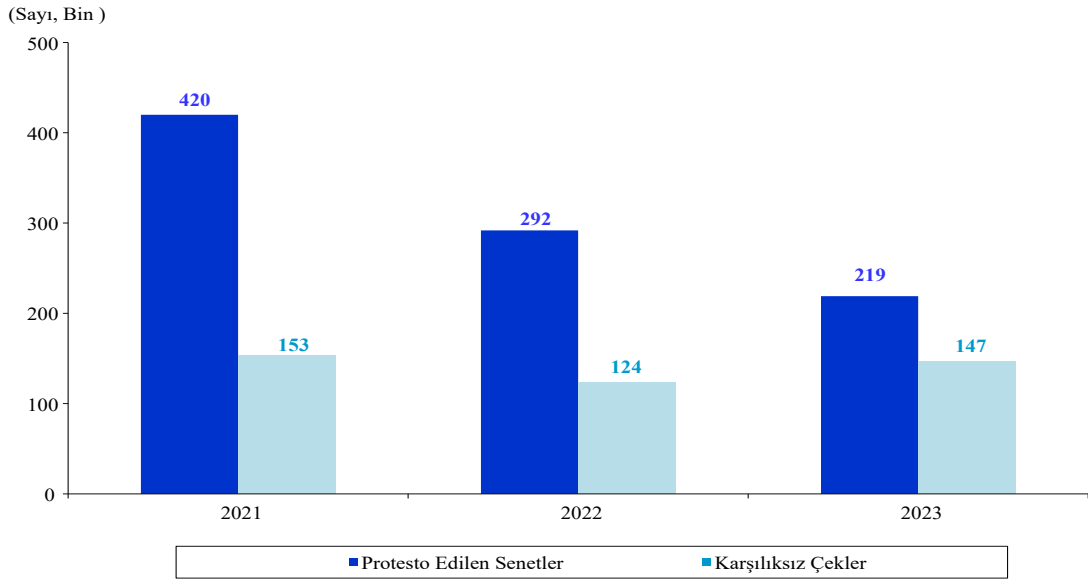
Karşılıksız çek sayısı 2022 yılındaki %19'luk düşüşünün ardından 2023 yılında %18,5 artarak 124 bin-den 147 bine yükselmiştir. Karşılıksız çeklerin tutarı ise %176,4 artarak 20.645 milyon TL'den 57.062 milyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 46, Grafik 20).

Tablo 46. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

Yıllar	Protesto Edilen Senetler				Karşılıksız Çekler			
	Sayı (Bin)	Değişim (%)	Tutar (MilyonTL)	Değişim (%)	Sayı (Bin)	Değişim (%)	Tutar (MilyonTL)	Değişim (%)
2021	420	-26,6	11.874	5,9	153	-21,5	13.839	5,3
2022	292	-30,5	12.064	1,6	124	-19,0	20.645	49,2
2023	219	-25,0	19.218	59,3	147	18,5	57.062	176,4

Kaynak: TBB Risk Merkezi.

Grafik 20. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

Kaynak: TBB Risk Merkezi.

1.2.3.5 Turizm

Koronavirüs (Covid-19) salgınından çıkış yılı olan 2022 yılında turizm sektörü Rusya-Ukrayna savaşına rağmen güçlü bir performans sergilemiştir. 2023 yılında Şubat ayında yaşanan deprem felaketi, küresel ekonomideki durgunluk, Rusya-Ukrayna savaşı ve İsrail-Hamas çatışmasının yarattığı olumsuzluklardan beklenenden daha az etkilenmiştir. Sektördeki olumlu görünümde ürün ve destinasyon çeşitliliğine gidilmesi, sezonun 12 aya yayılması ve Türkiye'nin sahip olduğu fiyat avantajı etkili olmuştur.

2023 yılında ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre %11,1 artarak 51.369 bin kişiden 57.077 bin kişiye, giriş yapan vatandaş sayısı %52,3 artarak 7.267 bin kişiden 11.067 bin kişiye yükselmiştir (Tablo 47).

Tablo 47. Çıkış Yapan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı

Yıllar	Çıkış Yapan Ziyaretçi Sayısı		Giriş Yapan Vatandaş Sayısı	
		Değişim (%)		Değişim (%)
2021	29.357	85,5	2.738	22,1
2022	51.369	75,0	7.267	165,4
2023	57.077	11,1	11.067	52,3

Kaynak: TÜİK.

Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk 20'de yer alan milliyetlere göre sıralamasında 2023 yılında Rusya Federasyonu 6.314 bin kişi ile ilk sırada yer alırken, 6.193 bin kişi ile Almanya ikinci, 3.801 bin kişi ile Birleşik Krallık üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 48).

2023 yılında ilk 20'de yer alan milliyetlere göre Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçiler sıralamasında en yüksek artış bir önceki yıl olduğu gibi iki ülke arasındaki normalleşmenin turist sayısına yansımalarıyla %64,8 ile Suudi Arabistan'da olmuştur. Suudi Arabistan'ı %43,1 ile İtalya, %35,5 ile Polonya ve %31,7 ile Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen yabancı artışları izlemiştir. Ziyaretçi sayısında en yüksek azalış %13 ile Irak'ta olurken onu, %9,2 azalış ile İsrail ve %1 azalış ile Hollanda takip etmiştir.

Tablo 48. Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlerine Göre Dağılımı

Milliyetler ⁽¹⁾	2021	2022	2023 ⁽²⁾	Değişim (%)	
				2022	2023
Rusya Federasyonu	4.694.422	5.232.611	6.313.675	11,5	20,7
Almanya	3.085.215	5.679.194	6.193.259	84,1	9,1
İngiltere (Birleşik Krallık)	392.746	3.370.739	3.800.922	758,2	12,8
Bulgaristan	1.402.795	2.882.512	2.893.092	105,5	0,4
İran	1.153.092	2.331.076	2.504.494	102,2	7,4
Gürcistan	291.852	1.514.813	1.633.977	419,0	7,9
Polonya	585.076	1.135.903	1.539.123	94,1	35,5
Amerika Birleşik Devletleri	371.759	1.013.478	1.334.337	172,6	31,7
Hollanda	645.601	1.244.756	1.232.220	92,8	-1,0
Irak	836.624	1.208.895	1.051.721	44,5	-13,0
Fransa	621.493	986.090	1.031.824	58,7	4,6
Romanya	496.178	886.555	990.005	78,7	11,7
Azerbaycan	470.618	683.834	855.445	45,3	25,1
Ukrayna	2.060.008	675.467	839.729	-67,2	24,3
Kazakistan	366.076	712.136	826.319	94,5	16,0
Suudi Arabistan	10.083	497.914	820.683	4.838,2	64,8
İsrail	225.238	843.028	765.776	274,3	-9,2
Yunanistan	157.723	569.795	686.480	261,3	20,5
İtalya	116.806	420.661	602.176	260,1	43,1
Belçika	339.529	596.173	596.355	75,6	0,0

Kaynak: KTB.

(1): 2023 yılına göre ilk 20'de yer alan milliyetler verilmiştir.

(2): 2023 yılı verileri geçicidir.

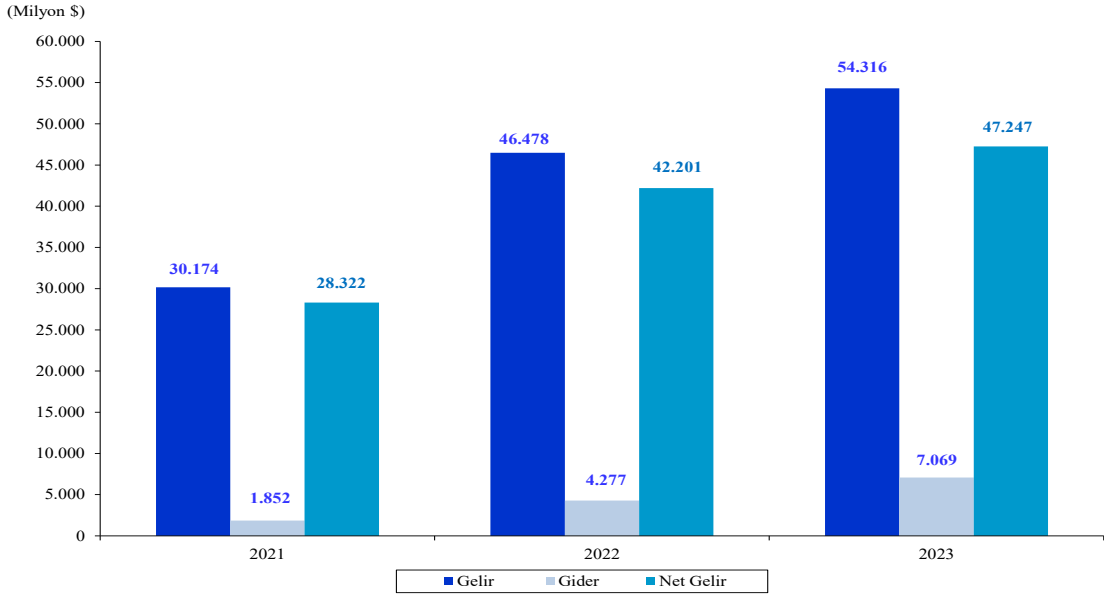
2022 yılında %54 artan turizm gelirleri, 2023 yılında %16,9 artış göstererek 54.316 milyon dolar olmuştur. 2022 yılında %130,9 artan turizm giderleri, 2023 yılında %65,3 artarak 7.069 milyon dolara yükselmiştir. 2022 yılında %49 artan net turizm geliri, 2023 yılında %12 artarak 47.247 milyon dolar olmuştur (Tablo 49, Grafik 21).

Tablo 49. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar

Yıllar	Gelir (Milyon Dolar)	Gider (Milyon Dolar)	Net Gelir (Milyon Dolar)	Çıkış Yapan Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (Dolar)	Vatandaş Başına Ortalama Harcama (Dolar)
2021	30.174	1.852	28.322	1.028	676
2022	46.478	4.277	42.201	905	589
2023	54.316	7.069	47.247	952	639

Kaynak: TÜİK.

Grafik 21. Turizm Gelir ve Giderleri

Kaynak: TÜİK.

2022 yılında çıkış yapan ziyaretçi başına 905 dolar olan ortalama harcama 2023 yılında 47 dolar artarak 952 dolara, vatandaş başına ortalama harcama ise 50 dolar artarak 639 dolara yükselmiştir.

1.2.3.6 Ulaştırma

2022 yılında %5,2 artan yurt içi yolcu taşımaları ve %99 artan yurt dışı yolcu taşımaları 2023 yılında sırasıyla %3,2 ve %11,3 artmıştır. 2023 yılında yurt içi yük taşıma artış hızı bir önceki yıla göre %4,2'den %3,8'e gerilerken, yurt dışı yük taşıma artış hızı %16,7'den %17,9'a yükselmiştir (Tablo 50).

Tablo 50. Ulaştırma İstatistikleri

Ulaşım Yolları	Yolcu Taşıma							
	(Milyon Yolcu-Km)			Değişim (%)		Pay (%)		
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2022	2023	2021	2022	2023
Yurt içi								
Kara yolu ⁽²⁾	336.188	348.489	358.606	3,7	2,9	93,0	91,6	91,3
Demir yolu ⁽³⁾	2.250	5.922	6.809	163,2	15,0	0,6	1,6	1,7
Hava yolu	23.017	25.982	27.289	12,9	5,0	6,4	6,8	6,9
Toplam	361.455	380.393	392.704	5,2	3,2	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı								
Hava yolu ⁽⁴⁾	73.049	145.397	161.875	99,0	11,3	100,0	100,0	100,0
Toplam	73.049	145.397	161.875	99,0	11,3	100,0	100,0	100,0

Ulaşım Yolları	Yük Taşıma							
	(Milyon Ton-Km)			Değişim (%)		Pay (%)		
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2022	2023	2021	2022	2023
Yurt içi								
Kara yolu ⁽²⁾	311.818	323.512	333.886	3,8	3,2	96,1	95,7	95,1
Demir yolu ⁽⁵⁾	12.598	14.438	17.026	14,6	17,9	3,9	4,3	4,9
Toplam	324.416	337.950	350.912	4,2	3,8	100,0	100,0	100,0
Deniz yolu (Milyon Ton) ⁽⁶⁾	61,90	67,50	63,10	9,0	-6,5	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı								
Demir yolu	1.718	2.005	2.364	16,7	17,9	100,0	100,0	100,0
Toplam	1.718	2.005	2.364	16,7	17,9	100,0	100,0	100,0

Kaynak: SBB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

(2): Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altındaki yol ağında yapılan taşımalardır.

(3): Banlıyo yolcu taşımaları hariçtir.

(4): Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

(5): İdari yük taşımaları hariçtir.

(6): Önceki yıllarda yer alan yurt dışı yük taşıma verisi Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından hesaplanmamaktadır.

Tabloda yer alan verilere göre 2023 yılında da yurt içi yolcu ve yük taşımalarında kara yolu ağırlıklı pay almıştır.

2023 yılında yurt içi yolcu taşımalarının %91,3'ü kara yolu, %1,7'si demir yolu ve %6,9'u hava yolu ile yapılmıştır. Yurt içi yolcu taşımalarında bir önceki yıla göre kara yolunun payı 0,3 puan azalırken, demir yolu ve hava yolunun payı 0,1 puan artış göstermiştir.

Yurt içi yük taşımalarında kara yolu %95,1, demir yolu %4,9 pay almıştır.

2023 yılında hava yolu yolcu ve yük trafiğinde, 2022 yılında koronavirüs sonrası seyahat yasağı ve kısıtlamaların kaldırılmasıyla yüksek oranlı artışın yarattığı baz etkisi etkili olmuştur. Türkiye genelinde uçak trafiği 2022 yılına göre %13 artarak 868.467'si iç hatlarda, 813.328'i dış hatlarda olmak üzere toplam 1.681.795 olmuştur. Yolcu trafiği %17,7 artarak 91.055.014'ü iç hatlarda, 122.950.966'sı dış hatlarda olmak üzere toplam 214.005.980 olarak gerçekleşmiştir. Yük trafiği bir önceki yıla göre iç hatlardaki artışın etkisi ile %1,2 artarak, iç hatlarda 853.622 ton, dış hatlarda 3.357.885 ton olmak üzere toplam 4.211.507 ton düzeyine yükselmiştir (Tablo 51).

Tablo 51. Türkiye Geneli Havalimanları Uçak, Yolcu ve Yük Trafik İstatistikleri

Bileşenler	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	Değişim (%)	
				2022	2023
Yolcu Trafik (Direkt Transit Dahil)	128.350.222	182.225.531	214.232.985	42,0	17,6
Yolcu Trafik	128.155.762	181.789.339	214.005.980	41,9	17,7
- İç hat	68.466.177	78.323.824	91.055.014	14,4	16,3
- Dış hat	59.689.585	103.465.515	122.950.966	73,3	18,8
Direkt Transit Yolcu	194.460	436.192	227.005	124,3	-48,0
Tüm Uçak Trafik (Overflight Dahil)	1.466.860	1.885.525	2.167.019	28,5	14,9
Uçak Trafik	1.204.618	1.488.626	1.681.795	23,6	13,0
- İç Hat	738.352	786.150	868.467	6,5	10,5
- Dış Hat	466.266	702.476	813.328	50,7	15,8
Overflight Uçak Trafik	262.242	396.899	485.224	51,3	22,3
Yük Trafik (Kargo+Posta+Bagaj) (Ton)	3.432.518	4.163.142	4.211.507	21,3	1,2
- İç Hat	698.344	784.022	853.622	12,3	8,9
- Dış Hat	2.734.174	3.379.120	3.357.885	23,6	-0,6

Kaynak: DHMİ.

(1): Geçici.

1.3 Yatırımlar

2023 yılında kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının %77,9 artışla 964.435 milyon TL'ye, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının da %83,9 artışla 7.054.500 milyon TL'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Böylece 2022 yılında %114,2 artan toplam sabit sermaye yatırımlarının kamu sektörü ve özel sektör sabit sermaye yatırımlarında gözlenen artışların etkisi ile 2023 yılında %83,2'lik artışla 8.018.935 milyon TL olacağı öngörülmektedir (Tablo 52, Grafik 22).

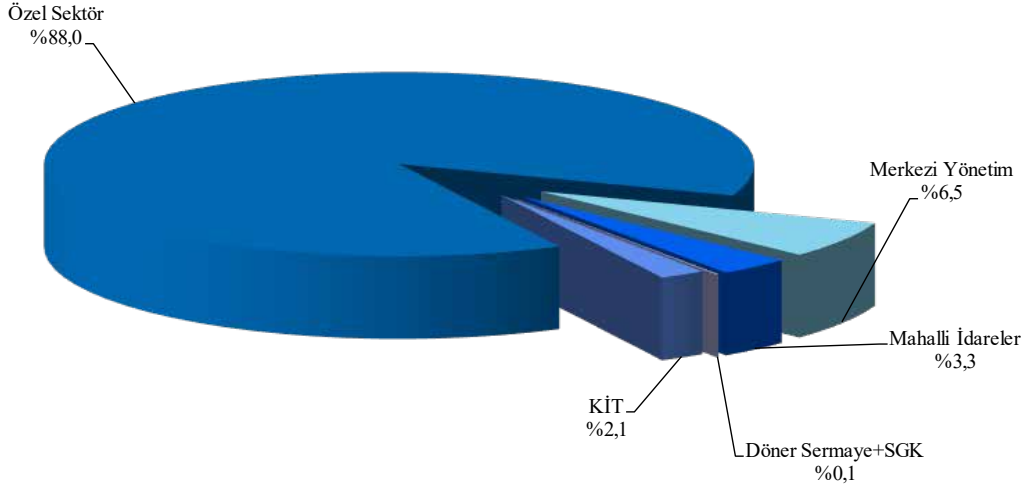
Tablo 52. Sabit Sermaye Yatırımları

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	Pay (%)			Değişim (%)	
				2021	2022	2023	2022	2023
Merkezi Yönetim	132.770	268.661	523.784	6,5	6,1	6,5	102,4	95,0
KİT	39.173	109.305	164.427	1,9	2,5	2,1	179,0	50,4
İşletmeciler	39.165	109.300	164.334	1,9	2,5	2,0	179,1	50,4
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	8	5	92	0,0	0,0	0,0	-37,5	1.740,0
İller Bankası	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Döner Sermaye+SGK	1.368	7.745	10.130	0,1	0,2	0,1	466,2	30,8
Mahalli İdareler	60.765	156.449	266.094	3,0	3,6	3,3	157,5	70,1
Kamu Sektörü	234.076	542.159	964.435	11,5	12,4	12,0	131,6	77,9
Özel Sektör	1.810.158	3.835.713	7.054.500	88,5	87,6	88,0	111,9	83,9
Toplam sabit sermaye yatırımı	2.044.234	4.377.872	8.018.935	100,0	100,0	100,0	114,2	83,2

Kaynak: SBB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

Grafik 22. Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (2023,%)

Kaynak: SBB.

Kamu sabit sermaye yatırımları içinde merkezi yönetim yatırımlarında %95, mahalli idarelerin yatırımlarında %70,1, KİT'nin yatırımlarında %50,4 ve döner sermaye ve sosyal güvenlik kuruluşlarının yatırımlarında %30,8 artış öngörülmektedir.

2022 yılında toplam sabit sermaye yatırımları içinde %12,4 olan kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının payının 2023 yılında %12'ye gerileyeceği, %87,6 olan özel sektör sabit sermaye yatırımlarının payının %88'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının %54,3'ü merkezi yönetim, %27,6'sı mahalli idareler, %17'si KİT ve %1,1'i döner sermaye ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirilecektir.

Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde bir önceki yıla göre enerji, ulaştırma ve konut sektörlerinin payı artarken, madencilik, imalat ve diğer hizmetler sektörlerinin payı azalmış, tarım, turizm, eğitim ve sağlık sektörlerinin payında değişiklik olmamıştır. 2023 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en ağırlıklı sektör %31'lik pay ile konut sektörü olurken, onu %30,7'lik pay ile ulaştırma sektörü ve %24,4'lük pay ile imalat sektörü izlemiştir. Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en az payı %1 ile tarım ve turizm sektörleri almıştır (Tablo 53).

Tablo 53. Sektörler İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımları

Sektörler	(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)		
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾
	Özel Sektör		
Tarım	1,1	1,0	1,0
Madencilik	1,9	2,3	2,1
İmalat	27,4	26,3	24,4
Enerji	1,6	1,6	2,2
Ulaştırma	30,1	30,4	30,7
Turizm	1,0	1,0	1,0
Konut	28,4	29,4	31,0
Eğitim	2,2	2,1	2,1
Sağlık	3,6	3,5	3,5
Diğer Hizmetler	2,7	2,4	2,2
Özel Sektör	100,0	100,0	100,0
	Kamu Sektörü		
Tarım	7,3	8,4	8,1
Madencilik	6,0	10,0	8,2
İmalat	0,5	0,5	0,4
Enerji	7,9	7,8	4,9
Ulaştırma	37,1	35,9	39,2
Turizm	0,2	0,1	0,2
Konut	0,9	0,5	1,5
Eğitim	11,0	9,7	10,4
Sağlık	4,9	5,2	7,8
Diğer Hizmetler	24,2	21,9	19,3
Kamu Sektörü	100,0	100,0	100,0
	Toplam		
Tarım	1,8	1,9	1,8
Madencilik	2,3	3,3	2,9
İmalat	24,3	23,1	21,5
Enerji	2,3	2,4	2,5
Ulaştırma	30,9	31,1	31,7
Turizm	0,9	0,9	0,9
Konut	25,2	25,8	27,4
Eğitim	3,3	3,0	3,1
Sağlık	3,8	3,7	4,0
Diğer Hizmetler	5,2	4,8	4,3
Toplam	100,0	100,0	100,0

Kaynak: SBB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

2023 yılında kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde bir önceki yıla göre ulaştırma, turizm, konut, eğitim ve sağlık sektörlerinin payı artarken, tarım, madencilik, imalat, enerji ve diğer hizmetler sektörlerinin payı azalmıştır. Kamu sektörü toplam sabit sermaye yatırımları içinde ulaştırma sektörü %39,2, diğer hizmetler sektörü %19,3 ve eğitim sektörü %10,4'lük pay ile en ağırlıklı sektörler olurken, turizm sektörü %0,2 ve imalat sektörü %0,4 ile en düşük paya sahip sektörler olmuştur.

Yatırım Teşvik Belgeleri

2023 yılında yatırımların artırılmasına katkı sağlamak, yatırımcıları desteklemek ve yönlendirmek amacıyla teşvik uygulamalarına devam edilmiştir. 2022 yılında %54,1 artan yatırım teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarı, 2023 yılında imalat, madencilik ve tarım sektörlerine verilen teşviklerdeki düşüşe bağlı olarak %11,3 azalmıştır. Böylece 2022 yılında 1.413.857 milyon TL olan teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar, 2023 yılında 1.253.697 milyon TL'ye gerilemiştir (Tablo 54).

Tablo 54. Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

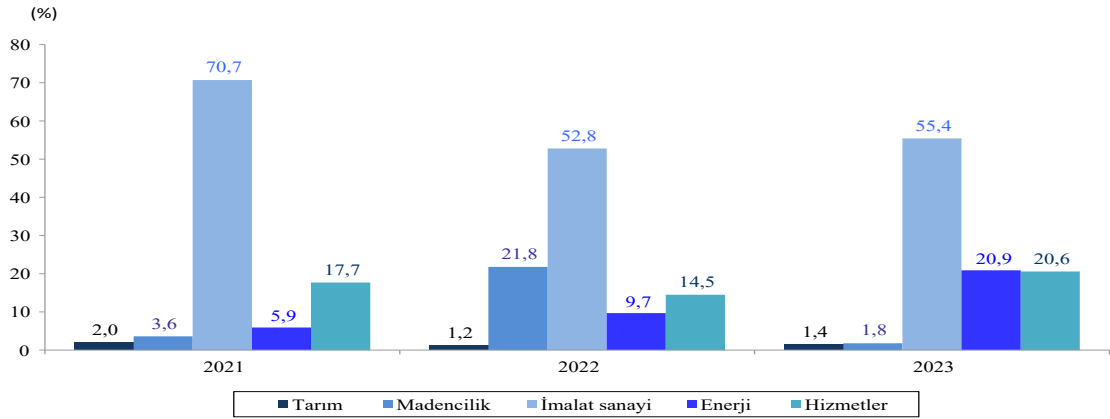
Sektörler	Belge Sayısı			Sabit Yatırım ⁽¹⁾ (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Enerji	704	2.865	3.765	54.258	136.485	261.606	3.684	4.961	5.188
Hizmetler	1.355	1.381	1.640	162.698	204.588	257.981	42.555	62.141	57.249
İmalat	9.287	8.589	9.664	648.969	747.095	694.539	305.061	278.136	272.170
Madencilik	315	302	248	32.816	308.503	22.487	11.470	10.023	4.347
Tarım	813	390	444	18.648	17.186	17.084	8.071	5.490	6.237
Toplam	12.474	13.527	15.761	917.389	1.413.857	1.253.697	370.841	360.751	345.191
Değişim (%)									
Enerji	21,2	307,0	31,4	-56,3	151,5	91,7	-39,1	34,7	4,6
Hizmetler	-0,1	1,9	18,8	13,5	25,7	26,1	-19,4	46,0	-7,9
İmalat	31,6	-7,5	12,5	14,2	15,1	-7,0	36,5	-8,8	-2,1
Madencilik	70,3	-4,1	-17,9	57,0	840,1	-92,7	38,3	-12,6	-56,6
Tarım	-14,7	-52,0	13,8	-25,5	-7,8	-0,6	-18,4	-32,0	13,6
Toplam	23,1	8,4	16,5	4,1	54,1	-11,3	23,4	-2,7	-4,3
Pay (%)									
Enerji	5,6	21,2	23,9	5,9	9,7	20,9	1,0	1,4	1,5
Hizmetler	10,9	10,2	10,4	17,7	14,5	20,6	11,5	17,2	16,6
İmalat	74,5	63,5	61,3	70,7	52,8	55,4	82,3	77,1	78,8
Madencilik	2,5	2,2	1,6	3,6	21,8	1,8	3,1	2,8	1,3
Tarım	6,5	2,9	2,8	2,0	1,2	1,4	2,2	1,5	1,8
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: STB.

(1): Sabit yatırım tutarları Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) değişim oranları kullanılarak hesaplanmıştır.

2023 yılında bir önceki yıla göre enerji sektörüne verilen teşvik belgelerinin tutarı %91,7 artarak 261.606 milyon TL, hizmetler sektörüne verilen teşvik belgelerinin tutarı %26,1 artarak 257.981 milyon TL olurken, imalat sanayi sektörüne verilen teşvik belgelerinin tutarı %7 azalarak 694.539 milyon TL, madencilik sektörüne verilen yatırım teşvik belgelerinin tutarı %92,7 azalarak 22.487 milyon TL ve tarım sektörüne verilen yatırım teşvik belgelerinin tutarı %0,6 azalarak 17.084 milyon TL olmuştur.

2023 yılında da teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar içinde en büyük payı %55,4 ile imalat sanayi sektörü alırken, onu %20,9 ile enerji sektörü, %20,6 ile hizmetler sektörü, %1,8 ile madencilik sektörü ve %1,4 ile tarım sektörü takip etmiştir. Bir önceki yıla göre madencilik sektörünün payı azalırken, enerji, hizmetler, imalat ve tarım ve sektörlerinin payı artmıştır (Grafik 23).

Grafik 23. Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı (Sabit Yatırım)

Kaynak: STB.

2023 yılında toplam 15.761 teşvik belgeli yatırım ile 345.191 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Bunların %78,8'ini oluşturan 272.170 kişinin imalat sanayi, %16,6'sını oluşturan 57.249 kişinin hizmetler, %1,8'ini oluşturan 6.237 kişinin tarım, %1,5'ini oluşturan 5.188 kişinin enerji ve %1,3'ünü oluşturan 4.347 kişinin madencilik sektöründe istihdam edilmesi hedeflenmiştir.

2023 yılında komple yeni yatırımlar için verilen 10.165 teşvik belgesinin tutarı 844.260 milyon TL, tevsî yatırımlarına verilen 4.536 teşvik belgesinin tutarı 325.880 milyon TL ve bunların dışında kalan yatırımlar için verilen 1.060 teşvik belgesinin tutarı da 83.555 milyon TL olmuştur. Teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımların %67,3'ünü komple yeni yatırımlar, %26'sını tevsî yatırımları ve %6,7'sini de bunların dışında kalan yatırımlar oluşturmuştur (Tablo 55).

Tablo 55. Mahiyetlerine Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Yatırımın Mahiyeti	Belge Sayısı			Sabit Yatırım ⁽¹⁾ (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Komple yeni yatırım	7.223	8.524	10.165	513.143	992.403	844.260	272.906	260.355	249.527
Tevsî	4.396	4.051	4.536	337.045	309.963	325.880	88.427	90.261	85.692
Diğer ⁽²⁾	855	952	1.060	67.201	111.493	83.555	9.508	10.135	9.972
Toplam	12.474	13.527	15.761	917.389	1.413.859	1.253.695	370.841	360.751	345.191
Değişim (%)									
Komple yeni yatırım	21,7	18,0	19,3	-3,3	93,4	-14,9	25,0	-4,6	-4,2
Tevsî	26,4	-7,8	12,0	20,2	-8,0	5,1	21,1	2,1	-5,1
Diğer	18,4	11,3	11,3	-5,1	65,9	-25,1	5,5	6,6	-1,6
Toplam	23,1	8,4	16,5	4,1	54,1	-11,3	23,4	-2,7	-4,3
Pay (%)									
Komple yeni yatırım	57,9	63,0	64,5	55,9	70,2	67,3	73,6	72,2	72,3
Tevsî	35,2	29,9	28,8	36,7	21,9	26,0	23,8	25,0	24,8
Diğer	6,9	7,0	6,7	7,3	7,9	6,7	2,6	2,8	2,9
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: STB.

(1): Sabit yatırım tutarları Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) değişim oranları kullanılarak hesaplanmıştır.

(2): Modernizasyon, entegrasyon ve ürün çeşitlendirme yatırımları.

2023 yılında yatırım teşvik belgesine bağlanan yatırımlarla istihdam edilmesi planlanan 345.191 kişinin %72,3'ünün komple yeni yatırımlarda, %24,8'inin tevsî yatırımlarında ve %2,9'unun da diğer yatırımlarda istihdam edilmesi öngörülmüştür.

Yatırım teşvik belgelerinin bölgelere göre dağılımında, 2023 yılında verilen toplam 1.253.695 milyon TL tutarındaki teşvik belgeli sabit yatırımlar içinde ilk sırayı %35'lik pay ile 1. bölge alırken, onu %19,6'lık pay ile 2. bölge, %15,4'lük pay ile 3. bölge izlemiş, en küçük payı ise %5,9 ile 6. bölge almıştır (Tablo 56, Grafik 24).

Tablo 56. Bölgelere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Bölgeler ⁽²⁾	Belge Sayısı		Sabit Yatırım ⁽¹⁾ (Milyon TL)					İstihdam (Kişi)				
			2022		2023		Değişim (%)	2022		2023		Değişim (%)
	2022	2023	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)		Kişi Sayısı	Pay (%)	Kişi Sayısı	Pay (%)	
1. Bölge	5.430	6.221	489.680	34,6	438.874	35,0	-10,4	111.783	31,0	100.819	29,2	-9,8
2. Bölge	2.567	3.138	231.598	16,4	245.379	19,6	6,0	46.161	12,8	48.497	14,0	5,1
3. Bölge	1.851	1.972	456.478	32,3	193.275	15,4	-57,7	38.115	10,6	26.831	7,8	-29,6
4. Bölge	1.173	1.347	61.855	4,4	133.928	10,7	116,5	39.694	11,0	33.202	9,6	-16,4
5. Bölge	967	997	74.033	5,2	91.470	7,3	23,6	32.556	9,0	30.812	8,9	-5,4
6. Bölge	1.512	2.020	53.979	3,8	74.331	5,9	37,7	88.933	24,7	103.240	29,9	16,1
Muhtelif Bölge ⁽³⁾	27	66	46.234	3,3	76.438	6,1	65,3	3.509	1,0	1.790	0,5	-49,0
Toplam	13.527	15.761	1.413.857	100,0	1.253.695	100,0	-11,3	360.751	100,0	345.191	100,0	-4,3

Kaynak: STB.

(1): Sabit yatırım tutarları Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) değişim oranları kullanılarak hesaplanmıştır.

(2): 1. Bölge: Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla,

2. Bölge: Adana, Aydın, Bolu, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç), Denizli, Edirne, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Sakarya, Tekirdağ, Yalova,

3. Bölge: Balıkesir, Bilecik, Burdur, Gaziantep, Karabük, Karaman, Manisa, Mersin, Samsun, Trabzon, Uşak, Zonguldak,

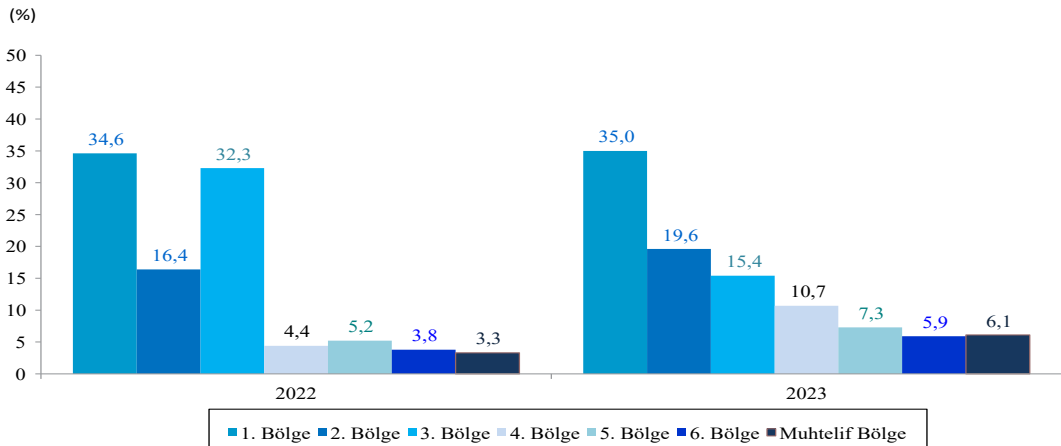
4. Bölge: Afyonkarahisar, Amasya, Artvin, Bartın, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Rize, Sivas,

5. Bölge: Adıyaman, Aksaray, Bayburt, Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat,

6. Bölge: Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van, Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri.

(3): Birden fazla ili kapsayan yatırımlar.

Grafik 24. Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Dağılımı (Sabit Yatırım)

Kaynak: STB.

2023 yılında verilen yatırım teşvik belgelerinin tutarı geçen yıla göre 1. ve 3. bölgelerde azalırken diğer bölgelerde artış göstermiştir. En yüksek oranlı artış %116,5 ile 4. bölgede, en yüksek oranlı azalış %57,7 ile 3. bölgede gerçekleşmiştir. Teşvik belgeli yatırımlar ile 1. bölgede 100.819, 2. bölgede 48.497, 3. bölgede 26.831, 4. bölgede 33.202, 5. bölgede 30.812, 6. bölgede 103.240 kişiye istihdam sağlanması öngörülmüştür.

2023 yılında yabancı sermayeli yatırımlara verilen teşvik tutarı %10,7 artarken, yerli sermayeli yatırımlara verilen teşvikler %13,6 azalış göstermiştir. 2023 yılında toplam 15.761 yatırım teşvik belgesinin, 484'ü yabancı sermayeli ve 15.277'si yerli sermayeli yatırımlara verilmiştir. Yatırım teşvik belgelerinin sabit yatırım tutarının %11,6'sı olan 144.831 milyon TL'si yabancı sermayeli ve %88,4'ü olan 1.108.864 milyon TL'si yerli sermayeli yatırımlara verilmiştir (Tablo 57).

Yabancı sermayeli yatırımlara verilen teşviklerin 48.181 milyon TL'si bölgesel, 27.402 milyon TL'si genel, 62.314 TL'si proje bazlı ve 6.934 milyon TL'si stratejik yatırım kapsamındadır. Yerli sermayeli teşviklerin ise 687.481 milyon TL'si bölgesel, 339.389 milyon TL'si genel, 43.170 milyon TL'si proje bazlı ve 38.824 milyon TL'si stratejik yatırım kapsamındadır.

2023 yılında teşvik belgeli yatırımlarla sağlanması öngörülen istihdamın %3,4'ü bölgesel, %0,5'i genel, %0,4'ü proje bazlı ve %0,2'si stratejik yatırım sınıfında olmak üzere %4,5'inin yabancı sermaye yatırımlarıyla, %82,3'ü bölgesel, %11,5'i genel, %1,1'i proje bazlı ve %0,7'si de stratejik yatırım sınıfında olmak üzere %95,5'inin de yerli sermaye yatırımlarıyla oluşturulması planlanmıştır.

Tablo 57. Destek Sınıflarına Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Destek Sınıfı	Belge Sayısı			Sabit Yatırım ⁽¹⁾ (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Yabancı Sermaye									
Bölgesel	246	331	401	49.682	64.576	48.181	12.120	13.988	11.661
Genel	131	94	73	10.827	8.430	27.402	2.460	1.872	1.637
Proje Bazlı	3	4	3	67.329	57.379	62.314	3.754	2.417	1.330
Stratejik Yatırımlar	3	2	7	1.475	438	6.934	190	80	804
Toplam	383	431	484	129.313	130.823	144.831	18.524	18.357	15.432
Yerli Sermaye									
Bölgesel	7.916	10.313	12.390	514.152	692.327	687.481	295.278	289.152	284.108
Genel	4.153	2.729	2.824	209.486	212.887	339.389	49.991	43.163	39.549
Proje Bazlı	6	10	12	57.514	366.597	43.170	4.589	6.864	3.625
Stratejik Yatırımlar	16	44	51	6.923	11.223	38.824	2.459	3.215	2.477
Toplam	12.091	13.096	15.277	788.075	1.283.034	1.108.864	352.317	342.394	329.759
Genel Toplam	12.474	13.527	15.761	917.388	1.413.857	1.253.695	370.841	360.751	345.191
Yabancı Sermaye Değişim (%)									
Bölgesel	2,9	34,6	21,1	8,2	30,0	-25,4	-21,1	15,4	-16,6
Genel	22,4	-28,2	-22,3	-42,0	-22,1	225,1	10,8	-23,9	-12,6
Proje Bazlı	200,0	33,3	-25,0	1.372,6	-14,8	8,6	1.138,9	-35,6	-45,0
Stratejik Yatırımlar	-	-33,3	250,0	-	-70,3	1.483,1	-	-57,9	905,0
Toplam	10,4	12,5	12,3	87,0	1,2	10,7	3,5	-0,9	-15,9
Yerli Sermaye Değişim (%)									
Bölgesel	28,7	30,3	20,1	6,0	34,7	-0,7	29,2	-2,1	-1,7
Genel	14,7	-34,3	3,5	-20,9	1,6	59,4	8,6	-13,7	-8,4
Proje Bazlı	100,0	66,7	20,0	29,2	537,4	-88,2	-29,8	49,6	-47,2
Stratejik Yatırımlar	45,5	175,0	15,9	-61,0	62,1	245,9	78,1	30,7	-23,0
Toplam	23,5	8,3	16,7	-3,0	62,8	-13,6	24,7	-2,8	-3,7
Genel Toplam	23,1	8,4	16,5	4,1	54,1	-11,3	23,4	-2,7	-4,3
Yabancı Sermaye Pay (%)									
Bölgesel	2,0	2,4	2,5	5,4	4,6	3,8	3,3	3,9	3,4
Genel	1,1	0,7	0,5	1,2	0,6	2,2	0,7	0,5	0,5
Proje Bazlı	0,0	0,0	0,0	7,3	4,1	5,0	1,0	0,7	0,4
Stratejik Yatırımlar	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,6	0,1	0,0	0,2
Toplam	3,1	3,2	3,1	14,1	9,3	11,6	5,0	5,1	4,5
Yerli Sermaye Pay (%)									
Bölgesel	63,5	76,2	78,6	56,0	49,0	54,8	79,6	80,2	82,3
Genel	33,3	20,2	17,9	22,8	15,1	27,1	13,5	12,0	11,5
Proje Bazlı	0,0	0,1	0,1	6,3	25,9	3,4	1,2	1,9	1,1
Stratejik Yatırımlar	0,1	0,3	0,3	0,8	0,8	3,1	0,7	0,9	0,7
Toplam	96,9	96,8	96,9	85,9	90,7	88,4	95,0	94,9	95,5
Genel Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: STB.

(1): Sabit yatırım tutarları Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) değişim oranları kullanılarak hesaplanmıştır.

1.4 Parasal ve Mali Gelişmeler

1.4.1 Enflasyon

1.4.1.1 Tüketici Fiyat Endeksi

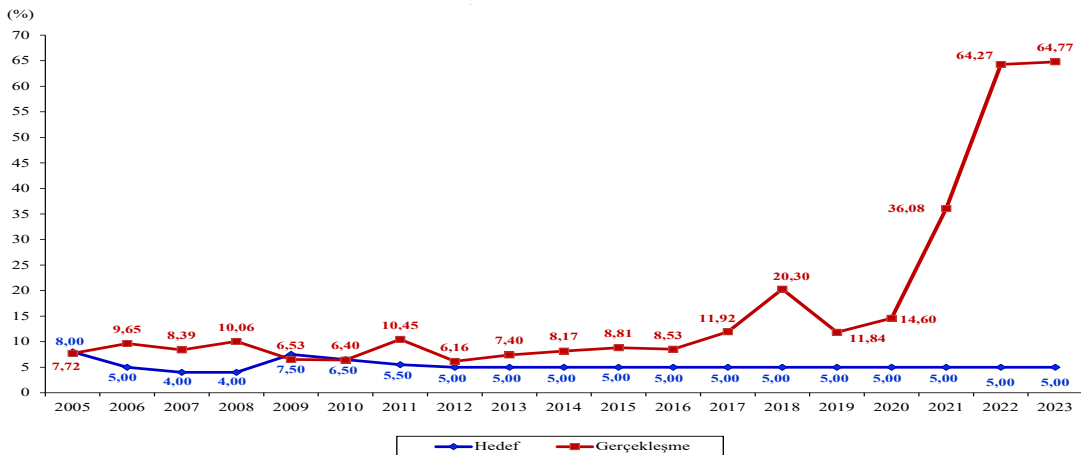
Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), “2023 Yılı Para ve Kur Politikası” metninde enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde Hükümet ile birlikte belirlenen orta vadeli enflasyon hedefini %5 olarak korumuştur.

Orta vadeli enflasyon hedefini yakınsarken, Enflasyon Raporu aracılığıyla paylaşılan tahminlerin enflasyon beklentilerine yönelik referans oluşturacak ara hedef işlevi göreceği belirtilmiştir. Enflasyonun gelecek dönemdeki seyri konusunda iktisadi birimlere rehberlik etmesi öngörülen göstergeler, kısa vadede enflasyon tahminleri, orta vadede ise enflasyon hedefinin olduğu açıklanmıştır. Enflasyon hedeflemesi rejiminin fiyat istikrarının sürdürülebilir bir zeminde oluşmasını sağlayacak şekilde uygulamaya devam edilmesi kararlaştırılmıştır.

TCMB’nin hesap verme yükümlülüğünün bir unsuru olan belirsizlik aralığı önceki yıllarda olduğu gibi enflasyon hedefinin 2 puan üstü ve altı olarak korunmuştur. Yıl sonunda gerçekleşen enflasyonun belirsizlik aralığının dışında kalması durumunda hesap verebilirlik ilkesi gereği TCMB’nin Hükümet’e “Açık Mektup” yazacağı belirtilmiştir.

Enflasyon 2005, 2009 ve 2010 yıllarında hedeflenen değer altındadır, diğer yıllarda ise üzerinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında belirsizlik aralığı sınırında, 2013 yılından itibaren arasında belirsizlik sınırları dışında kalan enflasyon, 2017 yılından itibaren çift hanelere çıkmıştır. 2023 yılında bir önceki yıla göre 0,50 puan yükselerek %64,77 düzeyine çıkan enflasyon, %5 olan enflasyon hedefinin 59,77 puan üzerinde gerçekleşmiştir. 2023 yılında enflasyonun %5 hedef etrafında belirlenen belirsizlik aralığının belirgin şekilde üzerinde gerçekleşmesiyle TCMB’nin Hükümete hesap verme sorumluluğu doğmuştur. 5 Nisan 2024 tarihinde Hükümete yazılan mektupla enflasyonun hedeften sapmasının nedenleri ile hedefe ulaşmak için alınan ve alınması gereken önlemler açıklanmıştır (Grafik 25).

Grafik 25. Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşme

Kaynak: TCMB.

2023-2025 Orta Vadeli Programda (OVP) %24,9 olarak programlanan yıllık TÜFE artışının, 2023 yılı Eylül ayında yayımlanan 2024-2026 OVP’de %65 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmiştir. 2023 yılında enflasyon gerçekleşme tahminine yaklaşılarak %64,77 ile 2001 yılından bu yana gerçekleşen en yüksek oran olurken, son 22 yılın rekorunu kırmıştır.

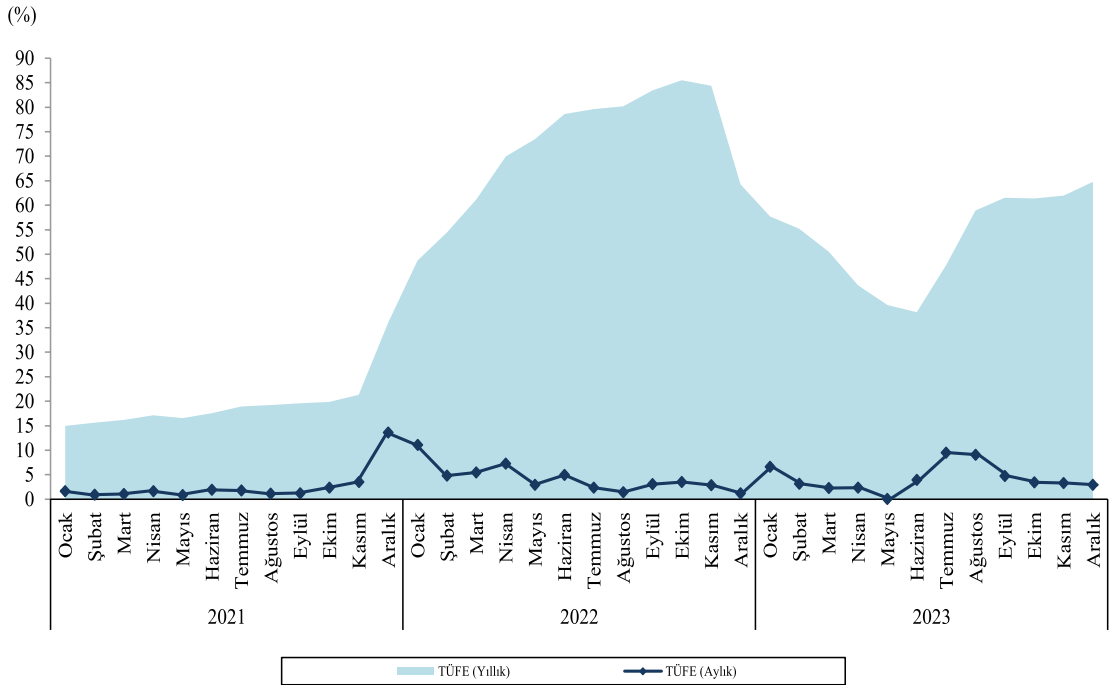
2023 yılının ilk yarısında yüksek kredi büyümesinin de etkisiyle güçlü iç talep enflasyondaki yükselişin ve beklentilerdeki bozulmanın temel belirleyicilerinden biri olurken, enflasyon beklentilerinin çıpalandırılması ve fiyatlandırma davranışlarındaki bozulmanın kontrol altına alınması için yılın ikinci yarısında parasal sıkılaştırma süreci başlatılmıştır. Buna rağmen Haziran ayı itibarıyla güç kazanan tüketici fiyatlarındaki artış yıl sonuna kadar iç talep destekli artmaya devam etmiştir. Özellikle Türk lirasındaki değer kaybı ile talep koşullarının yanı sıra dönemsel fiyatlandırma davranışları, akaryakıt fiyatları, gıda ve hizmet fiyatlarındaki yüksek seyir, asgari ücret ve vergi ayarlamaları ile enflasyon beklentilerindeki bozulma enflasyonun ana sürükleyicileri olmuştur. Tüketici fiyatları enflasyonu 2023 yılında da yüksek seyrini sürdürmüştür.

2022 yılında, jeopolitik gelişmelerin neden olduğu küresel emtia ve gıda fiyatlarındaki yüksek artışlar ile Türk lirasındaki değer kaybının yansımaları ve fiyatlandırma davranışlarındaki bozulmanın etkisiyle %64,27 artan tüketici fiyatları yıllık enflasyonu, enerji fiyatlarındaki gerilemenin hizmet fiyatlarındaki artışı sınırlamasıyla 2023 yılı Ocak ayına 6,59 puanlık azalışla %57,68 seviyesinde başlamıştır. Şubat ayında enerjide belirgin olmak üzere tüm ana harcama gruplarında fiyat düşüşü kaydedilmiş ve enflasyon %55,18’e gerilemiştir. Mart ayında enerji fiyatlarındaki gerilemenin desteğiyle ana grupların tamamındaki düşüşün etkisiyle enflasyondaki gerileme devam ederek %50,51 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yılın birinci çeyreğinde enflasyon üzerinde Türk lirasındaki istikrarlı seyir ve ithalat fiyatlarındaki olumlu görünüm düşüş yönlü etki yapmıştır. Nisan ayında enflasyon gıda ve alkolsüz içecekler, enerji grupları fiyatlarındaki belirgin düşüşün katkısıyla %43,68 ile gerileme sürecine devam etmiştir. Mayıs ayında meskenlere doğal gazın bedelsiz olarak sunulması ile enerji fiyatlarındaki düşüşün etkisi ile enflasyon %39,59 seviyesine gerilemiştir. Türk lirasında gözlenen görece istikrarlı seyir Haziran ayıyla birlikte yerini belirgin değer kaybına bırakmış, döviz kuru gelişmelerinin yansımalarına rağmen enerji ve hizmet gruplarındaki yıllık bazda gerilemeyle enflasyon %38,21 seviyesinde gerçekleşmiştir. Yılın ikinci çeyreğinde, emtia fiyatları ve küresel taşımacılık maliyetlerindeki düşüş devam etmiş ve arz kısıtı göstergeleri tarihsel ortalamalarının altındaki seyrini korumuştur. Temmuz ayında vergi ile yönetilen-yönlendirilen kalemlerdeki fiyat artışlarının, Türk lirasındaki değer kaybının ve ücret artışlarının belirleyici olduğu enflasyon %47,83’e, Ağustos ayında bu etkilere ücret artışlarının gecikmeli etkileri ile küresel enerji fiyatlarındaki artışın eklenmesiyle %58,94’e yükselmiştir. Türk lirasında yaşanan değer kaybı, ücret artışı ve vergi düzenlemeleri kaynaklı gecikmeli etkiler Eylül ayında zayıflamış, okulların açılmasına bağlı artan hizmet grubunda hâkim olan dönemsel fiyat belirleme ve geçmiş enflasyona endeksleme davranışları neticesinde güçlü fiyat artışları genele yayılarak yıllık enflasyon %61,53’e yükselmiştir. Döviz kuru, ücret, vergi ve enerji fiyat artışı gibi şoklar yılın üçüncü çeyreğinde fiyat belirleme davranışında bozulmaya sebep olmuştur. Ekim ayında yıllık enflasyon, gıda ve temel mal gruplarında gerilerken, hizmet ve enerjideki artışın etkisiyle %61,36 olarak gerçekleşmiştir. Kasım ayında gıda ve temel mal gruplarında yıllık fiyat artışları gerilerken, enerji başta olmak üzere diğer ana gruplardaki artışa bağlı olarak %61,98 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aralık ayında yıllık enflasyon temel mal ve hizmet grupların-

daki sınırlı yükselişe karşın, enerji ve gıda gruplarındaki belirginleşen artış sonucunda %64,77 ile yılın en yüksek seviyesine çıkmıştır. Hizmet fiyatlarında kira artışları öne çıkmaya devam ederken, kur ve vergi düzenlemelerinin birikimli etkileri, doğalgaz fiyatlarındaki geçici düzenlemelerin etkisinin azalması son çeyrekte önemini korumuştur.

Tüketici enflasyonunda aylık bazda en düşük düzey %0,04 artış ile Mayıs ayında, en yüksek düzey ise %9,49 artış ile Temmuz ayında gerçekleşmiştir (Grafik 26).

Grafik 26. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

2023 yılı sonu itibarıyla gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ve tütün, sağlık, ulaştırma, eğitim ile lokanta ve oteller ana harcama grupları endekslerinin değişim oranları Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) genel endeks değişim oranının üzerinde kalmıştır. Bunların dışında kalan, giyim ve ayakkabı, konut, ev eşyası, haberleşme, eğlence ve kültür ile çeşitli mal ve hizmetler ana harcama grupları fiyat endeksi değişim oranları ise TÜFE genel endeks değişim oranının altında kalmıştır (Tablo 58, Grafik 27).

Ana harcama grupları itibarıyla en yüksek fiyat artışı %93,24 ile lokanta ve otellerde görülürken, onu %82,06 ile eğitim ve %79,59 ile sağlık grubundaki artışlar izlemiştir. En düşük fiyat artışı ise %40,39 ile konut grubunda gerçekleşmiş, onu %40,74 ile giyim ve ayakkabı ve %51,02 ile haberleşme grubundaki artışlar takip etmiştir.

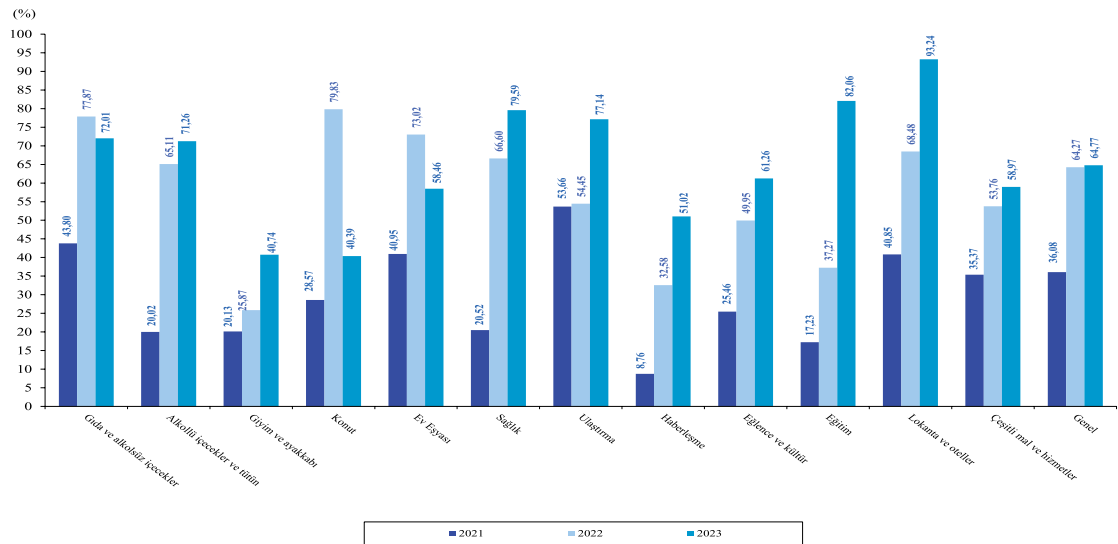
Tablo 58. Ana Harcama Gruplarına Göre Tüketici Fiyat Endeksi

(2003=100)

Ana Harcama Grupları	2021		2022		2023	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
Oniki Aylık Ortalama						
Gıda ve alkolsüz içecekler	696,59	24,28	1.293,18	85,65	2.144,30	65,82
Alkollü içecekler ve tütün	907,22	4,75	1.521,38	67,70	2.324,71	52,80
Giyim ve ayakkabı	276,98	8,35	364,15	31,47	464,90	27,67
Konut	598,29	17,72	1.013,64	69,42	1.353,24	33,50
Ev Eşyası	491,89	25,05	886,53	80,23	1.375,12	55,11
Sağlık	341,46	18,40	504,83	47,84	880,97	74,51
Ulaştırma	573,81	26,61	1.147,25	99,94	1.731,56	50,93
Haberleşme	165,96	6,54	205,69	23,94	292,09	42,00
Eğlence ve kültür	344,31	12,78	520,49	51,17	784,80	50,78
Eğitim	479,03	11,84	624,23	30,31	999,31	60,09
Lokanta ve oteller	849,64	21,53	1.465,80	72,52	2.664,10	81,75
Çeşitli mal ve hizmetler	809,44	19,47	1.319,54	63,02	2.029,97	53,84
Genel	561,61	19,60	967,71	72,31	1.488,91	53,86
Yıl Sonu						
Gıda ve alkolsüz içecekler	874,42	43,80	1.555,31	77,87	2.675,31	72,01
Alkollü içecekler ve tütün	1.046,98	20,02	1.728,66	65,11	2.960,44	71,26
Giyim ve ayakkabı	317,78	20,13	399,98	25,87	562,93	40,74
Konut	686,80	28,57	1.235,10	79,83	1.733,98	40,39
Ev Eşyası	620,66	40,95	1.073,84	73,02	1.701,63	58,46
Sağlık	364,42	20,52	607,14	66,60	1.090,39	79,59
Ulaştırma	791,13	53,66	1.221,87	54,45	2.164,40	77,14
Haberleşme	175,25	8,76	232,35	32,58	350,90	51,02
Eğlence ve kültür	399,87	25,46	599,62	49,95	966,93	61,26
Eğitim	512,48	17,23	703,46	37,27	1.280,69	82,06
Lokanta ve oteller	1.038,39	40,85	1.749,45	68,48	3.380,60	93,24
Çeşitli mal ve hizmetler	999,42	35,37	1.536,72	53,76	2.442,95	58,97
Genel	686,95	36,08	1.128,45	64,27	1.859,38	64,77

Kaynak: TÜİK.

Grafik 27. Ana Harcama Grupları İtibarıyla Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Kaynak: TÜİK.

Enflasyonun geleceğini tahmin etmede ve para politikasının belirlenmesinde etkili olduğu için TCMB tarafından takip edilen çekirdek enflasyon göstergelerinde 2023 yılında 2022 yılına göre artış gözlemlenmiştir. İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç tutularak hesaplanan B ve enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç tutularak hesaplanan C çekirdek enflasyon göstergeleri 2023 yılında bir önceki yıla göre yüksek artışlarla yıllık bazda sırasıyla %68,02 ve %70,64 olmuştur (Tablo 59, Grafik 28).

Tablo 59. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi

Grup/Kapsam	(2003=100)					
	2021		2022		2023	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
1. Özel kapsamlı TÜFE göstergeleri						
A Mevsimlik ürünler hariç TÜFE	586,39	20,47	1.025,91	74,95	1.593,87	55,36
B ⁽¹⁾ İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç TÜFE	495,73	19,55	807,68	62,93	1.280,79	58,58
C ⁽²⁾ Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç TÜFE	467,37	18,28	735,35	57,34	1.165,33	58,47
D İşlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç TÜFE	520,01	19,99	888,53	70,87	1.342,80	51,13
E Alkollü içecekler ve tütün hariç TÜFE	546,56	20,45	942,97	72,53	1.451,56	53,93
F Yönetilen-yönlendirilen fiyatlar hariç TÜFE	558,55	21,20	961,93	72,22	1.517,65	57,77
2. Mallar	571,57	21,70	1.035,34	81,14	1.519,91	46,80
Enerji	534,84	20,89	1.149,58	114,94	1.337,58	16,35
Gıda ve alkolsüz içecekler	696,59	24,28	1.293,18	85,65	2.144,30	65,82
İşlenmemiş gıda	757,16	23,60	1.394,21	84,14	2.460,00	76,44
İşlenmiş gıda	639,88	24,89	1.196,87	87,05	1.895,02	58,33
Enerji ve gıda dışı mallar	492,10	19,96	817,02	66,03	1.193,15	46,04
Temel mallar ⁽³⁾	396,37	22,48	655,05	65,26	951,31	45,23
Giyim ve ayakkabı ⁽⁴⁾	273,92	8,16	358,52	30,88	453,95	26,62
Dayanıklı mallar (Altın hariç)	404,57	29,62	709,58	75,39	1.080,31	52,25
Diğer temel mallar	474,65	22,06	815,86	71,88	1.200,11	47,10
Alkollü içecekler, tütün ve altın	1.122,37	10,05	1.910,34	70,21	2.917,42	52,72
3. Hizmet	540,47	14,52	802,33	48,45	1.392,73	73,59
Kira	607,70	10,25	778,76	28,15	1.425,85	83,09
Lokanta ve oteller	849,64	21,53	1.465,80	72,52	2.664,10	81,75
Ulaştırma hizmetleri ⁽⁵⁾	550,06	12,99	992,62	80,46	1.692,64	70,52
Haberleşme hizmetleri ⁽⁵⁾	196,42	6,79	232,97	18,61	346,53	48,75
Diğer hizmetler	557,06	15,66	802,96	44,14	1.361,32	69,54
Yıl Sonu						
1. Özel kapsamlı TÜFE göstergeleri						
A Mevsimlik ürünler hariç TÜFE	723,44	38,05	1.203,02	66,29	1.993,15	65,68
B ⁽¹⁾ İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç TÜFE	603,02	34,89	950,84	57,68	1.597,62	68,02
C ⁽²⁾ Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç TÜFE	561,77	31,88	853,52	51,93	1.456,41	70,64
D İşlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç TÜFE	637,09	36,46	1.038,10	62,94	1.673,42	61,20
E Alkollü içecekler ve tütün hariç TÜFE	670,34	36,90	1.100,92	64,23	1.811,37	64,53
F Yönetilen-yönlendirilen fiyatlar hariç TÜFE	695,94	39,14	1.113,64	60,02	1.894,52	70,12
2. Mallar	720,91	41,10	1.206,18	67,31	1.875,07	55,46
Enerji	669,68	42,93	1.302,04	94,43	1.656,12	27,19
Gıda ve alkolsüz içecekler	874,42	43,80	1.555,31	77,87	2.675,31	72,01
İşlenmemiş gıda	935,05	39,83	1.620,01	73,25	3.097,87	91,23
İşlenmiş gıda	815,29	47,57	1.483,82	82,00	2.345,23	58,05
Enerji ve gıda dışı mallar	624,57	38,47	939,69	50,45	1.456,48	55,00
Temel mallar ⁽³⁾	507,09	40,55	755,35	48,96	1.154,25	52,81
Giyim ve ayakkabı ⁽⁴⁾	314,13	19,92	392,68	25,01	548,73	39,74
Dayanıklı mallar (Altın hariç)	549,33	48,93	813,71	48,13	1.307,64	60,70
Diğer temel mallar	586,81	40,26	973,55	65,91	1.464,44	50,42
Alkollü içecekler, tütün ve altın	1.363,98	27,90	2.167,42	58,90	3.710,24	71,18
3. Hizmet	603,44	22,33	938,31	55,49	1.789,01	90,66
Kira	643,07	12,20	945,76	47,07	1.972,63	108,58
Lokanta ve oteller	1.038,39	40,85	1.749,45	68,48	3.380,60	93,24
Ulaştırma hizmetleri ⁽⁵⁾	609,85	21,99	1.150,76	88,70	2.214,58	92,44
Haberleşme hizmetleri ⁽⁵⁾	201,56	6,32	262,30	30,13	429,97	63,92
Diğer hizmetler	620,14	22,61	918,13	48,05	1.700,40	85,20

Kaynak: TÜİK.

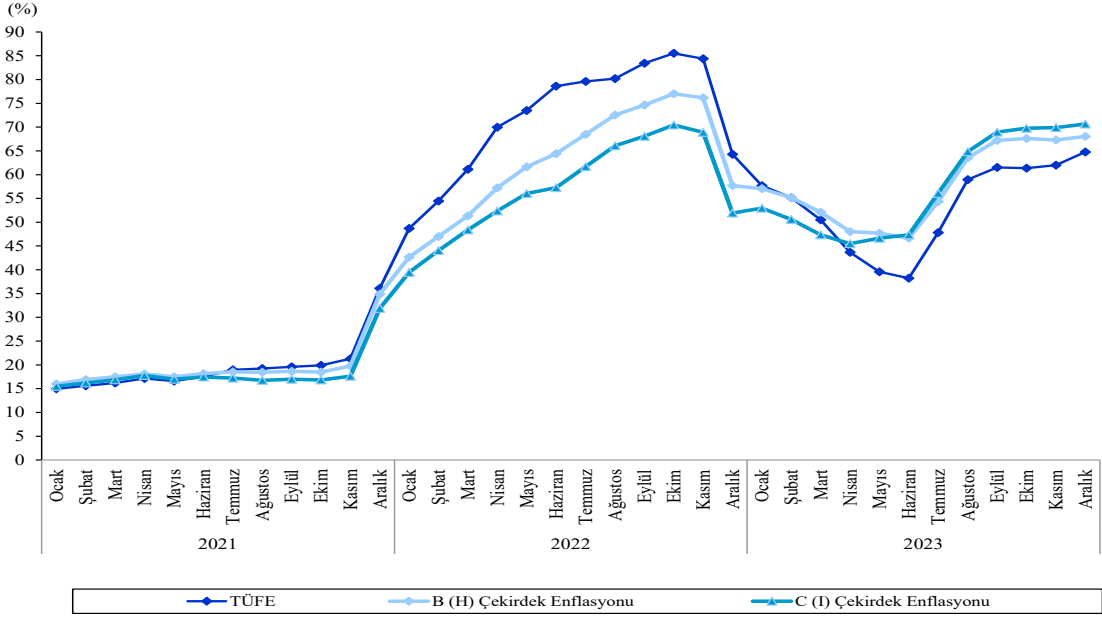
⁽¹⁾ Eski özel kapsamlı H göstergesinin devamıdır.

⁽²⁾ Eski özel kapsamlı I göstergesinin devamıdır.

⁽³⁾ Temel mallar özel kapsamlı C göstergesinden hizmet kapsamı çıkartıldığında geriye kalan mallardan oluşmaktadır.

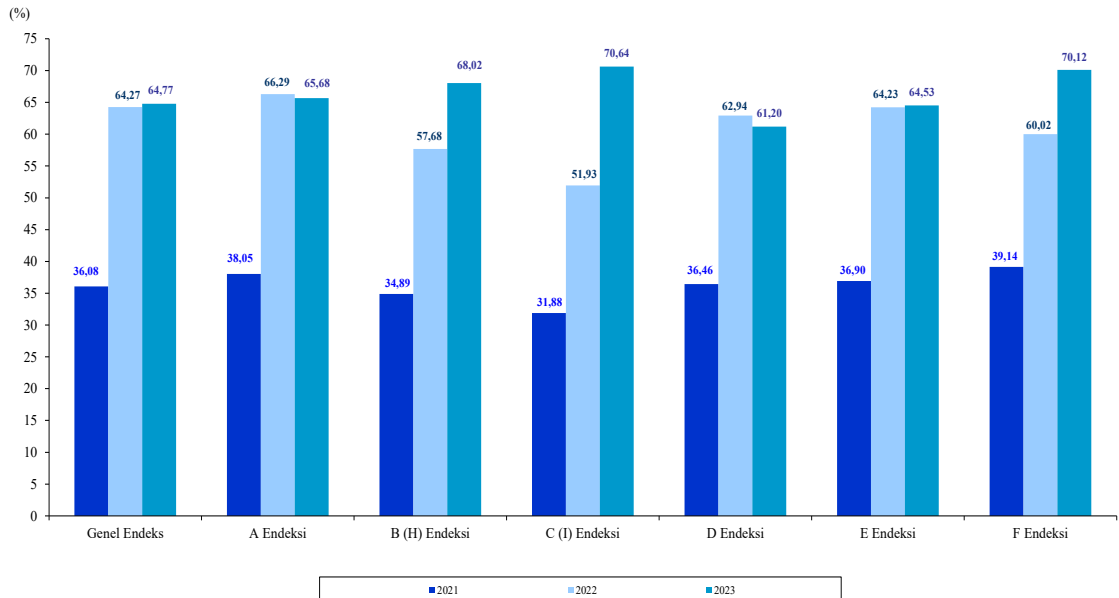
⁽⁴⁾ Giyim ve ayakkabı grubunda sadece mallar kapsamaktadır.

⁽⁵⁾ Sadece hizmetler kapsamaktadır.

Grafik 28. TÜFE, B (H) ve C (I) Çekirdek Enflasyonu (Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

Mevsimlik ürünler hariç A fiyat göstergesi %65,68 artış gösterirken işlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç tutulan D fiyat göstergesi %61,20, alkollü içecekler ve tütün hariç tutulan E fiyat göstergesi %64,53 ve yönetilen-yönlendirilen fiyatlar hariç tutulan F fiyat göstergesi %70,12 artış göstermiştir (Grafik 29).

Grafik 29. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Kaynak: TÜİK.

Mal grubu enflasyonundaki artış yıl sonu itibarıyla bir önceki yıla göre 11,85 puanlık düşüşle %55,46 olurken, fiyatlar alt grubu olan enerjide %27,19, gıda ve alkolsüz içeceklerde %72,01, enerji ve gıda dışı mallarda %55 artmıştır. Gıda grubundaki fiyat artışlarında işlenmemiş gıda, enerji ve gıda dışı mal gruplarındaki fiyat artışlarında altın hariç dayanıklı mallar öncülük etmiştir.

Hizmet grubu yıllık enflasyonu, bir önceki yıla göre 35,17 puanlık artışla %90,66 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kira, lokanta ve oteller, ulaştırma hizmetleri en fazla fiyat artışı gösteren gruplar olmuştur.

1.4.1.2 Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

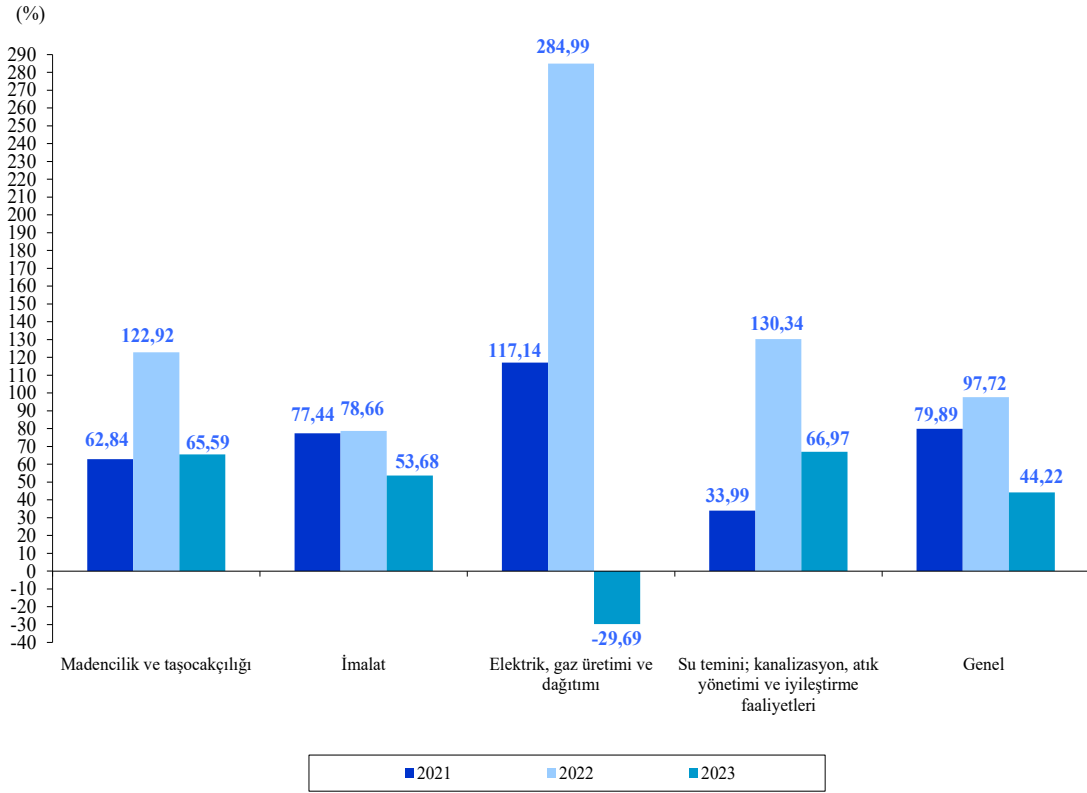
2023 yılında kurlardaki değişiklikler, asgari ücret ve vergi düzenlemelerinin maliyetler üzerinde oluşturduğu baskı, gıda fiyatlarındaki artışlar Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE)'nin yükselmesinde belirleyici olurken, uluslararası enerji fiyatları, emtia fiyatları ve taşımacılık maliyetlerindeki düşüş, tedarik zincirindeki iyileşme bu artışı sınırlandırıcı etki yapmıştır. Böylece 2022 yılında %97,72 artan Yİ-ÜFE, 2023 yılında bir önceki yıla göre 53,5 puan azalarak %44,22 seviyesine gerilemiştir (Tablo 60, Grafik 30).

2023 yılında, enerji fiyatlarındaki gerileme ve baz etkisiyle elektrik, gaz üretimi ve dağıtım sektörü fiyatları %29,69 azalmıştır. Su temini sektörü fiyatları %66,97, madencilik ve taşocakçılığı sektörü fiyatları %65,59, imalat sanayi sektörü fiyatları %53,68 artış göstermiştir.

Tablo 60. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

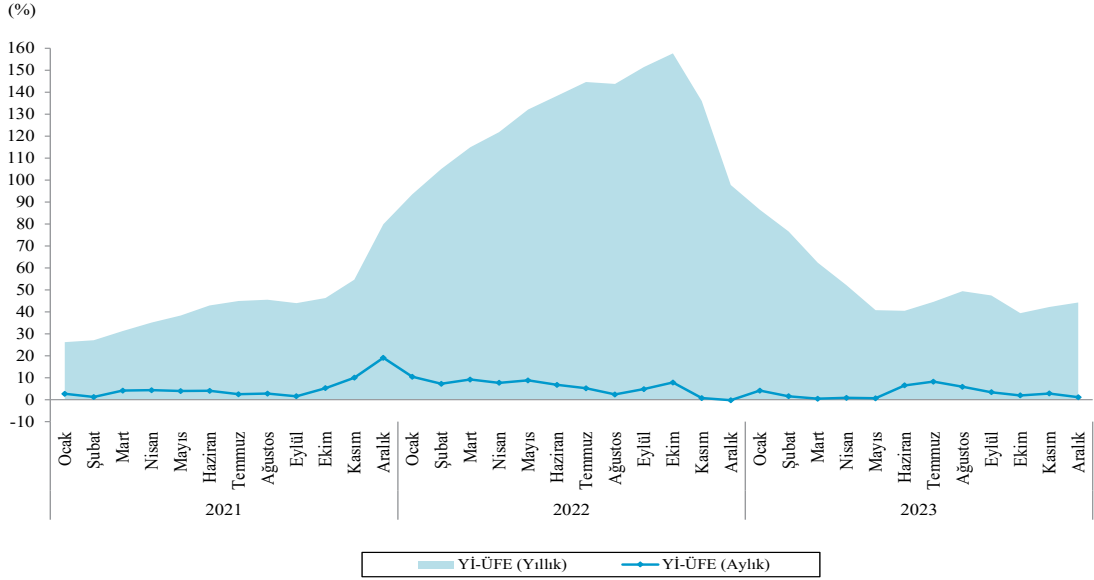
Sektörler	(2003=100)					
	2021		2022		2023	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
Oniki Aylık Ortalama						
Madencilik ve taşocakçılığı	850,00	32,75	1.993,80	134,57	3.359,99	68,52
İmalat	727,41	45,02	1.527,78	110,03	2.341,80	53,28
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtım	545,98	31,65	2.451,20	348,96	2.560,27	4,45
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	429,81	29,54	777,61	80,92	1.353,91	74,11
Genel	719,53	43,86	1.643,94	128,47	2.464,75	49,93
Yıl Sonu						
Madencilik ve taşocakçılığı	1.139,39	62,84	2.539,91	122,92	4.205,94	65,59
İmalat	1.021,73	77,44	1.825,42	78,66	2.805,26	53,68
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtım	896,96	117,14	3.453,25	284,99	2.428,07	-29,69
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	468,93	33,99	1.080,11	130,34	1.803,43	66,97
Genel	1.022,25	79,89	2.021,19	97,72	2.915,02	44,22

Kaynak: TÜİK.

Grafik 30. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Kaynak: TÜİK.

2023 yılı Ocak ayına imalat sanayi sektöründe gerçekleşen fiyat artışları neticesinde %86,46 artış ile başlayan Yİ-ÜFE, enerji fiyatlarındaki gerilemenin belirginleşmesiyle zayıflayarak Şubat ayında %76,61, Mart ayında %62,45 artış göstermiştir. Yİ-ÜFE enerji grubunun devam eden desteğiyle ılımlı seyrini korumuş, değişim oranı Nisan ayında %52,11'e, Mayıs ayında %40,76'ya, Haziran ayında %40,42'ye gerilemiştir. Uluslararası emtia fiyatlarındaki artış, Türk lirasındaki değer kaybı ve asgari ücret artışlarının etkisiyle Temmuz ayında %44,50 seviyesine yükselen Yİ-ÜFE değişim oranı, Ağustos ayında yükselişini sürdürerek %49,41 olmuştur. Eylül ayında Yİ-ÜFE artış oranı temel belirleyici olan enerji kaynaklı baz etkisiyle düşüş kaydederek %47,44 düzeyinde gerçekleşirken, Ekim ayında önemli ölçüde yavaşlayarak %39,39 artış ile yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Düşük baz ve enerji grubundaki fiyat ayarlamalarının etkisiyle artış eğilimine giren Yİ-ÜFE artış hızı Kasım ayında %42,25, Aralık ayında %44,22'ye yükselmiştir. Yİ-ÜFE artışındaki gerilemede döviz kurundaki ılımlı seyir, uluslararası enerji ve emtia fiyatlarındaki azalışlar ile baz etkisi etkili olmuştur. Yİ-ÜFE enflasyonu aylık bazda en yüksek düzeyine %8,23 artış ile Temmuz ayında ulaşırken, en düşük değerini %0,44 artış ile Mart ayında almıştır (Grafik 31).

Grafik 31. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

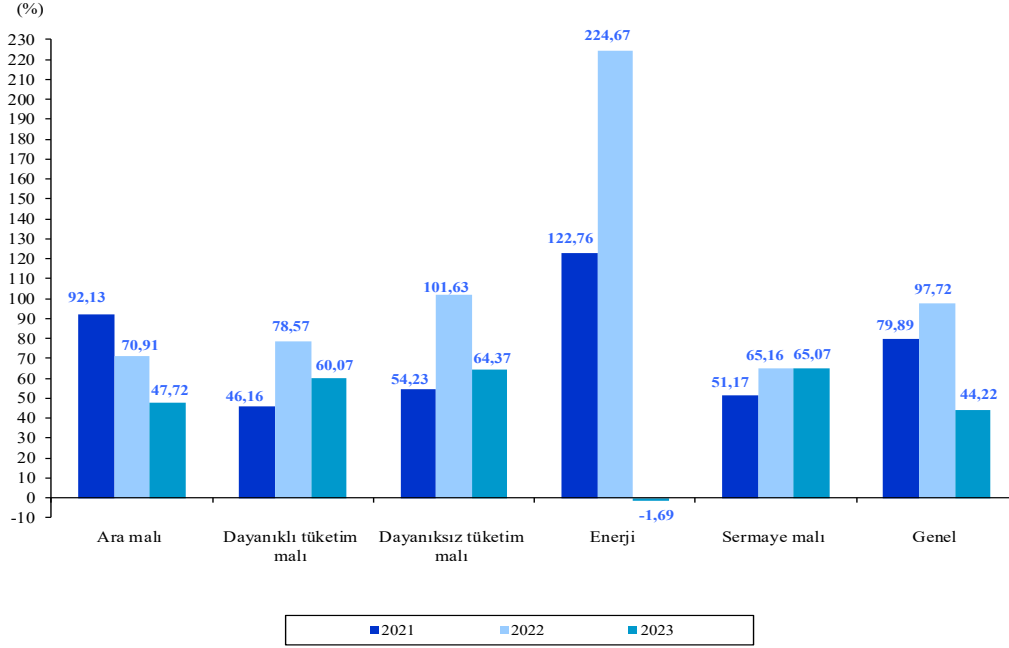
Yİ-ÜFE'de ana sanayi grupları sınıflamasına göre 2023 yılı sonunda en yüksek artış %65,07 ile sermaye malı fiyatlarında gerçekleşirken, onu %64,37 ile dayanıksız tüketim malı fiyatları, %60,07 ile dayanıklı tüketim malı fiyatları ve %47,72 ile ara malı fiyatlarındaki artışlar izlemiştir. Enerji fiyatlarında ise %1,69 düşüş olmuştur (Tablo 61, Grafik 32).

Tablo 61. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

(2003=100)

	2021		2022		2023	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
Ana Sanayi Grupları	Oniki Aylık Ortalama					
Ara malı	831,77	53,03	1.783,49	114,42	2.601,82	45,88
Dayanıklı tüketim malı	479,52	31,66	888,81	85,35	1.401,59	57,69
Dayanıksız tüketim malı	534,61	30,32	1.103,25	106,37	1.885,97	70,95
Enerji	915,25	51,24	3.556,40	288,57	4.367,33	22,80
Sermaye malı	595,60	30,87	1.085,44	82,24	1.736,50	59,98
Genel	719,53	43,86	1.643,94	128,47	2.464,75	49,93
	Yıl Sonu					
Ara malı	1.222,16	92,13	2.088,85	70,91	3.085,66	47,72
Dayanıklı tüketim malı	598,22	46,16	1.068,24	78,57	1.709,95	60,07
Dayanıksız tüketim malı	693,94	54,23	1.399,22	101,63	2.299,88	64,37
Enerji	1.457,48	122,76	4.731,99	224,67	4.652,00	-1,69
Sermaye malı	780,98	51,17	1.289,90	65,16	2.129,27	65,07
Genel	1.022,25	79,89	2.021,19	97,72	2.915,02	44,22

Kaynak: TÜİK.

Grafik 32. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Kaynak: TÜİK.

1.4.1.3 Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi

Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (Tarım-ÜFE) 2022 yılında küresel kuraklık, dünyadaki hammadde fiyatlarındaki artışlar, döviz kuru gelişmeleri ve tarımsal üretimde kullanılan girdi fiyatlarındaki artışın tarım sektörü fiyatlarında oluşturduğu baskı ile %151,03 artarken, 2023 yılı sonu itibarıyla küresel fiyatlardaki ılımlı seyir, üretim artışı ve baz etkisiyle 98,37 puan azalarak %52,66 düzeyinde gerçekleşmiştir. Tarım-ÜFE alt sektörlerinden, ormancılık ürünleri ve ilgili hizmetler %57,71, balık ve diğer balıkçılık ürünleri %56,20, tarım ve avcılık ürünleri ve ilgili hizmetler %52,46 artış göstermiştir (Tablo 62).

Tablo 62. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi

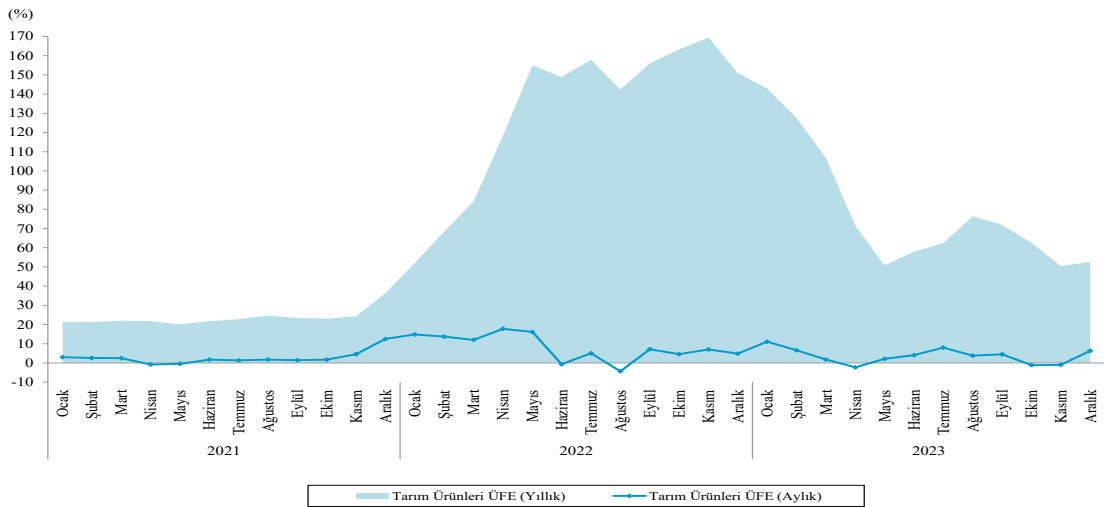
(2015=100)

Sektörler	2021		2022		2023	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
Oniki Aylık Ortalama						
Tarım ve avcılık ürünleri ve ilgili hizmetler	223,03	22,68	517,81	132,18	897,69	73,36
Tek yıllık bitkisel ürünler	218,92	24,76	572,69	161,60	900,69	57,27
Çok yıllık bitkisel ürünler	226,61	19,12	500,82	121,01	898,90	79,48
Canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler	226,29	22,39	453,96	100,61	892,79	96,67
Ormancılık ürünleri ve ilgili hizmetler	299,29	69,55	779,95	160,60	1.077,98	38,21
Balık ve diğer balıkçılık ürünleri	230,13	27,60	466,65	102,78	758,82	62,61
Genel	224,76	23,73	521,85	132,18	897,81	72,04
Yıl Sonu						
Tarım ve avcılık ürünleri ve ilgili hizmetler	269,51	34,62	685,08	154,19	1.044,46	52,46
Tek yıllık bitkisel ürünler	291,08	52,09	686,38	135,80	1.069,48	55,81
Çok yıllık bitkisel ürünler	230,60	1,89	777,72	237,25	913,82	17,50
Canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler	265,58	36,14	622,42	134,36	1.096,10	76,10
Ormancılık ürünleri ve ilgili hizmetler	412,93	129,65	802,03	94,23	1.264,85	57,71
Balık ve diğer balıkçılık ürünleri	263,67	35,40	531,05	101,41	829,52	56,20
Genel	272,29	36,39	683,51	151,03	1.043,45	52,66

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında Tarım-ÜFE değişim oranı yıllık bazda en yüksek değerine %142,84 ile Ocak ayında ulaşıırken, en düşük düzeyini %50,47 ile Kasım ayında almıştır.

Tarım-ÜFE'de aylık bazda Nisan ayında %2,32, Ekim ayında %1,13 ve Kasım ayında %0,95 küçülme olurken, en yükseği %11,08 ile Ocak ayı olmak üzere diğer aylarda artış olmuştur (Grafik 33).

Grafik 33. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

1.4.1.4 Hizmet Üretici Fiyat Endeksi

Ülke ekonomisinde üretimi yapılan hizmetlerin üretici fiyatlarının değişimini ölçen Hizmet Üretici Fiyat Endeksi (H-ÜFE) değişim oranı, 2023 yıl sonu itibarıyla 2,46 puanlık artışla %81,18 olarak gerçekleşmiştir. H-ÜFE, idari ve destek hizmetlerde %95,24, mesleki, bilimsel ve teknik hizmetlerde %94,18, konaklama ve yiyecek hizmetlerinde %90,54, bilgi ve iletişim hizmetlerinde %83,25, gayrimenkul hizmetlerinde %79,45, ulaştırma ve depolama hizmetlerinde %72,21 artış göstermiştir (Tablo 63).

Tablo 63. Hizmet Üretici Fiyat Endeksi

Sektörler	(2017=100)					
	2021		2022		2023	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
Oniki Aylık Ortalama						
Ulaştırma ve depolama hizmetleri	238,39	38,50	505,75	112,15	823,86	62,90
Konaklama ve yiyecek hizmetleri	210,59	28,19	384,78	82,72	744,36	93,45
Bilgi ve iletişim hizmetleri	125,56	12,11	192,04	52,95	343,71	78,98
Gayrimenkul hizmetleri	268,10	79,67	565,98	111,10	976,55	72,54
Mesleki, bilimsel ve teknik hizmetler	177,56	19,60	284,09	59,99	555,44	95,52
İdari ve destek hizmetler	207,58	25,41	365,15	75,91	709,20	94,22
Genel	210,21	32,54	399,27	89,94	704,20	76,37
Yıl Sonu						
Ulaştırma ve depolama hizmetleri	330,64	70,79	595,73	80,17	1.025,91	72,21
Konaklama ve yiyecek hizmetleri	248,82	43,41	472,73	89,99	900,75	90,54
Bilgi ve iletişim hizmetleri	140,42	22,14	230,24	63,97	421,91	83,25
Gayrimenkul hizmetleri	363,77	151,67	630,19	73,24	1.130,89	79,45
Mesleki, bilimsel ve teknik hizmetler	196,54	23,77	350,99	78,58	681,55	94,18
İdari ve destek hizmetler	236,59	35,34	426,89	80,43	833,48	95,24
Genel	265,71	54,89	474,89	78,72	860,39	81,18

Kaynak: TÜİK.

1.4.1.5 Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi

2022 yılı sonunda %49,90 olan ülke sınırları içinde üretimi yapılarak yurt dışına ihraç edilen malların üretici fiyatlarındaki değişimi ölçen Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi (YD-ÜFE) değişim oranı, 2023 yıl sonu itibarıyla 8,50 puanlık artışla %58,40'a yükselmiştir. YD-ÜFE'de sanayi alt sektörlerinden madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %60,92 ve imalat sanayi sektöründe %58,35 artış gerçekleşmiştir. Ana sanayi grupları sınıflamasına göre sermaye malı fiyatları %66,37 ile en yüksek artış gösteren sektör olurken, onu %63,44 ile dayanıksız tüketim malı fiyatları, %62,73 ile dayanıklı tüketim malı fiyatları, %55,06 ile enerji fiyatları ve %51,29 ile ara malı fiyatlarındaki artışlar izlemiştir (Tablo 64).

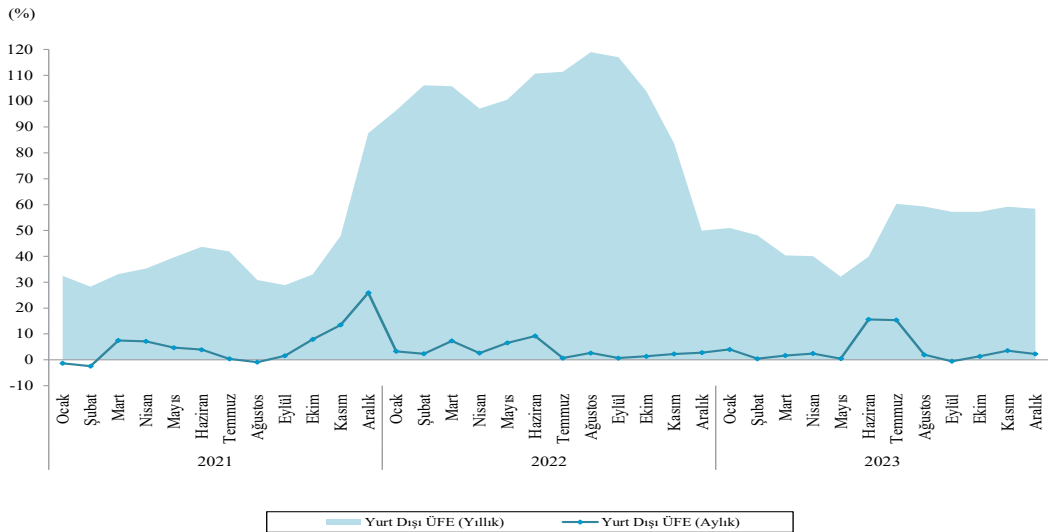
Tablo 64. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi

(2010=100)

	2021		2022		2023	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
Oniki Aylık Ortalama						
Sektörler						
Madencilik ve taşocakçılığı	565,42	39,23	1.127,99	99,50	1.651,91	46,45
İmalat Sanayi	542,81	41,04	1.071,59	97,41	1.618,09	51,00
Ana Sanayi Grupları						
Ara malı	603,93	49,05	1.258,24	108,34	1.836,80	45,98
Dayanıklı tüketim malı	505,14	37,80	946,98	87,47	1.473,47	55,60
Dayanısız tüketim malı	489,89	31,62	903,57	84,44	1.383,15	53,08
Enerji	537,77	106,64	1.639,29	204,83	2.154,17	31,41
Sermaye malı	483,67	29,94	897,28	85,51	1.418,27	58,06
Genel	543,31	41,01	1.072,78	97,45	1.619,00	50,92
Yıl Sonu						
Sektörler						
Madencilik ve taşocakçılığı	859,40	84,76	1.266,75	47,40	2.038,45	60,92
İmalat Sanayi	828,25	87,69	1.241,92	49,95	1.966,63	58,35
Ana Sanayi Grupları						
Ara malı	952,31	103,39	1.447,04	51,95	2.189,19	51,29
Dayanıklı tüketim malı	753,93	76,38	1.126,51	49,42	1.833,15	62,73
Dayanısız tüketim malı	715,93	68,17	1.052,96	47,08	1.720,98	63,44
Enerji	859,57	176,93	1.576,99	83,46	2.445,34	55,06
Sermaye malı	724,85	72,60	1.062,16	46,54	1.767,08	66,37
Genel	828,95	87,64	1.242,60	49,90	1.968,23	58,40

Kaynak: TÜİK.

YD-ÜFE yıllık değişimde en düşük artışı %32,13 ile Mayıs ayında, en yüksek artışı %60,32 ile Temmuz ayında göstermiştir. Aylık değişimde Eylül ayında %0,59 azalış gösterirken diğer tüm aylarda artış göstermiştir. En düşük artış %0,42 ile Şubat ayında, en yüksek artış %15,62 ile Haziran ayında gerçekleşmiştir (Grafik 34).

Grafik 34. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

1.4.2 Para, Banka

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 2023 yılında da temel amacının fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olduğunu, bu amaç doğrultusunda sahip olduğu tüm araçları kullanacağını açıklamıştır. Kalıcı fiyat istikrarını destekleyici bir unsur olarak finansal istikrarın gözetileceğini ve bütünlük politikası çerçevesi olan Liralaşma Stratejisinin güçlendirilerek uygulanmaya devam edileceğini belirtmiştir².

2023 yılında, Hükümet ile birlikte belirlenen %5'lik orta vadeli enflasyon hedefi ve TCMB'nin hesap verme yükümlülüğünün unsuru olan hedef etrafında her iki yönde %2 puanlık belirsizlik aralığı korunmuştur. Enflasyon Raporunda açıklanan tahminlerin ara hedef olarak kullanılarak, para politikasının enflasyonu orta vadeli hedefine kademeli olarak yaklaştıracak şekilde oluşturulması kararlaştırılmıştır.

TCMB'nin temel politika aracı bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı olarak belirlenmiş, piyasa faizlerinin politika faizleriyle uyumlu seyretmesi sağlanarak parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini destekleyici politikaların sürdürülmesi hedeflenmiştir.

Bankacılık sisteminin hem varlık hem de yükümlülük tarafında Türk lirasının ağırlığının kalıcı olarak artırılması amacıyla Liralaşma Stratejisi çerçevesinde politikalar uygulanması kararlaştırılarak 2023 yılının ilk yarısı için mevduatta liralaşma hedefi %60 olarak belirlenmiştir.

Yıl içinde TCMB para politikası uygulamalarını fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek amacı doğrultusunda enflasyon hedeflemesi çerçevesinde sürdürmüştür.

2023 yılının ilk beş ayında genel olarak 2022 yılında izlediği para politikası duruşunu korumuş, Haziran ayından itibaren parasal sıkılaştırma sürecini başlatarak yıl sonuna kadar devam ettirmiştir.

TCMB 2022 yılı sonunda %9 olan politika faizini, 2023 yılı Ocak ayında sabit tutmuştur. Şubat ayında sanayi üretiminde yakalanan ivmenin ve istihdamdaki artış trendinin sürdürülmesi açısından finansal koşulların destekleyici olması gerekçesiyle politika faizini 50 baz puan düşürerek %8,5'e indirmiştir. Para politikası duruşunun fiyat istikrarı ve finansal istikrarı koruyarak deprem sonrası gerekli toparlanmayı desteklemek için yeterli olduğunu değerlendirerek Mart, Nisan ve Mayıs aylarında politika faizinin sabit tutulmasına karar vermiştir. Haziran ayında dezenflasyonun en kısa sürede tesisi, enflasyon beklentilerinin çıpalanması ve fiyatlama davranışlarındaki bozulmanın kontrol altına alınması için parasal sıkılaştırma sürecinin başlamasına karar vererek politika faizini 650 baz puan artırarak %15'e yükseltmiştir. Parasal sıkılaştırma sürecini devam ettirmek için politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranını Temmuz ayında 250 baz puan artırarak %17,5'e, Ağustos ayında 750 baz puan artırarak %25'e, Eylül ayında 500 baz puan artırarak %30'a, Ekim ayında 500 baz puan artırarak %35'e, Kasım ayında 500 baz puan artırarak %40'a yükseltmiştir. Aralık ayında dezenflasyonun tesisi için gerekli parasal sıkılık düzeyine önemli ölçüde yaklaşıldığını değerlendirerek parasal sıkılaştırma hızını yavaşlatarak politika faizini 250 baz puan artırarak %42,5'e yükseltmiştir (Tablo 65).

² TCMB, 2023 Yılı Para ve Kur Politikası

Tablo 65. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Faiz Oranları

Tarih	Bir Hafta Vadeli Repo İhale Faiz Oranı	Gecelik Borçlanma Faiz Oranı	Gecelik Borç Verme Faiz Oranı	Geç Likidite Penceresi (GLP) Borç Verme Faiz Oranı
20 Ocak 2023	9,00	7,50	10,50	13,50
24 Şubat 2023	8,50	7,00	10,00	13,00
24 Mart 2023	8,50	7,00	10,00	13,00
28 Nisan 2023	8,50	7,00	10,00	13,00
26 Mayıs 2023	8,50	7,00	10,00	13,00
23 Haziran 2023	15,00	13,50	16,50	19,50
21 Temmuz 2023	17,50	16,00	19,00	22,00
25 Ağustos 2023	25,00	23,50	26,50	29,50
22 Eylül 2023	30,00	28,50	31,50	34,50
27 Ekim 2023	35,00	33,50	36,50	39,50
24 Kasım 2023	40,00	38,50	41,50	44,50
22 Aralık 2023	42,50	41,00	44,00	47,00

Kaynak: TCMB.

2023 yılında da fiyat istikrarı ve finansal istikrar amaçları doğrultusunda elindeki bütün araçları kullanmaya devam eden TCMB, Ocak ayında gecelik borçlanma faiz oranını %7,5, borç verme faiz oranını %10,5 ve geç likidite penceresi (GLP) borç verme faiz oranını %13,5 seviyesinde sabit tutmuştur. Şubat ayında sırasıyla %7, %10 ve %13'e indirmiş, Mart, Nisan ve Mayıs aylarında sabit tutmuştur. Haziran ayında 650'şer baz puan, Temmuz ayında 250'şer baz puan, Ağustos ayında 750'şer baz puan, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında 500'er baz puan ve Aralık ayında 250'şer baz puan artırmıştır. Yıl sonu itibarıyla geç likidite penceresi (GLP) uygulaması çerçevesinde borç verme faiz oranı %47, gecelik borçlanma faiz oranı %41 ve gecelik borç verme faiz oranı %44 olmuştur.

2023 yılının ikinci yarısında piyasa mekanizmasının işlevselliğini artırmak ve makro finansal istikrarı güçlendirmek amacıyla mikro ve makro ihtiyati politika çerçevesinde sadeleştirme adımları atılmıştır.

Ağustos ayından itibaren Türk lirası varlıklara olan talebin desteklenmesi ve makro finansal istikrarın güçlendirilmesine katkı sağlamak için, toplam mevduat içerisinde Türk lirası mevduatın payında artış ve kur korumalı mevduat (KKM) hesaplarından Türk lirası hesaplara geçiş hedefleri para politikası adımlarını desteklemiştir.

Seçici kredi politikaları para politikası aktarım mekanizmasının işlevselliğini artırmak, iç talepte dengeleme sağlamak ve ihracat/yatırım faaliyetlerini desteklemek için etkin bir şekilde kullanılmıştır.

Bu uygulamalar sonucunda, bir önceki yıla göre M1 para arzının alt kalemi olan dolaşımdaki para %30,5'lik artışla 408.898 milyon TL'ye, vadesiz TL mevduat %32'lik artışla 1.288.384 milyon TL'ye, vadesiz yabancı para cinsinden mevduat %66,2'lik artışla 3.060.231 milyon TL'ye yükselmiştir. TÜFE'nin 2023 yılında %64,8 arttığı dikkate alındığında reel olarak dolaşımdaki paranın %20,8 ve vadesiz

TL mevduatın %19,9 azaldığı, vadesiz yabancı para cinsinden mevduatın ise %0,8 arttığı görülmektedir. Böylece dar tanımlı para arzı M1 nominal olarak %51,9'luk artışla 4.757.514 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak %7,8 düşüş göstermiştir (Tablo 66, Grafik 35).

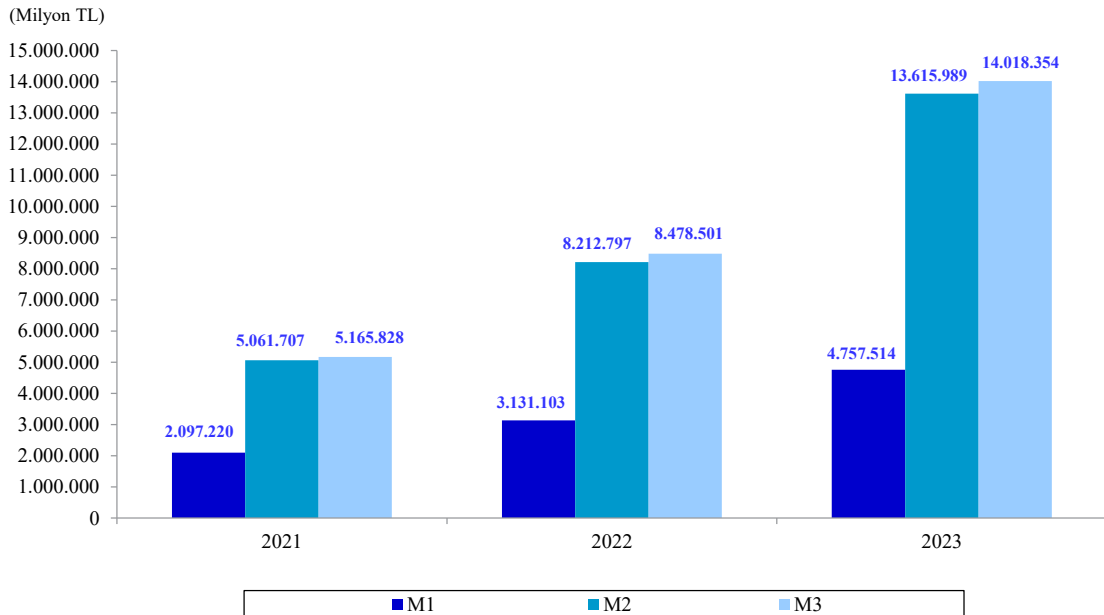
Tablo 66. Para Arzları

Para Arzları	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
M1	2.097.220.269	3.131.103.033	4.757.514.054	49,3	51,9
Dolaşımdaki para	221.447.669	313.343.955	408.898.171	41,5	30,5
Vadesiz mevduat (TL)	448.290.400	975.913.132	1.288.384.410	117,7	32,0
Vadesiz mevduat (YP)	1.427.482.200	1.841.845.947	3.060.231.473	29,0	66,2
M2	5.061.707.350	8.212.797.010	13.615.988.704	62,3	65,8
Vadeli mevduat (TL)	1.330.970.431	3.357.035.402	6.793.689.699	152,2	102,4
Vadeli mevduat (YP)	1.633.516.650	1.724.658.575	2.064.784.951	5,6	19,7
M3	5.165.828.236	8.478.500.682	14.018.354.253	64,1	65,3
Repo	13.322.112	127.250.488	216.531.972	855,2	70,2
Para piyasası fonları	40.387.625	99.089.627	148.099.322	145,3	49,5
İhraç edilen menkul değerler	50.411.149	39.363.557	37.734.255	-21,9	-4,1

Kaynak: TCMB.

YP: Yabancı para.

Grafik 35. Para Arzları

Kaynak: TCMB

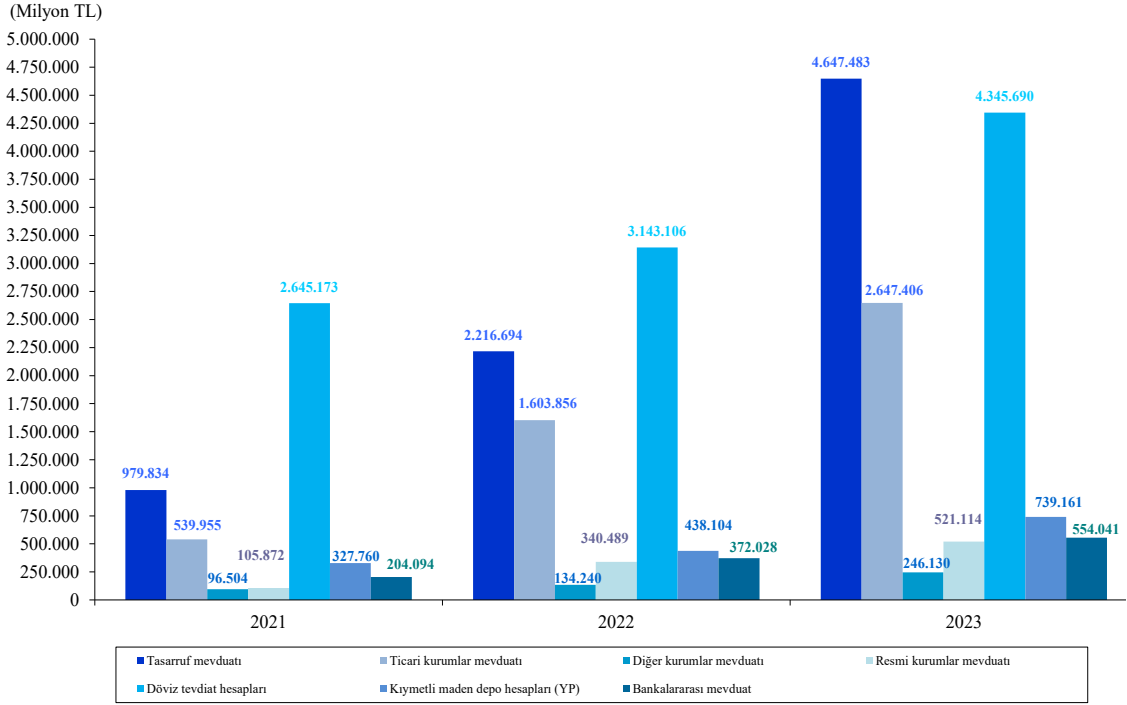
M2 para arzının alt kalemi olan TL cinsinden vadeli mevduat 2023 yılında %102,4'lük artışla 6.793.690 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden vadeli mevduat da %19,7'lik artışla 2.064.785 milyon TL'ye yükselmiştir. Böylece M2 para arzı %65,8 artarak 13.615.989 milyon TL olmuştur. M2 para arzında reel olarak %0,6 artış meydana gelmiştir. M3 para arzı %65,3'lük artışla 14.018.354 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak %0,3 artış göstermiştir.

2023 yılında mevduat bankalarındaki toplam mevduat %66,1'lik artışla 13.701.025 milyon TL'ye yükselmiştir. Toplam mevduat içinde önemli bir yer tutan tasarruf mevduatı %109,7'lik artışla 4.647.483 milyon TL, ticari kurumlar mevduatı %65,1'lik artışla 2.647.406 milyon TL, diğer kurumlar mevduatı %83,4'lük artışla 246.130 milyon TL, resmi kurumlar mevduatı %53'lük artışla 521.114 milyon TL, döviz tevdiat hesapları %38,3'lük artışla 4.345.690 milyon TL, yabancı para cinsinden kıymetli maden depo hesapları %68,7'lik artışla 739.161 milyon TL ve bankalararası mevduat %48,9'luk artışla 554.041 milyon TL olmuştur. Toplam mevduat içinde en yüksek payı %33,9 ile tasarruf mevduatı alırken, bu hesapların önemli bir kısmını vadeli tasarruf hesapları oluşturmuştur. Tasarruf mevduatını %31,7'lik pay ile döviz tevdiat hesabı takip ederken, bunun altında yer alan vadesiz tevdiatın payı %17,2 ve vadeli tevdiatın payı %14,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Toplam mevduat bir önceki yıla göre reel olarak %0,8 artış göstermiştir (Tablo 67, Grafik 36).

Tablo 67. Mevduat Bankalarındaki Mevduat

(Bin TL)								
				Pay (%)			Değişim (%)	
Mevduat Türleri	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Tasarruf mevduatı	979.833.713	2.216.693.955	4.647.482.856	20,0	26,9	33,9	126,2	109,7
Vadesiz	219.599.414	414.683.263	580.053.050	4,5	5,0	4,2	88,8	39,9
Vadeli	760.234.299	1.802.010.692	4.067.429.806	15,5	21,8	29,7	137,0	125,7
Ticari kurumlar mevduatı	539.955.358	1.603.855.955	2.647.406.132	11,0	19,4	19,3	197,0	65,1
Vadesiz	141.425.108	416.960.908	524.792.977	2,9	5,1	3,8	194,8	25,9
Vadeli	398.530.250	1.186.895.047	2.122.613.155	8,1	14,4	15,5	197,8	78,8
Diğer kurumlar mevduatı	96.504.407	134.239.858	246.129.705	2,0	1,6	1,8	39,1	83,4
Vadesiz	18.119.079	30.998.535	49.805.733	0,4	0,4	0,4	71,1	60,7
Vadeli	78.385.328	103.241.323	196.323.972	1,6	1,3	1,4	31,7	90,2
Resmi kurumlar mevduatı	105.872.032	340.489.094	521.114.336	2,2	4,1	3,8	221,6	53,0
Vadesiz	44.250.168	60.230.511	112.786.200	0,9	0,7	0,8	36,1	87,3
Vadeli	61.621.864	280.258.583	408.328.136	1,3	3,4	3,0	354,8	45,7
Döviz tevdiat hesapları	2.645.172.791	3.143.106.098	4.345.690.419	54,0	38,1	31,7	18,8	38,3
Vadesiz	1.062.313.850	1.431.970.832	2.358.947.447	21,7	17,4	17,2	34,8	64,7
Vadeli	1.582.858.941	1.711.135.266	1.986.742.972	32,3	20,7	14,5	8,1	16,1
Kıymetli maden depo hesapları (YP)	327.760.113	438.103.795	739.160.561	6,7	5,3	5,4	33,7	68,7
Vadesiz	284.167.739	381.665.366	671.959.805	5,8	4,6	4,9	34,3	76,1
Vadeli	43.592.374	56.438.429	67.200.756	0,9	0,7	0,5	29,5	19,1
Bankalararası mevduat	204.093.517	372.028.412	554.041.440	4,2	4,5	4,0	82,3	48,9
Toplam mevduat	4.899.191.931	8.248.517.166	13.701.025.444	100,0	100,0	100,0	68,4	66,1

Kaynak: TCMB.

Grafik 36. Mevduat Bankalarındaki Mevduat

Kaynak: TCMB.

TCMB parasal sıkılaştırma sürecini destekleyecek seçici kredi kararları almıştır. Bu kapsamda Türk lirası ticari kredilerde (ihracat, yatırım, tarım, esnaf, kamu kurum ve kuruluşları ile deprem bölgesine yönelik krediler hariç) aylık %2,5, ihtiyaç kredilerinde aylık %3 ve taşıt kredilerinde de aylık %2 büyümeye sınırını aşan bankalar için menkul kıymet tesis yükümlülüğü getirilmiştir.

Toplam banka kredileri 2023 yılında nominal olarak %55 artarken, reel olarak ise %5,9 azalış göstermiştir. Böylece 2022 yılında 6.903.990 milyon TL olan kredi hacmi 2023 yılında 10.697.874 milyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 68).

Tablo 68. Banka Kredileri⁽¹⁾

Banka kredileri	2021	2022	2023	(Bin TL)	
				Değişim (%)	
				2022	2023
Mevduat bankaları kredileri	3.800.157.282	5.900.560.450	9.076.137.541	55,3	53,8
TL	2.539.579.157	4.393.531.870	6.742.367.020	73,0	53,5
Ticari ve bireysel krediler	2.334.973.852	4.016.745.184	6.052.671.506	72,0	50,7
İhtisas kredileri	204.605.305	376.786.686	689.695.514	84,2	83,0
Tarımsal krediler	108.995.371	231.166.537	436.472.314	112,1	88,8
Küçük esnaf ve sanatkar kredileri	77.764.790	123.473.308	228.000.313	58,8	84,7
Konut kredileri	0	0	0	-	-
Diğer	17.845.144	22.146.841	25.222.887	24,1	13,9
Yabancı para	1.260.578.125	1.507.028.580	2.333.770.521	19,6	54,9
Ticari ve bireysel krediler	1.254.490.157	1.501.712.270	2.327.535.895	19,7	55,0
İhtisas kredileri	6.087.968	5.316.310	6.234.626	-12,7	17,3
Tarımsal krediler	0	0	0	-	-
Küçük esnaf ve sanatkar kredileri	4.675.147	4.666.370	5.800.769	-0,2	24,3
Konut kredileri	0	0	0	-	-
Diğer	1.412.821	649.940	433.857	-54,0	-33,2
Kalkınma ve yatırım bankaları kredileri	382.244.771	451.470.500	756.414.196	18,1	67,5
TL	48.865.615	156.980.142	281.443.674	221,2	79,3
Türkiye İhracat ve Kredi Bankası	7.796.503	99.529.627	202.238.606	1176,6	103,2
Diğer	41.069.112	57.450.515	79.205.068	39,9	37,9
Yabancı para	333.379.156	294.490.358	474.970.522	-11,7	61,3
Türkiye İhracat ve Kredi Bankası	250.044.227	172.437.578	269.302.655	-31,0	56,2
Diğer	83.334.929	122.052.780	205.667.867	46,5	68,5
Katılım bankaları kredileri	316.865.658	551.958.585	865.322.110	74,2	56,8
TL	174.349.678	373.599.186	589.243.146	114,3	57,7
Yabancı para	142.515.980	178.359.399	276.078.964	25,2	54,8
Toplam	4.499.267.711	6.903.989.535	10.697.873.847	53,4	55,0

Kaynak: TCMB.

(1): Yurt içi kredileri içermektedir.

Toplam krediler içinde, mevduat bankaları kredileri %53,8'lik artışla 9.076.138 milyon TL, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri %67,5'lik artışla 756.414 milyon TL, katılım bankaları kredileri %56,8'lik artışla 865.322 milyon TL olmuştur. Türk lirası cinsinden mevduat bankaları kredileri %53,5'lik artışla 6.742.367 milyon TL olurken, bunun alt kalemlerinden ticari ve bireysel krediler %50,7'lik artışla 6.052.672 milyon TL'ye, ihtisas kredileri %83'lük artışla 689.696 milyon TL'ye yükselmiştir. İhtisas kredileri içinde yer alan tarımsal krediler %88,8, küçük esnaf ve sanatkar kredileri %84,7 artış göstermiştir.

Yabancı para cinsinden mevduat bankaları kredileri %54,9 artarak 2.333.771 milyon TL ve bunun çok büyük bir kısmını oluşturan ticari ve bireysel krediler %55'lik artışla 2.327.536 milyon TL, ihtisas kredileri %17,3'lük artışla 6.235 milyon TL olmuştur. 2022 yılında %0,2 küçülen küçük esnaf ve sanatkâr kredileri 2023 yılında %24,3'lük artışla 5.801 milyon TL olmuştur.

2023 yılında Türk lirası cinsinden kalkınma ve yatırım bankaları kredileri %79,3'lük artışla 281.444 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden kalkınma ve yatırım bankaları kredileri %61,3'lük artışla 474.971 milyon TL'ye yükselmiştir.

Türk lirası cinsinden katılım bankaları kredileri %57,7'lik artışla 589.243 milyon TL ve yabancı para cinsinden katılım bankaları kredileri %54,8'lik artışla 276.079 milyon TL olmuştur.

Mevduat bankaları tüketici kredileri 2023 yılında %38,8 artarak 1.427.592 milyon TL'ye, kalkınma ve yatırım bankaları tüketici kredileri %26,9 artarak 9.474 milyon TL'ye, katılım bankaları tüketici kredileri %59,9 artarak 76.071 milyon TL'ye yükselmiştir. Mevduat bankaları tarafından verilen konut kredileri %20,1 artarak 395.672 milyon TL, taşıt kredileri %88,7 artarak 73.317 milyon TL, diğer krediler %45,3 artarak 958.603 milyon TL olmuştur. Dövizle endeksli kredilerde görülen yüksek oranlı azalış 2023 yılında da devam etmiştir (Tablo 69).

Tablo 69. Bankacılık Sektörü Tüketici Kredileri

(Bin TL)

	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
Mevduat Bankaları	736.809.998	1.028.155.327	1.427.591.763	39,5	38,8
Konut	273.169.427	329.463.887	395.671.998	20,6	20,1
Taşıt	8.569.354	38.846.347	73.316.990	353,3	88,7
Diğer	455.071.217	659.845.093	958.602.775	45,0	45,3
Dövizle Endeksli					
Konut	25.923	16.372	10.568	-36,8	-35,5
Taşıt	0	0	0	-	-
Diğer	422	326	245	-22,7	-24,8
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6.266.838	7.464.729	9.474.394	19,1	26,9
Konut	727	1.507	6.515	107,3	332,3
Taşıt	828.541	1.399.770	1.574.965	68,9	12,5
Diğer	5.437.570	6.063.452	7.892.914	11,5	30,2
Dövizle Endeksli					
Konut	0	0	0	-	-
Taşıt	0	0	0	-	-
Diğer	0	0	0	-	-
Katılım Bankaları	33.708.964	47.563.527	76.071.055	41,1	59,9
Konut	25.905.172	30.666.134	42.439.475	18,4	38,4
Taşıt	3.708.474	9.376.821	20.871.004	152,8	122,6
Diğer	4.095.318	7.520.572	12.760.576	83,6	69,7
Dövizle Endeksli					
Konut	0	0	0	-	-
Taşıt	0	0	0	-	-
Diğer	0	0	0	-	-

Kaynak: TCMB.

2023 yılında bir önceki yıla göre bireysel kredi borcunu ödememiş gerçek kişi sayısı %14,8 azalarak 852.727 kişiye, bireysel kredi kartı borcunu ödememiş gerçek kişi sayısı da %3,8 azalarak 865.648 kişiye düşmüş, böylece bireysel kredi veya bireysel kredi kartı borcunu ödememiş gerçek kişi sayısı %11,6 azalarak 1.320.376 kişi olmuştur (Tablo 70).

Tablo 70. Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı

Yıllar	Bireysel Kredi Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ⁽¹⁾	Bireysel Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ⁽¹⁾	Bireysel Kredi veya Bireysel Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ⁽²⁾
2021	1.353.996	732.346	1.704.412
2022	1.000.627	900.094	1.494.395
2023	852.727	865.648	1.320.376
Değişim (%)			
2022	-26,1	22,9	-12,3
2023	-14,8	-3,8	-11,6

Kaynak: TBB Risk Merkezi.

(1): İlgili yıl içinde bireysel kredisi ve kredi kartından dolayı yasal takibe intikal etmiş tekil kişi sayısıdır.

(2): İlgili yıl içinde sadece bireysel kredisi, sadece kredi kartı ile hem bireysel kredisi hem de kredi kartından dolayısıyla, yasal takibe intikal etmiş tekil kişi sayısıdır.

2022 yılında %6,2 artan toplam uluslararası rezervler, 2023 yılında %8,6 artarak 180.703 milyon dolara yükselmiştir. Altın rezervi %5,1 artarak 48.164 milyon dolara, döviz varlıkları da %11,9 artarak 92.720 milyon dolara yükselmiştir. Böylece resmi rezervler %9,4 artarak 128.736 milyon dolardan 140.884 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 71, Grafik 37).

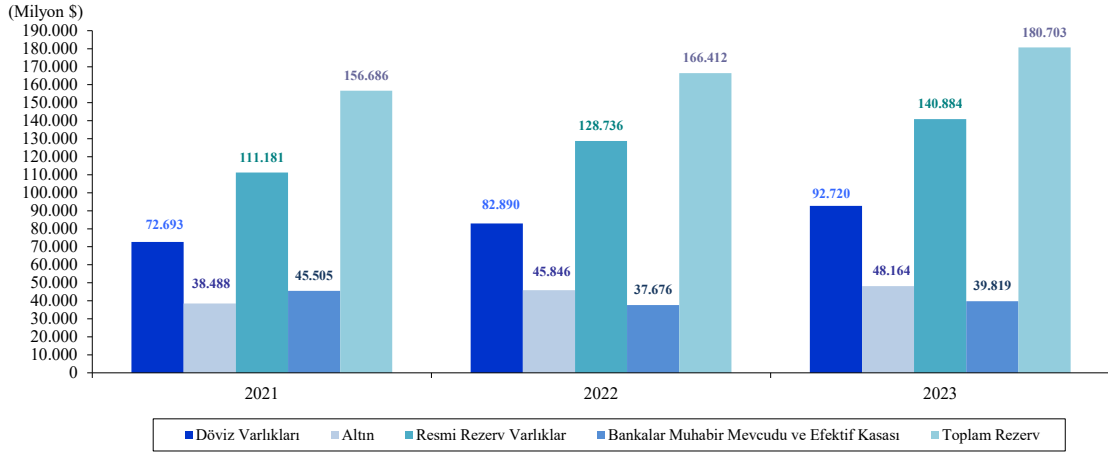
Tablo 71. Uluslararası Rezervler

(Milyon Dolar)

Yıllar	Altın	Döviz Varlıkları	Resmi Rezerv Varlıklar	Bankalar Muhabir Mevcudu ve Efektif Kasası	Toplam Rezerv	Değişim (%)
2021	38.488	72.693	111.181	45.505	156.686	-
2022	45.846	82.890	128.736	37.676	166.412	6,2
2023	48.164	92.720	140.884	39.819	180.703	8,6

Kaynak: TCMB.

Grafik 37. Uluslararası Rezervler

Kaynak: TCMB.

2022 yılında 2,7 ay olan TCMB döviz rezervlerinin aylık ortalama ithalatı karşılama oranı, 2023 yılında 3,1 aya yükselmiştir. Bu değişiklik TCMB döviz mevcudundaki artışa karşın, ithalattaki düşüşten kaynaklanmıştır (Tablo 72).

Tablo 72. TCMB Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı

Yıllar	TCMB Döviz Mevcudu	İthalat	Ortalama Aylık İthalat	(Milyon Dolar)
				Döviz Mevcudunun Aylık Ortalama İthalatı Karşılama Oranı
2021	72.693	271.426	22.619	3,2
2022	82.890	363.711	30.309	2,7
2023	92.720	361.766	30.147	3,1

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Mevduat bankacılığı ağırlıklı olan Türk bankacılık sektöründe 2023 yılı itibarıyla 34 mevduat, 20 kalkınma ve yatırım bankası ve 8 katılım bankası olmak üzere toplam 62 banka faaliyet göstermektedir. Mevduat bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 9'u özel sermayeli, 21'i yabancı sermayeli ve 1'i Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında bulunan bankalardan oluşmaktadır. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 14'ü özel sermayeli ve 3'ü yabancı sermayelidir. Katılım bankalarının da 3'ü kamu sermayeli, 5'i özel sermayelidir. Türk bankacılık sisteminde bankaların %54,8'ini mevduat bankaları, %32,3'ünü kalkınma ve yatırım bankaları, %12,9'unu katılım bankaları oluşturmuştur (Tablo 73).

Tablo 73. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri

Bankalar	Banka Sayısı			Şube Sayısı ⁽¹⁾			Personel Sayısı		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Mevduat bankaları	35	35	34	9.724	9.590	9.422	179.681	182.987	182.795
Kamu sermayeli bankalar	3	3	3	3.715	3.745	3.792	61.874	62.226	65.386
Özel sermayeli bankalar	8	8	9	3.573	3.495	3.418	66.133	67.377	64.706
TMSF'ye devredilen bankalar	3	3	1	2	3	1	254	300	230
Yabancı sermayeli bankalar	21	21	21	2.434	2.347	2.211	51.420	53.084	52.473
Kalkınma ve yatırım bankaları	16	17	20	68	71	75	5.567	5.700	6.317
Kamu sermayeli bankalar	3	3	3	42	43	43	3.670	3.630	3.992
Özel sermayeli bankalar	9	10	14	22	24	29	1.715	1.888	2.202
Yabancı sermayeli bankalar	4	4	3	4	4	3	182	182	123
Katılım bankaları	6	6	8	1.313	1.379	1.457	17.132	17.852	19.713
Kamu sermayeli bankalar	3	3	3	324	401	482	4.515	5.588	6.752
Özel sermayeli bankalar	3	3	5	989	978	975	12.617	12.264	12.961
Toplam	57	58	62	11.105	11.040	10.954	202.380	206.539	208.825

Bankalar	Pay (%)			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Mevduat bankaları	61,4	60,3	54,8	87,6	86,9	86,0	88,8	88,6	87,5
Kamu sermayeli bankalar	5,3	5,2	4,8	33,5	33,9	34,6	30,6	30,1	31,3
Özel sermayeli bankalar	14,0	13,8	14,5	32,2	31,7	31,2	32,7	32,6	31,0
TMSF'ye devredilen bankalar	5,3	5,2	1,6	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Yabancı sermayeli bankalar	36,8	36,2	33,9	21,9	21,3	20,2	25,4	25,7	25,1
Kalkınma ve yatırım bankaları	28,1	29,3	32,3	0,6	0,6	0,7	2,8	2,8	3,0
Kamu sermayeli bankalar	5,3	5,2	4,8	0,4	0,4	0,4	1,8	1,8	1,9
Özel sermayeli bankalar	15,8	17,2	22,6	0,2	0,2	0,3	0,8	0,9	1,1
Yabancı sermayeli bankalar	7,0	6,9	4,8	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Katılım bankaları	10,5	10,3	12,9	11,8	12,5	13,3	8,5	8,6	9,4
Kamu sermayeli bankalar	5,3	5,2	4,8	2,9	3,6	4,4	2,2	2,7	3,2
Özel sermayeli bankalar	5,3	5,2	8,1	8,9	8,9	8,9	6,2	5,9	6,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TBB, TKBB.

(1): Yurt içi ve yurt dışı şube sayıları toplamından oluşmaktadır.

Bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı mevduat bankaları şube sayısındaki düşüş nedeniyle 2023 yılında 86 adet azalarak 10.954'e gerilemiştir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 47 adet artarak 3.792'ye yükselirken, özel sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 77 adet azalarak 3.418'e, yabancı sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 136 adet azalarak 2.211'e, TMSF'ye devredilen bankaların şube sayısı 2 adet azalarak 1'e gerilemiştir. Böylece mevduat bankalarının şube sayısı 168 adet azalarak 9.422'ye gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısı 4 adet artarak 75, katılım bankalarının şube sayısı da 78 adet artarak 1.457 olmuştur.

Bankacılık sisteminde 2022 yılında 206.539 olan toplam personel sayısı, 2023 yılında 2.286 kişi artarak 208.825'e yükselmiştir. Sektörde çalışan personelin %87,5'i mevduat bankalarında, %3'ü kalkınma ve yatırım bankalarında, %9,4'ü katılım bankalarında istihdam edilmiştir.

1.4.3 Sermaye Piyasası

Menkul kıymet stokları 2023 yılında Kasım ayı sonu itibarıyla 2022 yılı sonuna göre %57,1 artarak 2.270.688 milyon TL'den 3.567.067 milyon TL'ye yükselmiştir. Toplam menkul kıymet stoklarının %13,5'lik kısmını özel sektör menkul kıymetleri, %86,5'lik kısmını da kamu kesimi menkul kıymetleri oluşturmuştur. Özel sektör menkul kıymet stoklarında hisse senetlerinin payı %7,4, finansman bonosunun payı %3, özel sektör tahvilinin payı %2,6, varlığa dayalı menkul kıymetin (VDMK) payı %0,3 ve varantın payı %0,1 olurken, kamu kesimi menkul kıymetlerinde devlet tahvilinin payı %86,4, hazine bonosunun payı %0,1 olmuştur (Tablo 74, Grafik 38).

Tablo 74. Menkul Kıymet Stokları

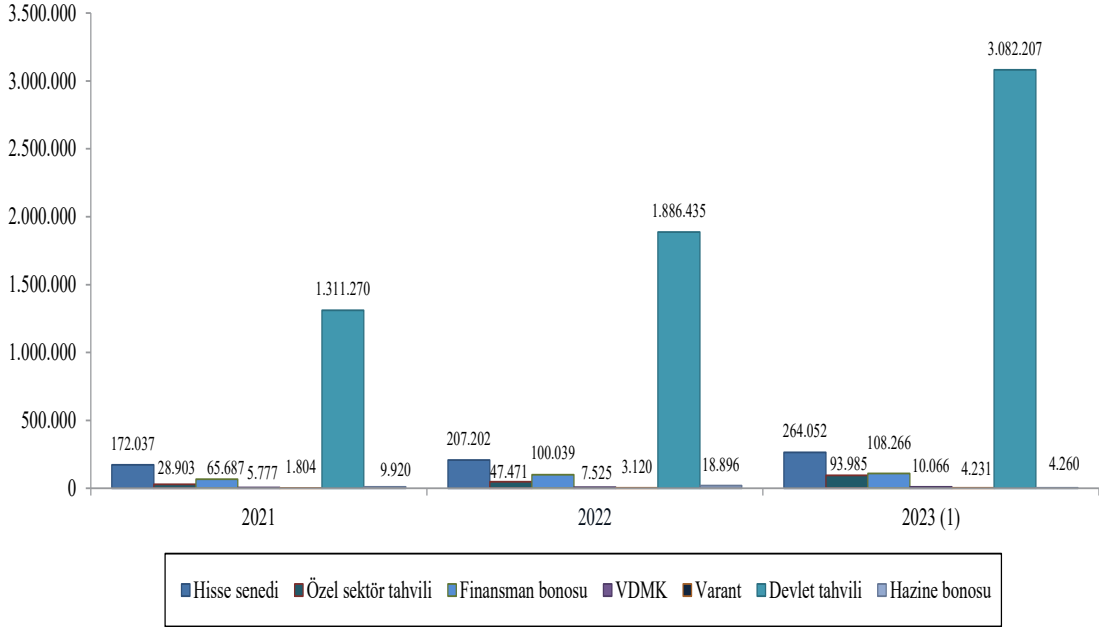
Kamu/Özel Kesim	Değer (Milyon TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2021	2022	2023	2022	2023
Özel sektör menkul kıymetleri	274.208	365.357	480.600	17,2	16,1	13,5	33,2	31,5
Hisse senedi	172.037	207.202	264.052	10,8	9,1	7,4	20,4	27,4
Özel sektör tahvili	28.903	47.471	93.985	1,8	2,1	2,6	64,2	98,0
Finansman bonusu	65.687	100.039	108.266	4,1	4,4	3,0	52,3	8,2
VDMK	5.777	7.525	10.066	0,4	0,3	0,3	30,3	33,8
KZOB	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Gayrimenkul sertifikası	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Varant	1.804	3.120	4.231	0,1	0,1	0,1	72,9	35,6
Kamu kesimi menkul kıymetleri	1.321.190	1.905.331	3.086.467	82,8	83,9	86,5	44,2	62,0
Devlet tahvili	1.311.270	1.886.435	3.082.207	82,2	83,1	86,4	43,9	63,4
Hazine bonusu	9.920	18.896	4.260	0,6	0,8	0,1	90,5	-77,5
Gelir ortaklığı senetleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Döviz endeksli senetler	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Özelleştirme tahvili	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Toplam	1.595.398	2.270.688	3.567.067	100,0	100,0	100,0	42,3	57,1

Kaynak: SPK.

(1): Kasım ayı sonu itibarıyla.

Grafik 38. Menkul Kıymet Stokları

(Milyon TL)

Kaynak: SPK.

(1): Kasım ayı sonu itibarıyla.

Borsa İstanbul (BİST)

2022 yılına 2.003,2 seviyesinde başlayan Borsa İstanbul (BİST) 100 endeksi, yüksek enflasyon ve düşük faiz ortamında yatırımlarını korumak isteyen yerli yatırımcıların borsaya yönelmesi sonucunda özellikle yılın son dört ayında gerçekleşen artışların etkisiyle yıl sonunda 5.509,2 seviyesine ulaşmıştır.

2023 yılına düzeltme ile başlayan BİST 100 endeksi, Rusya-Ukrayna savaşı, Şubat ayında yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremler, küresel piyasaları etkileyen gelişmeler ve seçimlerin de etkisiyle yılın ilk beş ayında yatay-negatif bir seyir izlemiştir. Mayıs ayı sonunda seçimlerin sonuçlanması ile birlikte belirsizlik ortamının geride kalması, yeni ekonomi yönetiminin göreve gelmesi ve TCMB'nin geleneksel para politikasına dönmesinin oluşturduğu güven ortamının etkisiyle Haziran-Eylül aylarında yüksek oranlı artış göstermiştir. İsrail-Hamas çatışması, sıkı para politikasıyla yükselen TL mevduat faizleri ve yabancı yatırımcının ilgisinin beklenenden az olması nedeniyle Ekim-Aralık aylarında tekrar yatay-negatif seyir izleyerek yılı 7.470,2 seviyesinde kapatmıştır (Tablo 75).

Tablo 75. Borsa İstanbul (BİST) Endeksi ve İşlem Hacmi

Yıllar	Aylar	İşlem Hacmi (Bin TL)	BIST 100 Endeksi (Ocak 1986=0,01)	Tüketici Fiyat Endeksi (2003=100)		İşlem Hacmi	
				Endeks	Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)
2021	Ocak	931.562,953	1.473,5	513,3	1,7	2,1	0,4
	Şubat	871.644,205	1.471,4	518,0	0,9	-6,4	-7,3
	Mart	807.043,003	1.391,7	523,5	1,1	-7,4	-8,4
	Nisan	499.786,657	1.397,8	532,3	1,7	-38,1	-39,1
	Mayıs	403.699,390	1.420,5	537,1	0,9	-19,2	-19,9
	Haziran	416.494,041	1.356,3	547,5	1,9	3,2	1,2
	Temmuz	260.797,026	1.392,9	557,4	1,8	-37,4	-38,5
	Ağustos	434.283,999	1.472,1	563,6	1,1	66,5	64,7
	Eylül	425.671,861	1.406,4	570,7	1,3	-2,0	-3,2
	Ekim	456.581,667	1.522,0	584,3	2,4	7,3	4,8
	Kasım	885.061,492	1.809,7	604,8	3,5	93,8	87,3
2022	Aralık	1.120.635,810	1.857,7	687,0	13,6	26,6	11,5
	Ocak	840.525,169	2.003,2	763,2	11,1	-25,0	-32,5
	Şubat	679.806,294	1.946,2	799,9	4,8	-19,1	-22,8
	Mart	920.852,527	2.233,3	843,6	5,5	35,5	28,4
	Nisan	1.168.869,352	2.430,6	904,8	7,2	26,9	18,4
	Mayıs	844.236,258	2.547,1	931,8	3,0	-27,8	-29,9
	Haziran	1.036.474,187	2.405,4	977,9	5,0	22,8	17,0
	Temmuz	645.541,925	2.592,4	1.001,0	2,4	-37,7	-39,2
	Ağustos	1.585.601,339	3.171,2	1.015,7	1,5	145,6	142,1
	Eylül	2.072.785,124	3.180,0	1.046,9	3,1	30,7	26,8
	Ekim	1.862.097,378	3.979,0	1.084,0	3,5	-10,2	-13,2
2023	Kasım	2.917.647,764	4.977,6	1.115,3	2,9	56,7	52,3
	Aralık	3.131.731,114	5.509,2	1.128,5	1,2	7,3	6,1
	Ocak	2.818.950,815	4.976,6	1.203,5	6,6	-10,0	-15,6
	Şubat	1.380.398,277	5.237,3	1.241,3	3,1	-51,0	-52,5
	Mart	2.351.841,271	4.812,9	1.269,8	2,3	70,4	66,6
	Nisan	1.299.002,577	4.617,9	1.300,0	2,4	-44,8	-46,1
	Mayıs	1.629.603,034	4.886,9	1.300,6	0,0	25,5	25,4
	Haziran	1.974.786,671	5.759,1	1.351,6	3,9	21,2	16,6
	Temmuz	3.544.331,800	7.217,0	1.479,8	9,5	79,5	63,9
	Ağustos	4.862.545,926	7.917,9	1.614,3	9,1	37,2	25,8
	Eylül	4.256.336,827	8.334,9	1.691,0	4,8	-12,5	-16,4
	Ekim	3.664.290,686	7.514,1	1.749,1	3,4	-13,9	-16,8
	Kasım	2.730.133,432	7.948,6	1.806,5	3,3	-25,5	-27,9
	Aralık	2.228.103,220	7.470,2	1.859,4	2,9	-18,4	-20,7

Kaynak: TCMB, BİST, TÜİK.

2022 yılında %135,7 artan Borsa İstanbul toplam işlem hacmi, 2023 yılında %84,9'luk artışla 17.706.168 milyon TL'den 32.740.325 milyon TL'ye yükselmiştir. Aylar itibarıyla en yüksek işlem hacmi 4.862.546 milyon TL ile Ağustos ayında, en düşük işlem hacmi ise 1.299.003 milyon TL ile Nisan ayında gerçekleşmiştir.

Borsa İstanbul işlem hacmi reel olarak 2023 yılının Ocak, Şubat, Nisan, Eylül, Ekim, Kasım ve Aralık aylarında değer kaybederken diğer aylarda değer kazanmıştır. Reel değer artışının en yüksek oranda gerçekleştiği ay %66,6 ile Mart ayı olmuş, onu %63,9 ile Temmuz ve %25,8 ile Ağustos ayları takip etmiştir. Toplam işlem hacminin reel olarak en yüksek oranda düşüş gösterdiği aylar ise %52,5 ile Şubat, %46,1 ile Nisan ve %27,9 ile Kasım ayları olmuştur.

2023 yılında Borsa İstanbul'da hisse senedi portföyü bulunan yerli yatırımcı sayısı 2022 yılına göre %102,2 artarak 7.614.946'ya ve yabancı yatırımcı sayısı %69,7 artarak 28.916'ya yükselmiştir. Böylece 2023 yılında Borsa İstanbul'da yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı %102 artarak 7.643.862 olmuştur (Tablo 76).

Tablo 76. Borsa İstanbul'da Yatırım Yapan Yatırımcı Sayısı ve Portföy Değeri ⁽¹⁾

Yatırımcı Uyuşu	Yatırımcı Sayısı			Değişim (%)		Portföy Değeri (Milyon TL)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Yerli	2.341.923	3.766.444	7.614.946	60,8	102,2	524.698	1.835.562	2.599.965	249,8	41,6
Yabancı	13.147	17.043	28.916	29,6	69,7	347.679	760.444	1.556.724	118,7	104,7
Toplam	2.355.070	3.783.487	7.643.862	60,7	102,0	872.377	2.596.006	4.156.689	197,6	60,1

Kaynak: MKK.

(1): Pay senedi.

Yerli yatırımcıların Borsa İstanbul'daki portföy değeri %41,6 artarak 2.599.965 milyon TL'ye, yabancı yatırımcıların portföy değeri %104,7 artarak 1.556.724 milyon TL'ye yükselmiştir. Böylece toplam portföy değeri %60,1 artarak 4.156.689 milyon TL olmuştur.

Borsa İstanbul'da yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı içinde yerli yatırımcıların payı %99,6, yabancı yatırımcıların payı %0,4 olmuştur. Portföy değerine göre ise yerli yatırımcıların payı % 62,5, yabancı yatırımcıların payı %37,5 olarak gerçekleşmiştir.

2023 yılında Borsa İstanbul'da yabancı yatırımcılar içinde portföy değerine göre ilk onda yer alan ülkeler arasında Katar 9 yatırımcı ve 449.848 milyon TL'lik portföy ile ilk sırada yer almıştır. İkinci sırada 875 yatırımcı ve 351.070 milyon TL'lik portföy ile Amerika Birleşik Devletleri ve üçüncü sırada 20.173 yatırımcı ve 131.378 milyon TL'lik portföy ile Türkiye'de ikamet eden yabancı yatırımcılar bulunmaktadır.

2023 yılında ülkemizdeki yabancı yatırımcılar içinde ilk 10'da yer alan ülkeler, 1.337.907 milyon TL'lik portföy değeri ile 1.556.724 milyon TL'lik toplam yabancı yatırımcı portföy değerinin %85,9'unu oluşturmaktadır (Tablo 77).

Tablo 77. Borsa İstanbul'da Yabancı Yatırımcılarda İlk On Ülke ⁽¹⁾

Ülkeler	Yatırımcı Sayısı	Pay (%)	(2023 Yılı, Pay Senedi)	
			Portföy Değeri (Milyon TL)	Pay (%)
Katar	9	0,0	449.848	28,9
Amerika Birleşik Devletleri	875	3,0	351.070	22,6
Türkiye ⁽²⁾	20.173	69,8	131.378	8,4
Birleşik Krallık	241	0,8	123.895	8,0
İrlanda	131	0,5	79.990	5,1
Lüksemburg	181	0,6	63.856	4,1
Norveç	15	0,1	39.429	2,5
Singapur	11	0,0	36.714	2,4
Hollanda	143	0,5	32.695	2,1
İsviçre	90	0,3	29.032	1,9
10 ülke toplamı	21.869	75,6	1.337.907	85,9
Toplam yabancı yatırımcı	28.916	100,0	1.556.724	100,0

Kaynak: MKK.

(1): Portföy değerine göre BİST'de yatırım yapan yabancı yatırımcılarda ilk on ülke alınmıştır.

(2): Türkiye'de ikamet eden yabancı yatırımcıları içermektedir.

1.4.4 Kamu Maliyesi

2023 yılında maliye politikasının para politikası hedefleriyle de uyum gözükecek şekilde ülkemizin büyüme potansiyelinin artırılmasına, ekonomik refahın kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde bölüşümüne, cari açığın sürdürülebilir seviyede tutulmasına, yurt içi tasarrufların ve yatırımların teşvikine katkı verecek şekilde uygulanması planlanmıştır³.

Bütçe disiplini sürdürülerek kamu açıklarının tedrici olarak azaltılması ve mali yapının daha da güçlendirilmesi maliye politikasının temel amacı olarak belirlenmiştir. Bütünleşik Kamu Mali Yönetim Sisteminin ulusal düzeyde hayata geçirilmesi sürecinin hızlandırılması ve kamu kurumlarının ilgili tüm sistemleri arasında tam entegrasyonun sağlanması hedeflenmiştir⁴.

Kamu gelir politikalarının kamu harcamaları için ihtiyaç duyulan finansmanın sağlanması, sosyo-ekonomik kalkınma ve adaletin desteklenmesi, ekonominin uluslararası rekabet gücünün artırılması, yurt içi tasarruflara katkı sağlanması ve fiyat istikrarının kalıcı olarak tesis edilmesi ve sürdürülmesi hedefleri doğrultusunda yürütüleceği belirtilmiştir. Kamu mali yönetiminde sürdürülebilir ve sağlıklı gelir kaynaklarının artırılması için vergilemede adalet, eşitlik, öngörülebilirlik ve şeffaflık ilkeleri temelinde vergi tabanının genişletilmesi ve gönüllü uyumun artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi, vergisel teşvikler ile istisna ve muafiyetlerin etkililik ve etkinlik değerlendirmeleri yapılarak sürekli gözden geçirilmesi, vergi mevzuatının güncel gereksinimleri karşılayan, anlaşılır, kolay uygulanabilir ve sade bir

³SBB, 2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı⁴SBB, Orta Vadeli Program (2023-2025)

yapıya kavuşturulması için temel vergi kanunlarının gözden geçirilmesi çalışmalarına devam edilmesi, kamu gelirleri tahsilat performansının artırılması gelir politikasının öncelikleri olmuştur⁵.

2022 yılında %86,7 artan genel devlet gelirlerinin, 2023 yılında %84,1 artışla 7.697.388 milyon TL düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Tablo 78).

Tablo 78. Genel Devlet Gelirleri ⁽¹⁾

Gelirler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)							
	2021	2022	2023 ⁽²⁾	Değişim (%)		Pay (%)		
				2022	2023	2021	2022	2023
Vergiler	1.180.723	2.383.610	4.323.826	101,9	81,4	52,7	57,0	56,2
Vasıtasız	403.875	888.048	1.509.685	119,9	70,0	18,0	21,2	19,6
Vasıtalı	743.321	1.454.413	2.714.001	95,7	86,6	33,2	34,8	35,3
Servet	33.527	41.149	100.140	22,7	143,4	1,5	1,0	1,3
Vergi dışı normal gelirler	121.057	206.725	368.316	70,8	78,2	5,4	4,9	4,8
Faktör gelirleri	341.627	624.260	1.069.003	82,7	71,2	15,3	14,9	13,9
Sosyal fonlar	591.039	960.093	1.924.243	62,4	100,4	26,4	23,0	25,0
Toplam	2.234.445	4.174.689	7.685.388	86,8	84,1	99,8	99,9	99,8
Özelleştirme gelirleri	5.006	6.005	12.000	20,0	99,8	0,2	0,1	0,2
Toplam gelir	2.239.451	4.180.694	7.697.388	86,7	84,1	100,0	100,0	100,0

Kaynak: SBB.

(1): Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2): Gerçekleşme tahmini.

Genel devlet gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan vergi gelirlerinin %81,4 artışla 4.323.826 milyon TL olacağı öngörülmektedir. Vergi dışı normal gelirlerin %78,2 artışla 368.316 milyon TL'ye, faktör gelirlerinin %71,2 artışla 1.069.003 milyon TL'ye, sosyal fonların %100,4 artışla 1.924.243 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Özelleştirme gelirlerinin %99,8 artışla 12.000 milyon TL'ye yükseleceği tahmin edilmektedir.

Genel devlet gelirleri içinde gelir bileşenlerinin payının vergilerde %56,2, vergi dışı normal gelirlerde %4,8, faktör gelirlerinde %13,9, sosyal fonlarda %25 ve özelleştirme gelirlerinde %0,2 olması beklenmektedir.

Kamu harcama politikasının esas olarak çok yıllık bütçeleme yaklaşımı çerçevesinde belirlenen politika öncelikleri ve kamu idarelerine tahsis edilen ödenek tavanları doğrultusunda yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Harcama gözden geçirmelerine devam edilerek harcamaların etkinliğinin artırılması ve kontrol altında tutulması hedeflenmiştir. Kamu hizmetlerinin bütçe imkanları içinde kalınarak ayrılan kaynakların üzerinde harcama yapılmasına yol açılmadan azami tasarruf anlayışı içinde yerine getirilmesi amaçlanmıştır⁶.

2022 yılında %76,9 artan genel devlet harcamalarının, 2023 yılında %117,4 artarak 9.349.050 milyon

⁵ SBB, Orta Vadeli Program (2023-2025)

⁶ SBB, Orta Vadeli Program (2023-2025)

TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Cari harcamaların %101,9 artışla 3.684.950 milyon TL'ye, yatırım harcamalarının alt kalemlerinden sabit sermaye yatırımlarının %84,5 artışla 776.250 milyon TL'ye yükseleceği, kamu stoklarının ise 13.517 milyon TL açık vereceği tahmin edilmektedir. Böylece 2023 yılında genel devlet yatırım harcamalarının %83,3 artarak 789.767 milyon TL olması beklenmektedir. 2022 yılında %70,5 artan genel devlet transfer harcamalarının, 2023 yılında %138,4 artışla 4.874.333 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Transfer harcamalarının önemli bir kısmını oluşturan cari transferlerin %122,9 artışla 4.014.503 milyon TL'ye, sermaye transferlerinin %253 artışla 859.830 milyon TL'ye yükseleceği öngörülmektedir. Faiz dışı harcamaların da %118,4 artışla 8.685.479 milyon TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Tablo 79).

Tablo 79. Genel Devlet Harcamaları ⁽¹⁾

Harcamalar	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)							
	2021	2022	2023 ⁽²⁾	Değişim (%)		Pay (%)		
				2022	2023	2021	2022	2023
Cari harcamalar	1.045.548	1.825.461	3.684.950	74,6	101,9	43,0	42,4	39,4
Yatırım harcamaları	186.020	430.817	789.767	131,6	83,3	7,7	10,0	8,4
Sabit sermaye	183.325	420.643	776.250	129,5	84,5	7,5	9,8	8,3
Stok değişmesi	2.695	10.173	13.517	277,5	32,9	0,1	0,2	0,1
Transfer harcamaları	1.199.235	2.044.491	4.874.333	70,5	138,4	49,3	47,5	52,1
Cari transferler	1.075.087	1.800.884	4.014.503	67,5	122,9	44,2	41,9	42,9
Sermaye transferleri	124.148	243.607	859.830	96,2	253,0	5,1	5,7	9,2
Faiz dışı harcamalar	2.240.019	3.976.057	8.685.479	77,5	118,4	92,2	92,4	92,9
Toplam harcama	2.430.803	4.300.770	9.349.050	76,9	117,4	100,0	100,0	100,0

Kaynak: SBB.

(1): Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2): Gerçekleşme tahmini.

2023 yılında genel devlet harcamaları içinde cari harcamaların payı %39,4, yatırım harcamalarının payı %8,4 ve transfer harcamalarının payı %52,1 olacaktır.

1.4.4.1 Merkezi Yönetim Bütçesi

2023 yılı merkezi yönetim bütçesinde bütçe giderlerinin 4.469.570 milyon TL, bütçe gelirlerinin 3.810.149 milyon TL olması hedeflenmiştir. Bu hedeflere göre bütçe dengesinin 659.421 milyon TL, faiz dışı dengenin ise 93.825 milyon TL açık vermesi öngörülmüştür.

Ancak 2023 yılı Şubat ayında meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerinin yol açtığı hasarın onarımına yönelik harcamalar bütçeye ciddi yük getirmiştir. Ayrıca enflasyonun öngörülenin üze-

rinde seyretmesi gelirlerde ve harcamalarda artışa neden olmuştur. Bu kapsamda ortaya çıkan ilave ödenek ihtiyacını karşılamak üzere 15.7.2023 tarihli ve 7457 sayılı 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla ek bütçe uygulamaya konulmuştur.

Bu Kanun ile harcamalar için 1.119.515 milyon Türk lirası ilave ödenek verilmiştir. Ek bütçe ödeneklerinin meydana getireceği finansman ihtiyacının tamamen bütçe gelirlerindeki artışla karşılanması öngörülerek gelirlerde de 1.119.515 milyon TL artış öngörülmüştür. Böylece ek bütçeyle 2023 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri 5.589.085 milyon TL, bütçe gelirleri 4.929.664 milyon TL olarak belirlenmiştir. Bütçe harcama ve gelirlerinin aynı miktarda artırılması nedeniyle öngörülen 659.421 milyon TL'lik bütçe açığı aynen korunmuştur. Faiz dışı açık 13.285 milyon TL olarak öngörülmüştür.

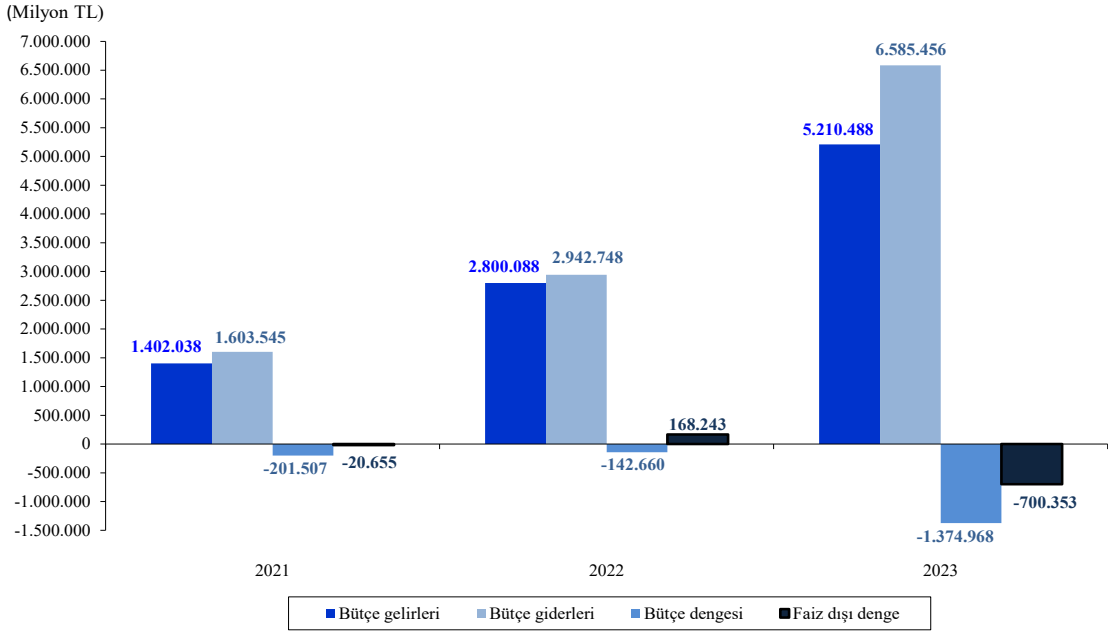
6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremler, Cumhurbaşkanlığı ve milletvekiliği seçimleri, emeklilikte yaşa takılanlar düzenlemesi, kamu çalışanlarının maaş ve ücretleri ile emekli aylıkları ve bayram ikramiyelerinde yapılan artışlar, yüksek oranlı enflasyon, jeopolitik riskler ve savaşların etkisiyle bütçe harcamaları artarken, enflasyondaki artışa bağlı olarak artan vergi gelirlerinin yanı sıra, yeniden yapılandırma gelirleri, seçim sonrasında uygulamaya konulan ek motorlu taşıtlar vergisi ve dolaylı vergilerdeki oran artışları gibi gelir artırıcı tedbirler gelir tahsilatına olumlu yönde tesir etmiştir.

2023 yılında bütçe gelirleri bir önceki yıla göre %86,1 artarak 5.210.488 milyon TL'ye, bütçe giderleri de %123,8 artarak 6.585.456 milyon TL'ye yükselmiştir. 2022 yılında %29,2 küçülen bütçe açığı, bütçe gelirlerine kıyasla daha yüksek oranlı artış gösteren bütçe giderlerinin etkisiyle 2023 yılında %863,8 büyüyerek 1.374.968 milyon TL olmuştur. 2022 yılında 168.243 milyon TL fazla veren faiz dışı denge, 2023 yılında 700.353 milyon TL açık vermiştir. Bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı %95,2'den %79,1'e düşmüştür (Tablo 80, Grafik 39).

Tablo 80. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)								
Bileşenler	2021	2022	2023	Değişim (%)		GSYH'ye Oranı		
				2022	2023	2021	2022	2023
Bütçe giderleri	1.603.545	2.942.748	6.585.456	83,5	123,8	22,1	19,6	25,1
Faiz hariç giderler	1.422.693	2.631.845	5.910.841	85,0	124,6	19,6	17,5	22,5
Faiz giderleri	180.852	310.903	674.615	71,9	117,0	2,5	2,1	2,6
Bütçe gelirleri	1.402.038	2.800.088	5.210.488	99,7	86,1	19,3	18,7	19,8
Bütçe dengesi	-201.507	-142.660	-1.374.968	-29,2	863,8	-2,8	-1,0	-5,2
Faiz dışı denge	-20.655	168.243	-700.353	-914,5	-516,3	-0,3	1,1	-2,7

Kaynak: HMB, TÜİK.

Grafik 39. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi

Kaynak: HMB.

Böylece ek bütçe ile belirlenmiş hedeflerin, bütçe giderleri 996.371 milyon TL, bütçe gelirleri 280.824 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Bütçe açığı 1.374.968 milyon TL ile hedeflenen değerin 715.547 milyon TL üzerinde gerçekleşirken 13.285 milyon TL açık vermesi hedeflenen faiz dışı denge 700.353 milyon TL açık ile sonuçlanmıştır.

2023 yılı merkezi yönetim bütçe giderlerinin cari fiyatlarla GSYH'ye oranı %19,6'dan %25,1'e, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ye oranı %18,7'den %19,8'e, merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı %1'den %5,2'ye yükselmiştir. Faiz dışı merkezi yönetim bütçe dengesi GSYH'nin %2,7'si oranında açık vermiştir.

1.4.4.1.1 Gelirler

2022 yılında vergi ve vergi dışı gelirlerde hedeflerin üzerinde meydana gelen artışların etkisiyle %99,7 artan merkezi yönetim bütçe gelirleri, 2023 yılında vergi gelirlerinde hedeflerin üzerinde yaşanan artışın etkisiyle %86,1'lik artışla 5.210.488 milyon TL'ye yükselirken, hedeflenen değerin 280.824 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Vergi gelirlerindeki yüksek oranlı artışta özellikle beyana dayanan kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisindeki artışlar etkili olmuştur (Tablo 81).

Tablo 81. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri

(Milyon TL)								
Bileşenler	2021	2022	2023	Değişim (%)		Pay (%)		
				2022	2023	2021	2022	2023
A- Genel bütçe gelirleri	1.364.107	2.738.809	5.097.145	100,8	86,1	97,3	97,8	97,8
1- Vergi gelirleri	1.164.988	2.353.438	4.500.866	102,0	91,2	83,1	84,0	86,4
Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler	397.629	863.918	1.480.328	117,3	71,4	28,4	30,9	28,4
Gelir vergisi	219.656	356.464	694.014	62,3	94,7	15,7	12,7	13,3
Beyana dayanan gelir vergisi	13.850	18.866	40.538	36,2	114,9	1,0	0,7	0,8
Basit usulde gelir vergisi	237	82	68	-65,3	-17,1	0,0	0,0	0,0
Gelir vergisi tevkifatı	201.368	329.160	639.512	63,5	94,3	14,4	11,8	12,3
Gelir geçici vergisi	4.200	8.356	13.896	99,0	66,3	0,3	0,3	0,3
Kurumlar vergisi	177.973	507.454	786.314	185,1	55,0	12,7	18,1	15,1
Beyana dayanan kurumlar vergisi	13.968	9.179	192.782	-34,3	2.000,2	1,0	0,3	3,7
Kurumlar vergisi tevkifatı	441	841	2.054	90,5	144,3	0,0	0,0	0,0
Kurumlar geçici vergisi	163.563	497.434	517.975	204,1	4,1	11,7	17,8	9,9
7440 sayılı Kanunun 10. maddesinin 27. fıkrası uyarınca tahsil edilen ek vergi	0	0	73.502	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4
Mülkiyet üzerinden alınan vergiler	21.115	26.553	74.562	25,8	180,8	1,5	0,9	1,4
Veraset ve intikal vergisi	2.255	2.886	4.238	28,0	46,8	0,2	0,1	0,1
Motorlu taşıtlar vergisi	18.836	23.627	40.175	25,4	70,0	1,3	0,8	0,8
7456 sayılı Kanun kapsamında alınan ek motorlu taşıtlar vergisi	0	0	30.074	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
Değerli konut vergisi	23	40	75	73,9	88,0	0,0	0,0	0,0
Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri	377.377	678.647	1.628.599	79,8	140,0	26,9	24,2	31,3
Dahilde alınan katma değer vergisi	123.458	175.143	505.466	41,9	188,6	8,8	6,3	9,7
Özel tüketim vergisi	205.392	419.791	928.195	104,4	121,1	14,6	15,0	17,8
Banka ve sigorta muameleleri vergisi	33.029	58.639	132.742	77,5	126,4	2,4	2,1	2,5
Şans oyunları vergisi	6.092	10.300	28.402	69,1	175,7	0,4	0,4	0,5
Özel iletişim vergisi	6.618	9.298	16.650	40,5	79,1	0,5	0,3	0,3
Dijital hizmet vergisi	2.830	5.475	10.310	93,5	88,3	0,2	0,2	0,2
Konaklama vergisi	0	0	6.834	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Dahilde alınan diğer mal ve hizmet vergileri	-41	0	0	-100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler	297.477	658.042	1.095.084	121,2	66,4	21,2	23,5	21,0
Gümrük vergileri	34.444	76.517	142.372	122,1	86,1	2,5	2,7	2,7
İthalde alınan katma değer vergisi	261.885	578.965	949.510	121,1	64,0	18,7	20,7	18,2
Diğer dış ticaret gelirleri	1.148	2.560	3.202	123,0	25,1	0,1	0,1	0,1
Damga vergisi	28.203	41.945	82.592	48,7	96,9	2,0	1,5	1,6
Harçlar	42.085	76.774	129.556	82,4	68,7	3,0	2,7	2,5
Başka yerde sınıflandırılmayan diğer vergiler	1.103	7.558	10.145	585,5	34,2	0,1	0,3	0,2
2- Vergi dışı diğer gelirler	199.119	385.371	596.279	93,5	54,7	14,2	13,8	11,4
B- Özel bütçeli idarelerin gelirleri	28.958	48.430	88.172	67,2	82,1	2,1	1,7	1,7
C- Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri	8.972	12.849	25.171	43,2	95,9	0,6	0,5	0,5
Toplam	1.402.038	2.800.088	5.210.488	99,7	86,1	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HMB.

Merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde en büyük paya sahip olan vergi gelirleri %91,2 artarak 4.500.866 milyon TL olmuştur. Böylece vergi gelirleri 4.270.668 milyon TL olarak hedeflenen değerin 230.198 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. 2023 yılında vergi gelirlerinin toplam merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde %84 olan payı 2023 yılında %86,4'e yükselmiştir.

Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler 2023 yılında bir önceki yıla göre %71,4 artışla 1.480.328 milyon TL'ye yükselirken toplam gelirler içindeki payı 2,5 puanlık azalışla %28,4 olmuştur. Bu vergilerin 694.014 milyon TL'sini gelir vergisi, 786.314 milyon TL'sini kurumlar vergisi oluşturmuştur. 2022 yılına göre gelir vergisi tahsilatı %94,7, kurumlar vergisi tahsilatı %55 artış göstermiştir. Gelir vergisi içinde beyana dayanan gelir vergisi %114,9, gelir vergisi tevkifatı %94,3 ve gelir geçici vergisi %66,3 artış gösterirken, basit usulde gelir vergisi tahsilatında %17,1 düşüş olmuştur. Kurumlar vergisindeki artışta, beyana dayanan kurumlar vergisinde %2.000,2'lik yüksek oranlı artış ile kurumlar vergisi tevkifatındaki %144,3'lük artış etkili olmuştur. Kurumlar geçici vergisinde ise %4,1'lik sınırlı bir artış gerçekleşmiştir. Toplam merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde gelir vergisinin payı %13,3, kurumlar vergisinin payı %15,1 olmuştur. 2023 yılında ayrıca 7440 sayılı Kanunun 10. maddesinin 27. fıkrası uyarınca tahsil edilen ek vergi kapsamında 73.502 milyon TL vergi geliri elde edilmiştir.

Mülkiyet üzerinden alınan vergiler 2022 yılına göre %180,8 artarak 74.562 milyon TL olurken, bunun altında yer alan veraset ve intikal vergisi %46,8'lik artışla 4.238 milyon TL'ye, motorlu taşıtlar vergisi %70'lik artışla 40.175 milyon TL'ye ve değerli konut vergisi %88'lik artışla 75 milyon TL'ye yükselmiştir. 2023 yılında ayrıca 7456 sayılı Kanun kapsamında alınan ek motorlu taşıtlar vergisinden 30.074 milyon TL vergi geliri elde edilmiştir.

Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri %140 artarak 1.628.599 milyon TL'ye yükselirken, merkezi yönetim toplam bütçe gelirleri içindeki payı %24,2'den %31,3'e yükselmiştir. 2023 yılında dahilde alınan katma değer vergisi %188,6 artarak 505.466 milyon TL'ye, özel tüketim vergisi %121,1 artarak 928.195 milyon TL'ye, banka ve sigorta muameleleri vergisi %126,4 artarak 132.742 milyon TL'ye yükselmiştir.

Vergi gelirleri içinde gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler, mülkiyet üzerinden alınan vergiler ve başka yerde sınıflandırılmayan diğer vergiler toplamından oluşan dolaysız vergiler %74,3'lük artışla 1.565.035 milyon TL'ye, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri, uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler, damga vergisi ve harçlardan oluşan dolaylı vergiler %101,7'lik artışla 2.935.831 milyon TL'ye yükselmiştir. Toplam vergi gelirleri içinde dolaysız vergilerin payı %34,8, dolaylı vergilerin payı %65,2 olmuştur.

2023 yılında vergi dışı diğer gelirler %54,7 artarak 596.279 milyon TL olarak gerçekleşirken, toplam merkezi yönetim bütçe gelirleri içindeki payı %13,8'den %11,4'e gerilemiştir.

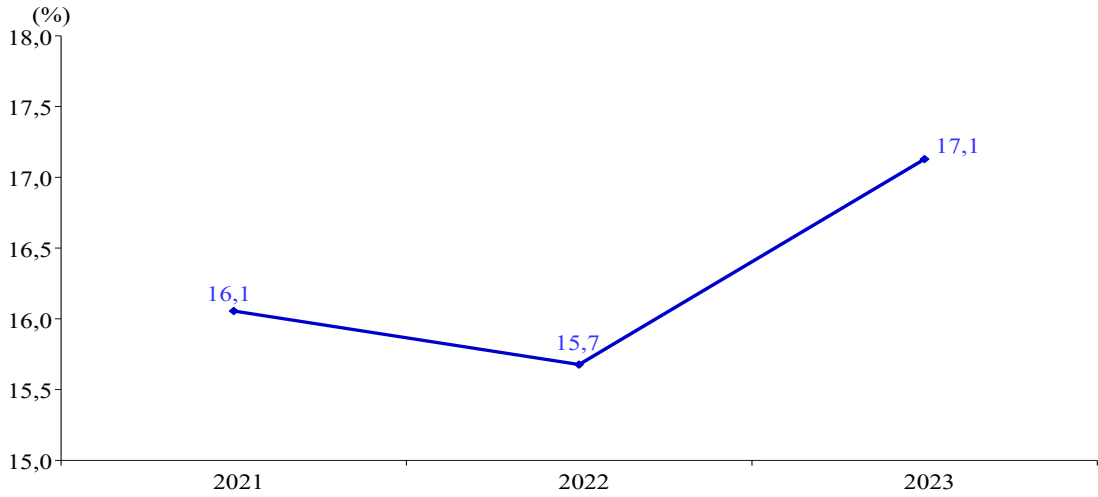
Özel bütçeli idarelerin gelirleri %82,1 artarak 88.172 milyon TL'ye, düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri %95,9 artarak 25.171 milyon TL'ye yükselmiştir.

Toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı olarak tanımlanan vergi yükü, 2023 yılında 1,4 puanlık artış ile %15,7'den %17,1'e yükselmiştir (Tablo 82, Grafik 40).

Tablo 82. Vergi Yüğü ve Vergi Esnekliğı Katsayıları

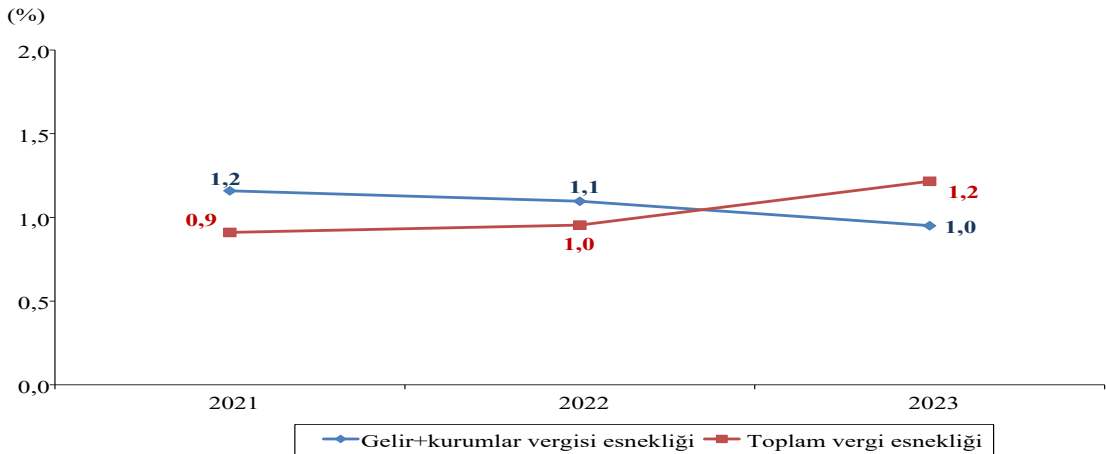
	(%)		
Gösterge	2021	2022	2023
Toplam vergi yüğü	16,1	15,7	17,1
Toplam vergi esnekliğı	0,9	1,0	1,2
Gelir+kurumlar vergisi esnekliğı	1,2	1,1	1,0

Kaynak: HMB, TÜİK.

Grafik 40. Vergi Yüğü

Kaynak: HMB, TÜİK.

Vergi gelirlerinin GSYH'deki değışmelere karşı duyarlılığını gösteren vergi esnekliğı katsayısı 2023 yılında 0,2 puanlık artışla %1,2'ye yükselirken, gelir ve kurumlar vergisi esnekliğı 0,1 puan azalarak %1'e düşmüştür (Grafik 41).

Grafik 41. Vergi Esnekliğı Katsayıları

Kaynak: HMB, TÜİK.

1.4.4.1.2 Giderler

2023 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri bir önceki yıla göre %123,8 artarak 2.942.748 milyon TL'den 6.585.456 milyon TL'ye yükselirken, bütçe hedefinin 996.371 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 83).

Personel giderleri, SGK'ya devlet primi giderleri, mal ve hizmet alım giderleri, cari transferler, sermaye giderleri ve transferlerindeki artışın desteklediği faiz hariç giderler, faiz giderleri ile birlikte bütçe giderlerindeki artışın belirleyicisi olmuştur.

2023 yılında faiz dışı harcamalar %124,6 artarak 5.910.841 milyon TL'ye yükselmiştir. Personel giderleri %115,3 artışla 1.324.530 milyon TL'ye, Sosyal Güvenlik Kurumuna devlet primi giderleri %91,7 artışla 185.735 milyon TL'ye, mal ve hizmet alım giderleri %75,8 artışla 452.855 milyon TL'ye, cari transferler %110,7 artışla 2.373.641 milyon TL'ye, sermaye giderleri %96,1 artışla 542.997 milyon TL'ye, sermaye transferleri %1.657,5 artışla 858.059 milyon TL'ye yükselirken, borç verme %17,6 azalışla 173.025 milyon TL'ye düşmüştür.

Merkezi yönetim bütçe giderlerinin önemli bir kısmını oluşturan cari transferler ve personel giderlerinin toplam bütçe giderleri içindeki payı 2023 yılında sırasıyla %36 ve %20,1'e gerilerken, SGK'ya devlet primi giderlerinin payı %2,8'e, mal ve hizmet alım giderlerinin payı %6,9'a, sermaye giderlerinin payı %8,2'ye ve borç vermenin payı %2,6'ya gerilemiştir. Sermaye transferlerinin payı ise %13'e yükselmiştir.

Tablo 83. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

(Milyon TL)								
Bileşenler				Değişim (%)		Pay (%)		
	2021	2022	2023	2022	2023	2021	2022	2023
A-Faiz hariç giderler	1.422.693	2.631.845	5.910.841	85,0	124,6	88,7	89,4	89,8
Personel giderleri	346.279	615.296	1.324.530	77,7	115,3	21,6	20,9	20,1
SGK'ya devlet primi giderleri	57.380	96.864	185.735	68,8	91,7	3,6	3,3	2,8
Mal ve hizmet alım giderleri	133.455	257.660	452.855	93,1	75,8	8,3	8,8	6,9
Savunma ve güvenlik	36.425	76.352	140.851	109,6	84,5	2,3	2,6	2,1
Sağlık giderleri	641	993	2.180	54,8	119,7	0,0	0,0	0,0
Borçlanma genel giderleri	1.142	8.257	10.958	622,9	32,7	0,1	0,3	0,2
Diğer mal ve hizmet alım giderleri	95.247	172.059	298.866	80,6	73,7	5,9	5,8	4,5
Cari transferler	626.828	1.126.363	2.373.641	79,7	110,7	39,1	38,3	36,0
Görevlendirme giderleri	41.928	48.387	261.570	15,4	440,6	2,6	1,6	4,0
Hazine yardımları	294.324	449.696	1.044.626	52,8	132,3	18,4	15,3	15,9
Kar amacı gütmeyen kuruluşlara yapılan transferler	5.551	9.310	27.829	67,7	198,9	0,3	0,3	0,4
Hane halkına yapılan transferler	9.152	14.231	23.414	55,5	64,5	0,6	0,5	0,4
Tarımsal destekleme ödemeleri	24.125	39.642	63.326	64,3	59,7	1,5	1,3	1,0
Hane halkına yapılan diğer transferler	42.125	157.880	229.307	274,8	45,2	2,6	5,4	3,5
Sosyal amaçlı transferler	26.907	44.385	78.094	65,0	75,9	1,7	1,5	1,2
Yurt dışına yapılan transferler	6.308	10.757	19.513	70,5	81,4	0,4	0,4	0,3
Gelirden ayrılan paylar	176.408	352.076	625.961	99,6	77,8	11,0	12,0	9,5
Sermaye giderleri	131.282	276.896	542.997	110,9	96,1	8,2	9,4	8,2
Sermaye transferleri	25.492	48.822	858.059	91,5	1.657,5	1,6	1,7	13,0
Borç verme	101.978	209.944	173.025	105,9	-17,6	6,4	7,1	2,6
B-Faiz giderleri	180.852	310.903	674.615	71,9	117,0	11,3	10,6	10,2
Toplam	1.603.545	2.942.748	6.585.456	83,5	123,8	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HMB.

Faiz harcamaları bütçe finansman ihtiyacı nedeniyle %117'lik artışla 310.903 milyon TL'den 674.615 milyon TL'ye yükselmiştir. Faiz giderlerinin merkezi yönetim bütçe giderleri içindeki payı 0,4 puanlık düşüşle % 10,2'ye gerilemiştir.

1.4.4.2 Fonlar

2023 yılında fon dengesi kapsamında, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonu olmak üzere 4 fon takip edilmiştir.

2023 yılında kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların gelirlerinin %70,9 artışla 143.433 milyon TL, giderlerinin %105,1 artışla 131.106 milyon TL olarak gerçekleşmesi, böylece fon dengesinin 12.327 milyon TL fazla vermesi beklenmektedir (Tablo 84).

Tablo 84. Fon Dengesi ⁽¹⁾

Bileşenler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
	2021	2022	2023 ⁽²⁾	Değişim (%)	
				2022	2023
A. Fon gelirleri	44.273	83.905	143.433	89,5	70,9
Vergi gelirleri	35.048	71.834	119.465	105,0	66,3
Vergi dışı normal gelirler	5.270	8.325	13.233	58,0	59,0
Faktör gelirleri (net)	0	0	1.686	-	-
Cari transferler (net)	0	0	0	-	-
Sermaye transferleri (net)	3.956	3.746	9.049	-5,3	141,6
B. Fon giderleri	33.599	63.930	131.106	90,3	105,1
Cari giderler	26.179	43.546	84.964	66,3	95,1
Faktör giderleri (net)	21	7	0	-66,7	-100,0
Sabit sermaye yatırımları	0	0	0	-	-
Cari transferler (net)	7.399	20.378	46.142	175,4	126,4
Sermaye transferleri (net)	0	0	0	-	-
C. Gelir-gider farkı	10.674	19.975	12.327	87,1	-38,3
D. Finansman	-10.674	-19.975	-12.327	87,1	-38,3
Dış borç kullanımı	0	0	0	-	-
Dış borç ödemesi	0	0	0	-	-
İç borç-alacak ilişkisi (net)	-407	-271	-56	-33,4	-79,3
Kasa-banka değişimi	-10.268	-19.704	-12.271	91,9	-37,7

Kaynak: SBB.

(1): İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2): Gerçekleşme tahmini.

1.4.4.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri

2024 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında yer aldığı şekliyle, 2023 yılı Ekim ayı itibarıyla 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında faaliyet gösteren 19 kamu iktisadi teşebbüsü (KİT), özelleştirme kapsamında bulunan ve % 50'den fazla kamu payı olan Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş. ve Sümer Holding A.Ş. KİT dengesi kapsamında izlenmektedir.

2023 yılında işletmeci KİT gelirlerinin %37,1'lik artışla 1.629.741 milyon TL'ye, giderlerinin de %12,9'luk artışla 1.609.364 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir (Tablo 85).

Tablo 85. İşletmeci KİT Finansman Dengesi

Bileşenler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	Değişim (%)	
				2022	2023
A. Toplam gelirler	480.253	1.188.301	1.629.741	147,4	37,1
I. İşletme gelirleri	342.012	946.931	1.107.563	176,9	17,0
1. Mal ve hizmet satış hasılatı	279.055	854.307	953.471	206,1	11,6
2. Diğer gelirler	62.957	92.623	154.093	47,1	66,4
II. Kurum bünyesinde kalan fonlar	28.170	34.618	56.818	22,9	64,1
1. Amortismanlar	8.704	10.457	20.875	20,1	99,6
2. Karşılıklar	19.466	24.161	35.943	24,1	48,8
III. Bütçe ve fonlar	110.071	206.752	465.359	87,8	125,1
IV. Diğer gelirler	0	0	0	-	-
B. Toplam giderler	473.635	1.425.840	1.609.364	201,0	12,9
I. İşletme giderleri	414.957	1.187.218	1.307.567	186,1	10,1
1. Mal ve hizmet satış maliyeti	325.525	1.029.484	1.011.389	216,3	-1,8
2. Diğer giderler	89.432	157.734	296.178	76,4	87,8
II. Yatırım harcamaları	39.165	109.300	164.334	179,1	50,4
III. Stok artışı	11.840	116.315	123.915	882,4	6,5
IV. Sabit kıymet artışı	110	-14.050	-29.763	-12.872,7	111,8
V. Dolaysız vergiler	4.348	3.918	16.950	-9,9	332,6
VI. Temettü ödemeleri	3.027	21.783	26.120	619,6	19,9
VII. Diğer giderler	188	1.356	241	621,3	-82,2
C. Gelir-gider farkı	6.618	-237.539	20.377	-3.689,3	-108,6
D. Finansman	-6.618	237.539	-20.377	-3.689,3	-108,6
I. Kasa banka değişimi	-10.064	-64.546	6.104	541,4	-109,5
II. İç borçlanma (net)	-44.136	220.516	-106.658	-599,6	-148,4
III. Dış borçlanma (net)	47.582	81.568	80.177	71,4	-1,7

Kaynak: SBB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

1.4.4.4 Kamu Finansman Açığı

2022 yılında 357.667 milyon TL açık veren kamu kesimi dengesinin, 2023 yılında 1.373.367 milyon TL açık vereceği, 2022 yılında 46.764 milyon TL açık veren bütçe faiz ödemeleri hariç kamu kesimi finansman dengesinin, 2023 yılında 698.752 milyon TL açık vereceği tahmin edilmektedir (Tablo 86).

Tablo 86. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

Bileşenler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
				GSYH'ye Oranı		
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2021	2022	2023 ⁽¹⁾
Merkezi yönetim bütçesi	201.507	142.660	1.374.968	2,8	1,0	5,2
KİT	-6.694	237.592	-20.291	-0,1	1,6	-0,1
İşletmecisi	-6.622	237.539	-20.377	-0,1	1,6	-0,1
Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar	-71	54	85	0,0	0,0	0,0
Mahalli idareler	-5.420	39.830	76.555	-0,1	0,3	0,3
Döner sermaye	-6.476	-1.550	4.926	-0,1	0,0	0,0
Sosyal güvenlik kuruluşları	-45	-7.335	0	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	12.461	-33.555	-50.464	0,2	-0,2	-0,2
Fonlar	-10.674	-19.975	-12.327	-0,1	-0,1	0,0
Borçlanma gereği	184.659	357.667	1.373.367	2,5	2,4	5,2
Bütçe faiz ödemeleri	180.852	310.903	674.615	2,5	2,1	2,6
Faiz dışı borçlanma gereği	3.807	46.764	698.752	0,1	0,3	2,7

Kaynak: SBB, HMB.

Not: (-) işareti fazlayı göstermektedir.

(1): Gerçekleşme tahmini.

2023 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin % 284'lük artışla 1.373.367 milyon TL'ye yükselmesi öngörülmektedir. Bunun bileşenlerini oluşturan merkezi yönetim bütçe açığı bir önceki yıla göre %863.8 artarak 1.374.968 milyon TL'ye yükselirken, mahalli idarelerin 76.555 milyon TL ve döner sermayeli kuruluşların 4.926 milyon TL açık, işletmecisi KİT'lerin 20.377 milyon TL, İşsizlik Sigortası Fonunun 50.464 milyon TL, fonların 12.327 milyon TL fazla vermesi beklenmektedir.

2023 yılında merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı %1'den %5,2'ye, bütçe faiz ödemelerinin GSYH'ye oranı %2,1'den %2,6'ya yükselmiştir. Kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYH'ye oranının bir önceki yıla göre 2,8 puan artarak %5,2 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

1.4.4.5 Özelleştirme

Özelleştirme ile devletin asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması yolundaki harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonomideki sınai ve ticari aktivitesinin en aza indirilmesi hedeflenirken, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması, bu yolla elde edilecek kaynakların altyapı yatırımlarına kanalize edilebilmesi amaçlanmıştır.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının bu kapsamda 1984 yılından bu yana sürdürdüğü özelleştirme çalışmaları, son yıllarda özelleştirme kapsamındaki kuruluşların büyük bölümünde özelleştirme çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte oldukça yavaşlamıştır.

2022 yılında 504.223 bin dolar olan özelleştirme işlemi tutarı, 2023 yılında %64,1 azalarak 180.841 bin dolara gerilemiştir. 2023 yılındaki özelleştirme tutarının 179.150 bin dolarını taşınmaz satışları ve 1.691 bin dolarını kamu kurumlarına devirler oluşturmuştur. 1986 yılından bu yana toplam 71.480 milyon dolar tutarında özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir (Tablo 87).

Tablo 87. Özelleştirme İşlemleri

(Bin Dolar)

İşlemler	1986-2020	2021	2022	2023	Birikimli Toplam 1986-2023
Hisse satışı	46.099.866	-	10	-	46.099.876
Tesis-işletme satış/devri	17.527.556	174.770	59.104	-	17.761.430
Otel/sosyal tesis satışı	673.688	14.788	-	-	688.476
Taşınmaz satışı	3.943.890	187.234	441.199	179.150	4.751.473
Diğer varlık satış/devri	710.261	34.890	-	-	745.151
Kamu kurumlarına devir	1.426.569	1.416	3.910	1.691	1.433.586
Toplam	70.381.830	413.098	504.223	180.841	71.479.992

Kaynak: ÖİB.

1986-2023 yıllarını kapsayan birikimli sonuçlara göre toplam özelleştirme gelirlerinin %64,5'i hisse satışı, %24,8'i tesis-işletme satış/devri, %6,6'sı taşınmaz satışı, %2'si kamu kurumlarına devir, %1'i diğer varlık satış/devri ve %1'i otel/sosyal tesis satışından elde edilmiştir.

1.4.4.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku

2002 yılından bu yana yürütülmekte olan merkezi yönetim bütçe açığının finansmanına yönelik stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikasına 2023 yılında da devam edilmiştir. Uygulanan borçlanma politikası ile öngörülebilirliğin, şeffaflığın ve hesap verilebilirliğinin artırılması ilkeleri çerçevesinde borç stokunun maruz kaldığı riskler gözetilerek maliyetlerin en uygun seviyeye indirilmesi amaçlanmıştır. Piyasa koşulları da dikkate alınarak risk analizine dayanan borçlanma stratejisi geliştirilmiş, uygun vade ve borçlanma araçları belirlenmiştir⁷.

Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan 2023 yılı Finansman Programında; borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden yapılması ve yurt içi döviz cinsi borç stokunun azaltılması, piyasa çeşitliliğinin sağlanması amacıyla uluslararası piyasalarda ABD dolarının yanında imkan olması durumunda diğer döviz cinslerinden de ihraç yapılması, faiz giderlerinin optimal şekilde yönetilmesini teminen uygun enstrüman ve vade bileşimi dikkate alınarak, gelecek 12 ayda faizi yenilenecek senetler ile vadesine 12 aydan az kalmış senetlerin payının belirli bir seviyede tutulması, nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla nakit rezervinin güçlü tutulması amaçlanmıştır.

2023 yılında stratejik ölçütler çerçevesinde yürütülen borç yönetimi kapsamında, özellikle TL cinsi, sabit getirili ve uzun vadeli senetlerin toplam borçlanma içerisindeki payının önemli ölçüde artırılarak borç stokunun yapısının şoklara karşı güçlendirilmesi politikasına devam edilmiştir⁸.

⁷ SBB, 2023 Yılı Bütçe Gerekçesi

⁸ SBB, 2024 Yılı Bütçe Gerekçesi

2022 yılında 4.035.447 milyon TL olan merkezi yönetim toplam borç stoku, 2023 yılında %66,6 artarak 6.722.500 milyon TL'ye yükselmiştir. 2022 yılında %44,2 artan merkezi yönetim iç borç stoku 2023 yılında %68,4 artışla 3.209.252 milyon TL'ye yükselmiştir. 2022 yılında %49,3 artan dış borç stoku 2023 yılında %64,9 artışla 3.513.248 milyon TL olmuştur.

Dolar cinsinden iç borç stoku %7 artarak 108.820 milyon dolara, dış borç stoku da %4,8 artarak 119.129 milyon dolara yükselmiş, böylece merkezi yönetim toplam borç stoku %5,8 artarak 227.949 milyon dolar seviyesine çıkmıştır (Tablo 88, Grafik 42).

Tablo 88. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku

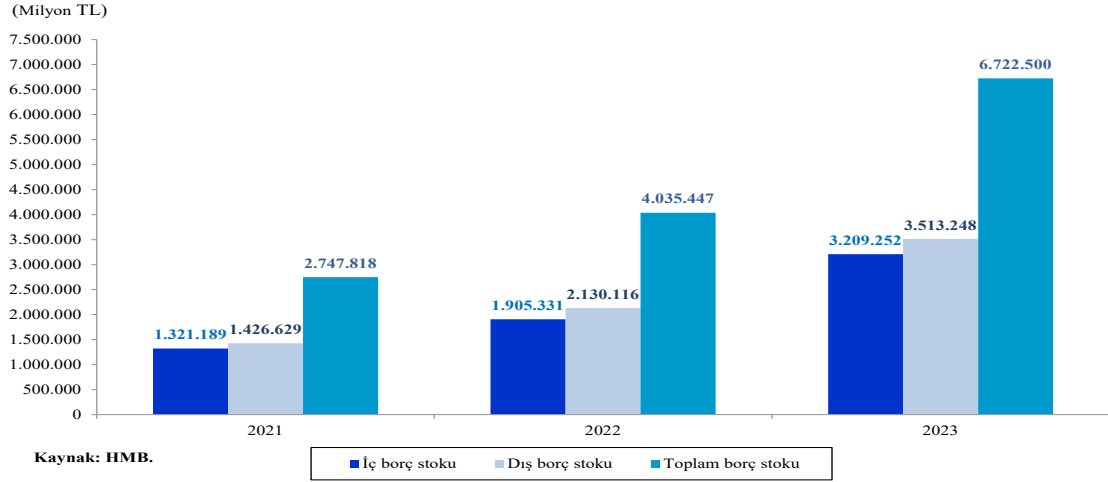
(Bin Dolar)

				Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Bileşenler	(Milyon TL)				
İç borç stoku	1.321.189	1.905.331	3.209.252	44,2	68,4
Dış borç stoku	1.426.629	2.130.116	3.513.248	49,3	64,9
Toplam borç stoku	2.747.818	4.035.447	6.722.500	46,9	66,6
	(Milyon \$)				
İç borç stoku	101.623	101.715	108.820	0,1	7,0
Dış borç stoku	109.732	113.715	119.129	3,6	4,8
Toplam borç stoku	211.355	215.430	227.949	1,9	5,8
	Pay (%)				
İç borç stoku	48,1	47,2	47,7		
Dış borç stoku	51,9	52,8	52,3		
Toplam borç stoku	100,0	100,0	100,0		
	GSYH'ye Oranı				
İç borç stoku	18,2	12,7	12,2		
Dış borç stoku	19,7	14,2	13,4		
Toplam borç stoku	37,9	26,9	25,6		

Kaynak: HMB.

2023 yılında merkezi yönetim borç stoku içinde iç borç stokunun payı %47,2'den %47,7'ye yükselirken, dış borç stokunun payı %52,8'den %52,3'e gerilemiştir.

2023 yılında iç borç stokunun GSYH'ye oranı 0,5 puan azalarak %12,2'ye, dış borç stokunun GSYH'ye oranı 0,8 puan azalarak %13,4'e, merkezi yönetim toplam borç stokunun GSYH'ye oranı 1,3 puan azalarak %25,6'ya düşmüştür.

Grafik 42. Merkezi Yönetim Borç Stoku

2023 yılında toplam 876.025 milyon TL tutarında iç borç ödemesi yapılmıştır. Bunun %51,7'si olan 452.872 milyon TL'lik kısmını anapara, %48,3'ü olan 423.153 milyon TL'lik kısmını ise faiz ödemeleri oluşturmuştur. 2023 yılında 861.062 milyon TL'lik net iç borçlanma gerçekleştirilmiştir. 2022 yılına göre net borçlanma %130,5, toplam ödeme %81,5 artmıştır (Tablo 89).

Tablo 89. Merkezi Yönetim İç Borç Stoku

(Milyon TL)

Yıllar	Ödemeler			Borçlanma			Değişim (%)
	Anapara	Faiz	Toplam	Satış	Ödeme	Net Borçlanma	
2021	315.116	125.883	440.999	402.316	315.116	87.200	24,6
2022	276.863	205.895	482.758	650.458	276.863	373.595	44,2
2023 ⁽¹⁾	452.872	423.153	876.025	1.313.934	452.872	861.062	68,4

Kaynak: HMB.

(1): Geçici

2022 yılında %16,3 olan iç borçlanmanın ağırlıklı ortalama maliyeti, 2023 yılında 4,3 puan artarak %20,6 seviyesine yükselmiştir. 2022 yılında 70 ay olan iç borçlanmanın ortalama vadesi, 2023 yılında 65,1 aya gerilemiştir (Tablo 90).

Tablo 90. İç Borçlanmanın Ortalama Vadesi ve Maliyeti

Bileşenler	2021	2022	2023 ⁽¹⁾
Birikimli Vade (Ay) ⁽²⁾	53,5	70,0	65,1
Bileşik Faiz (%) ⁽³⁾	17,5	16,3	20,6

Kaynak: HMB.

(1): Geçici.

(2): Nakit iç borçlanmayı içermektedir.

(3): TL cinsi sabit getirili iç borçlanmanın ağırlıklı ortalama maliyetidir.

2023 yılında 6.722.500 milyon TL olan toplam merkezi yönetim borç stokunun 2.408.693 milyon TL'lik kısmını Türk lirası cinsinden borç senetleri, 4.313.807 milyon TL'lik kısmını döviz cinsinden borç senetleri oluşturmuştur. Toplam merkezi yönetim borç stoku içinde Türk lirası cinsinden borç senetlerinin payı %35,8, döviz cinsinden borç senetlerinin payı %64,2 olmuştur (Tablo 91).

Tablo 91. Merkezi Yönetim Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı⁽¹⁾

Bileşenler	Stok Değeri (Milyon TL)			Pay (%)		
	2021	2022	2023 ⁽²⁾	2021	2022	2023
Sabit	1.919.632	2.862.148	4.820.411	69,9	70,9	71,7
Değişken	536.539	775.637	1.442.712	19,5	19,2	21,5
TÜFE'ye endeksli	291.648	397.662	459.377	10,6	9,9	6,8
Toplam borç stoku	2.747.819	4.035.447	6.722.500	100,0	100,0	100,0
Sabit	435.686	722.770	1.388.534	15,9	17,9	20,7
Değişken	205.861	271.697	560.782	7,5	6,7	8,3
TÜFE'ye endeksli	291.648	397.662	459.377	10,6	9,9	6,8
Türk Lirası cinsinden	933.195	1.392.129	2.408.693	34,0	34,5	35,8
Sabit	1.483.945	2.139.378	3.431.877	54,0	53,0	51,1
Değişken	330.678	503.939	881.930	12,0	12,5	13,1
Döviz	1.814.623	2.643.317	4.313.807	66,0	65,5	64,2
Sabit	695.984	1.044.330	1.845.747	25,3	25,9	27,5
Değişken	333.558	463.339	904.128	12,1	11,5	13,4
TÜFE'ye endeksli	291.648	397.662	459.377	10,6	9,9	6,8
İç borç stoku	1.321.190	1.905.331	3.209.252	48,1	47,2	47,7
Sabit	1.223.648	1.817.818	2.974.664	44,5	45,0	44,2
Değişken	202.981	312.297	538.584	7,4	7,7	8,0
Dış borç stoku	1.426.629	2.130.115	3.513.248	51,9	52,8	52,3

Kaynak: HMB.

(1): İç ve dış borç stoku ana para yükümlülüklerinden oluşmaktadır.

(2): Geçici.

Toplam borç stokunun %71,7'sini sabit faizli, %21,5'ini değişken faizli ve %6,8'ini TÜFE'ye endeksli senetler oluşturmuştur. Toplam borç stoku içinde Türk lirasına endeksli sabit faizli senetlerin payı %20,7, değişken faizli senetlerin payı %8,3 ve TÜFE'ye endeksli senetlerin payı %6,8 olurken, döviz endeksli sabit faizli senetlerin payı %51,1 ve değişken faizli senetlerin payı %13,1 olmuştur.

2023 yılında bir önceki yıla göre iç borç stokunun elinde bulunduranlara göre dağılımında; bankacılık kesiminin payı %76,9'dan %79'a yükselirken, banka dışı kesimin payı %17,5'den %15,4'e ve TCMB'nin payı %4,8'den %3,7'ye gerilemiştir. Toplam iç borç stoku içinde bankacılık kesimi altında yer alan kamu bankalarının payı %39,7, özel bankaların payı %22,1, yabancı bankaların payı %9,9,

kalkınma ve yatırım bankalarının payı %1,1 ve katılım bankalarının payı %6,3 olmuştur. Toplam borç stoku içinde banka dışı kesimde yer alan gerçek kişilerin payı %0,9, tüzel kişilerin payı %7,7 ve menkul kıymet yatırım fonlarının payı %6,8 olmuştur. Böylece iç borç stoku içinde yurt içi yerleşiklerin payı %99,2'den %98,1'e gerilerken, yurt dışı yerleşiklerin payı %0,8'den %1,9'a yükselmiştir (Tablo 92).

Tablo 92. İç Borç Stokunun Elinde Bulunduranlara Göre Dağılımı⁽¹⁾

Bileşenler	Stok Değeri (Milyon TL)			Pay (%)		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Bankacılık kesimi	1.119.609	2.375.328	3.292.263	72,7	76,9	79,0
Kamu bankaları	594.869	1.120.417	1.652.502	38,6	36,3	39,7
Özel bankalar	290.368	690.614	919.138	18,9	22,3	22,1
Yabancı bankalar	122.711	335.657	412.854	8,0	10,9	9,9
Kalkınma ve yatırım bankaları	19.058	36.520	45.314	1,2	1,2	1,1
Katılım bankaları	92.603	192.119	262.455	6,0	6,2	6,3
Banka dışı kesim	301.651	542.348	641.614	19,6	17,5	15,4
Gerçek kişiler	13.568	20.799	36.244	0,9	0,7	0,9
Tüzel kişiler	182.560	335.595	321.797	11,9	10,9	7,7
Menkul kıymet yatırım fonları	105.523	185.955	283.573	6,9	6,0	6,8
TCMB ⁽²⁾	73.844	149.751	155.948	4,8	4,8	3,7
Yurt içi yerleşikler toplamı	1.495.104	3.067.427	4.089.825	97,1	99,2	98,1
Yurt dışı yerleşikler	45.195	23.309	77.529	2,9	0,8	1,9
Toplam	1.540.299	3.090.736	4.167.354	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HMB.

(1): Stok verileri Resmi Gazete fiyatlarıyla değerlendirilmiştir. Repo vb. teminat işlemlerinde kullanılan DİBS'ler, teminatı veren tarafın bulunduğu alt sektörün verisi içerisinde gösterilmektedir.

(2): Açık piyasa işlemlerinden kaynaklanan tutarları kapsamaktadır.

1.4.5 Altın Fiyatları

2023 yılında dünya altın fiyatları inişli ve çıkışlı bir seyir izlemiştir. 2022 yılı sonunda 1.794 Amerikan doları olan altının ons fiyatı, 2023 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 1.925 Amerikan dolarına yükselmiştir.

2022 yılı ortalaması 1.802 Amerikan doları olan altının ons fiyatı, 2023 yılının Ocak-Ekim döneminde ortalama 1.931 Amerikan doları olmuştur. İç piyasalarda Ocak ayına artışla başlayan Cumhuriyet altını ve külçe altın fiyatları Şubat ayında yaşanan düşüşün ardından Mart-Ağustos aylarında artış göstermiş, Eylül ayındaki düşüşün ardından Ekim ayında tekrar yükselişe geçmiştir. Ortalama değerlere göre 2023 yılı Ocak-Ekim döneminde bir önceki yıla göre Cumhuriyet altını nominal olarak %53, reel olarak %4,2, külçe altın nominal olarak %51,9, reel olarak %3,5 değer kazanmıştır (Tablo 93).

Tablo 93. Altın Fiyatları

Yıllar	Aylar	Cumhuriyet Altını ⁽¹⁾ (TL/Adet)	Külçe Altın ⁽¹⁾ (TL/Gr)	1 Ons Altın ⁽²⁾ (ABD \$/Ons)	TÜFE (2003=100)		Cumhuriyet Altını		Külçe Altın	
					Endeks Değeri	Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)
2021	Ocak	3.109	449	1.872	513,3	1,7	-2,7	-4,3	-3,0	-4,6
	Şubat	2.879	414	1.787	518,0	0,9	-7,4	-8,2	-7,9	-8,7
	Mart	2.926	423	1.717	523,5	1,1	1,6	0,6	2,4	1,3
	Nisan	3.028	464	1.758	532,3	1,7	3,5	1,8	9,7	7,9
	Mayıs	3.347	501	1.863	537,1	0,9	10,6	9,6	8,0	7,0
	Haziran	3.492	512	1.833	547,5	1,9	4,3	2,3	2,1	0,2
	Temmuz	3.418	501	1.811	557,4	1,8	-2,1	-3,9	-2,2	-4,0
	Ağustos	3.354	490	1.779	563,6	1,1	-1,9	-3,0	-2,1	-3,2
	Eylül	3.368	471	1.780	570,7	1,3	0,4	-0,8	-3,9	-5,1
	Ekim	3.554	521	1.778	584,3	2,4	5,5	3,1	10,8	8,2
	Kasım	4.292	634	1.831	604,8	3,5	20,8	16,7	21,6	17,5
	Aralık	5.560	818	1.793	687,0	13,6	29,5	14,1	28,9	13,5
	Yıllık	3.527	516	1.800	561,6	19,6	26,4	5,7	27,2	6,4
2022	Ocak	5.468	795	1.812	763,2	11,1	-1,7	-11,5	-2,7	-12,4
	Şubat	5.637	824	1.854	799,9	4,8	3,1	-1,6	3,6	-1,2
	Mart	6.318	927	1.953	843,6	5,5	12,1	6,3	12,4	6,6
	Nisan	6.280	921	1.944	904,8	7,2	-0,6	-7,3	-0,6	-7,3
	Mayıs	6.430	944	1.845	931,8	3,0	2,4	-0,6	2,5	-0,5
	Haziran	6.910	1.018	1.837	977,9	5,0	7,5	2,4	7,9	2,8
	Temmuz	6.796	999	1.745	1.001,0	2,4	-1,6	-3,9	-1,9	-4,2
	Ağustos	7.065	1.040	1.767	1.015,7	1,5	4,0	2,5	4,2	2,7
	Eylül	6.894	1.010	1.681	1.046,9	3,1	-2,4	-5,3	-2,9	-5,8
	Ekim	6.898	1.010	1.659	1.084,0	3,5	0,0	-3,4	0,0	-3,4
	Kasım	7.139	1.048	1.729	1.115,3	2,9	3,5	0,6	3,7	0,8
	Aralık	7.414	1.092	1.794	1.128,5	1,2	3,8	2,6	4,2	3,0
	Yıllık	6.604	969	1.802	967,7	72,3	87,2	8,7	87,6	8,9
2023 ⁽³⁾	Ocak	7.970	1.174	1.902	1.203,5	6,6	7,5	0,8	7,6	0,8
	Şubat	7.835	1.154	1.845	1.241,3	3,1	-1,7	-4,7	-1,7	-4,7
	Mart	8.148	1.202	1.928	1.269,8	2,3	4,0	1,7	4,2	1,8
	Nisan	9.218	1.349	1.994	1.300,0	2,4	13,1	10,5	12,2	9,6
	Mayıs	9.938	1.434	1.982	1.300,6	0,0	7,8	7,8	6,3	6,3
	Haziran	10.335	1.495	1.954	1.351,6	3,9	4,0	0,1	4,3	0,3
	Temmuz	11.610	1.689	1.948	1.479,8	9,5	12,3	2,6	13,0	3,2
	Ağustos	11.805	1.717	1.917	1.614,3	9,1	1,7	-6,8	1,7	-6,8
	Eylül	11.774	1.711	1.919	1.691,0	4,8	-0,3	-4,8	-0,3	-4,9
	Ekim	12.388	1.795	1.925	1.749,1	3,4	5,2	1,7	4,9	1,4
	On Aylık Ortalama	10.102	1.472	1.931	1.420,1	46,7	53,0	4,2	51,9	3,5

Kaynak: TCMB

(1): Satış fiyatıdır.

(2): Londra satış fiyatıdır.

(3) 2023 yılı Kasım ve Aralık ayı verileri açıklanmamıştır.

1.4.6 Döviz Kurları

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) döviz kurlarının serbest piyasa koşullarında arz ve talep dengesine göre oluştuğu dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına 2023 yılında da devam etmiştir⁹.

Dalgalı kur rejiminde döviz arz ve talebini uygulanan para ve maliye politikaları, ekonomik altyapı, uluslararası gelişmeler ve beklentiler belirlemektedir. Döviz kurunun bir politika aracı olarak kullanılmadığı dalgalı kur rejiminde TCMB, döviz kurlarının seviyesine ilişkin olarak nominal veya reel olarak herhangi bir kur hedefi belirlememektedir. Finansal istikrara yönelik riskleri azaltmak için, Türk lirasının aşırı değerlendirilmesi veya değer kaybetmesine karşı tedbirler almaktadır.

Para politikasının etkinliği ve finansal istikrar açısından piyasa koşullarının uygunluğu gözetilerek döviz rezervleri güçlendirilmekte, rezerv kaynakları çeşitlendirilmekte ve rezervler artırılmaktadır. Buna yönelik araçlar şeffaf bir şekilde, belirli bir plan dahilinde ve uygun koşullarla kullanılmaktadır. Kamu iktisadi teşebbüslerinin döviz ihtiyacının gerekli görülen kısmı piyasa koşulları altında Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından doğrudan karşılanmaktadır.

TCMB 2023 yılında döviz piyasalarında alım-satım ihaleleri düzenlememiş ve doğrudan alım-satım müdahalelerinde bulunmamıştır. İhracatçılar ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde bulunan firmalara TL olarak kullanılan ihracat reeskont kredileri yoluyla TCMB döviz rezervlerine 3.832 milyon dolar katkı sağlanmıştır. Böylece TCMB 2023 yılında 3.832 milyon dolar döviz alımı yapmıştır (Tablo 94).

Tablo 94. TCMB Tarafından Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları

(Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat Reeskont Kredileri	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Enerji İthalatçısı KİT'lere Döviz Satışları	Toplam Net Döviz Alımları
2021	21.078	0	0	0	7.278	6.111	7.689
2022	17.623	0	0	0	0	17.971	-348
2023	3.832	0	0	0	0	0	3.832

Kaynak: TCMB.

2022 yılında diğer ulusal paraların Türk lirasına karşı değer artışlarında kaydedilen yüksek oranlı artışlar 2023 yılında hız kesmekle birlikte devam etmiştir. Yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Türk lirası karşısında Amerikan doları %43,3 değer kazanarak 23,69328 TL'ye, Euro %47,7 değer kazanarak 25,62600 TL'ye, İngiliz sterlini %45,1 değer kazanarak 29,45694 TL'ye, 100 Japon yeni %33,6 değer kazanarak 16,74536 TL'ye yükselmiştir (Tablo 95).

⁹ TCMB, 2023 Yılı Para ve Kur Politikası

Tablo 95. Yıllar İtibarıyla Döviz Kurları

(Döviz Alış Kuru, Yıllık Ortalama)								
Yıllar	ABD Doları	Değişim (%)	Euro	Değişim (%)	İngiliz Sterlini	Değişim (%)	100 Japon	
							Yeni	Değişim (%)
2021	8,83173	26,1	10,41606	30,0	12,10710	34,7	8,00191	22,1
2022	16,53621	87,2	17,35511	66,6	20,30609	67,7	12,53194	56,6
2023	23,69328	43,3	25,62600	47,7	29,45694	45,1	16,74536	33,6

Kaynak: TCMB.

2023 yılının Şubat ayında yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremlerin ekonomide yol açtığı olumsuzluklara rağmen izlenen düşük faiz politikasının olası etkilerini baskılamak için kurun baskı altına alınması ile yılın ilk beş ayında kurlarda büyük oynaklıklar görülmemiştir. Mayıs ayında yapılan seçimler sonrası ekonomi yönetiminde yapılan değişiklikle ortodoks ekonomi politikalarına dönüş, TCMB'nin faiz artış döngüsüne başlaması ve kuru baskılama çabalarına son verilmesi ile Haziran ve Temmuz aylarında kurlarda yüksek oranlı artışlar yaşanmıştır. Yılın son beş ayında ise TCMB'nin piyasa faizlerinde beklentilerin de üzerinde yaptığı artırımların da etkisi ile kurlar göreceli olarak ılımlı bir seyir izlemiştir.

Aylık ortalama değerlere göre 2022 yılı Aralık ayında 18,63697 TL seviyesinde olan Amerikan doları, 2023 yılı Ocak-Mayıs aylarında görülen ılımlı artışlardan sonra Haziran ayındaki %17,2 ve Temmuz ayındaki %14,6'lık yüksek oranlı artışlar ile 26,42274 TL'ye yükselmiştir. Eylül ayında kaydedilen minimal düşüş sonrası tekrar yükselişe geçerek Aralık ayında 29,02256 TL ile yılın en yüksek seviyesine çıkmıştır. Böylece 2023 yılı sonunda ortalama dolar kuru bir önceki yıla göre %43,3 artışla 23,69328 TL olmuştur (Tablo 96, Grafik 43).

2023 yılına Türk lirasına karşı Ocak ayındaki %2,5 artışla başlayan Euro, Şubat ayında minimal düzeyde değer kaybetmiştir. Mart ayında tekrar yükselişe geçen Euro, Haziran ayındaki %16,4 ve Temmuz ayındaki %17,1'lik yüksek oranlı artışlarla 29,20409 TL'ye yükselmiştir Eylül ayındaki %2,1'lik değer kaybı sonrası tekrar artışa geçerek Aralık ayında 31,65784 TL ile en yüksek seviyesine çıkmıştır. 2023 yılı sonunda ortalama Euro değeri bir önceki yıla göre %47,7 artışla 25,62600 TL olmuştur.

Tablo 96. Döviz Kurları

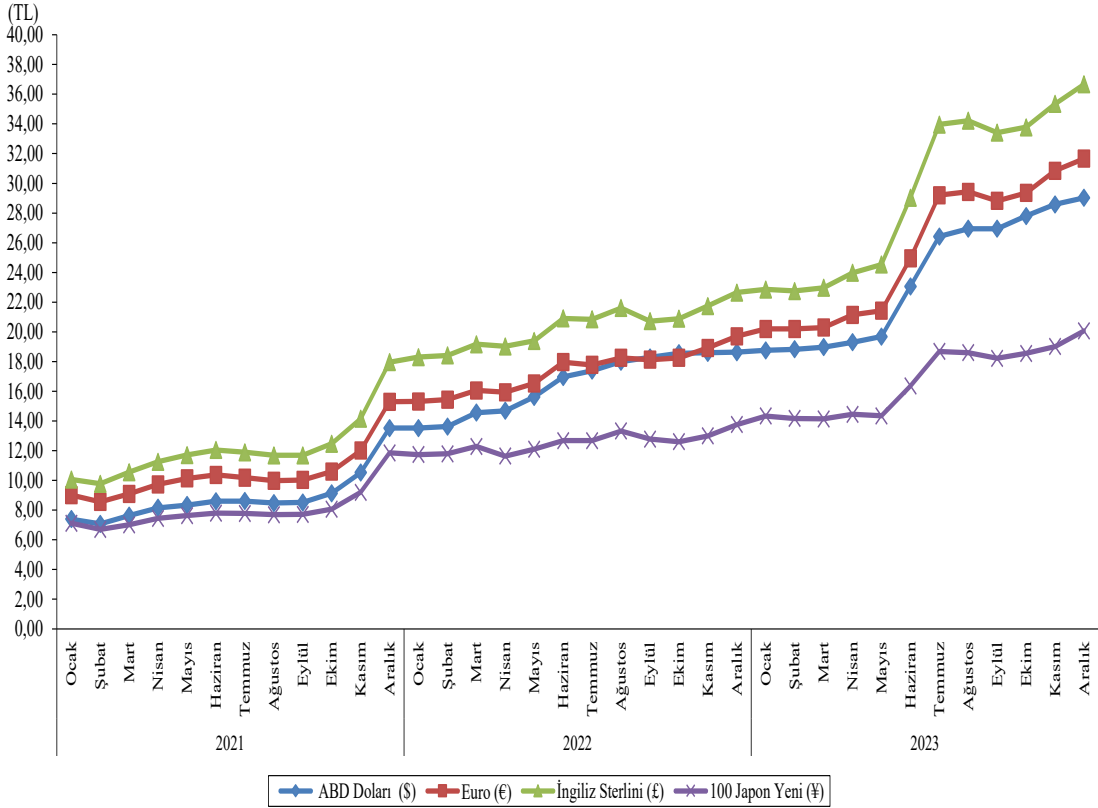
(Döviz Alış Kuru, Aylık Ortalama)

Yıllar	Aylar	ABD Doları (\$)	Euro (€)	TÜFE (2003=100)		Nominal Değişim (%)		Reel Değişim (%)	
				Endeks Değeri	Değişim (%)	\$	€	\$	€
2021	Ocak	7,39398	9,00809	513,3	1,7	-4,2	-4,0	-5,8	-5,6
	Şubat	7,07237	8,55619	518,0	0,9	-4,3	-5,0	-5,2	-5,9
	Mart	7,62823	9,09133	523,5	1,1	7,9	6,3	6,7	5,1
	Nisan	8,15502	9,73390	532,3	1,7	6,9	7,1	5,1	5,3
	Mayıs	8,34225	10,13066	537,1	0,9	2,3	4,1	1,4	3,2
	Haziran	8,59668	10,37121	547,5	1,9	3,0	2,4	1,1	0,4
	Temmuz	8,61294	10,19219	557,4	1,8	0,2	-1,7	-1,6	-3,5
	Ağustos	8,47571	9,97830	563,6	1,1	-1,6	-2,1	-2,7	-3,2
	Eylül	8,51188	10,02858	570,7	1,3	0,4	0,5	-0,8	-0,7
	Ekim	9,13995	10,60133	584,3	2,4	7,4	5,7	4,9	3,2
	Kasım	10,52326	12,01140	604,8	3,5	15,1	13,3	11,2	9,5
	Aralık	13,52850	15,28958	687,0	13,6	28,6	27,3	13,2	12,1
	Yıllık	8,83173	10,41606	561,6	19,6	26,1	30,0	5,4	8,7
2022	Ocak	13,51926	15,31480	763,2	11,1	-0,1	0,2	-10,1	-9,8
	Şubat	13,62113	15,44385	799,9	4,8	0,8	0,8	-3,9	-3,8
	Mart	14,56561	16,05402	843,6	5,5	6,9	4,0	1,4	-1,4
	Nisan	14,68357	15,93218	904,8	7,2	0,8	-0,8	-6,0	-7,5
	Mayıs	15,62392	16,52858	931,8	3,0	6,4	3,7	3,3	0,7
	Haziran	16,96472	17,95924	977,9	5,0	8,6	8,7	3,5	3,5
	Temmuz	17,38742	17,77288	1.001,0	2,4	2,5	-1,0	0,1	-3,3
	Ağustos	17,99495	18,25221	1.015,7	1,5	3,5	2,7	2,0	1,2
	Eylül	18,28148	18,12870	1.046,9	3,1	1,6	-0,7	-1,4	-3,6
	Ekim	18,56461	18,24977	1.084,0	3,5	1,5	0,7	-1,9	-2,8
	Kasım	18,59090	18,92045	1.115,3	2,9	0,1	3,7	-2,7	0,8
	Aralık	18,63697	19,70469	1.128,5	1,2	0,2	4,1	-0,9	2,9
	Yıllık	16,53621	17,35511	967,7	72,3	87,2	66,6	8,7	-3,3
2023	Ocak	18,75757	20,19571	1.203,5	6,6	0,6	2,5	-5,6	-3,9
	Şubat	18,82331	20,19397	1.241,3	3,1	0,4	0,0	-2,7	-3,1
	Mart	18,96931	20,28885	1.269,8	2,3	0,8	0,5	-1,5	-1,8
	Nisan	19,30225	21,14891	1.300,0	2,4	1,8	4,2	-0,6	1,8
	Mayıs	19,68405	21,42548	1.300,6	0,0	2,0	1,3	1,9	1,3
	Haziran	23,06449	24,94428	1.351,6	3,9	17,2	16,4	12,8	12,0
	Temmuz	26,42274	29,20409	1.479,8	9,5	14,6	17,1	4,6	6,9
	Ağustos	26,95058	29,42870	1.614,3	9,1	2,0	0,8	-6,5	-7,6
	Eylül	26,94092	28,82047	1.691,0	4,8	0,0	-2,1	-4,6	-6,5
	Ekim	27,79603	29,35675	1.749,1	3,4	3,2	1,9	-0,3	-1,5
	Kasım	28,58559	30,84695	1.806,5	3,3	2,8	5,1	-0,4	1,7
	Aralık	29,02256	31,65784	1.859,4	2,9	1,5	2,6	-1,4	-0,3
	Yıllık	23,69328	25,62600	1.488,9	53,9	43,3	47,7	-6,9	-4,0

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Reel olarak tüketici fiyat endeksine göre Türk lirası karşısında 2023 yılında Amerikan doları %6,9, Euro %4 değer kaybetmiştir. 2023 yılında aylık reel değişimlere bakıldığında, Amerikan doları en büyük değer kaybını %6,5 ile Ağustos ayında, en yüksek değer artışını da %12,8 ile Haziran ayında yaşamıştır. Euro'nun da en yüksek değer kaybını %7,6 ile Ağustos ayında, en yüksek değer artışını da %12 ile Haziran ayında yaptığı görülmektedir.

Grafik 43. Döviz Kurları

Kaynak: TCMB.

Ülkelerin uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü gösteren en önemli göstergelerden biri reel efektif döviz kurudur. 2023 yılında ortalama değerlere göre TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru %2,3 değer kazanarak 55,63'e yükselirken, Yİ-ÜFE bazlı reel efektif döviz kuru da %8 değer kazanarak 89,65'e yükselmiştir (Tablo 97, Grafik 44).

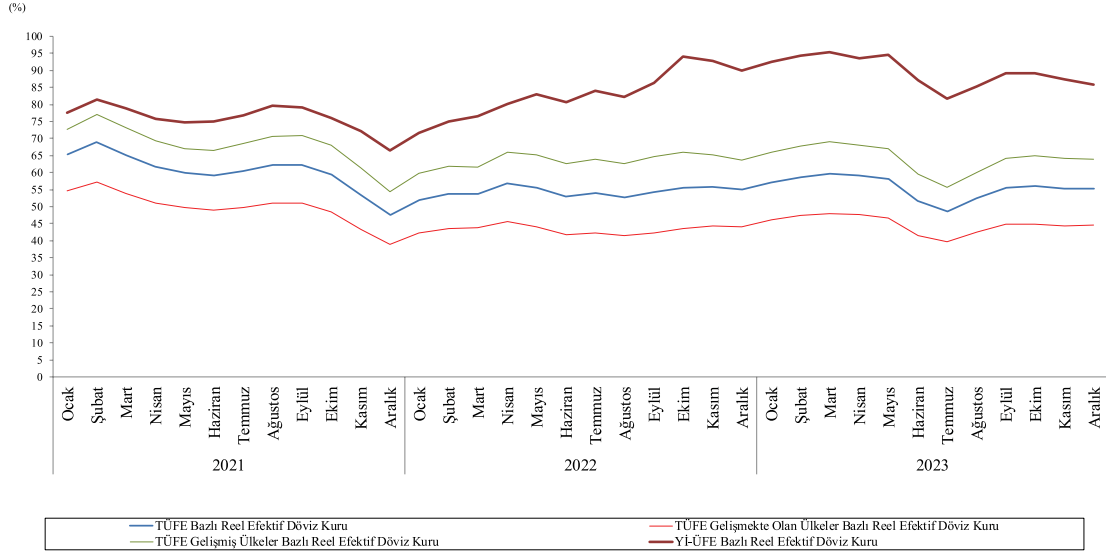
Tablo 97. Reel Efektif Döviz Kuru⁽¹⁾

(2003=100)

Yıllar	Aylar	TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru	TÜFE Gelişmekte Olan Ülkeler Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru	TÜFE Gelişmiş Ülkeler Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru	Yİ-ÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru
2021	Ocak	65,25	54,59	72,68	77,50
	Şubat	68,81	57,26	77,06	81,55
	Mart	65,01	53,84	73,16	78,75
	Nisan	61,65	51,11	69,29	75,85
	Mayıs	59,80	49,65	67,11	74,74
	Haziran	59,07	48,85	66,55	74,87
	Temmuz	60,56	49,83	68,56	76,73
	Ağustos	62,14	50,99	70,55	79,60
	Eylül	62,25	51,01	70,77	79,23
	Ekim	59,38	48,36	67,92	76,13
	Kasım	53,36	43,28	61,27	72,22
	Aralık	47,62	38,85	54,37	66,51
	Yıllık	60,41	49,80	68,27	76,14
2022	Ocak	52,05	42,29	59,68	71,58
	Şubat	53,80	43,68	61,73	75,06
	Mart	53,82	43,81	61,58	76,50
	Nisan	56,91	45,64	66,07	80,07
	Mayıs	55,52	44,06	65,12	82,86
	Haziran	53,06	41,88	62,58	80,63
	Temmuz	53,87	42,22	63,97	83,99
	Ağustos	52,83	41,51	62,57	82,20
	Eylül	54,24	42,39	64,57	86,40
	Ekim	55,59	43,62	65,92	94,04
	Kasım	55,81	44,40	65,30	92,84
	Aralık	54,90	44,05	63,70	89,90
	Yıllık	54,37	43,30	63,57	83,01
2023	Ocak	57,14	46,05	66,03	92,42
	Şubat	58,75	47,34	67,89	94,34
	Mart	59,71	48,00	69,18	95,45
	Nisan	59,08	47,76	68,05	93,53
	Mayıs	58,00	46,71	67,06	94,49
	Haziran	51,59	41,59	59,58	87,03
	Temmuz	48,69	39,62	55,74	81,63
	Ağustos	52,40	42,53	60,12	85,35
	Eylül	55,53	44,81	64,09	89,21
	Ekim	56,05	44,97	65,05	89,10
	Kasım	55,27	44,38	64,11	87,36
	Aralık	55,29	44,49	63,99	85,93
	Yıllık	55,63	44,85	64,24	89,65

Kaynak: TCMB.

(1): 2023 yılı verileri geçicidir.

Grafik 44. Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)

Kaynak: TCMB.

1.5 Dış Ekonomik Gelişmeler

1.5.1 Dış Ticaret Göstergeleri

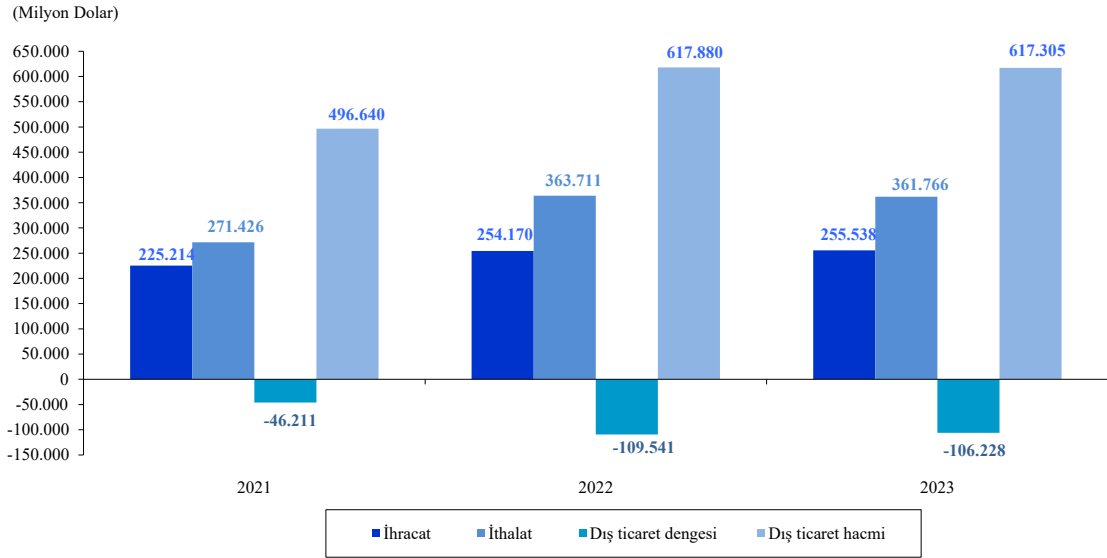
2023 yılında Rusya-Ukrayna savaşı ile İsrail-Hamas çatışmasının oluşturduğu jeopolitik riskler ve gelişmiş ülke merkez bankalarının izlediği sıkı para politikaları küresel üretim ve ticareti olumsuz etkilemiştir. Dünya hasılası artışındaki durağan hal ve ticaret hacmi artış hızındaki sert düşüş ile yurt içinde uygulanan politikalar, ülkemiz dış ticareti üzerinde olumsuz etki yapmıştır.

2022 yılında %12,9 artan ihracat, 2023 yılında %0,5 artarak 254.170 milyon dolardan 255.538 milyon dolara yükselmiştir. 2022 yılında %34 artan ithalat ise %0,5 azalarak 363.711 milyon dolardan 361.766 milyon dolara düşmüştür. Bu değişikliklere bağlı olarak 2022 yılında %24,4 artan dış ticaret hacmi, 2023 yılında %0,1 azalışla 617.880 milyon dolardan 617.305 milyon dolara düşmüştür. 2022 yılında 109.541 milyon dolar olan dış ticaret açığı, ithalattaki düşüşün etkisiyle %3 azalışla 106.228 milyon dolara gerilemiştir (Tablo 98, Grafik 45).

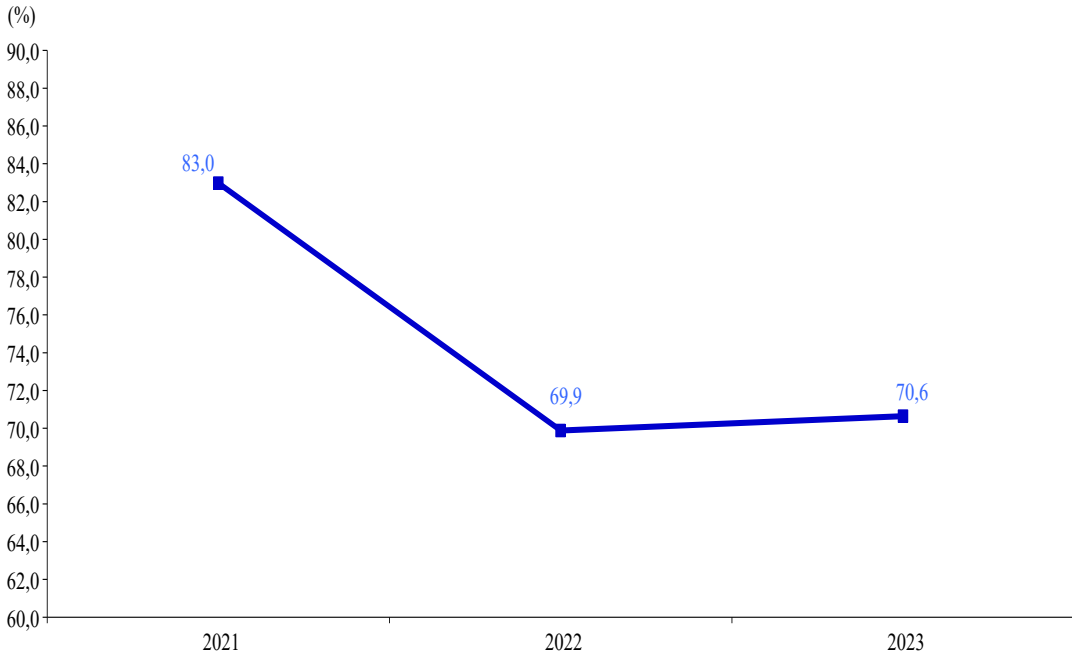
Tablo 98. Dış Ticaret Göstergeleri

Göstergeler	Değer			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
İhracat	225.214	254.170	255.538	12,9	0,5
İthalat	271.426	363.711	361.766	34,0	-0,5
Dış ticaret hacmi	496.640	617.880	617.305	24,4	-0,1
Dış ticaret dengesi	-46.211	-109.541	-106.228	137,0	-3,0
İhracatın ithalatı karşılama oranı (%)	83,0	69,9	70,6	-	-

Kaynak: TÜİK.

Grafik 45. Dış Ticaret Göstergeleri

İhracatın ithalatı karşılama oranı, 2023 yılında 0,7 puan artarak %69,9'dan %70,6'ya yükselmiştir (Grafik 46).

Grafik 46. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

1.5.1.1 İhracat

2023 yılında küresel büyüme hızında bir önceki yıl başlayan yavaşlamanın zayıf seyir ile devam etmesi, küresel ticaretteki durağanlık, savaşlar ve artan jeopolitik riskler, tedarik zincirinde devam eden aksaklıklar, gelişmiş ülke merkez bankaları tarafından uygulanan politikaların ana ihracat pazarlarımızda oluşturduğu olumsuz ekonomik görünüm ve zayıf talep koşulları ile Türk lirasındaki değer kaybının baskılanmaya çalışılması, ihracat performansı üzerinde yoğun bir baskı oluşturmıştır. İhracatçıların sahip oldukları dinamik yapı ve geleneksel ihracat pazarları dışında yeni pazarlara erişim kabiliyetleri, ihracattaki zayıf görünüm üzerinde azda olsa olumlu etki yapmıştır. Böylece 2022 yılında %12,9 artan ihracat, 2023 yılında %0,5 artarak 254.170 milyon dolardan 255.538 milyon dolara yükselmiştir.

2023 yılında tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörü ihracatı %24,3 artışla 9.654 milyon dolara ve imalat sektörü ihracatı %0,2 artışla 240.819 milyon dolara yükselirken, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ihracatı %18,1 azalışla 3.785 milyon dolara düşmüştür (Tablo 99).

Tablo 99. Sektörlere Göre İhracat

Sektörler	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	7.156	7.768	9.654	3,2	3,1	3,8	8,5	24,3
Madencilik ve taşocakçılığı	4.060	4.620	3.785	1,8	1,8	1,5	13,8	-18,1
İmalat	212.809	240.378	240.819	94,5	94,6	94,2	13,0	0,2
Diğer	1.190	1.404	1.280	0,5	0,6	0,5	18,0	-8,9
Toplam	225.214	254.170	255.538	100,0	100,0	100,0	12,9	0,5

Kaynak: TÜİK.

Toplam ihracat içinde imalat sektörü %94,2 ile en yüksek payı alırken tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörü %3,8, madencilik ve taşocakçılığı sektörü %1,5 pay almıştır.

2023 yılında geniş ekonomik grup sınıflamasına göre bir önceki yıla göre sermaye (yatırım) malları ihracatı %15,8 artışla 33.623 milyon dolara ve tüketim malları ihracatı %1 artışla 90.693 milyon dolara yükselirken, ara malları ihracatı %3,4 azalışla 128.945 milyon dolara düşmüştür (Tablo 100).

Tablo 100. Geniş Ekonomik Gruplar Sınıflamasına Göre İhracat

Geniş Ekonomik Grup Sınıflaması	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Sermaye (yatırım) malları	24.841	29.035	33.623	11,0	11,4	13,2	16,9	15,8
Ara (hammadde) malları	115.184	133.417	128.945	51,1	52,5	50,5	15,8	-3,4
Tüketim malları	83.844	89.812	90.693	37,2	35,3	35,5	7,1	1,0
Diğerleri	1.346	1.906	2.278	0,6	0,7	0,9	41,6	19,5
Toplam	225.214	254.170	255.538	100,0	100,0	100,0	12,9	0,5

Kaynak: TÜİK.

Toplam ihracat içinde bir önceki yıla göre sermaye (yatırım) mallarının ve tüketim mallarının payı artarken, ara (hammadde) mallarının payı azalmıştır. 2023 yılında ihracatın %13,2'sini sermaye (yatırım) malları, %50,5'ini ara (hammadde) malları ve %35,5'ini tüketim malları ihracatı oluşturmuştur.

2023 yılı ihracatında ilk onda yer alan fasıllar içinde motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı ihracatı 30.826 milyon dolar ile yine ilk sırada yer almıştır. Bu grubun toplam ihracat içindeki payı bir önceki yıla göre artış göstererek %12,1'e yükselmiştir. Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları ihracatı 25.202 milyon dolarlık değer ve %9,9'luk pay ile ikinci sırada, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler ve mineral mumlar ihracatı 16.386 milyon dolarlık değer ve %6,4'lük pay ile üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 101).

Tablo 101. İhracatta İlk On Fasıllar

							(Milyon Dolar)	
Fasıllar ⁽¹⁾	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı	25.022	26.801	30.826	11,1	10,5	12,1	7,1	15,0
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	20.775	22.671	25.202	9,2	8,9	9,9	9,1	11,2
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar	8.507	16.411	16.386	3,8	6,5	6,4	92,9	-0,2
Elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	12.011	13.704	15.327	5,3	5,4	6,0	14,1	11,8
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar	10.965	10.208	13.649	4,9	4,0	5,3	-6,9	33,7
Plastikler ve mamulleri	10.015	11.571	10.571	4,4	4,6	4,1	15,5	-8,6
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	10.781	11.006	10.280	4,8	4,3	4,0	2,1	-6,6
Demir veya çelikten eşya	8.801	10.533	10.051	3,9	4,1	3,9	19,7	-4,6
Demir ve çelik	17.063	14.671	8.860	7,6	5,8	3,5	-14,0	-39,6
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	7.513	8.458	8.038	3,3	3,3	3,1	12,6	-5,0
Toplam ihracat	225.214	254.170	255.538	100,0	100,0	100,0	12,9	0,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasıllardır.

2023 yılında bir önceki yıla göre en yüksek azalış %39,6 ile demir ve çelik ihracatında gerçekleşirken, onu %8,6 ile plastikler ve mamulleri ve %6,6 ile örme giyim eşyası ve aksesuarı ihracatı izlemiştir. En yüksek oranlı artış ise %33,7 ile kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar ihracatında yaşanırken, onu %15 artış ile motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı ihracatı ve %11,8 artış ile elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam ve parçaları ihracatı izlemiştir.

1.5.1.2 İthalat

2022 yılında %34 artış gösteren ithalat 2023 yılında %0,5 azalmıştır. İktisadi faaliyet büyüme hızında kaydedilen durgunluk, parasal sıkılaştırmanın etkisiyle yurtiçi talepte başlayan dengelenme, uluslararası enerji fiyatlarındaki düşüş, tedarik zincirinde yaşanan sıkıntı, jeopolitik riskler ve Şubat ayında yaşanan depremler ithalattaki yavaşlamada belirleyici olmuştur. 2023 yılında ithalat 363.711 milyon dolardan 361.766 milyona gerilemiştir (Tablo 102).

Tablo 102. Sektörlere Göre İthalat

Sektörler	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	12.082	14.772	13.799	4,5	4,1	3,8	22,3	-6,6
Madencilik ve taşocakçılığı	40.086	75.344	46.310	14,8	20,7	12,8	88,0	-38,5
İmalat	205.984	261.115	291.894	75,9	71,8	80,7	26,8	11,8
Diğer	13.273	12.480	9.763	4,9	3,4	2,7	-6,0	-21,8
Toplam	271.426	363.711	361.766	100,0	100,0	100,0	34,0	-0,5

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında bir önceki yıla göre tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörü ithalatı %6,6 azalışla 13.799 milyon dolara, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ithalatı %38,5 azalışla 46.310 milyon dolara düşerken, imalat sektörü ithalatı %11,8 artışla 291.894 milyon dolara yükselmiştir.

Toplam ithalat içinde imalat sanayi sektörünün payı %80,7, madencilik ve taşocakçılığı sektörünün payı %12,8, tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörünün payı %3,8 olmuştur.

Geniş ekonomik grup sınıflamasına göre 2023 yılında sermaye (yatırım) malları ithalatı %29,9 artışla 52.661 milyon dolara, tüketim malları ithalatı %56,3 artışla 47.630 milyon dolara yükselirken, ara (hammadde) malları ithalatı %10,7 azalışla 261.203 milyon dolara gerilemiştir (Tablo 103).

Tablo 103. Geniş Ekonomik Gruplar Sınıflamasına Göre İthalat

Geniş Ekonomik Grup Sınıflaması	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Sermaye (yatırım) malları	35.948	40.535	52.661	13,2	11,1	14,6	12,8	29,9
Ara (hammadde) malları	210.142	292.437	261.203	77,4	80,4	72,2	39,2	-10,7
Tüketim malları	24.947	30.482	47.630	9,2	8,4	13,2	22,2	56,3
Diğer	388	256	272	0,1	0,1	0,1	-33,9	6,1
Toplam	271.426	363.711	361.766	100,0	100,0	100,0	34,0	-0,5

Kaynak: TÜİK.

Toplam ithalatın %72,2'sini ara (hammadde) malları, %14,6'sını sermaye (yatırım) malları ve %13,2'sini tüketim malları oluşturmıştır.

2023 yılında toplam ithalat içinde en yüksek paya sahip olan ilk on fasıl içinde 69.114 milyon dolar ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar ithalatı ilk sırayı almıştır. Bu grubun toplam ithalat içindeki payı %26,5'den %19,1'e gerilemiştir. Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları ithalatı 40.939 milyon dolarlık değer ve %11,3'lük pay ile ikinci sırada, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar ithalatı 33.912 milyon dolarlık değer ve %9,4'lük pay ile üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 104).

Tablo 104. İthalatta İlk On Fasıl

							(Milyon Dolar)	
Fasıllar ⁽¹⁾	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar	50.692	96.549	69.114	18,7	26,5	19,1	90,5	-28,4
Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	30.967	34.574	40.939	11,4	9,5	11,3	11,6	18,4
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar	7.074	23.458	33.912	2,6	6,4	9,4	231,6	44,6
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı	15.596	17.678	32.260	5,7	4,9	8,9	13,4	82,5
Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	19.964	21.535	27.824	7,4	5,9	7,7	7,9	29,2
Demir ve çelik	27.618	28.367	24.160	10,2	7,8	6,7	2,7	-14,8
Plastikler ve mamulleri	17.590	18.976	16.215	6,5	5,2	4,5	7,9	-14,6
Organik kimyasal ürünler	9.341	11.120	9.180	3,4	3,1	2,5	19,0	-17,4
Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar, bunların aksam, parça ve aksesuarı	4.883	5.244	6.451	1,8	1,4	1,8	7,4	23,0
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	6.593	7.683	6.293	2,4	2,1	1,7	16,5	-18,1
Toplam ithalat	271.426	363.711	361.766	100,0	100,0	100,0	34,0	-0,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasıllardır.

Bu fasıllar içinde en yüksek artış %82,5 ile motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı ithalatında olmuştur. Onu %44,6'lık artış ile kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar ithalatı ve %29,2'lik artış ile elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça aksesuarı ithalatı izlemiştir. 2023 yılında en yüksek düşüş ise %28,4 ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar ithalatında olmuştur. Onu %18,1'lik düşüş ile alüminyum ve alüminyumdan eşya ithalatı ve %17,4'lük düşüş ile organik kimyasal ürünler ithalatı izlemiştir.

1.5.1.3 İllere Göre Dış Ticaret

2023 yılında en çok ihracat yapan il 127.102 milyon dolar ile önceki yıllarda olduğu gibi İstanbul olmuştur. İstanbul'un 2023 yılı ihracatı Türkiye toplam ihracatının %49,7'sini oluşturmuştur. İstanbul'u 17.175 milyon dolar ile toplam ihracatın %6,7'sini gerçekleştiren İzmir ve 13.011 milyon dolar ile toplam ihracatın %5,1'ini gerçekleştiren Kocaeli izlemiştir. 2023 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada ilk onda yer alan iller içinde önceki yıla göre ihracatı en çok artan iller %24,7 ile Mersin, %15,7 ile Sakarya ve %7,3 ile Ankara olurken, ihracatı en çok azalan iller %10 ile Kocaeli, %7,3 ile Kayseri ve %6,3 ile Denizli olmuştur (Tablo 105).

Tablo 105. En Çok İhracat Yapan İlk On İl

İller ^{(1), (2)}	Değer			Pay (%)			(Milyon Dolar)	
							Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
İstanbul	108.666	124.662	127.102	48,3	49,0	49,7	14,7	2,0
İzmir	14.737	17.015	17.175	6,5	6,7	6,7	15,5	0,9
Kocaeli	12.272	14.462	13.011	5,4	5,7	5,1	17,8	-10,0
Ankara	9.496	12.005	12.885	4,2	4,7	5,0	26,4	7,3
Bursa	11.648	12.778	12.734	5,2	5,0	5,0	9,7	-0,3
Gaziantep	10.285	11.197	10.511	4,6	4,4	4,1	8,9	-6,1
Mersin	4.248	6.162	7.684	1,9	2,4	3,0	45,1	24,7
Sakarya	5.325	5.275	6.103	2,4	2,1	2,4	-0,9	15,7
Denizli	4.214	4.450	4.170	1,9	1,8	1,6	5,6	-6,3
Kayseri	3.609	3.912	3.625	1,6	1,5	1,4	8,4	-7,3
İlk on il toplamı	184.500	211.918	214.999	81,9	83,4	84,1	14,9	1,5
Toplam ihracat	225.214	254.170	255.538	100,0	100,0	100,0	12,9	0,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan illerdir.

(2): İl verileri girişim merkezlerinin bulunduğu ile göre oluşturulmaktadır.

2023 yılında en yüksek ithalat değerine sahip il 203.362 milyon dolar ile Türkiye toplam ithalatının %56,2'sini gerçekleştiren İstanbul olmuştur. İstanbul'u 18.028 milyon dolar ile toplam ithalatın %5'ini gerçekleştiren Kocaeli ve 17.263 milyon dolar ile toplam ithalatın %4,8'ini gerçekleştiren Ankara takip etmiştir. İlk onda yer alan iller içinde 2022 yılına göre ithalatı en çok artan iller %19,1 ile Ankara, %13,9 ile İstanbul ve %13,8 ile Mersin olurken, ithalatın en çok azaldığı iller depremin yaşandığı iller olan %30,4 ile Hatay, %16,6 ile Gaziantep ve %14,6 ile Adana olmuştur (Tablo 106).

Tablo 106. En Çok İthalat Yapan İlk On İl

İller ^{(1), (2)}	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
İstanbul	138.123	178.525	203.362	50,9	49,1	56,2	29,3	13,9
Kocaeli	14.839	18.380	18.028	5,5	5,1	5,0	23,9	-1,9
Ankara	14.602	14.496	17.263	5,4	4,0	4,8	-0,7	19,1
İzmir	10.957	13.576	12.929	4,0	3,7	3,6	23,9	-4,8
Bursa	8.535	10.184	10.625	3,1	2,8	2,9	19,3	4,3
Mersin	3.967	6.855	7.799	1,5	1,9	2,2	72,8	13,8
Gaziantep	7.384	8.498	7.086	2,7	2,3	2,0	15,1	-16,6
Hatay	6.641	7.663	5.336	2,4	2,1	1,5	15,4	-30,4
Adana	3.546	4.883	4.171	1,3	1,3	1,2	37,7	-14,6
Çorum	887	3.843	4.005	0,3	1,1	1,1	333,1	4,2
İlk on il toplamı	209.479	266.903	290.604	77,2	73,4	80,3	27,4	8,9
Toplam ithalat	271.426	363.711	361.766	100,0	100,0	100,0	34,0	-0,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan illerdir.

(2): İl verileri girişim merkezlerinin bulunduğu ile göre oluşturulmaktadır.

1.5.1.4 Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret

2023 yılında küresel ticaretteki durgunluk, gelişmiş ülke merkez bankaları tarafından uygulanan politikaların oluşturduğu zayıf talep koşulları ve jeopolitik riskler, başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere bütün ticari ortaklarımızla olan dış ticaretimizi olumsuz etkilemiştir.

Avrupa Birliği, AB haricindeki diğer Avrupa ülkeleri ve Asya ülkeleriyle olan ihracatımızda bir önceki yıla göre büyüme hızı küçülmekle birlikte artış görülürken, Afrika ve Amerika ülkeleri ile Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracatımız azalmıştır.

2022 yılında %10,7 artan en büyük ticaret ortağımız Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracat 2023 yılında %1,2 artarak 104.266 milyon dolara, diğer ülkeler grubuna yapılan ihracat ise Afrika ve Amerika ülkelerine yapılan ihracatın azalmasına rağmen AB haricindeki diğer Avrupa ülkeleri ve Asya ülkelerine yapılan ihracattaki artışın katkısıyla çok küçük oranlı da olsa %0,1 artarak 151.272 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 107, Grafik 47).

2023 yılında toplam ihracat içinde, AB ülkelerine yapılan ihracatın payı 0,3 puan artarak %40,8'e yükselirken, diğer ülkeler grubuna yapılan ihracatın payı 0,3 puan azalarak %59,2'e gerilemiştir.

2023 yılında diğer ülkeler grubuna yapılan ihracatın 36.679 milyon doları AB ülkeleri dışında kalan Avrupa ülkelerine, 21.285 milyon doları Afrika ülkelerine, 21.824 milyon doları Amerika ülkelerine, 64.922 milyon doları Asya ülkelerine, 1.075 milyon doları Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracattan oluşmuştur.

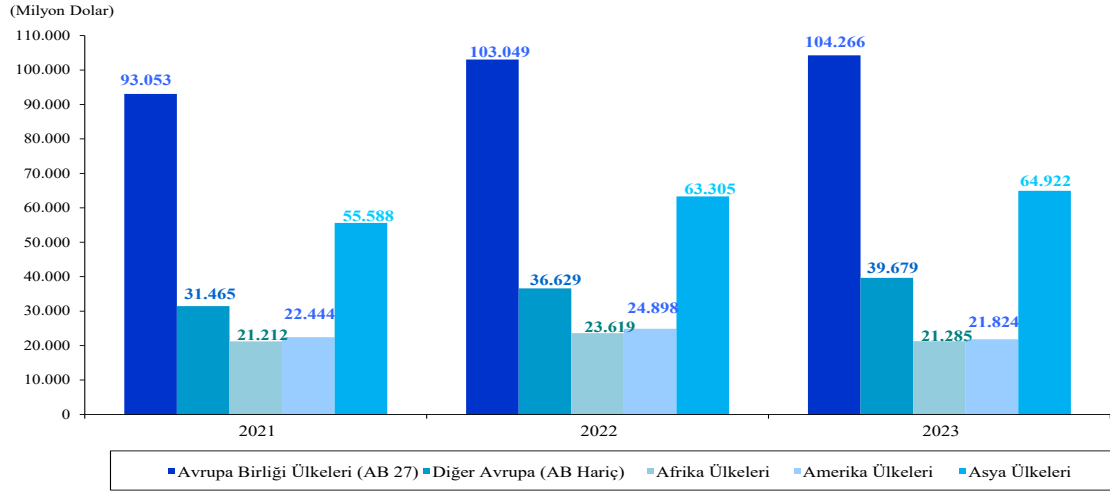
Toplam ihracat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın payı %15,5, Afrika ülkelerine yapılan ihracatın payı %8,3, Amerika ülkelerine yapılan ihracatın payı %8,5, Asya ülkelerine yapılan ihracatın payı %25,4 olurken, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracatın payı aynı kalarak %0,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 107. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri

(Milyon Dolar)

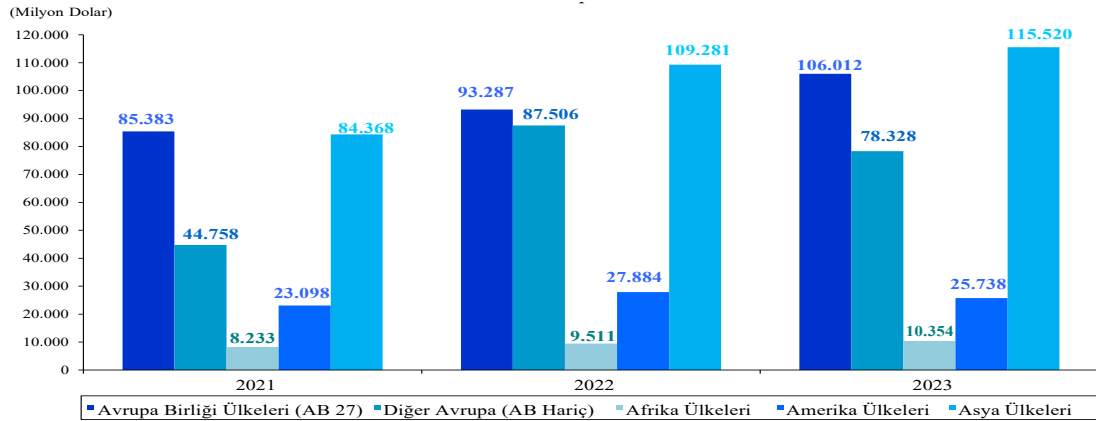
Ülke Grupları	İhracat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	93.053	103.049	104.266	41,3	40,5	40,8	10,7	1,2
B- Diğer Ülkeler	132.162	151.121	151.272	58,7	59,5	59,2	14,3	0,1
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	31.465	36.629	39.679	14,0	14,4	15,5	16,4	8,3
2- Afrika Ülkeleri	21.212	23.619	21.285	9,4	9,3	8,3	11,3	-9,9
Kuzey Afrika	13.336	14.110	13.586	5,9	5,6	5,3	5,8	-3,7
Diğer Afrika	7.876	9.509	7.699	3,5	3,7	3,0	20,7	-19,0
3- Amerika Ülkeleri	22.444	24.898	21.824	10,0	9,8	8,5	10,9	-12,3
Kuzey Amerika	16.408	18.773	16.526	7,3	7,4	6,5	14,4	-12,0
Orta Amerika ve Karayipler	2.443	2.768	2.758	1,1	1,1	1,1	13,3	-0,4
Güney Amerika	3.593	3.356	2.540	1,6	1,3	1,0	-6,6	-24,3
4- Asya Ülkeleri	55.588	63.305	64.922	24,7	24,9	25,4	13,9	2,6
Yakın ve Orta Doğu	38.355	44.982	45.594	17,0	17,7	17,8	17,3	1,4
Diğer Asya	17.234	18.324	19.328	7,7	7,2	7,6	6,3	5,5
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	1.128	1.089	1.075	0,5	0,4	0,4	-3,4	-1,3
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	325	1.581	2.487	0,1	0,6	1,0	385,7	57,4
Toplam	225.214	254.170	255.538	100,0	100,0	100,0	12,9	0,5
Ülke Grupları	İthalat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	85.383	93.287	106.012	31,5	25,6	29,3	9,3	13,6
B- Diğer Ülkeler	186.042	270.424	255.755	68,5	74,4	70,7	45,4	-5,4
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	44.758	87.506	78.328	16,5	24,1	21,7	95,5	-10,5
2- Afrika Ülkeleri	8.233	9.511	10.354	3,0	2,6	2,9	15,5	8,9
Kuzey Afrika	5.418	6.099	7.278	2,0	1,7	2,0	12,6	19,3
Diğer Afrika	2.815	3.412	3.076	1,0	0,9	0,9	21,2	-9,8
3- Amerika Ülkeleri	23.098	27.884	25.738	8,5	7,7	7,1	20,7	-7,7
Kuzey Amerika	14.227	16.545	17.082	5,2	4,5	4,7	16,3	3,3
Orta Amerika ve Karayipler	1.099	1.421	1.496	0,4	0,4	0,4	29,3	5,3
Güney Amerika	7.772	9.919	7.160	2,9	2,7	2,0	27,6	-27,8
4- Asya Ülkeleri	84.368	109.281	115.520	31,1	30,0	31,9	29,5	5,7
Yakın ve Orta Doğu	16.126	21.346	24.809	5,9	5,9	6,9	32,4	16,2
Diğer Asya	68.242	87.935	90.711	25,1	24,2	25,1	28,9	3,2
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	1.158	1.690	1.218	0,4	0,5	0,3	46,0	-27,9
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	24.428	34.551	24.597	9,0	9,5	6,8	41,4	-28,8
Toplam	271.426	363.711	361.766	100,0	100,0	100,0	34,0	-0,5
Ülke Grupları	Dış Ticaret Hacmi							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	178.436	196.336	210.278	35,9	31,8	34,1	10,0	7,1
B- Diğer Ülkeler	318.204	421.544	407.027	64,1	68,2	65,9	32,5	-3,4
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	76.223	124.136	118.007	15,3	20,1	19,1	62,9	-4,9
2- Afrika Ülkeleri	29.445	33.130	31.639	5,9	5,4	5,1	12,5	-4,5
Kuzey Afrika	18.754	20.209	20.864	3,8	3,3	3,4	7,8	3,2
Diğer Afrika	10.690	12.920	10.776	2,2	2,1	1,7	20,9	-16,6
3- Amerika Ülkeleri	45.542	52.782	47.562	9,2	8,5	7,7	15,9	-9,9
Kuzey Amerika	30.635	35.318	33.609	6,2	5,7	5,4	15,3	-4,8
Orta Amerika ve Karayipler	3.542	4.189	4.254	0,7	0,7	0,7	18,3	1,5
Güney Amerika	11.365	13.275	9.700	2,3	2,1	1,6	16,8	-26,9
4- Asya Ülkeleri	139.956	172.587	180.442	28,2	27,9	29,2	23,3	4,6
Yakın ve Orta Doğu	54.480	66.328	70.403	11,0	10,7	11,4	21,7	6,1
Diğer Asya	85.476	106.259	110.039	17,2	17,2	17,8	24,3	3,6
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	2.285	2.779	2.293	0,5	0,4	0,4	21,6	-17,5
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	24.754	36.132	27.084	5,0	5,8	4,4	46,0	-25,0
Toplam	496.640	617.880	617.305	100,0	100,0	100,0	24,4	-0,1

Kaynak: TÜİK.

Grafik 47. Belirli Ülke Gruplarına Göre İhracat

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalat %13,6 artarak 106.012 milyon dolara yükselirken, diğer ülkeler grubundan yapılan ithalat %5,4 azalarak 255.755 milyon dolara gerilemiştir (Grafik 48).

Grafik 48. Belirli Ülke Gruplarına Göre İthalat

Kaynak: TÜİK.

Toplam ithalat içinde AB ülkelerinden yapılan ithalatın payı artarken, diğer ülkelerden yapılan ithalatın payında azalış meydana gelmiştir. Toplam ithalat içinde AB ülkelerinden yapılan ithalatın payı %29,3, diğer ülkeler grubundan yapılan ithalatın payı %70,7 olarak gerçekleşmiştir.

2023 yılında diğer ülkeler başlığı altında yer alan ülkelere yapılan 255.755 milyon dolarlık ithalatın 78.328 milyon doları AB haricindeki diğer Avrupa ülkelerinden, 10.354 milyon doları Afrika ülkelerinden, 25.738 milyon doları Amerika ülkelerinden, 115.520 milyon doları Asya ülkelerinden, 1.218 milyon doları Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yapılan ithalattan oluşmuştur.

Toplam ithalat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerinden yapılan ithalat %21,7, Afrika ülkelerinden yapılan ithalat %2,9, Amerika ülkelerinden yapılan ithalat %7,1, Asya ülkelerinden yapılan ithalat %31,9, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yapılan ithalat %0,3 paya sahiptir.

2022 yılında %24,4 artan dış ticaret hacmi 2023 yılında %0,1 azalarak 617.305 milyon dolar olmuştur. AB ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi %7,1 artarak 210.278 milyon dolara yükselirken, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerle olan dış ticaret hacmi %3,4 azalarak 407.027 milyon dolara gerilemiştir.

Diğer ülkeler grubu altında yer alan AB haricindeki diğer Avrupa ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi %4,9, Afrika ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi %4,5, Amerika ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi % 9,9, Avustralya ve Yeni Zelanda ile olan dış ticaret hacmi %17,5 azalırken, Asya ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi %4,6 artmıştır.

2023 yılında seçilmiş ülke grupları itibarıyla Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerine 133.572 milyon dolar, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ülkelerine 65.974 milyon dolar, Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ülkelerine 38.762 milyon dolar, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine 22.492 milyon dolar, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ülkelerine 14.330 milyon dolar, Türk Cumhuriyetlerine 9.828 milyon dolar, Gelişen Sekiz Ülkeye (D-8) 9.160 milyon dolar, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkelerine 3.362 milyon dolar ihracat gerçekleştirilmiştir (Tablo 108).

Seçilmiş ülke gruplarına ihracatta bir önceki yıla göre Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerine yapılan ihracat %1,5 ve Gelişen Sekiz Ülkeye (D-8) yapılan ihracat %13,7 azalırken, diğer ülke gruplarına yapılan ihracatta artış kaydedilmiştir. En yüksek oranlı artış %57,6 ile Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkelerine yapılan ihracatta gerçekleşmiştir.

Toplam ihracat içinde OECD ülkelerine yapılan ihracat %52,3, İİT ülkelerine yapılan ihracat %25,8, KEİ ülkelerine yapılan ihracat %15,2, BDT ülkelerine yapılan ihracat %8,8, EİT ülkelerine yapılan ihracat %5,6, Türk Cumhuriyetlerine yapılan ihracat %3,8, D-8 ülkelerine yapılan ihracat %3,6 ve EFTA ülkelerine yapılan ihracat %1,3 paya sahiptir.

2023 yılında en fazla ithalat 164.150 milyon dolar ile OECD ülkelerinden yapılırken, onu 60.341 milyon dolar ile KEİ ülkeleri, 52.528 milyon dolar ile BDT ülkeleri, 44.840 milyon dolar ile İİT ülkeleri, 20.817 milyon dolar ile EFTA Ülkeleri, 13.123 milyon dolar ile D-8 ülkeleri, 10.874 milyon dolar ile EİT ülkeleri ve 8.084 milyon dolar ile Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalat izlemiştir.

2023 yılında bir önceki yıla göre BDT ülkelerinden yapılan ithalatta %20,1, KEİ ülkelerinden yapılan ithalatta %18,7 ve D-8 ülkelerinden yapılan ithalatta %7,4 azalış görülürken, ithalatın en fazla arttığı ülke grubu %26,7 ile EFTA ülkeleri olmuştur. Onu %13,5 ile Türk Cumhuriyetleri ve %11,4 ile OECD ülkelerinden yapılan ithalat izlemiştir.

Toplam ithalat içinde OECD ülkelerinden yapılan ithalatın payı %45,4, KEİ ülkelerinden yapılan ithalatın payı %16,7, BDT ülkelerinden yapılan ithalatın payı %14,5, İİT ülkelerinden yapılan ithalatın payı %12,4, EFTA ülkelerinden yapılan ithalatın payı %5,8, D-8 ülkelerinden yapılan ithalatın payı %3,6, EİT ülkelerinden yapılan ithalatın payı %3 ve Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalatın payı %2,2 olmuştur.

2023 yılında seçilmiş ülke gruplarına göre dış ticaret hacminin %48,2'si OECD ülkelerinden, %18'i İİT ülkelerinden ve %16,1'i KEİ ülkelerinden yapılmıştır.

Tablo 108. Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri

(Milyon Dolar)

Seçilmiş Ülke Grupları	İhracat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	125.880	135.581	133.572	55,9	53,3	52,3	7,7	-1,5
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	2.226	2.134	3.362	1,0	0,8	1,3	-4,1	57,6
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	27.699	35.707	38.762	12,3	14,0	15,2	28,9	8,6
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	11.267	12.535	14.330	5,0	4,9	5,6	11,3	14,3
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	13.625	18.415	22.492	6,1	7,2	8,8	35,2	22,1
Türk Cumhuriyetleri	7.206	7.991	9.828	3,2	3,1	3,8	10,9	23,0
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	56.663	64.298	65.974	25,2	25,3	25,8	13,5	2,6
D-8 Gelişen Sekiz Ülke ⁽¹⁾	10.229	10.609	9.160	4,5	4,2	3,6	3,7	-13,7
Genel Toplam	225.214	254.170	255.538	100,0	100,0	100,0	12,9	0,5

Seçilmiş Ülke Grupları	İthalat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	120.833	147.333	164.150	44,5	40,5	45,4	21,9	11,4
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	3.956	16.435	20.817	1,5	4,5	5,8	315,5	26,7
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	43.742	74.179	60.341	16,1	20,4	16,7	69,6	-18,7
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	8.312	11.109	10.874	3,1	3,1	3,0	33,7	-2,1
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	34.042	65.768	52.528	12,5	18,1	14,5	93,2	-20,1
Türk Cumhuriyetleri	4.944	7.121	8.084	1,8	2,0	2,2	44,0	13,5
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	30.549	40.293	44.840	11,3	11,1	12,4	31,9	11,3
D-8 Gelişen Sekiz Ülke ⁽¹⁾	10.877	14.170	13.123	4,0	3,9	3,6	30,3	-7,4
Genel Toplam	271.426	363.711	361.766	100,0	100,0	100,0	34,0	-0,5

Seçilmiş Ülke Grupları	Dış Ticaret Hacmi							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	246.714	282.914	297.723	49,7	45,8	48,2	14,7	5,2
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	6.181	18.569	24.180	1,2	3,0	3,9	200,4	30,2
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	71.441	109.886	99.103	14,4	17,8	16,1	53,8	-9,8
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	19.579	23.645	25.205	3,9	3,8	4,1	20,8	6,6
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	47.668	84.183	75.020	9,6	13,6	12,2	76,6	-10,9
Türk Cumhuriyetleri	12.150	15.111	17.912	2,4	2,4	2,9	24,4	18,5
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	87.212	104.591	110.815	17,6	16,9	18,0	19,9	6,0
D-8 Gelişen Sekiz Ülke ⁽¹⁾	21.106	24.779	22.283	4,2	4,0	3,6	17,4	-10,1
Genel Toplam	496.640	617.880	617.305	100,0	100,0	100,0	24,4	-0,1

Kaynak: TÜİK.

(1): Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır, Nijerya.

En çok ihracat yapılan ilk on ülke içinde ilk sırada %8,2'lik pay ve 21.081 milyon dolar ihracat değeri ile Almanya yer almıştır. Almanya'yı %5,8'lik pay ve 14.824 milyon dolarlık ihracat ile ABD, %5'lik pay ve 12.762 milyon dolarlık ihracat ile Irak izlemiştir. Bir önceki yıla en yüksek oranlı artışlar %63,5

ile BAE ve %16,8 ile Rusya Federasyonu'na yapılan ihracatta görülmüştür. İhracatın en çok azaldığı ülkeler %12,2 azalış ile ABD ve %7,2 azalış ile Irak olmuştur. Hollanda 7.854 milyon dolarlık ihracat ve %3,1'lik pay ile ilk on ülke arasında en sonda yer almıştır. İlk onda yer alan ülkelere 2023 yılında toplam ihracatın %47,3'ü gerçekleştirilmiştir (Tablo 109).

Tablo 109. En Çok İhracat Yapılan İlk On Ülke

Ülkeler ⁽¹⁾	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Almanya	19.311	21.142	21.081	8,6	8,3	8,2	9,5	-0,3
ABD	14.720	16.885	14.824	6,5	6,6	5,8	14,7	-12,2
Irak	11.126	13.750	12.762	4,9	5,4	5,0	23,6	-7,2
Birleşik Krallık	13.704	13.005	12.462	6,1	5,1	4,9	-5,1	-4,2
İtalya	11.473	12.386	12.379	5,1	4,9	4,8	8,0	-0,1
Rusya Federasyonu	5.774	9.343	10.909	2,6	3,7	4,3	61,8	16,8
Fransa	9.111	9.535	10.287	4,0	3,8	4,0	4,6	7,9
İspanya	9.620	9.654	9.773	4,3	3,8	3,8	0,4	1,2
BAE	5.493	5.253	8.589	2,4	2,1	3,4	-4,4	63,5
Hollanda	6.765	8.026	7.854	3,0	3,2	3,1	18,6	-2,1
İlk on ülke toplamı	107.097	118.979	120.920	47,6	46,8	47,3	11,1	1,6
Toplam ihracat	225.214	254.170	255.538	100,0	100,0	100,0	12,9	0,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

En fazla ithalat yapılan ilk on ülke içinde ise ilk sırayı 45.598 milyon dolar ve %12,6'lık pay ile Rusya Federasyonu almıştır. Rusya Federasyonu'nu 44.980 milyon dolar ve %12,4'lük pay ile Çin, 28.683 milyon dolar ve %7,9'luk pay ile Almanya izlemiştir. Güney Kore ilk on ülke içinde 9.479 milyon dolar ithalat ve %2,6 pay ile son sırada yer almıştır. Bir önceki yıla göre ilk onda yer alan ülkelerin Rusya Federasyonu hariç tamamından yapılan ithalat artış görülmüştür. En çok artışın olduğu ilk üç ülkeye bakıldığında, BAE'den yapılan ithalat %157,9 artarken, onu %35,4'lük artışla İspanya ve %29,8'lik artışla İsviçre izlemiştir. 2023 yılında ithalat ilk onda yer alan ülkelerin toplam ithalat içindeki payı %58,6 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 110).

Tablo 110. En Çok İthalat Yapılan İlk On Ülke

Ülkeler ⁽¹⁾	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Rusya Federasyonu	28.959	58.849	45.598	10,7	16,2	12,6	103,2	-22,5
Çin	32.238	41.355	44.980	11,9	11,4	12,4	28,3	8,8
Almanya	21.726	24.033	28.683	8,0	6,6	7,9	10,6	19,3
İsviçre	3.055	15.336	19.902	1,1	4,2	5,5	402,0	29,8
ABD	13.148	15.228	15.778	4,8	4,2	4,4	15,8	3,6
İtalya	11.563	14.082	14.993	4,3	3,9	4,1	21,8	6,5
Fransa	7.932	9.430	11.545	2,9	2,6	3,2	18,9	22,4
BAE	2.443	4.471	11.530	0,9	1,2	3,2	83,0	157,9
İspanya	6.312	7.004	9.484	2,3	1,9	2,6	11,0	35,4
Güney Kore	7.597	9.004	9.479	2,8	2,5	2,6	18,5	5,3
İlk on ülke toplamı	134.972	198.792	211.974	49,7	54,7	58,6	47,3	6,6
Toplam ithalat	271.426	363.711	361.766	100,0	100,0	100,0	34,0	-0,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

1.5.1.5 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret

2022 yılında %17,9 artan komşu ülkelere yapılan ihracat 2023 yılında %0,1 azalarak 31.944 milyon dolar olmuştur. Toplam ihracat içinde komşu ülkelerin payı bir önceki yıla göre 0,1 puan azalışla %12,5'ye gerilemiştir.

Komşu ülkeler içinde en fazla ihracat yapılan ülke 12.762 milyon dolar ile Irak olurken, onu 4.232 milyon dolar ile Bulgaristan ve 4.172 milyon dolar ile Yunanistan izlemiştir. 2023 yılında bir önceki yıla göre Irak'a yapılan ihracat %7,2, Bulgaristan'a yapılan ihracat %10,4 azalırken, Yunanistan'a yapılan ihracat %26,3 artış göstermiştir. En yüksek oranlı ihracat artışı olan ülke ise %531,7 ile Ermenistan olmuştur (Tablo 111).

Tablo 111. Sınır Komşularımızla Dış Ticaret

(Milyon Dolar)

Komşu Ülkeler	İhracat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Azerbaycan-Nahçıvan	2.343	2.504	2.797	1,0	1,0	1,1	6,9	11,7
Bulgaristan	3.953	4.722	4.232	1,8	1,9	1,7	19,4	-10,4
Ermenistan	2	4	23	0,0	0,0	0,0	79,2	531,7
Gürcistan	1.704	2.400	2.632	0,8	0,9	1,0	40,9	9,7
Irak	11.126	13.750	12.762	4,9	5,4	5,0	23,6	-7,2
İran	2.771	3.067	3.289	1,2	1,2	1,3	10,7	7,2
Suriye	2.108	2.234	2.038	0,9	0,9	0,8	6,0	-8,8
Yunanistan	3.119	3.303	4.172	1,4	1,3	1,6	5,9	26,3
Komşu ülkeler toplamı	27.126	31.984	31.944	12,0	12,6	12,5	17,9	-0,1
Genel toplam	225.214	254.170	255.538	100,0	100,0	100,0	12,9	0,5

Komşu Ülkeler	İthalat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Azerbaycan-Nahçıvan	751	836	1.440	0,3	0,2	0,4	11,3	72,2
Bulgaristan	2.545	2.693	2.407	0,9	0,7	0,7	5,8	-10,6
Ermenistan	4	9	3	0,0	0,0	0,0	136,3	-62,5
Gürcistan	471	873	800	0,2	0,2	0,2	85,3	-8,4
Irak	1.664	1.419	1.498	0,6	0,4	0,4	-14,7	5,6
İran	2.824	3.354	2.181	1,0	0,9	0,6	18,8	-35,0
Suriye	187	235	363	0,1	0,1	0,1	25,4	54,8
Yunanistan	2.162	2.187	1.628	0,8	0,6	0,5	1,1	-25,5
Komşu ülkeler toplamı	10.608	11.605	10.320	3,9	3,2	2,9	9,4	-11,1
Genel toplam	271.426	363.711	361.766	100,0	100,0	100,0	34,0	-0,5

Komşu Ülkeler	Dış Ticaret Hacmi							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Azerbaycan-Nahçıvan	3.094	3.341	4.237	0,6	0,5	0,7	8,0	26,8
Bulgaristan	6.499	7.415	6.640	1,3	1,2	1,1	14,1	-10,5
Ermenistan	6	12	26	0,0	0,0	0,0	116,2	110,8
Gürcistan	2.175	3.272	3.431	0,4	0,5	0,6	50,5	4,9
Irak	12.790	15.170	14.260	2,6	2,5	2,3	18,6	-6,0
İran	5.594	6.421	5.470	1,1	1,0	0,9	14,8	-14,8
Suriye	2.295	2.469	2.401	0,5	0,4	0,4	7,5	-2,8
Yunanistan	5.281	5.489	5.800	1,1	0,9	0,9	3,9	5,7
Komşu ülkeler toplamı	37.734	43.589	42.264	7,6	7,1	6,8	15,5	-3,0
Genel toplam	496.640	617.880	617.305	100,0	100,0	100,0	24,4	-0,1

Kaynak: TÜİK.

2022 yılında %9,4 artan komşu ülkelerden yapılan ithalat 2023 yılında %11,1 azalarak 10.320 milyon dolara gerilemiştir. Komşu ülkelerin toplam ithalat içindeki payı bir önceki yıla 0,3 puan azalarak %2,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Komşu ülkeler içinde en fazla ithalat yapılan ülke 2.407 milyon dolar ile Bulgaristan olurken, onu 2.181 milyon dolar ile İran ve 1.628 milyon dolar ile Yunanistan takip etmiştir. 2023 yılında bir önceki yıla göre Bulgaristan'dan yapılan ithalat %10,6, İran'dan yapılan ithalat %35 ve Yunanistan'dan yapılan ithalat %25,5 azalmıştır. En fazla ithalat artışı olan ülke %72,2 ile Azerbaycan-Nahçıvan olurken, ithalatta en fazla azalış gösteren ülke %62,5 ile Ermenistan olmuştur.

Ülkemizin komşu ülkelerle olan dış ticaret hacmi 2023 yılında %3 azalarak 42.264 milyon dolara gerilemiştir. Komşu ülkelerle yapılan dış ticaret hacminin, toplam dış ticaret hacmi içindeki payı 2022 yılına göre 0,3 puan azalarak %6,8 olmuştur.

1.5.2 Ödemeler Dengesi

2022 yılında dış ticaret açığı ve altın ithalatındaki yüksek oranlı artışın etkisiyle son dokuz yılın en yüksek düzeyi olan 49.085 milyon dolara yükselen cari işlemler açığı, 2023 yılında dış ticaret açığındaki azalma, altın ithalatı artış oranındaki küçülme ve başta turizm olmak üzere hizmet gelirlerinin etkisi ile %8 küçülerek 45.150 milyon dolara gerilemiştir (Tablo 112, Grafik 49).

Ödemeler dengesinde gösterildiği şekilde 2023 yılında ihracat %0,9, ithalat %1,5 azalış göstermiştir. Böylece mal dengesi açığı %3,4 azalarak 86.559 milyon dolara gerilemiştir.

2022 yılında %55,3 artan seyahat gelirleri, 2023 yılında %15,2 artarak 47.677 milyon dolara yükselmiştir. Seyahat giderleri ise %64,2 artarak 6.653 milyon dolar olmuştur. Böylece net seyahat gelirleri %9,9 artarak 41.024 milyon dolara yükselmiştir. Taşımacılık kaleminden kaynaklanan net gelirler %11,4 azalarak 16.868 milyon dolar, inşaat kaleminden kaynaklanan net gelirler %9,1 artarak 287 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında net hizmet gelirleri 2022 yılına göre %4,8 artarak 52.029 milyon dolar olmuştur.

Ücret ödemeleri ve yatırım geliri kalemlerinden oluşan birincil gelir dengesindeki net çıkış 2023 yılında %27,7 artarak 11.213 milyon dolara yükselmiştir.

Genel Hükümet ve diğer sektörlerin cari transferlerinden oluşan ikincil gelir dengesinde 593 milyon dolar net giriş kaydedilmiştir.

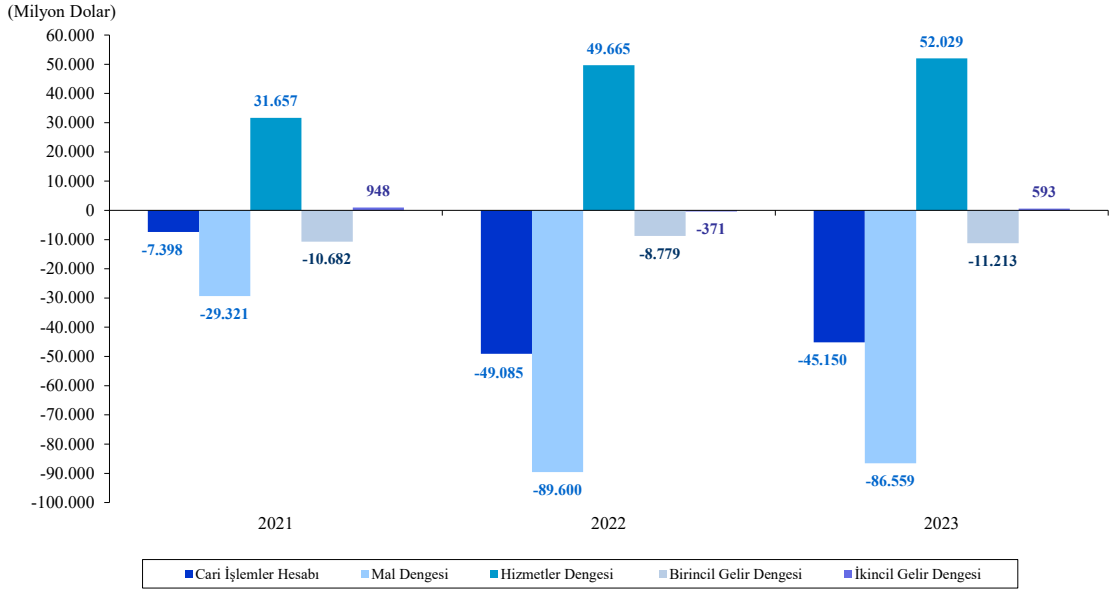
2023 yılında doğrudan yatırımlardan kaynaklanan net girişler bir önceki yıla göre %46,4 azalarak 4.678 milyon dolara düşmüştür.

Tablo 112. Ödemeler Dengesi

Bileşenler	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	(Milyon Dolar)	
				Değişim (%)	
				2022	2023
Cari İşlemler Hesabı	-7.398	-49.085	-45.150	563,5	-8,0
İhracat	224.673	253.352	251.166	12,8	-0,9
İthalat	253.994	342.952	337.725	35,0	-1,5
Mal Dengesi	-29.321	-89.600	-86.559	205,6	-3,4
Hizmet Gelirleri	61.364	88.950	99.884	45,0	12,3
Seyahat Gelirleri	26.634	41.370	47.677	55,3	15,2
Diğer Gelirler	34.730	47.580	52.207	37,0	9,7
Hizmet Giderleri	29.707	39.285	47.855	32,2	21,8
Seyahat Giderleri	1.650	4.053	6.653	145,6	64,2
Diğer Giderler	28.057	35.232	41.202	25,6	16,9
Mal ve Hizmet Dengesi	2.336	-39.935	-34.530	-1.809,5	-13,5
Birincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	6.723	8.418	11.504	25,2	36,7
Faiz Gelirleri	2.568	2.970	5.101	15,7	71,8
Diğer Gelirler	4.155	5.448	6.403	31,1	17,5
Birincil Yatırım Kaynaklı Giderler	17.405	17.197	22.717	-1,2	32,1
Faiz Giderleri	5.643	5.670	10.555	0,5	86,2
Diğer Giderler	11.762	11.527	12.162	-2,0	5,5
Mal, Hizmet ve Birincil Gelir Dengesi	-8.346	-48.714	-45.743	483,7	-6,1
İkincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	948	-371	593	-139,1	-259,8
İşçi Gelirleri	200	190	189	-5,0	-0,5
Diğer Transferler	748	-561	404	-175,0	-172,0
Sermaye Hesabı	-64	-35	-205	-45,3	485,7
Finans Hesabı	-28.729	-35.247	-54.023	22,7	53,3
Doğrudan Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	6.451	4.935	5.964	-23,5	20,9
Doğrudan Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	12.895	13.666	10.642	6,0	-22,1
Portföy Yatırımları: Net Varlık Edinimi	2.260	4.495	2.995	98,9	-33,4
Portföy Yatırımları: Net Yükümlülük Oluşumu	3.011	-9.177	11.339	-404,8	-223,6
Hisse Senetleri	-1.434	-4.038	1.387	181,6	-134,3
Borç Senetleri	4.445	-5.139	9.952	-215,6	-293,7
Diğer Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	13.409	3.668	2.829	-72,6	-22,9
Merkez Bankası	0	0	0	-	-
Genel Hükümet	16	11	151	-31,3	1.272,7
Bankalar	7.499	-5.092	1.475	-167,9	-129,0
Diğer Sektörler	5.894	8.749	1.203	48,4	-86,2
Diğer Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	34.943	43.856	43.830	25,5	-0,1
Merkez Bankası	4.778	7.379	13.581	54,4	84,0
Genel Hükümet	6.101	1.170	213	-80,8	-81,8
Bankalar	6.140	16.333	21.395	166,0	31,0
Diğer Sektörler	17.924	18.974	8.641	5,9	-54,5
Cari, Sermaye ve Finans Hesapları	21.267	-13.873	8.668	-165,2	-162,5
Net Hata ve Noksan	2.063	26.184	-10.695	1.169,2	-140,8
Genel Denge	-23.330	-12.311	2.027	-47,2	-116,5
Rezerv Varlıklar	23.330	12.311	-2.027	-47,2	-116,5
Resmi Rezervler	23.330	12.311	-2.027	-47,2	-116,5
Uluslararası Para Fonu Kredileri	0	0	0	-	-
Ödemeler Dengesi Finansmanı	0	0	0	-	-

Kaynak: TCMB.

(1): Geçici.

Grafik 49. Ödemeler Dengesi

Kaynak: TCMB.

Portföy yatırımlarında 8.344 milyon dolarlık, diğer yatırımlarda 41.001 milyon dolarlık net giriş gerçekleşmiştir.

2022 yılında 12.311 milyon dolar artış gösteren resmi rezervler, 2023 yılında 2.027 milyon dolar azalış göstermiştir.

Cari işlemler ile net hata ve noksan kalemleri toplamı olarak tanımlanan dış finansman ihtiyacı, 2023 yılında 55.845 milyon dolar açık vermiştir.

1.5.3 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar

2022 yılında ekonomik ve jeopolitik riskler ve küresel yatırım iştahının azalması nedeniyle düşüş gösteren doğrudan yatırımlar, ekonomik ve jeopolitik risklerin 2023 yılına taşınması ve yüksek faiz oranları nedeniyle artan oranlı gerilemeye devam etmiştir. 2022 yılında %6,8 azalan Türkiye'ye olan net uluslararası doğrudan yatırım girişleri, 2023 yılında %18,6 azalarak 5.214 milyon dolara düşmüştür (Tablo 113).

2023 yılında Türkiye'ye 5.588 milyon dolar tutarında doğrudan sermaye girişi olurken, 374 milyon dolarlık sermaye çıkışı olmuştur. Böylece 5.214 milyon dolarlık net sermaye girişi, uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarıyla olan 1.868 milyon dolarlık net diğer sermaye girişi ve 3.560 milyon dolarlık net gayrimenkul satışı sonucunda toplam net yatırım tutarı %22,1 azalarak 10.642 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 113. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler)

(Milyon Dolar)							
Yıllar	Uluslararası Doğrudan Sermaye					Gayrimenkul (Net)	Toplam Yatırım (Net Yüklümlülük Oluşumu)
	Sermaye			Diğer Sermaye (Net) ⁽¹⁾	Toplam (Net)		
	Yatırım	Tasfiye	Net				
2021	7.098	225	6.873	388	7.261	5.634	12.895
2022	6.985	582	6.403	990	7.393	6.273	13.666
2023 ⁽²⁾	5.588	374	5.214	1.868	7.082	3.560	10.642
Değişim (%)							
2021	22,6	-83,8	56,2	-157,1	95,1	42,5	68,0
2022	-1,6	158,7	-6,8	155,2	1,8	11,3	6,0
2023	-20,0	-35,7	-18,6	88,7	-4,2	-43,2	-22,1

Kaynak: STB.

(1): Uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredi değeridir.

(2): Geçici.

2022 yılında net toplam yatırım girişleri içinde uluslararası doğrudan sermayenin %54,1 olan payı 2023 yılında %66,5'e yükselirken, net gayrimenkul satışlarının %45,9 olan payı %33,5'e düşmüştür.

2023 yılında uluslararası doğrudan yatırım girişleri içinde en yüksek payı hizmetler sektörü almıştır. Hizmetler sektörüne yönelik yatırım girişleri içinde en büyük payı toptan ve parkende ticaret kalemi alırken, sanayi sektöründeki yatırım girişinin büyük bölümü de imalat sanayi sektöründen kaynaklanmıştır. Tarım sektörü 2023 yılında da yabancı yatırımcıların en az ilgi gösterdiği sektör olmaya devam etmiştir. Uluslararası doğrudan yatırım sermaye girişinin %0,5'i olan 28 milyon doları tarım sektöründe, %42,7'si olan 2.384 milyon doları sanai sektöründe ve %56,8'i olan 3.176 milyon doları da hizmetler sektöründe gerçekleştirmiştir. 2023 yılında uluslararası doğrudan yatırım sermaye girişi bir önceki yıla göre tarım sektöründe %60,6 ve hizmetler sektöründe %34 azalırken, sanayi sektöründe %13,6 artmıştır (Tablo 114, Grafik 50).

Alt sektörler itibarıyla imalat sanayi 1.717 milyon dolar, toptan ve perakende ticaret 984 milyon dolar, finans ve sigorta faaliyetleri 600 milyon dolar ile yabancı sermaye girişlerinin en yoğun olduğu faaliyetler olmuştur.

Tablo 114. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı

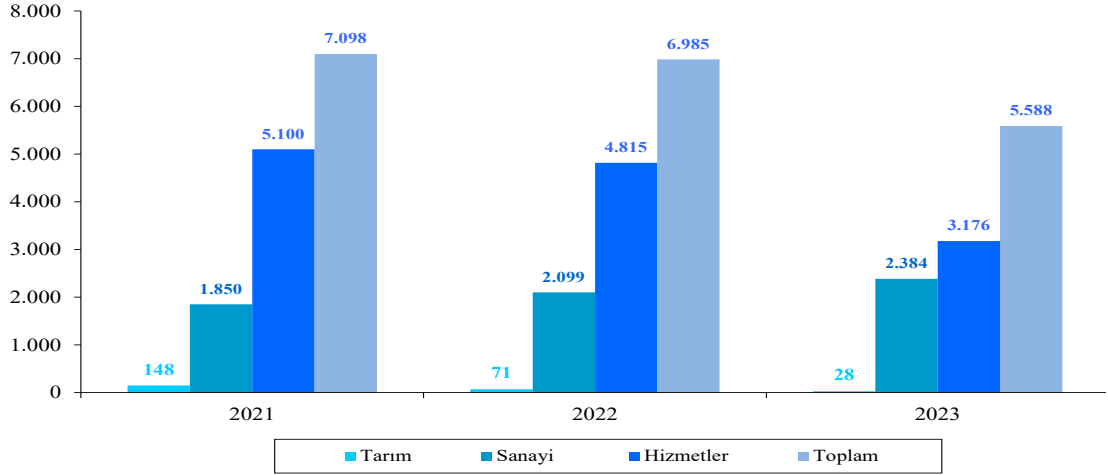
Sektörler	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2021	2022	2023	2022	2023
Tarım Sektörü	148	71	28	2,1	1,0	0,5	-52,0	-60,6
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	148	71	28	2,1	1,0	0,5	-52,0	-60,6
Sınai Sektörler	1.850	2.099	2.384	26,1	30,1	42,7	13,5	13,6
Madencilik ve taşocaklığı	65	174	171	0,9	2,5	3,1	167,7	-1,7
İmalat sanayi	1.655	1.565	1.717	23,3	22,4	30,7	-5,4	9,7
Gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı	158	509	124	2,2	7,3	2,2	222,2	-75,6
Tekstil ve giyim eşyası imalatı	27	17	45	0,4	0,2	0,8	-37,0	164,7
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Ağaç ve ağaç ürünleri imalatı	2	0	0	0,0	0,0	0,0	-100,0	-
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı ve kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	71	43	21	1,0	0,6	0,4	-39,4	-51,2
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	138	105	61	1,9	1,5	1,1	-23,9	-41,9
Kimyasalların, kimyasal ürünlerin ve temel eczacılık ürünleri ile malzemelerinin imalatı	284	163	316	4,0	2,3	5,7	-42,6	93,9
Kauçuk ve plastik ürünleri imalatı	108	34	189	1,5	0,5	3,4	-68,5	455,9
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	0	3	38	0,0	0,0	0,7	-	1.166,7
Ana metal sanayi ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizat hariç)	89	145	89	1,3	2,1	1,6	62,9	-38,6
Makine ve teçhizat (başka yerde sınıflandırılmamış) imalatı	70	44	114	1,0	0,6	2,0	-37,1	159,1
Bilgisayarların, elektrik-elektronik ve optik ürünlerin imalatı	205	372	394	2,9	5,3	7,1	81,5	5,9
Ulaşım araçları imalatı	429	29	176	6,0	0,4	3,1	-93,2	506,9
Mobilya imalatı ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalat sanayi	74	101	150	1,0	1,4	2,7	36,5	48,5
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretim ve dağıtım	129	360	494	1,8	5,2	8,8	179,1	37,2
Su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	1	0	2	0,0	0,0	0,0	-100,0	-
Hizmetler Sektörü	5.100	4.815	3.176	71,9	68,9	56,8	-5,6	-34,0
İnşaat	42	55	145	0,6	0,8	2,6	31,0	163,6
Toptan ve perakende ticaret	3.392	1.579	984	47,8	22,6	17,6	-53,4	-37,7
Ulaştırma ve depolama	216	392	414	3,0	5,6	7,4	81,5	5,6
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	115	332	46	1,6	4,8	0,8	188,7	-86,1
Bilgi ve iletişim	677	277	345	9,5	4,0	6,2	-59,1	24,5
Finans ve sigorta faaliyetleri	177	1.786	600	2,5	25,6	10,7	909,0	-66,4
Gayrimenkul faaliyetleri	26	43	298	0,4	0,6	5,3	65,4	593,0
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	59	23	61	0,8	0,3	1,1	-61,0	165,2
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	36	155	4	0,5	2,2	0,1	330,6	-97,4
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Eğitim	0	8	9	0,0	0,1	0,2	-	12,5
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	195	51	132	2,7	0,7	2,4	-73,8	158,8
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor faaliyetleri	6	2	23	0,1	0,0	0,4	-66,7	1.050,0
Diğer hizmet faaliyetleri	159	112	115	2,2	1,6	2,1	-29,6	2,7
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri; hanehalkları tarafından kendi kullanımlarına yönelik olarak ayırım yapılmamış mal ve hizmet üretim faaliyetleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Uluslararası örgütler ve temsilciliklerinin faaliyetleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Toplam	7.098	6.985	5.588	100,0	100,0	100,0	-1,6	-20,0

Kaynak: TCMB.

(1): Geçici.

Grafik 50. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı

(Milyon Dolar)

Kaynak: TCMB.

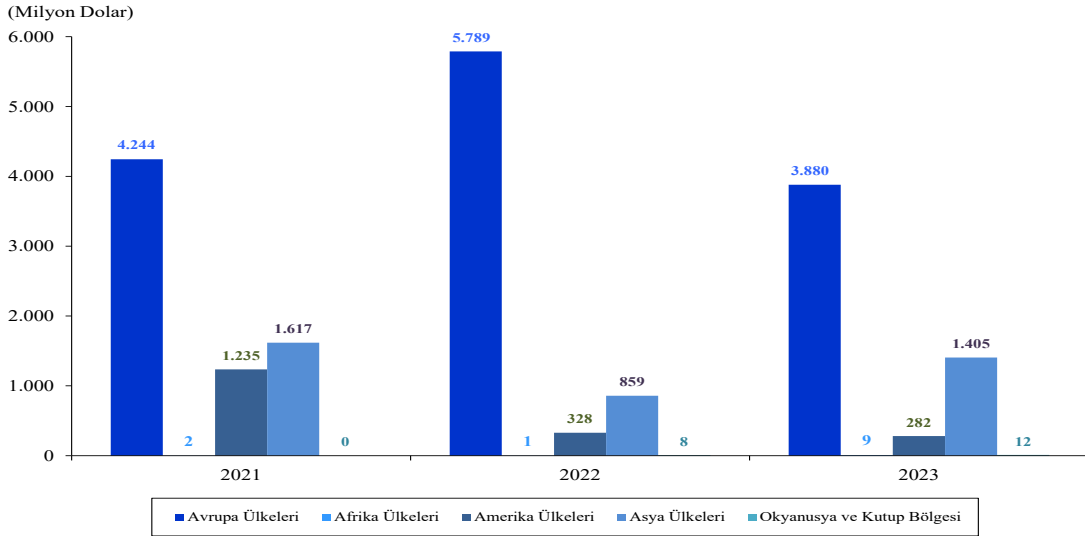
2023 yılında gerçekleşen doğrudan uluslararası sermaye girişlerinin %69,4'ü olan 3.880 milyon dolarlık kısmı Avrupa ülkeleri, %25,1'i olan 1.405 milyon dolarlık kısmı Asya ülkeleri, %5'i olan 282 milyon dolarlık kısmı Amerika ülkeleri kaynaklı sermayeden oluşmuştur (Tablo 115, Grafik 51).

Tablo 115. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ükelere Göre Dağılımı

Ülke Grupları	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2021	2022	2023	2022	2023
	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)
Avrupa Ülkeleri	4.244	5.789	3.880	59,8	82,9	69,4	36,4	-33,0
Almanya	479	972	687	6,7	13,9	12,3	102,9	-29,3
Avusturya	94	187	36	1,3	2,7	0,6	98,9	-80,7
Belçika	83	46	159	1,2	0,7	2,8	-44,6	245,7
Fransa	127	177	358	1,8	2,5	6,4	39,4	102,3
Hollanda	749	788	1.134	10,6	11,3	20,3	5,2	43,9
İngiltere	1.392	401	324	19,6	5,7	5,8	-71,2	-19,2
İrlanda	221	371	272	3,1	5,3	4,9	67,9	-26,7
İspanya	58	1.559	130	0,8	22,3	2,3	2.587,9	-91,7
İtalya	40	259	59	0,6	3,7	1,1	547,5	-77,2
Lüksemburg	368	243	83	5,2	3,5	1,5	-34,0	-65,8
EFTA Ülkeleri	523	704	207	7,4	10,1	3,7	34,6	-70,6
Diğer Avrupa Ülkeleri	110	82	431	1,5	1,2	7,7	-25,5	425,6
Afrika Ülkeleri	2	1	9	0,0	0,0	0,2	-50,0	800,0
Amerika Ülkeleri	1.235	328	282	17,4	4,7	5,0	-73,4	-14,0
ABD	1.180	316	255	16,6	4,5	4,6	-73,2	-19,3
Kanada	41	0	15	0,6	0,0	0,3	-100,0	-
Asya Ülkeleri	1.617	859	1.405	22,8	12,3	25,1	-46,9	63,6
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	791	447	1.054	11,1	6,4	18,9	-43,5	135,8
Körfez Ülkeleri	602	313	990	8,5	4,5	17,7	-48,0	216,3
Diğer Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	189	134	64	2,7	1,9	1,1	-29,1	-52,2
Diğer Asya Ülkeleri	826	412	351	11,6	5,9	6,3	-50,1	-14,8
Çin	88	83	36	1,2	1,2	0,6	-5,7	-56,6
Okyanusya ve Kutup Bölgesi	0	8	12	0,0	0,1	0,2	-	50,0
Toplam	7.098	6.985	5.588	100,0	100,0	100,0	-1,6	-20,0

Kaynak: TCMB.

(1): Geçici.

Grafik 51. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: TCMB.

2023 yılında en çok yatırım aldığımız Avrupa ülkelerinden olan uluslararası doğrudan sermaye girişi %33 azalış göstermiştir. Avrupa ülkeleri içinde yer alan Belçika, Fransa ve Hollanda'dan olan sermaye girişleri artmış, diğer Avrupa ülkelerinden olan sermaye girişleri azalmıştır. Afrika ülkelerinden olan sermaye girişleri %800, Asya ülkelerinden olan sermaye girişleri %63,6, Okyanusya ve Kutup Bölgesinden olan sermaye girişleri %50 artarken, Amerika ülkelerinden olan sermaye girişleri %14 azalmıştır.

1.5.4 Dış Borçlar

2022 yılında %4,9 artan brüt dış borç stoku, 2023 yılında %9,2 artış göstermiştir. Böylece 2022 yılında 457.952 milyon dolar olan brüt dış borç stoku, 2023 yılında 499.886 milyon dolara yükselmiştir.

2022 yılında %25,6 artışla 148.601 milyon dolara yükselen kısa vadeli dış borçlar, 2023 yılında %17,9 artışla 175.219 milyon dolar olmuştur. Uzun vadeli dış borçlar %2,7'lik azalışın ardından 2023 yılında %5 artarak 324.667 milyon dolara yükselmiştir. Bu değişimlere bağlı olarak 2023 yılında dış borç stokunun vade yapısında bozulma devam etmiştir. Brüt borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı %32,4'ten %35,1'e yükselirken, uzun vadeli borçların payı %67,6'dan %64,9'a gerilemiştir (Tablo 116, Grafik 52).

2023 yılında kamu sektörünün dış borcu %8,7 artarak 202.468 milyon dolara, özel sektörün dış borcu %5,1 artarak 251.058 milyon dolara, TCMB'nin dış borcu da %41,4 artarak 46.360 milyon dolara yükselmiştir.

2023 yılında kamu kesimi dış borcunun 167.995 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli, 34.473 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşurken, özel sektör dış borcunun 156.672 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli ve 94.386 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşmuştur.

Tablo 116. Brüt Dış Borç Stoku

(Milyon Dolar)

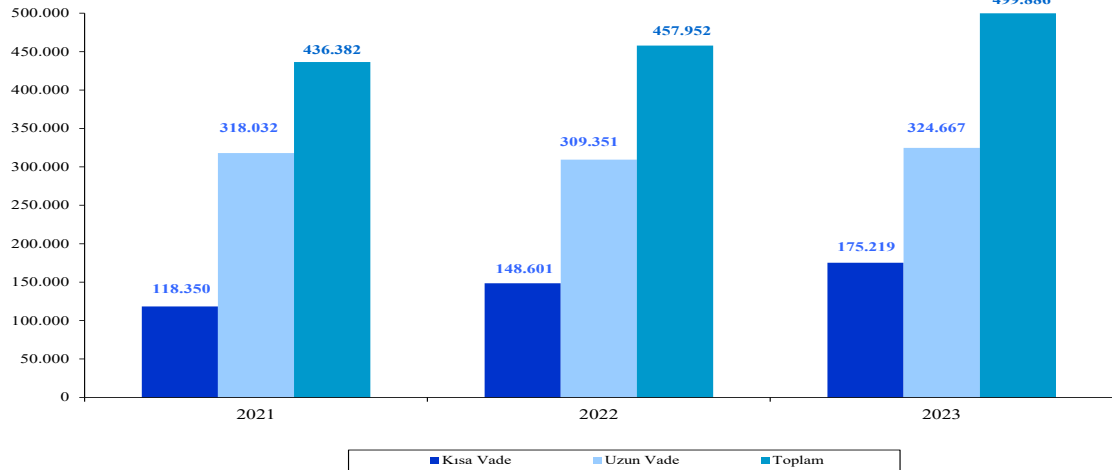
Göstergeler	2021	2022	2023
Dış borç stoku	436.382	457.952	499.886
Değişim (%)	1,8	4,9	9,2
Kısa vade	118.350	148.601	175.219
Değişim (%)	6,1	25,6	17,9
Borç stoku içindeki payı (%)	27,1	32,4	35,1
Uzun vade	318.032	309.351	324.667
Değişim (%)	0,4	-2,7	5,0
Borç stoku içindeki payı (%)	72,9	67,6	64,9
Borçlulara Göre			
Kısa vade	118.350	148.601	175.219
Kamu	22.219	28.895	34.473
TCMB	26.052	32.790	46.360
Özel	70.079	86.916	94.386
Uzun vade	318.032	309.351	324.667
Kamu	157.502	157.322	167.995
TCMB	0	0	0
Özel	160.530	152.029	156.672
Kamu toplam	179.721	186.217	202.468
Değişim (%)	1,2	3,6	8,7
Borç stoku içindeki payı (%)	41,2	40,7	40,5
TCMB toplam	26.052	32.790	46.360
Değişim (%)	22,1	25,9	41,4
Borç stoku içindeki payı (%)	6,0	7,2	9,3
Özel toplam	230.609	238.945	251.058
Değişim (%)	0,5	3,6	5,1
Borç stoku içindeki payı (%)	52,8	52,2	50,2

Kaynak: HMB.

Not: Kamu sektörü sınıflaması, 2020 ilk çeyreğinden itibaren 28 Ocak 2020 tarih ve 31022 sayılı (mükerrer) Resmi Gazete'de yayımlanan "İstatistiki Sınıflamalar Yönetmeliği" çerçevesinde güncellenmiştir.

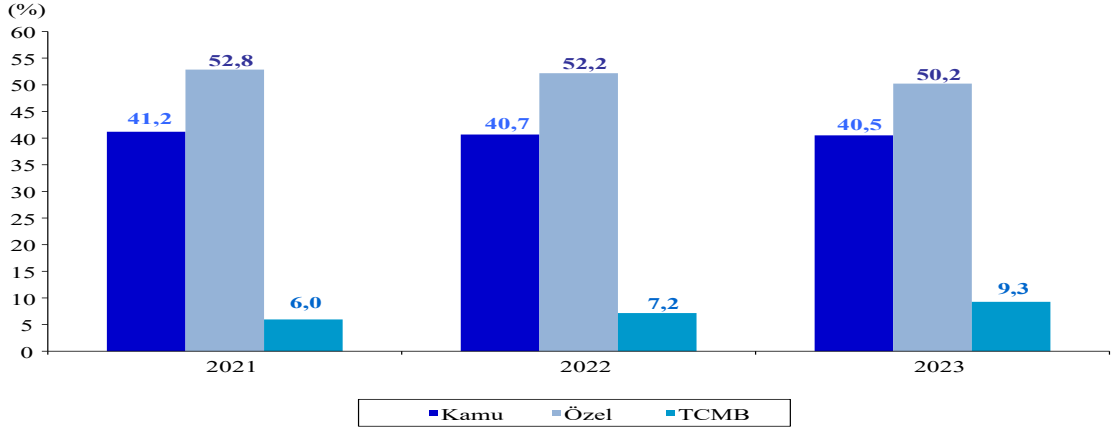
Grafik 52. Dış Borç Stoku

(Milyon Dolar)

Kaynak: HMB.

Toplam dış borç stoku içinde kamu sektörünün payı %40,7'den %40,5'e, özel sektörün payı %52,2'den %50,2'ye gerilerken, TCMB'nin payı %7,2'den %9,3'e yükselmiştir (Grafik 53).

Grafik 53. Dış Borç Stokunun Borçlulara Göre Dağılımı

Kaynak: HMB.

Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcu

Özel sektörün yurtdışından sağladığı toplam kredi borcu 2023 yılı sonu itibarıyla 2022 yılı sonuna göre %3,9 artarak 163.630 milyon dolara yükselmiştir. 2023 yılında özel sektörün yurtdışından sağladığı kısa ve uzun vadeli kredi borçları artış göstermiştir. 2022 yılında toplam borcun %4,8'ini kısa vadeli kredi borçları oluştururken, 2023 yılında bu oran %5,6'ya yükselmiştir. 2022 yılında toplam borcun %95,2'sini uzun vadeli kredi borçları oluştururken, 2023 yılında bu oran %94,4'e düşmüştür (Tablo 117).

Tablo 117. Özel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borçları ⁽¹⁾

	Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Borçluya Göre	Kısa Vadeli							
Finansal	5.257	6.015	6.347	87,5	78,8	69,6	14,4	5,5
Bankalar ⁽²⁾	4.631	5.591	5.443	77,1	73,3	59,7	20,7	-2,6
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar	626	424	904	10,4	5,6	9,9	-32,2	113,2
Finansal olmayan	748	1.614	2.769	12,5	21,2	30,4	115,8	71,5
Krediler	458	828	1.639	7,6	10,8	18,0	80,9	98,0
Yabancı sermaye sayılan krediler	291	787	1.130	4,8	10,3	12,4	170,8	43,7
Tahvil	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-
Toplam	6.005	7.629	9.116	100,0	100,0	100,0	27,0	19,5
	Uzun Vadeli							
Finansal	64.695	53.455	57.226	40,8	35,7	37,0	-17,4	7,1
Bankalar	56.059	44.087	48.440	35,3	29,4	31,4	-21,4	9,9
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar	8.636	9.368	8.785	5,4	6,3	5,7	8,5	-6,2
Finansal olmayan	94.049	96.379	97.288	59,2	64,3	63,0	2,5	0,9
Krediler	75.049	77.625	77.186	47,3	51,8	50,0	3,4	-0,6
Yabancı sermaye sayılan krediler	9.180	8.894	9.385	5,8	5,9	6,1	-3,1	5,5
Ticari krediler	366	373	602	0,2	0,2	0,4	1,9	61,1
Tahvil	9.454	9.486	10.115	6,0	6,3	6,5	0,3	6,6
Toplam	158.744	149.834	154.513	100,0	100,0	100,0	-5,6	3,1
	Toplam							
Kısa Vadeli	6.005	7.629	9.116	3,6	4,8	5,6	27,0	19,5
Uzun Vadeli	158.744	149.834	154.513	96,4	95,2	94,4	-5,6	3,1
Kısa Vadeli + Uzun Vadeli	164.749	157.464	163.630	100,0	100,0	100,0	-4,4	3,9

Kaynak: TCMB.

(1): Ticari krediler dahil değildir.

(2): Repo işlemlerinden doğan borçlar dahil değildir.

2023 yılında özel sektörün yurt dışından sağladığı kısa vadeli kredi borcu, bir önceki yıla göre %19,5 artarak 9.116 milyon dolar olmuştur. Kısa vadeli özel sektör kredi borcunun %69,6'sı olan 6.347 milyon doları finansal kesime, %30,4'ü olan 2.769 milyon doları finansal olmayan özel sektöre aittir.

Finansal kesime ait kısa vadeli özel sektör borcunun 5.443 milyon doları bankalara, 904 milyon doları ise bankacılık dışı finansal kuruluşlara aittir. Finansal olmayan özel sektörün kısa vadeli kredi borcunun 1.639 milyon doları kredilerden, 1.130 milyon doları yabancı sermaye sayılan kredilerden oluşmaktadır.

Özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredi borcu 2023 yılında, bir önceki yıla göre %3,1 artarak 154.513 milyon dolar olmuştur. Toplam uzun vadeli kredi borcunun %37'si olan 57.226 milyon doları finansal kesime, %63'ü olan 97.288 milyon doları finansal olmayan özel sektöre aittir.

Finansal kesime ait uzun vadeli özel sektör borcunun 48.440 milyon doları bankaların, 8.785 milyon doları ise bankacılık dışı finansal kuruluşların borçlarından oluşmaktadır. Finansal olmayan kesime ait uzun vadeli özel sektör borcunun 77.186 milyon doları kredilerden, 9.385 milyon doları yabancı sermaye sayılan kredilerden, 602 milyon doları ticari kredilerden ve 10.115 milyon doları da tahvillerden oluşmaktadır.

Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı

2023 yılında sektörler bazında finansal olmayan özel sektörün yurt dışından sağladığı kısa vadeli kredi borcunun %61,5'i olan 1.703 milyon doları hizmetler, %36,4'ü olan 1.008 milyon doları sanayi ve %2,1'i olan 58 milyon doları tarım sektörü tarafından kullanılmıştır (Tablo 118).

Finansal olmayan özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredi borcunun %54,3'ü olan 52.823 milyon doları hizmetler, %45,3'ü olan 44.024 milyon doları sanayi ve %0,5'i olan 441 milyon doları tarım sektörü tarafından kullanılmıştır.

Tablo 118. Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı ^{(1), (2)}

Sektörler	Kısa Vadeli						Uzun Vadeli					
	Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)			Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Tarım sektörü	35	36	58	4,7	2,2	2,1	421	390	441	0,4	0,4	0,5
Tarım, ormanlık ve balıkçılık	35	36	58	4,7	2,2	2,1	421	390	441	0,4	0,4	0,5
Sanayi sektörü	374	974	1.008	50,0	60,3	36,4	36.348	42.333	44.024	38,6	43,9	45,3
Madencilik ve taşocaklığı	3	6	123	0,4	0,4	4,4	767	692	2.479	0,8	0,7	2,5
İmalat	352	918	827	47,0	56,9	29,9	22.202	22.240	21.423	23,6	23,1	22,0
Gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı	111	369	341	14,9	22,9	12,3	3.813	4.006	3.791	4,1	4,2	3,9
Tekstil ve giyim eşyaları imalatı	16	25	27	2,1	1,6	1,0	1.769	1.765	1.758	1,9	1,8	1,8
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0	0	0	0,0	0,0	0,0	14	10	8	0,0	0,0	0,0
Ağaç ve ağaç ürünleri imalatı	5	4	2	0,7	0,2	0,1	487	422	548	0,5	0,4	0,6
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı ve kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	12	39	40	1,6	2,4	1,4	369	388	488	0,4	0,4	0,5
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	9	11	5	1,2	0,7	0,2	3.743	3.583	855	4,0	3,7	0,9
Kimyasalların, kimyasal ürünlerin ve temel eczacılık ürünleri ile malzemelerin imalatı	43	172	125	5,7	10,6	4,5	2.391	2.171	3.160	2,5	2,3	3,2
Kauçuk ve plastik ürünleri imalatı	2	37	2	0,3	2,3	0,1	785	898	911	0,8	0,9	0,9
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	10	32	76	1,3	2,0	2,7	1.545	1.698	1.818	1,6	1,8	1,9
Ana metal sanayi ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizat hariç)	112	29	66	14,9	1,8	2,4	2.548	2.475	2.594	2,7	2,6	2,7
Makina ve teçhizat (başka yerde sınıflandırılmamış) imalatı	0	0	0	0,0	0,0	0,0	75	140	165	0,1	0,1	0,2
Bilgisayarların, elektrik-elektronik ve optik ürünlerin imalatı	14	184	117	1,9	11,4	4,2	2.095	2.230	2.693	2,2	2,3	2,8
Ulaşım araçları imalatı	17	15	26	2,3	1,0	0,9	2.472	2.382	2.531	2,6	2,5	2,6
Mobilya imalatı ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalat sanayi	0	0	1	0,1	0,0	0,0	97	72	104	0,1	0,1	0,1
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	19	50	57	2,5	3,1	2,1	13.349	19.376	20.102	14,2	20,1	20,7
Su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	0	0	1	0,0	0,0	0,0	30	26	20	0,0	0,0	0,0
Hizmetler sektörü	339	605	1.703	45,3	37,5	61,5	57.280	53.656	52.823	60,9	55,7	54,3
İnşaat	15	7	21	2,0	0,4	0,8	28.466	26.482	25.830	30,3	27,5	26,5
Toptan ve perakende ticaret	111	448	956	14,8	27,8	34,5	5.356	5.441	5.516	5,7	5,6	5,7
Ulaştırma ve depolama	1	6	485	0,2	0,4	17,5	7.948	6.992	6.692	8,5	7,3	6,9
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	2	4	1	0,3	0,3	0,0	936	946	907	1,0	1,0	0,9
Bilgi ve iletişim	10	25	8	1,3	1,6	0,3	5.302	4.994	5.141	5,6	5,2	5,3
Gayrimenkul faaliyetleri	1	0	0	0,2	0,0	0,0	4.930	4.851	4.385	5,2	5,0	4,5
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	48	66	106	6,5	4,1	3,8	264	220	293	0,3	0,2	0,3
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	53	32	66	7,0	2,0	2,4	687	721	818	0,7	0,7	0,8
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	0	0	0	0,0	0,0	0,0	76	76	76	0,1	0,1	0,1
Eğitim	45	38	36	6,0	2,4	1,3	93	87	87	0,1	0,1	0,1
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	1	0	3	0,2	0,0	0,1	3.019	2.742	2.569	3,2	2,8	2,6
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	4	0	0	0,6	0,0	0,0	142	55	54	0,2	0,1	0,1
Diğer hizmet faaliyetleri	92	16	55	12,3	1,0	2,0	16	10	422	0,0	0,0	0,4
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	93	87	87	0,1	0,1	0,1
Uluslar arası örgütler ve temsilcilerinin faaliyetleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Toplam	748	1.614	2.769	100,0	100,0	100,0	94.049	96.379	97.288	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TCMB.

(1): Ticari krediler dahil değildir.

(2): Özel sektörün yurtdışından sağladığı kredi borcunun sektörel dağılımı, NACE Rev.2'ye göre yayımlanmaktadır.

2. SOSYAL GÖSTERGELER

2.1 Nüfus ve Göç

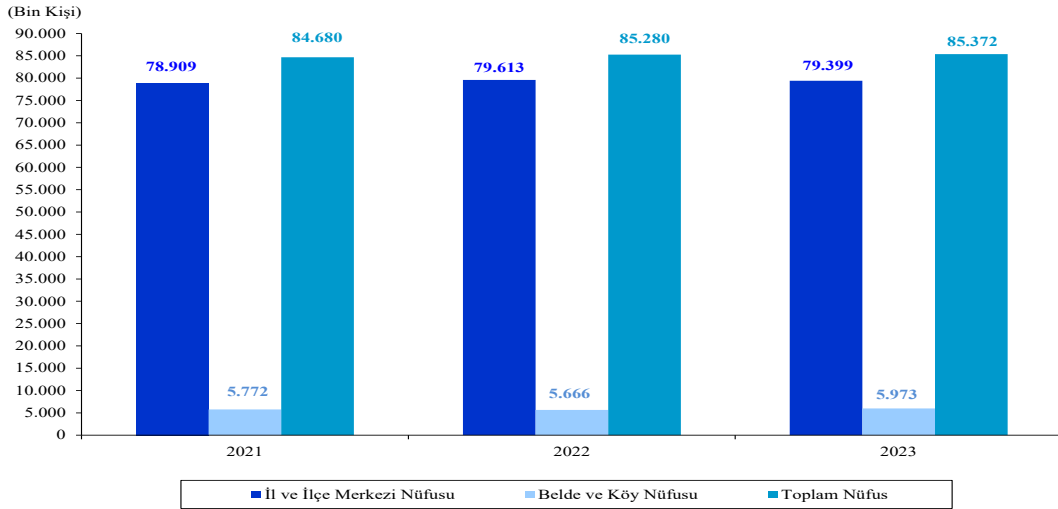
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2023 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de ikamet eden nüfus bir önceki yıla göre 92 bin kişi artarak 85.372 bin kişi olmuştur. Toplam nüfusun 42.734 binini erkekler, 42.638 binini kadınlar oluşturmuştur. Toplam nüfus içinde bir önceki yıl olduğu gibi erkek nüfus oranı %50,1, kadın nüfusun oranı %49,9 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 119, Grafik 54).

Tablo 119. Temel Nüfus Göstergeleri

Yıllar	Toplam Nüfus (Bin Kişi)			İl ve İlçe Merkezi (Bin Kişi)			Belde ve Köyler (Bin Kişi)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın		
2021	84.680	42.428	42.252	78.909	39.482	39.427	5.772	2.946	2.825	12,7	110
2022	85.280	42.704	42.575	79.613	39.802	39.811	5.666	2.902	2.765	7,1	111
2023	85.372	42.734	42.638	79.399	39.664	39.735	5.973	3.070	2.903	1,1	111

Kaynak: TÜİK.

Grafik 54. İl/İlçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusları

Kaynak: TÜİK.

Yıllık nüfus artış hızı 2022 yılında %7,1 iken, 2023 yılında %1,1'e gerilemiştir. Nüfus yoğunluğu (bir kilometrekareye düşen insan sayısı) 111 kişi ile 2023 yılında da aynı düzeyde gerçekleşmiştir.

Nüfusun 79.399 bini il ve ilçe merkezlerinde, 5.973 bini belde ve köylerde yaşamaktadır. İl ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2022 yılında %93,4 iken, 2023 yılında %93'e gerilemiştir. Belde ve köylerde ikamet edenlerin oranı ise 2022 yılında %6,6 iken, 2023 yılında %7'ye yükselmiştir.

2023 yılında nüfusu en yüksek il 15.656 bin kişi ile İstanbul olmuştur. Türkiye nüfusunun %18,3'ünün ikamet ettiği İstanbul'u, 5.803 bin kişi ile Ankara, 4.480 bin kişi ile İzmir, 3.215 bin kişi ile Bursa ve 2.696 bin kişi ile Antalya takip etmiştir. Nüfusu en az olan il ise 86 bin kişi ile nüfusun %0,1'inin yaşadığı Bayburt olmuş, onu 89 bin kişi ile Tunceli, 93 bin kişi ile Ardahan, 149 bin kişi ile Gümüşhane ve 155 bin kişi ile Kilis izlemiştir (Tablo 120).

Tablo 120. 2023 Yılında En Fazla ve En Az Nüfusa Sahip İlk 5 İlin Cinsiyete Göre Dağılımı

İller	Nüfus (Bin Kişi)			Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
En Fazla Nüfusa Sahip İlk 5 İl						
İstanbul	15.656	7.807	7.849	18,3	18,3	18,4
Ankara	5.803	2.860	2.943	6,8	6,7	6,9
İzmir	4.480	2.221	2.258	5,3	5,2	5,3
Bursa	3.215	1.606	1.609	3,8	3,7	3,8
Antalya	2.696	1.357	1.339	3,2	3,2	3,1
En Az Nüfusa Sahip İlk 5 İl						
Bayburt	86	44	42	0,1	0,1	0,1
Tunceli	89	47	42	0,1	0,1	0,1
Ardahan	93	48	45	0,1	0,1	0,1
Gümüşhane	149	75	74	0,2	0,2	0,2
Kilis	155	78	77	0,2	0,2	0,2
Türkiye	85.372	42.734	42.638	100,0	50,1	49,9

Kaynak: TÜİK.

Toplam nüfus içinde çalışma çağı olarak tanımlanan 15-64 yaş grubundaki nüfusun oranı, 2022 yılında %68,1 iken, 2023 yılında %68,3'e yükselmiştir. Çocuk yaş grubu olarak tanımlanan 0-14 yaş grubundaki nüfusun oranı 2022 yılında %22 iken, 2023 yılında % 21,4'e gerilemiştir. 2022 yılında %9,9 olan 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun oranı, 2023 yılında %10,2'ye yükselmiştir (Tablo 121).

Tablo 121. Nüfusun Yaş Grupları ve Bağımlılıklara Göre Dağılımı, Ortanca Yaş

Yıllar	Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)			Bağımlılık Oranı (%)			Ortanca Yaş		
	0-14 Yaş	15-64 Yaş	65 + Yaş	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	Çocuk Bağımlılık Oranı	Yaşlı Bağımlılık Oranı	Toplam	Erkek	Kadın
2021	22,4	67,9	9,7	47,4	33,0	14,3	33,1	32,4	33,8
2022	22,0	68,1	9,9	46,8	32,3	14,5	33,5	32,8	34,2
2023	21,4	68,3	10,2	46,3	31,4	15,0	34,0	33,2	34,7

Kaynak: TÜİK.

2022 yılında %46,8 olan çalışma çağındaki birey başına düşen çocuk ve yaşlı birey sayısını gösteren toplam yaş bağımlılık oranı, 2023 yılında %46,3'e gerilemiştir. Ekonomik olarak aktif olan birey başına düşen çocuk sayısını ifade eden çocuk bağımlılık oranı, 2022 yılında %32,3 iken, 2023 yılında %31,4'e gerilemiştir. Çalışan birey başına düşen yaşlı birey sayısını ölçen yaşlı bağımlılık oranı ise 2022 yılında %14,5 iken, 2023 yılında %15'e yükselmiştir. 2023 yılında çalışma çağındaki her 100 kişi, 31,4 çocuğa ve 15 yaşlıya bakmaktadır.

Yeni doğan bebekten nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortada kalan kişinin yaşını ifade eden ortanca yaş 2023 yılında 33,5'ten 34'e yükselmiştir. 2022 yılında erkeklerde 32,8 olan ortanca yaş, 2023 yılında 33,2'ye ulaşmıştır. Kadınlarda da 2022 yılında 34,2 olan ortanca yaş, 2023 yılında 34,7'ye çıkmıştır.

Ortanca yaş değerine göre, 2023 yılında erkek nüfus 6 ay, kadın ve toplam nüfus 5 ay yaşlanmıştır. Nüfusun yaşlanmasının en anlaşılır işareti olan ortanca yaşın yükselmesi yaşlı nüfusun genç nüfusa göre daha hızlı arttığını göstermektedir.

Özetle Türkiye'de doğurganlık ve ölüm hızlarındaki azalmaya bağlı olarak yaşlı nüfusun arttığı, ortanca yaşın yükseldiği ve bunlara bağlı olarak da yaşlı bağımlılığının arttığı görülmektedir.

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre 2023 yılında toplam nüfusta 15.656 bin kişi ile İstanbul bölgesi birinci, 10.947 bin kişi ile Ege bölgesi ikinci ve 10.851 bin kişi ile Akdeniz bölgesi üçüncü sırada yer almıştır. Erkek nüfusa göre 7.807 bin kişi ile İstanbul bölgesi birinci, 5.454 bin kişi ile Akdeniz ve Ege bölgeleri ikinci ve 4.766 bin kişi ile Güneydoğu Anadolu bölgesi üçüncü sırada yer alırken, kadın nüfusa göre İstanbul bölgesi 7.849 bin kişi ile birinci, Ege bölgesi 5.493 bin kişi ile ikinci ve Akdeniz bölgesi 5.398 bin kişi ile üçüncü sırada yer almıştır. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi toplam nüfusa göre 2.172 bin kişi, erkek nüfusa göre 1.108 bin kişi ve kadın nüfusa göre 1.064 bin kişi ile son sırada yer almıştır (Tablo 122).

Türkiye genelinde 2022 yılında 100,3 olan cinsiyet oranı, 2023 yılında 100,2 olarak gerçekleşmiştir. Her 100 kadın için erkek sayısı olan cinsiyet oranının en yüksek olduğu bölgeler; 104,2 ile Kuzeydoğu Anadolu, 103,5 ile Ortadoğu Anadolu ve 102,6 ile Güneydoğu Anadolu bölgeleridir. Cinsiyet oranının en düşük olduğu bölge ise 97,7 ile Batı Anadolu bölgesidir. Cinsiyet oranı 2023 yılında bir önceki yıla göre İstanbul, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz bölgelerinde azalmış, Akdeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde artmış, Batı Marmara bölgesinde 2022 yılı ile aynı düzeyde kalmıştır.

Tablo 122. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Nüfusa Yönelik Seçilmiş Göstergeler

Yıllar	Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Nüfus (Bin Kişi)			Cinsiyet Oranı	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	Çocuk Bağımlılık Oranı (0-14 Yaş)	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+Yaş)
			Toplam	Erkek	Kadın						
2021	TR1	İstanbul	15.841	7.934	7.907	100,3	24,2	3.049	39,7	29,2	10,4
	TR2	Batı Marmara	3.700	1.871	1.829	102,3	18,4	86	45,4	25,2	20,1
	TR3	Ege	10.785	5.377	5.408	99,4	8,9	121	45,3	27,1	18,2
	TR4	Doğu Marmara	8.381	4.204	4.177	100,7	17,5	172	44,8	30,2	14,6
	TR5	Batı Anadolu	8.283	4.105	4.178	98,2	14,0	115	44,3	30,4	13,9
	TR6	Akdeniz	10.889	5.462	5.427	100,7	12,0	123	49,0	34,9	14,1
	TR7	Orta Anadolu	4.109	2.054	2.055	100,0	5,0	45	49,2	32,2	16,9
	TR8	Batı Karadeniz	4.667	2.316	2.351	98,5	6,0	64	49,1	26,8	22,3
	TR9	Doğu Karadeniz	2.693	1.344	1.349	99,6	5,8	77	49,3	26,9	22,4
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.183	1.111	1.072	103,7	-4,3	31	54,3	40,7	13,6
	TRB	Ortadoğu Anadolu	3.940	1.999	1.941	103,0	-2,8	51	53,7	42,4	11,3
	TRC	Güneydoğu Anadolu	9.210	4.651	4.559	102,0	10,0	122	63,2	54,7	8,5
	TR	Türkiye	84.680	42.428	42.252	100,4	12,7	110	47,4	33,0	14,3
2022	TR1	İstanbul	15.908	7.956	7.952	100,1	4,2	3.062	39,1	28,6	10,6
	TR2	Batı Marmara	3.743	1.884	1.859	101,3	11,8	87	45,6	25,1	20,6
	TR3	Ege	10.887	5.429	5.458	99,5	9,4	122	45,0	26,5	18,5
	TR4	Doğu Marmara	8.511	4.267	4.245	100,5	15,5	175	44,4	29,6	14,8
	TR5	Batı Anadolu	8.339	4.128	4.212	98,0	6,8	115	43,7	29,6	14,1
	TR6	Akdeniz	11.021	5.531	5.489	100,8	12,0	124	48,3	34,0	14,2
	TR7	Orta Anadolu	4.125	2.062	2.063	100,0	4,0	45	48,4	31,3	17,1
	TR8	Batı Karadeniz	4.666	2.317	2.349	98,7	-0,2	64	48,5	26,0	22,6
	TR9	Doğu Karadeniz	2.690	1.342	1.348	99,5	-1,1	76	49,0	26,2	22,8
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.155	1.095	1.059	103,4	-13,1	30	53,3	39,5	13,8
	TRB	Ortadoğu Anadolu	3.928	1.990	1.938	102,7	-3,1	51	52,8	41,2	11,6
	TRC	Güneydoğu Anadolu	9.306	4.703	4.603	102,2	10,3	124	62,0	53,5	8,5
	TR	Türkiye	85.280	42.704	42.575	100,3	7,1	111	46,8	32,3	14,5
2023	TR1	İstanbul	15.656	7.807	7.849	99,5	-16,0	3.013	38,7	27,7	11,0
	TR2	Batı Marmara	3.808	1.916	1.892	101,3	17,1	89	45,9	24,7	21,2
	TR3	Ege	10.947	5.454	5.493	99,3	5,5	123	45,0	26,0	19,0
	TR4	Doğu Marmara	8.599	4.306	4.293	100,3	10,2	176	44,2	29,0	15,2
	TR5	Batı Anadolu	8.388	4.144	4.243	97,7	5,8	116	43,2	28,7	14,5
	TR6	Akdeniz	10.851	5.454	5.398	101,0	-15,5	123	47,7	33,0	14,7
	TR7	Orta Anadolu	4.181	2.087	2.094	99,6	13,6	46	47,8	30,3	17,5
	TR8	Batı Karadeniz	4.731	2.348	2.383	98,5	13,8	64	48,2	25,2	22,9
	TR9	Doğu Karadeniz	2.733	1.363	1.371	99,4	15,9	78	48,9	25,6	23,3
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.172	1.108	1.064	104,2	7,8	31	51,8	37,9	13,9
	TRB	Ortadoğu Anadolu	3.897	1.982	1.915	103,5	-8,0	50	51,5	39,8	11,7
	TRC	Güneydoğu Anadolu	9.411	4.766	4.644	102,6	11,2	125	60,4	51,9	8,6
	TR	Türkiye	85.372	42.734	42.638	100,2	1,1	111	46,3	31,4	15,0

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında bir önceki yıla göre Batı Marmara, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde nüfus artış hızı artarken, Ege, Doğu Marmara ve Batı Anadolu bölgelerinde nüfus artış hızı küçülmüş, İstanbul, Akdeniz ve Ortadoğu Anadolu bölgele-

rinde ise nüfus azalmıştır. En yüksek nüfus artış hızı %17,1 ile Batı Marmara bölgesinde gerçekleşirken, %16 ile İstanbul nüfusun en fazla azaldığı bölge olmuştur.

Nüfus yoğunluğu en yüksek olan İstanbul bölgesinin 2022 yılında 3.062 kişi olan nüfus yoğunluğu, 2023 yılında 49 kişi azalarak 3.013 kişiye gerilemiştir. İstanbul bölgesini km²'ye düşen 176 kişi ile Doğu Marmara ve 125 kişi ile Güneydoğu Anadolu bölgesi izlemiştir. Nüfus yoğunluğunun en düşük seviyede olduğu bölge ise 31 kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir.

“15-64” yaş grubundaki her yüz kişi için “0-14” ve “65 ve daha yukarı yaş” gruplarındaki kişi sayısı olan toplam yaş bağımlılık oranı 2023 yılında bir önceki yıla göre 0,5 puan azalarak %46,3 olmuştur. İBBS Düzey-1’e göre toplam yaş bağımlılık oranı en yüksek değerini %60,4 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde, en düşük değerini ise %38,7 ile İstanbul bölgesinde almıştır. “15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “0-14” yaş grubundaki kişi sayısı olan çocuk bağımlılık oranı en yüksek değerini %51,9 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde alırken, en düşük değerini % 24,7 ile Batı Marmara bölgesinde almıştır. Yaşlı bağımlılık oranında en yüksek değer %23,3 ile Doğu Karadeniz bölgesinde, en düşük değer ise %8,6 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde gerçekleşmiştir.

İBBS Düzey-1 bazında 2023 yılında net göç alan bölgeler içinde Batı Karadeniz bölgesi 83 bin kişi, Ege bölgesi 65 bin kişi ve Doğu Marmara bölgesi 62 bin kişi ile ilk üç sırada yer almıştır. Net göç hızı Batı Karadeniz bölgesinde %17,7, Ege bölgesinde %5,9 ve Doğu Marmara bölgesinde %7,3 olmuştur. Net göç veren bölgeler içinde İstanbul 169 bin kişi, Akdeniz bölgesi 144 bin kişi ve Ortadoğu Anadolu bölgesi 70 bin kişi ile ilk üç sırada yer almıştır. Net göç hızı Ortadoğu Anadolu bölgesinde %-17,7, Akdeniz bölgesinde %-13,2 ve İstanbul’da %-10,7 olmuştur (Tablo 123).

Tablo 123. İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1’e Göre Göç İstatistikleri

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	2021				2022				2023			
		Göç ^{(1), (2)} (Bin Kişi)		Net Göç	Net Göç Hızı (%)	Göç ^{(1), (2)} (Bin Kişi)		Net Göç	Net Göç Hızı (%)	Göç ^{(1), (2)} (Bin Kişi)		Net Göç	Net Göç Hızı (%)
		Aldığı Göç	Verdiği Göç			Aldığı Göç	Verdiği Göç			Aldığı Göç	Verdiği Göç		
TR1	İstanbul	385	408	-23	-1,4	385	418	-33	-2,1	413	581	-169	-10,7
TR2	Batı Marmara	157	105	52	14,2	157	109	47	12,8	177	119	59	15,5
TR3	Ege	262	209	53	4,9	261	207	54	5,0	307	242	65	5,9
TR4	Doğu Marmara	270	207	63	7,5	275	197	78	9,2	304	242	62	7,3
TR5	Batı Anadolu	252	213	39	4,7	238	210	27	3,3	301	260	41	4,9
TR6	Akdeniz	237	260	-23	-2,1	249	252	-3	-0,3	270	414	-144	-13,2
TR7	Orta Anadolu	123	134	-11	-2,7	125	128	-4	-0,9	195	137	59	14,1
TR8	Batı Karadeniz	178	163	15	3,2	171	167	4	1,0	258	175	83	17,7
TR9	Doğu Karadeniz	100	96	4	1,5	97	102	-6	-2,2	160	108	52	19,1
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	80	113	-33	-14,8	82	128	-46	-21,1	110	118	-8	-3,6
TRB	Ortadoğu Anadolu	109	164	-55	-14,0	117	171	-54	-13,6	154	223	-70	-17,7
TRC	Güneydoğu Anadolu	169	250	-81	-8,8	182	248	-66	-7,1	242	272	-30	-3,2
TR	Türkiye	2.323	2.323	0	0,0	2.337	2.337	0	0,0	2.892	2.892	0	0,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Bölge içindeki illerin birbirleri arasındaki göç kapsamıdır.

(2): Türkiye’de ikamet eden yabancı nüfus kapsamıdır.

2.2 Eğitim

2.2.1 Okullaşma Oranları

İlkokulda net okullaşma oranı 2022/'23 eğitim öğretim yılında 2021/'22 yılına göre toplamda 0,69 puan artarak %93,16'dan %93,85'e, erkek öğrencilerde 0,62 puan artarak %93,20'den %93,82'ye, kız öğrencilerde 0,76 puan artarak %93,12'den %93,88'e yükselmiştir (Tablo 124).

Tablo 124. Eğitim Seviyelerine Göre Okullaşma Oranları ^{(1), (2)}

(%)													
Öğretim Yılı	Okullaşma Oranı	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2020/21	Brüt	96,62	97,00	96,23	96,86	96,00	97,77	124,11	126,94	121,13	117,77	116,33	119,29
	Net	93,23	93,34	93,11	88,85	88,95	88,74	87,93	88,05	87,79	44,41	40,53	48,46
2021/22	Brüt	96,59	96,88	96,27	96,22	95,63	96,83	116,10	117,55	114,57	120,35	117,62	123,20
	Net	93,16	93,20	93,12	89,84	89,95	89,73	89,67	90,03	89,29	44,66	40,31	49,20
2022/23	Brüt	97,61	97,85	97,37	99,20	98,31	100,14	119,54	121,94	117,00	98,71	93,69	103,94
	Net	93,85	93,82	93,88	91,21	91,22	91,21	91,70	91,82	91,57	46,02	41,06	51,19

Kaynak: MEB.

(1): Okullaşma oranları Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

(2): 2022/'23 okullaşma oranları hesaplanırken, kullanılan nüfus ve öğrenci sayılarında Türkiye'de ikamet eden T.C. vatandaşları kapsamıştır.

Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu nüfus ve yabancı uyruklu öğrenci sayıları kapsam dışında tutularak, tamamlanmış olan en son takvim yılı sonu öğrenci rakamları (Ocak 2023) ve tamamlanmış olan en son nüfus rakamları (31 Aralık 2022) kullanılarak hesaplanmıştır.

Yükseköğretim okullaşma oranları için Yükseköğretim Kurulu Başkanlığından gelen öğrenci sayıları kullanılmıştır.

Ortaokulda net okullaşma oranı 2022/'23 eğitim öğretim yılında 2021/'22 yılına göre toplamda 1,37 puan artarak %89,84'ten %91,21'e, erkek öğrencilerde 1,27 puan artarak %89,95'ten %91,22'ye, kız öğrencilerde 1,48 puan artarak %89,73'ten %91,21'e yükselmiştir.

Ortaöğretimde net okullaşma oranı 2022/'23 eğitim öğretim yılında 2021/'22 yılına göre toplamda 2,03 puan artarak %89,67'den %91,7'ye, erkek öğrencilerde 1,79 puan artarak %90,03'den %91,82'ye, kız öğrencilerde 2,28 puan artarak %89,29'dan %91,57'ye yükselmiştir.

Yükseköğretimde net okullaşma oranı 2022/'23 eğitim öğretim yılında 2021/'22 yılına göre, toplamda 1,36 puan artarak %44,66'dan %46,02'ye, erkek öğrencilerde 0,75 puan artarak %40,31'den %41,06'ya, kız öğrencilerde 1,99 puan artarak %49,2'den % 51,19'a yükselmiştir.

Yaş gruplarına göre 2022/'23 eğitim öğretim yılında en yüksek toplam net okullaşma oranı % 98,59 ile 6-9 yaş grubundadır (Tablo 125).

Tablo 125. Yaş Gruplarına (Doğum Yıllarına) Göre Net Okullaşma Oranı ^{(1), (2)}

		(%)							
Öğretim Yılı	Cinsiyet	3 Yaş	4 Yaş	5 Yaş	3-5 Yaş	4-5 Yaş	6-9 Yaş	10-13 Yaş	14-17 Yaş
2020/'21	Toplam	5,63	16,41	58,53	28,95	37,62	97,23	98,55	90,76
	Erkek	5,73	16,45	58,87	29,10	37,81	97,16	98,64	91,01
	Kadın	5,53	16,36	58,17	28,80	37,43	97,31	98,45	90,49
2021/'22	Toplam	11,45	29,77	83,41	44,71	56,77	98,44	98,38	92,03
	Erkek	11,60	29,70	83,40	44,71	56,72	98,40	98,43	92,48
	Kadın	11,30	29,83	83,42	44,70	56,81	98,47	98,33	91,55
2022/'23	Toplam	16,85	41,37	87,17	52,21	64,68	98,59	98,37	94,50
	Erkek	16,82	41,17	87,15	52,14	64,58	98,55	98,38	94,77
	Kadın	16,87	41,58	87,19	52,29	67,79	98,63	98,36	94,21

Kaynak: MEB.

(1) : Yaş gruplarına (doğum yılları) göre net okullaşma oranları hesaplanırken; öğrencinin ait olduğu eğitim kademesine (öğrenim türüne) bakılmaksızın, ilgili yaş grubunda bulunan toplam öğrencilerin, ilgili yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilmiştir.

(2): 2022/'23 okullaşma oranları hesaplanırken, kullanılan nüfus ve öğrenci sayılarında Türkiye'de ikamet eden T.C. vatandaşları kapsamıştır. Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu nüfus ve yabancı uyruklu öğrenci sayıları kapsam dışında tutularak, tamamlanmış olan en son takvimi yılı sonu öğrenci rakamları (Ocak 2023) ve tamamlanmış olan en son nüfus rakamları (31 Aralık 2022) kullanılarak hesaplanmıştır.

2.2.2 Okul, Öğrenci, Öğretmen, Mezun Olan Öğrenci ve Derslik Sayısı

2022/'23 eğitim öğretim yılında örgün eğitimde öğrenci sayısı 2021/'22 yılına göre %3,9 artarak 19.904.679 olurken, bunun 10.263.953'ü erkek, 9.640.726'sı kız öğrencilerden oluşmuştur. Öğrencilerin 15.887.296'sı resmi okullarda, 1.670.729'u özel okullarda, 2.346.654'ü de açık öğretimde eğitim görmektedir (Tablo 126).

Tablo 126. Okul/Kurum, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı

Öğretim Yılı	Okul Türü	Okul/ Kurum	Öğrenci Sayısı ⁽¹⁾			Öğretmen Sayısı ⁽²⁾	Derslik
			Toplam	Erkek	Kadın		
2020/'21	Örgün Eğitim Toplamı	67.125	18.085.943	9.352.605	8.733.338	1.112.305	732.381
	Örgün Eğitim (Resmi)	53.620	15.194.574	7.802.825	7.391.749	950.090	593.632
	Örgün Eğitim (Özel)	13.501	1.310.605	723.749	586.856	162.215	138.749
	Örgün Eğitim (Açıköğretim)	4	1.580.764	826.031	754.733	-	-
2021/'22	Örgün Eğitim Toplamı	70.383	19.155.571	9.928.304	9.227.267	1.139.673	749.454
	Örgün Eğitim (Resmi)	56.200	15.839.140	8.147.339	7.691.801	975.698	608.903
	Örgün Eğitim (Özel)	14.179	1.578.233	864.762	713.471	163.975	140.551
	Örgün Eğitim (Açıköğretim)	4	1.738.198	916.203	821.995	-	-
2022/'23 ⁽³⁾	Örgün Eğitim Toplamı	75.019	19.904.679	10.263.953	9.640.726	1.154.383	751.569
	Örgün Eğitim (Resmi)	60.734	15.887.296	8.146.736	7.740.560	974.488	613.785
	Örgün Eğitim (Özel)	14.281	1.670.729	909.773	760.956	179.895	137.784
	Örgün Eğitim (Açıköğretim)	4	2.346.654	1.207.444	1.139.210	-	-

Kaynak: MEB.

(1): Açıköğretim öğrenci sayıları 1., 2. ve 3. dönem yeni kayıt yaptıran ve kayıt yenileyen aktif öğrencileri kapsar.

(2): Öğretmen sayıları, sadece MEB'e bağlı okullardaki öğretmenleri kapsamaktadır. Kadroları MEB'in diğer birimlerinde (il-ilçe MEM, ASO, vb.) bulunan öğretmenler, toplam öğretmen sayısına dahil edilmemiştir.

(3): Veriler 2023 yılı Haziran ayının ilk haftasına aittir.

Örgün eğitim kurumlarında görev yapan öğretmen sayısı 2022/'23 eğitim öğretim yılında 2021/'22 yılına göre %1,3 artarak 1.154.383 olmuştur. Bu öğretmenlerin 974.488'i resmi okullarda, 179.895'i özel okullarda bulunmaktadır.

2022/'23 eğitim öğretim yılında örgün eğitimdeki okul sayısı 2021/'22 yılına göre %6,6 artarak 75.019 olmuştur. Bu okulların 60.734'ü resmi, 14.281'i özel, 4'ü açık öğretim okuludur. Resmi ve özel okulların tamamındaki derslik sayısı %0,3 artarak 751.569'a yükselmiştir.

2022/'23 eğitim öğretim yılında 2021/'22 yılına göre ilkokulda okul sayısı %2,7 artarak 25.182'ye yükselirken, öğretmen sayısı %3,4 azalarak 299.967'ye gerilemiş, öğrenci sayısı %1,9 artarak 5.535.531'e yükselmiştir. Ortaokulda okul sayısı %0,2 azalarak 18.907'ye, öğretmen sayısı %1,1 azalarak 372.536'ya gerilerken, öğrenci sayısı %4,4 artarak 5.524.117'ye yükselmiştir (Tablo 127).

Tablo 127. Okul Türü ve Öğretim Yılına Göre Okul/Birim, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı

Okul Türü	Öğretim Yılı	Okul /Birim ⁽³⁾	Öğretmen ⁽⁴⁾	Öğrenci ^{(1), (2)}	Mezun ⁽²⁾
İlkokul	2020/'21	24.576	306.937	5.328.391	-
	2021/'22	24.519	310.477	5.433.901	-
	2022/'23	25.182	299.967	5.535.531	-
Ortaokul	2020/'21	19.025	370.798	5.212.969	1.328.168
	2021/'22	18.936	376.747	5.293.067	1.282.838
	2022/'23	18.907	372.536	5.524.117	-
Genel ortaöğretim	2020/'21	6.876	189.193	3.920.083	1.121.270
	2021/'22	6.761	193.589	4.092.604	1.075.623
	2022/'23	6.665	199.082	4.437.748	-
Mesleki ve teknik ortaöğretim	2020/'21	6.096	192.916	2.398.519	472.554
	2021/'22	6.043	195.718	2.450.995	430.261
	2022/'23	6.021	195.475	2.351.933	-
Fakülte ve yüksekokul	2020/'21	3.695	179.685	7.791.280	1.087.866
	2021/'22	3.925	185.384	7.829.148	812.313
	2022/'23	3.955	184.566	6.401.149	-

Kaynak: MEB.

(1): Açık ilköğretim ve açık lise öğrencilerini de kapsar.

(2): Önlisans ve lisans düzeyindeki öğrenci sayılarını kapsar.

(3): Faal olan okullar kapsamıştır. Fakülte, yüksekokul, MYO ve enstitüleri kapsar.

(4): Toplam öğretmen, kadrolu ve sözleşmeli öğretmenleri kapsar.

Genel ortaöğretimde okul sayısı %1,4 azalarak 6.665'e gerilerken, öğretmen sayısı %2,8 artarak 199.082'ye, öğrenci sayısı %8,4 artarak 4.437.748'e yükselmiştir. Mesleki ve teknik ortaöğretimde okul sayısı %0,4 azalarak 6.021'e, öğretmen sayısı %0,1 azalarak 195.475'e, öğrenci sayısı %4 azalarak 2.351.933'e gerilemiştir.

2022/'23 eğitim öğretim yılında fakülte ve yüksekokul sayısı %0,8 artarak 3.955'e yükselirken, öğretmen sayısı %0,4 azalarak 184.566'ya, öğrenci sayısı %18,2 azalarak 6.401.149'a gerilemiştir.

2.3 Sağlık

Toplam sağlık harcaması 2022 yılında bir önceki yıla göre %71,5 artarak 606.835 milyon TL'ye yükselmiştir. Genel devlet sağlık harcaması %65,4 artarak 463.516 milyon TL, özel sektör sağlık harcaması %94,4 artarak 143.319 milyon TL olmuştur.

2022 yılında kişi başına sağlık harcaması %69,8 artarak 7.141 TL'ye yükselmiştir.

Toplam sağlık harcamasının GSYH'ye oranı 0,8 puan azalarak %4'e gerilerken, genel devlet sağlık harcamasının toplam sağlık harcamasına oranı 2,8 puan azalırken, özel sektör sağlık harcamasının toplam sağlık harcamasına oranı 2,8 puan artmıştır (Tablo 128).

Tablo 128. Sağlık Harcamaları⁽¹⁾

Dallar				(Milyon TL)	
	2020	2021	2022	Değişim (%)	
				2021	2022
Toplam sağlık harcaması	249.932	353.941	606.835	41,6	71,5
Genel devlet	198.062	280.220	463.516	41,5	65,4
Merkezi devlet	68.927	111.180	191.862	61,3	72,6
Mahalli idareler	1.632	1.975	3.668	21,0	85,7
Sosyal Güvenlik Kurumu	127.504	167.065	267.986	31,0	60,4
Özel sektör	51.869	73.721	143.319	42,1	94,4
Hanehalkları	40.105	56.342	112.018	40,5	98,8
Sigorta şirketleri	6.458	9.330	16.562	44,5	77,5
Diğer ⁽²⁾	5.306	8.050	14.738	51,7	83,1
Kişi başına sağlık harcaması (TL)	2.997	4.206	7.141	40,3	69,8
				Fark (Puan)	
Toplam sağlık harcamasının GSYH'ye oranı (%)	5,0	4,9	4,0	-0,1	-0,8
Genel devlet sağlık harcamasının toplam sağlık harcamasına oranı (%)	79,2	79,2	76,4	-0,1	-2,8
Özel sektör sağlık harcamasının toplam sağlık harcamasına oranı (%)	20,8	20,8	23,6	0,1	2,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı verileri Raporun basım tarihi itibarıyla yayımlanmamıştır.

(2): Hanehalklarına hizmet eden kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve diğer işletmelerin yaptığı sağlık harcamalarıdır.

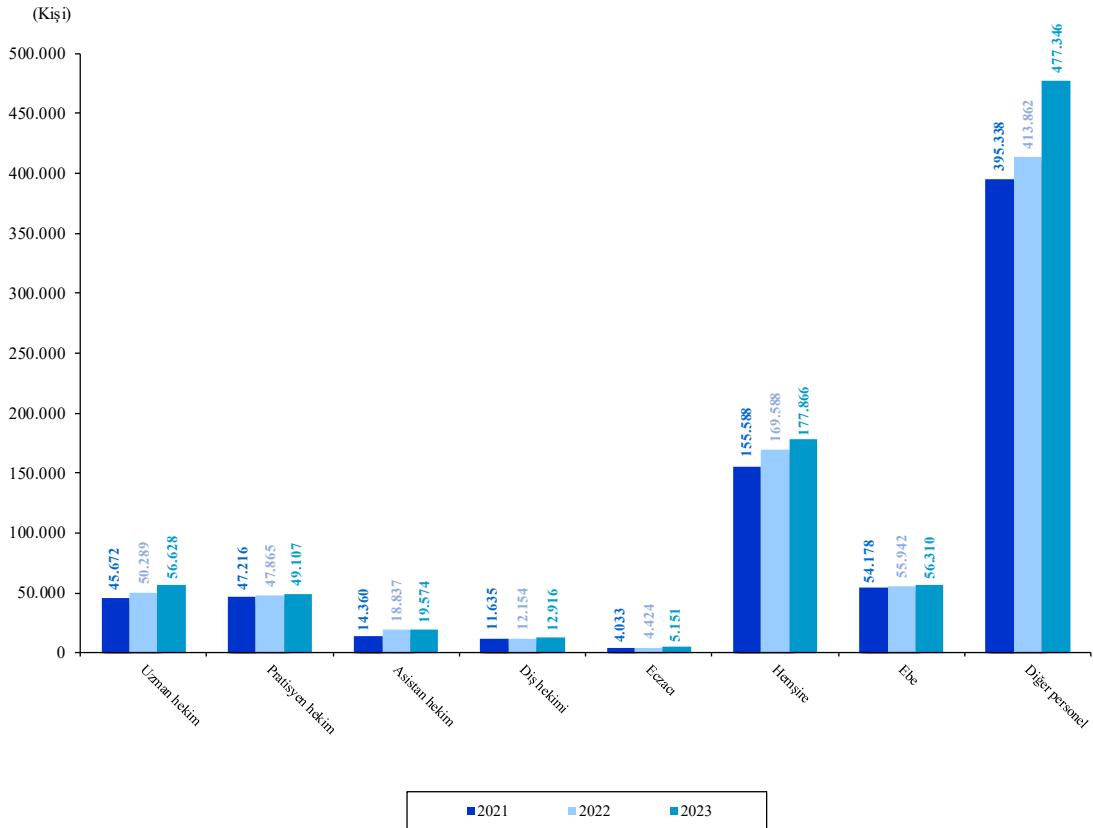
2022 yılında %6,2 artan Sağlık Bakanlığı sağlık personeli sayısı, 2023 yılında %10,6 artarak 854.898 olmuştur. 2023 yılında Sağlık Bakanlığı uzman hekim sayısı bir önceki yıla göre %12,6 artarak 56.628 olurken, pratisyen hekim sayısı %2,6 artarak 49.107'ye ve asistan hekim sayısı %3,9 artarak 19.574'e yükselmiştir. Diş hekimi sayısı %6,3 artarak 12.916'ya, eczacı sayısı %16,4 artarak 5.151'e, hemşire sayısı %4,9 artarak 177.866'ya, ebe sayısı %0,7 artarak 56.310'a ve diğer personel sayısı %15,3 artarak 477.346'ya yükselmiştir (Tablo 129, Grafik 55).

Tablo 129. Sağlık Bakanlığı Sağlık Personeli Sayıları

Sağlık Personeli	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
Uzman hekim	45.672	50.289	56.628	10,1	12,6
Pratisyen hekim	47.216	47.865	49.107	1,4	2,6
Asistan hekim	14.360	18.837	19.574	31,2	3,9
Diş hekimi	11.635	12.154	12.916	4,5	6,3
Eczacı	4.033	4.424	5.151	9,7	16,4
Hemşire	155.588	169.588	177.866	9,0	4,9
Ebe	54.178	55.942	56.310	3,3	0,7
Diğer personel ⁽¹⁾	395.338	413.862	477.346	4,7	15,3
Toplam personel	728.020	772.961	854.898	6,2	10,6

Kaynak: SB.

(1): Diğer sağlık personeli, diğer personel ve hizmet alımı toplamıdır.

Grafik 55. Sağlık Bakanlığı Sağlık Personeli Sayıları

Kaynak: SB.

2.4 Çalışma Hayatı

2.4.1 İşgücü

2.4.1.1 Temel İşgücü Göstergeleri

2023 yılında küresel ve ulusal büyümedeki yavaşlama ve iktisadi faaliyetlerdeki ivme kaybı ile yurtdışı talepteki azalışa rağmen canlı seyreden yurtiçi talebin etkisiyle istihdam artarken, işsizlik oranı ise düşmeye devam etmiştir.

Tarım sektörü istihdamındaki küçülme ve sanayi sektörü istihdamındaki zayıf artışa rağmen inşaat sektörü istihdamı ve işgücü piyasasında önemli bir yeri olan hizmetler sektörü istihdamındaki artışlar toplam istihdamdaki artışta etkili olmuştur.

2023 yılında istihdam edilenler %2,9 artarken, işsizlik oranı 1 puan azalarak %9,4'e gerilemiştir. İşsizlik oranı erkeklerde 1,2 puan azalışla %7,7'ye, kadınlarda 0,8 puan azalışla %12,6'ya gerilemiştir. Böylece işsizlik oranı 2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Program hedefi olan %10,4'ün 1 puan, Orta Vadeli Program (2024-2026)'ın gerçekleşme tahmini olan %10,1'in 0,7 puan gerisinde gerçekleşmiştir (Tablo 130).

Küresel bir sorun olan işsizliğin sonuçlarından en çok etkilenen genç nüfusta işsizlik oranı (15-24 yaş) 2023 yılında 2 puan azalarak %17,4'e düşmüştür. Toplam işsizlik oranının oldukça üzerinde seyretmeye devam eden genç nüfusta işsizlik oranı, erkeklerde 2,1 puan azalarak %14,3, kadınlarda 2 puan azalarak %23,2 olmuştur (Grafik 56).

2023 yılında işgücü 562 bin kişi artarak 34 milyon 896 bin kişiye yükselmiştir. İşgücünün 23 milyon 52 binini erkekler, 11 milyon 844 binini de kadınlar oluşturmuştur. 2023 yılında istihdam edilen 31 milyon 632 bin kişinin 21 milyon 286 binini erkekler, 10 milyon 346 binini kadınlar oluşturmuştur. İşsiz sayısı ise 318 bin kişi azalarak 3 milyon 264 bin kişiye düşerken, işsiz erkek sayısı 1 milyon 766 bin kişi, işsiz kadın sayısı da 1 milyon 498 bin kişi olmuştur. 2023 yılında bir önceki yıla göre istihdam oranı 0,8 puanlık artışla %48,3'e yükselmiştir. İstihdam oranı erkeklerde 0,7 puan artışla %65,7, kadınlarda 0,9 puan artışla %31,3 seviyesinde gerçekleşmiştir.

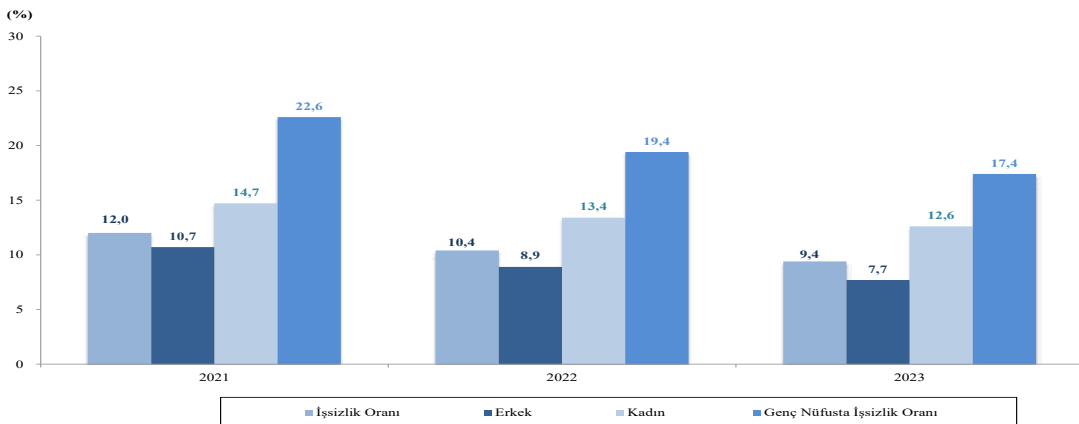
15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun işgücüne katılma oranı, 2023 yılında 0,2 puan artışla %53,3'e yükselirken, bu oran erkeklerde 0,2 puan azalışla %71,2'ye düşmüş, kadınlarda ise 0,7 puan artışla %35,8'e yükselmiştir.

Tablo 130. Temel İşgücü Göstergeleri

Göstergeler				(15+ Yaş, Bin Kişi)	
	2021	2022	2023	2022	2023
	Toplam			Değişim (%)	
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	63.704	64.679	65.425	1,5	1,2
İşgücü	32.716	34.334	34.896	4,9	1,6
İstihdam edilenler	28.797	30.752	31.632	6,8	2,9
İşsiz	3.919	3.582	3.264	-8,6	-8,9
İşgücüne dahil olmayan nüfus	30.989	30.345	30.528	-2,1	0,6
				Fark (Puan)	
İşgücüne katılma oranı (%)	51,4	53,1	53,3	1,7	0,2
İstihdam oranı (%)	45,2	47,5	48,3	2,3	0,8
İşsizlik oranı (%)	12,0	10,4	9,4	-1,6	-1,0
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	22,6	19,4	17,4	-3,2	-2,0
	Erkek			Değişim (%)	
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	31.533	32.006	32.383	1,5	1,2
İşgücü	22.156	22.862	23.052	3,2	0,8
İstihdam edilenler	19.792	20.818	21.286	5,2	2,2
İşsiz	2.364	2.044	1.766	-13,5	-13,6
İşgücüne dahil olmayan nüfus	9.377	9.144	9.330	-2,5	2,0
				Fark (Puan)	
İşgücüne katılma oranı (%)	70,3	71,4	71,2	1,1	-0,2
İstihdam oranı (%)	62,8	65,0	65,7	2,2	0,7
İşsizlik oranı (%)	10,7	8,9	7,7	-1,8	-1,2
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	19,4	16,4	14,3	-3,0	-2,1
	Kadın			Değişim (%)	
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	32.172	32.673	33.042	1,6	1,1
İşgücü	10.560	11.473	11.844	8,6	3,2
İstihdam edilenler	9.005	9.935	10.346	10,3	4,1
İşsiz	1.554	1.538	1.498	-1,0	-2,6
İşgücüne dahil olmayan nüfus	21.612	21.200	21.198	-1,9	0,0
				Fark (Puan)	
İşgücüne katılma oranı (%)	32,8	35,1	35,8	2,3	0,7
İstihdam oranı (%)	28,0	30,4	31,3	2,4	0,9
İşsizlik oranı (%)	14,7	13,4	12,6	-1,3	-0,8
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	28,7	25,2	23,2	-3,5	-2,0

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Grafik 56. İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK.

2.4.1.2 Eğitim Durumuna Göre İşgücü Göstergeleri

İstihdam edilenler ve işsizlerin toplamı olan işgücünün yaklaşık yarısını lise altı eğitim seviyesindekiler oluşturmaktadır. 2023 yılında toplam işgücünün %42,8'ini lise altı eğitilmişler oluştururken onu, %28,9 ile yükseköğretim mezunları, %14,3 ile lise mezunları, %11,8 ile mesleki veya teknik lise mezunları ve %2,2 ile okur-yazar olmayanlar izlemiştir (Tablo 131, Grafik 57).

Tablo 131. Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu

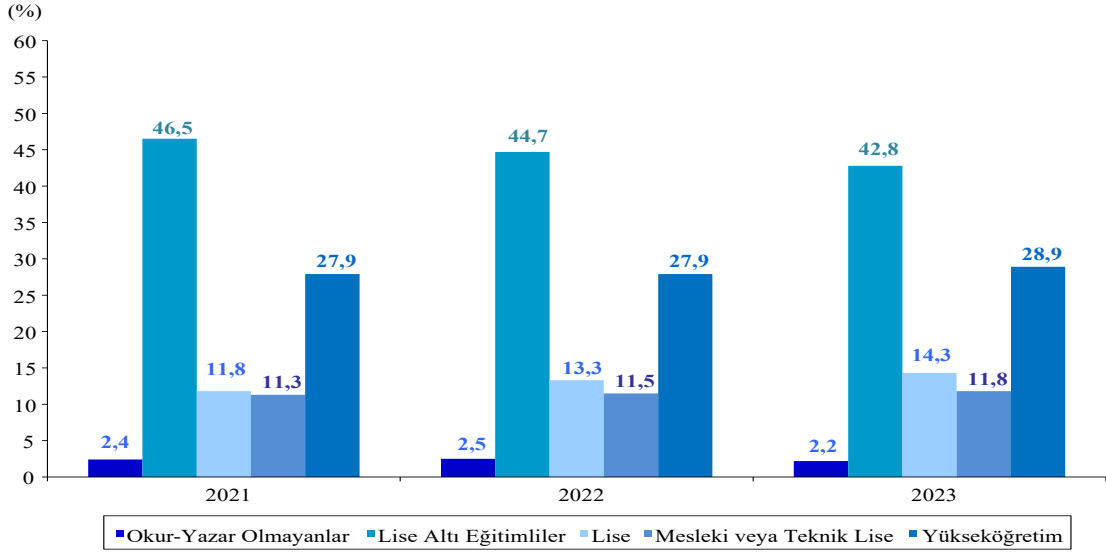
(15+ Yaş, Bin Kişi)

Eğitim Durumu	İşgücü Durumu	2021	2022	2023	Pay (%)			Değişim (%)	
					2021	2022	2023	2022	2023
Okur-yazar olmayanlar	İşgücü	799	864	781	2,4	2,5	2,2	8,1	-9,6
	İstihdam	733	810	742	2,5	2,6	2,3	10,5	-8,4
	İşsiz	66	54	39	1,7	1,5	1,2	-18,2	-27,8
Lise altı eğitilmişler	İşgücü	15.209	15.357	14.942	46,5	44,7	42,8	1,0	-2,7
	İstihdam	13.515	13.939	13.727	46,9	45,3	43,4	3,1	-1,5
	İşsiz	1.694	1.418	1.215	43,2	39,6	37,2	-16,3	-14,3
Lise	İşgücü	3.869	4.579	4.990	11,8	13,3	14,3	18,4	9,0
	İstihdam	3.325	3.997	4.385	11,5	13,0	13,9	20,2	9,7
	İşsiz	544	582	605	13,9	16,2	18,5	7,0	4,0
Mesleki veya teknik lise	İşgücü	3.696	3.963	4.106	11,3	11,5	11,8	7,2	3,6
	İstihdam	3.219	3.515	3.689	11,2	11,4	11,7	9,2	5,0
	İşsiz	477	448	416	12,2	12,5	12,7	-6,1	-7,1
Yükseköğretim	İşgücü	9.143	9.571	10.078	27,9	27,9	28,9	4,7	5,3
	İstihdam	8.004	8.492	9.090	27,8	27,6	28,7	6,1	7,0
	İşsiz	1.138	1.079	989	29,0	30,1	30,3	-5,2	-8,3
Toplam işgücü		32.716	34.334	34.896	100,0	100,0	100,0	4,9	1,6
Toplam istihdam		28.797	30.752	31.632	100,0	100,0	100,0	6,8	2,9
Toplam işsiz		3.919	3.582	3.264	100,0	100,0	100,0	-8,6	-8,9

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Grafik 57. Eğitim Durumuna Göre İşgücünün Dağılımı

Kaynak: TÜİK.

2023 yılında istihdam edilenlerin %43,4'ü lise altı eğitimli, %28,7'si yükseköğretim mezunu, %13,9'u lise mezunu, %11,7'si mesleki veya teknik lise mezunu ve %2,3'ü de okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır.

İşsizlerin %37,2'sini lise altı eğitimliler, %30,3'ünü yükseköğretim mezunları, %18,5'ini lise mezunları, %12,7'sini mesleki veya teknik lise mezunları ve %1,2'sini okur-yazar olmayanlar oluşturmaktadır.

2023 yılında bir önceki yıla göre toplam işsizler içinde okur-yazar olmayanlar ve lise altı eğitimlilerin payı azalmış, lise mezunları, mesleki veya teknik lise mezunları ile yükseköğretim mezunlarının payı ise artmıştır.

2.4.1.3 Bölgesel Düzeyde İşgücü Göstergeleri

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey-2 işgücü istatistiklerine göre 2023 yılında da İstanbul bölgesi bütün göstergelerde ilk sırada yer almıştır. İstanbul bölgesinde 2023 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus 12 milyon 656 bin kişiye yükselirken bunun 6 milyon 569 bin kişisini istihdam edilenler ve 640 bin kişisini işsizler olmak üzere 7 milyon 209 bin kişisini işgücü, 5 milyon 447 bin kişisini de işgücüne dahil olmayan nüfus oluşturmuştur. Kastamonu, Çankırı, Sinop bölgesinde bütün göstergeler en düşük değerlerini almıştır. Bu bölgede 15 ve daha yukarı nüfus 640 bin kişi olurken, bunun 324 bin kişisini istihdam edilenler ve 17 bin kişisini işsizler olmak üzere 341 bin kişisini işgücü, 299 bin kişisini de işgücüne dahil olmayan nüfus oluşturmuştur (Tablo 132).

Tablo 132. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye Göre (26 bölge) Temel İşgücü Göstergeleri-1

(15+ Yaş, Bin Kişi, %)

Bölge Kodu	İBBS Düzey-2	2022					2023				
		15 ve Daha Yukarı Yaşta	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	15 ve Daha Yukarı Yaşta	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus
		Nüfus					Nüfus				
TR10	İstanbul	12.460	6.992	6.279	713	5.468	12.656	7.209	6.569	640	5.447
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	1.533	899	829	70	633	1.543	911	841	69	632
TR22	Balıkesir, Çanakkale	1.473	754	701	53	719	1.498	784	736	48	714
TR31	İzmir	3.660	1.991	1.731	260	1.669	3.672	1.985	1.759	226	1.687
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	2.562	1.399	1.278	121	1.163	2.619	1.421	1.305	116	1.199
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	2.462	1.338	1.243	95	1.123	2.480	1.374	1.276	98	1.106
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	3.384	1.857	1.693	164	1.527	3.433	1.893	1.739	155	1.539
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	3.166	1.794	1.613	181	1.372	3.245	1.890	1.721	169	1.355
TR51	Ankara	4.552	2.443	2.147	297	2.109	4.592	2.506	2.226	280	2.086
TR52	Konya, Karaman	1.882	962	891	71	920	1.907	996	936	60	911
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	2.653	1.526	1.385	141	1.126	2.717	1.589	1.475	114	1.128
TR62	Adana, Mersin	3.174	1.654	1.452	203	1.520	3.234	1.625	1.448	177	1.609
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	2.445	1.212	1.036	177	1.233	2.502	1.141	965	176	1.360
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	1.223	610	553	57	613	1.242	608	555	52	635
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	1.874	937	849	88	937	1.894	961	872	89	933
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	834	412	365	47	422	830	435	389	46	395
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	635	337	317	21	298	640	341	324	17	299
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2.245	1.217	1.119	98	1.027	2.262	1.207	1.103	103	1.055
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	2.120	1.174	1.066	108	947	2.150	1.214	1.112	102	936
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	791	396	359	36	395	787	404	374	30	383
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	729	372	324	47	358	717	384	340	44	333
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	1.355	651	598	53	704	1.332	629	584	45	703
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	1.436	714	577	137	722	1.403	677	561	117	725
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	1.980	984	879	105	995	2.025	977	878	99	1.048
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	2.540	1.080	956	124	1.460	2.533	1.096	977	118	1.438
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	1.512	628	511	116	884	1.511	639	566	73	872
TR	Türkiye	64.679	34.334	30.752	3.582	30.345	65.425	34.896	31.632	3.264	30.528
Pay (%)											
TR10	İstanbul	19,3	20,4	20,4	19,9	18,0	19,3	20,7	20,8	19,6	17,8
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	2,4	2,6	2,7	2,0	2,1	2,4	2,6	2,7	2,1	2,1
TR22	Balıkesir, Çanakkale	2,3	2,2	2,3	1,5	2,4	2,3	2,2	2,3	1,5	2,3
TR31	İzmir	5,7	5,8	5,6	7,3	5,5	5,6	5,7	5,6	6,9	5,5
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	4,0	4,1	4,2	3,4	3,8	4,0	4,1	4,1	3,6	3,9
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	3,8	3,9	4,0	2,7	3,7	3,8	3,9	4,0	3,0	3,6
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	5,2	5,4	5,5	4,6	5,0	5,2	5,4	5,5	4,7	5,0
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	4,9	5,2	5,2	5,1	4,5	5,0	5,4	5,4	5,2	4,4
TR51	Ankara	7,0	7,1	7,0	8,3	7,0	7,0	7,2	7,0	8,6	6,8
TR52	Konya, Karaman	2,9	2,8	2,9	2,0	3,0	2,9	2,9	3,0	1,8	3,0
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	4,1	4,4	4,5	3,9	3,7	4,2	4,6	4,7	3,5	3,7
TR62	Adana, Mersin	4,9	4,8	4,7	5,7	5,0	4,9	4,7	4,6	5,4	5,3
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	3,8	3,5	3,4	4,9	4,1	3,8	3,3	3,1	5,4	4,5
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	1,9	1,8	1,8	1,6	2,0	1,9	1,7	1,8	1,6	2,1
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	2,9	2,7	2,8	2,5	3,1	2,9	2,8	2,8	2,7	3,1
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	1,3	1,2	1,2	1,3	1,4	1,3	1,2	1,2	1,4	1,3
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	1,0	1,0	1,0	0,6	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	3,5	3,5	3,6	2,7	3,4	3,5	3,5	3,5	3,2	3,5
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	3,3	3,4	3,5	3,0	3,1	3,3	3,5	3,5	3,1	3,1
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	1,2	1,2	1,2	1,0	1,3	1,2	1,2	1,2	0,9	1,3
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	1,1	1,1	1,1	1,3	1,2	1,1	1,1	1,1	1,3	1,1
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	2,1	1,9	1,9	1,5	2,3	2,0	1,8	1,8	1,4	2,3
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	2,2	2,1	1,9	3,8	2,4	2,1	1,9	1,8	3,6	2,4
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	3,1	2,9	2,9	2,9	3,3	3,1	2,8	2,8	3,0	3,4
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	3,9	3,1	3,1	3,5	4,8	3,9	3,1	3,1	3,6	4,7
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	2,3	1,8	1,7	3,2	2,9	2,3	1,8	1,8	2,2	2,9
TR	Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2023 yılında, İBBS Düzey-2'e göre işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu bölge %59 ile Tekirdağ, Edirne, Kırklareli bölgesi olurken, en düşük olduğu bölge %42,3 ile Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt bölgesi olmuştur. İşgücüne katılma oranında 2022 yılına göre İzmir bölgesi, Aydın, Denizli, Muğla bölgesi, Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir bölgesi, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya bölgesi, Van, Muş, Bitlis, Hakkari bölgesi ile depremin etkilediği Adana, Mersin bölgesi, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye bölgesi, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli bölgesi ve Gaziantep, Adıyaman, Kilis bölgesinde düşüş yaşanırken, kalan bölgelerde ise artış olmuştur (Tablo 133).

Tablo 133. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye Göre (26 bölge) Temel İşgücü Göstergeleri-2

(15+ Yaş, %)

Bölge Kodu	İBBS Düzey-2	2022			2023		
		İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
TR10	İstanbul	56,1	50,4	10,2	57,0	51,9	8,9
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	58,7	54,1	7,8	59,0	54,5	7,6
TR22	Balıkesir, Çanakkale	51,2	47,6	7,1	52,3	49,1	6,1
TR31	İzmir	54,4	47,3	13,0	54,1	47,9	11,4
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	54,6	49,9	8,6	54,2	49,8	8,1
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	54,4	50,5	7,1	55,4	51,5	7,1
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	54,9	50,0	8,9	55,2	50,7	8,2
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	56,7	50,9	10,1	58,2	53,0	9,0
TR51	Ankara	53,7	47,2	12,1	54,6	48,5	11,2
TR52	Konya, Karaman	51,1	47,3	7,4	52,2	49,1	6,1
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	57,5	52,2	9,2	58,5	54,3	7,2
TR62	Adana, Mersin	52,1	45,7	12,3	50,2	44,8	10,9
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	49,6	42,4	14,6	45,6	38,6	15,5
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	49,9	45,2	9,4	48,9	44,7	8,6
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	50,0	45,3	9,4	50,7	46,1	9,2
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	49,4	43,8	11,3	52,4	46,9	10,5
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	53,1	49,8	6,2	53,3	50,7	4,9
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	54,2	49,9	8,1	53,4	48,8	8,6
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	55,4	50,3	9,2	56,5	51,7	8,4
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	50,0	45,4	9,2	51,3	47,6	7,3
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	51,0	44,5	12,7	53,5	47,4	11,5
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	48,0	44,1	8,1	47,2	43,9	7,2
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	49,7	40,2	19,2	48,3	40,0	17,2
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	49,7	44,4	10,7	48,2	43,3	10,2
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	42,5	37,7	11,5	43,2	38,6	10,8
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	41,5	33,8	18,5	42,3	37,5	11,4
TR	Türkiye	53,1	47,5	10,4	53,3	48,3	9,4

Kaynak: TÜİK.

İşsizlik oranının 2023 yılında en yüksek olduğu bölgeler %17,2 ile Van, Muş, Bitlis, Hakkari bölgesi, %15,5 ile depremin etkilediği Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye bölgesi ve %11,5 ile Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesi olurken, en düşük olduğu bölgeler ise %4,9 ile Kastamonu, Çankırı, Sinop bölgesi, %6,1 ile Balıkesir, Çanakkale bölgesi ve Konya, Karaman bölgesi, %7,1 ile Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak bölgesi olmuştur.

2023 yılında istihdam oranı en yüksek değerini %54,5 ile Tekirdağ, Edirne, Kırklareli bölgesinde, en düşük değerini ise %37,5 ile Mardin, Batman, Şırnak, Siirt bölgesinde almıştır. İstihdam oranı bir önceki yıla göre Aydın, Denizli, Muğla bölgesi, Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir bölgesi, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya bölgesi, Van, Muş, Bitlis, Hakkari bölgesi ile depremin etkilediği Adana, Mersin bölgesi, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye bölgesi, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli bölgesi, Gaziantep, Adıyaman, Kilis bölgesinde düşüş göstermiş, bunların dışındaki bölgelerde ise artmıştır.

2.4.2 İstihdam

2.4.2.1 İstihdamın Sektörel Dağılımı

2023 yılında bir önceki yıla göre tarım sektöründe istihdam edilenler %3,5 azalarak 4 milyon 695 bin kişiye gerilerken, sanayi sektöründe istihdam edilenler %0,7 artışla 6 milyon 711 bin kişiye, inşaat sektöründe istihdam edilenler %8,2 artışla 1 milyon 997 bin kişiye, hizmetler sektöründe istihdam edilenler %4,9 artışla 18 milyon 230 bin kişiye yükselmiştir. Böylece toplam istihdam edilenler %2,9 artışla 31 milyon 632 bin kişi olmuştur (Tablo 134, Grafik 58).

2023 yılında toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı bir önceki yıla göre 1 puan azalarak %14,8'e, sanayi sektörünün payı bir önceki yıla göre 0,5 puan azalarak %21,2'ye gerilerken, inşaat sektörünün payı 0,3 puan artarak %6,3'e, hizmetler sektörünün payı 1,1 puan artarak %57,6'ya yükselmiştir.

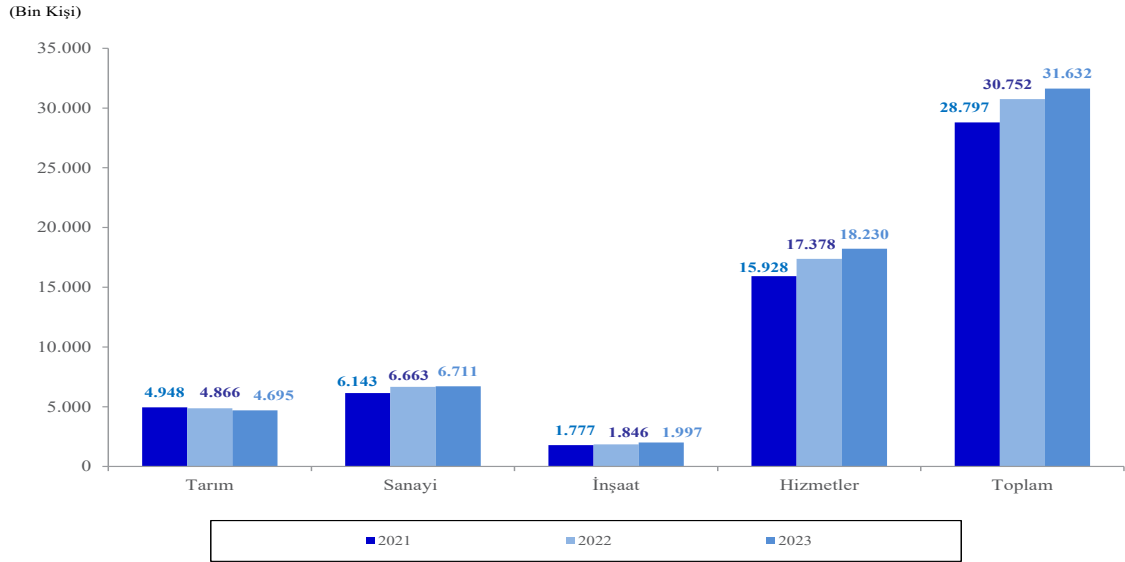
İstihdam tarım sektöründe 171 bin kişi azılırken, sanayi sektöründe 48 bin kişi, inşaat sektöründe 151 bin kişi ve hizmetler sektöründe 852 bin kişi artış göstermiştir. Toplam istihdamdaki 880 bin kişilik artışta büyük ölçüde imalat sanayi, inşaat, toptan ve perakende ticaret, ulaştırma ve depolama, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri sektörlerinde yaşanan istihdam artışları etkili olmuştur.

Tablo 134. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

Sektörler				Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023
Tarım	4.948	4.866	4.695	17,2	15,8	14,8	-1,7	-3,5
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	4.948	4.866	4.695	17,2	15,8	14,8	-1,7	-3,5
Sanayi	6.143	6.663	6.711	21,3	21,7	21,2	8,5	0,7
Madencilik ve taş ocaklığı	147	157	155	0,5	0,5	0,5	6,8	-1,3
İmalat	5.662	6.158	6.229	19,7	20,0	19,7	8,8	1,2
Elektrik, gaz, buhar, su temini ve kanalizasyon	334	348	327	1,2	1,1	1,0	4,2	-6,0
İnşaat	1.777	1.846	1.997	6,2	6,0	6,3	3,9	8,2
Hizmetler	15.928	17.378	18.230	55,3	56,5	57,6	9,1	4,9
Toptan ve perakende ticaret	4.052	4.363	4.539	14,1	14,2	14,3	7,7	4,0
Ulaştırma ve depolama	1.338	1.493	1.567	4,6	4,9	5,0	11,6	5,0
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	1.413	1.699	1.807	4,9	5,5	5,7	20,2	6,4
Bilgi ve iletişim	247	282	313	0,9	0,9	1,0	14,2	11,0
Finans ve sigorta faaliyetleri	299	315	336	1,0	1,0	1,1	5,4	6,7
Gayrimenkul faaliyetleri	289	329	361	1,0	1,1	1,1	13,8	9,7
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	926	939	978	3,2	3,1	3,1	1,4	4,2
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	1.000	1.103	1.130	3,5	3,6	3,6	10,3	2,4
Kamu yönetimi ve savunma	1.995	2.022	2.076	6,9	6,6	6,6	1,4	2,7
Eğitim	1.805	1.893	1.953	6,3	6,2	6,2	4,9	3,2
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	1.614	1.836	1.997	5,6	6,0	6,3	13,8	8,8
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	124	153	187	0,4	0,5	0,6	23,4	22,2
Diğer hizmet faaliyetleri	826	951	986	2,9	3,1	3,1	15,1	3,7
Toplam	28.797	30.752	31.632	100,0	100,0	100,0	6,8	2,9

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Grafik 58. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

Kaynak: TÜİK.

2.4.2.2 Bölgesel Düzeyde İstihdam Göstergeleri

2023 yılında İBBS Düzey-2'ye göre istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında tarım sektörünün en büyük değeri 399 bin kişi ile Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane bölgesinde, en küçük değeri 30 bin kişi ile İstanbul bölgesinde aldığı görülmektedir. Sanayi sektörü en büyük değeri 1 milyon 922 bin kişi ile İstanbul bölgesinde, en küçük değeri de 48 bin kişi ile Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesinde almaktadır. Hizmetler sektörü ise sanayi sektöründe olduğu gibi en büyük değeri 4 milyon 617 bin kişi ile İstanbul bölgesinde, en küçük değeri de 132 bin kişi ile Kastamonu, Çankırı, Sinop bölgesinde almıştır (Tablo 135).

İstihdam edilenler içinde tarım sektörünün payının en yüksek olduğu bölge %45,1 ile Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesi, en düşük olduğu bölge ise %0,5 ile İstanbul bölgesi olmuştur. Sanayi sektörünün istihdam edilenler içindeki payının en yüksek olduğu bölge %42 ile Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesi, en düşük olduğu bölge ise %13,5 ile Erzurum, Erzincan, Bayburt bölgesidir. Hizmetler sektörünün istihdam edilenler içindeki payının en yüksek olduğu bölge %70,3 ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge ise %40,8 ile Kastamonu, Çankırı, Sinop bölgesi ve Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesi olmuştur.

Tablo 135. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

Yıllar	Bölge Kodu	İBBS Düzey-2	Sektörler				Pay (%)		
			Tarım	Sanayi ⁽¹⁾	Hizmetler	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2022	TR10	İstanbul	36	1.975	4.268	6.279	0,6	31,5	68,0
	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	128	321	381	829	15,4	38,7	45,9
	TR22	Balıkesir, Çanakkale	153	168	380	701	21,8	24,0	54,2
	TR31	İzmir	127	562	1.042	1.731	7,4	32,4	60,2
	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	263	304	711	1.278	20,6	23,8	55,6
	TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	381	363	499	1.243	30,6	29,2	40,1
	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	124	692	877	1.693	7,3	40,9	51,8
	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	195	597	821	1.613	12,1	37,0	50,9
	TR51	Ankara	67	546	1.534	2.147	3,1	25,4	71,4
	TR52	Konya, Karaman	222	260	409	891	24,9	29,2	45,9
	TR61	Antalya, Isparta, Burdur	237	214	935	1.385	17,1	15,4	67,5
	TR62	Adana, Mersin	246	360	846	1.452	16,9	24,8	58,2
	TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	189	259	587	1.036	18,3	25,1	56,7
	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	150	117	286	553	27,1	21,2	51,7
	TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	173	222	455	849	20,4	26,1	53,5
	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	79	105	181	365	21,7	28,8	49,5
	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	118	56	142	317	37,3	17,7	45,0
	TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	388	225	506	1.119	34,7	20,1	45,2
	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	422	185	459	1.066	39,6	17,3	43,1
	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	134	44	181	359	37,3	12,3	50,4
	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	156	40	128	324	48,1	12,4	39,4
	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	168	118	312	598	28,2	19,7	52,1
	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	199	138	241	577	34,4	23,9	41,7
	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	134	296	450	879	15,2	33,6	51,2
	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	275	223	458	956	28,8	23,4	47,9
	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	100	118	293	511	19,6	23,1	57,2
	TR	Türkiye	4.866	8.509	17.378	30.752	15,8	27,7	56,5
2023	TR10	İstanbul	30	1.922	4.617	6.569	0,5	29,3	70,3
	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	112	328	402	841	13,3	39,0	47,8
	TR22	Balıkesir, Çanakkale	171	176	389	736	23,3	24,0	52,8
	TR31	İzmir	111	577	1.071	1.759	6,3	32,8	60,9
	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	237	313	755	1.305	18,2	24,0	57,8
	TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	374	368	534	1.276	29,3	28,8	41,8
	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	132	730	876	1.739	7,6	42,0	50,4
	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	185	628	908	1.721	10,8	36,5	52,7
	TR51	Ankara	85	588	1.552	2.226	3,8	26,4	69,7
	TR52	Konya, Karaman	208	267	460	936	22,2	28,6	49,2
	TR61	Antalya, Isparta, Burdur	237	223	1.015	1.475	16,1	15,1	68,8
	TR62	Adana, Mersin	247	357	843	1.448	17,1	24,7	58,2
	TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	147	254	564	965	15,2	26,3	58,4
	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	137	122	297	555	24,7	21,9	53,5
	TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	206	228	439	872	23,6	26,1	50,3
	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	85	109	195	389	21,8	28,0	50,2
	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	126	66	132	324	38,8	20,4	40,8
	TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	369	206	528	1.103	33,4	18,7	47,9
	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	399	199	515	1.112	35,9	17,9	46,3
	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	141	50	183	374	37,6	13,5	48,9
	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	153	48	139	340	45,1	14,1	40,8
	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	169	129	286	584	29,0	22,1	48,9
	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	156	129	275	561	27,9	23,1	49,0
	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	96	313	469	878	10,9	35,7	53,4
	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	280	247	450	977	28,6	25,3	46,1
	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	100	129	337	566	17,7	22,8	59,5
	TR	Türkiye	4.695	8.708	18.230	31.632	14,8	27,5	57,6

Kaynak: TÜİK.

(1): İnşaat sektörü sanayi sektörü içinde değerlendirilmiştir.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2.4.2.3 İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu

2023 yılında 15 ve daha yukarı yaşta toplam 31 milyon 632 bin kişi olan çalışan nüfusun 22 milyon 532 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 5 milyon 117 bin kişisi kendi hesabına müteşebbis olarak, 2 milyon 514 bin kişisi ücretsiz aile işçisi olarak ve 1 milyon 469 bin kişisi işveren olarak çalışmıştır. 2023 yılında bir önceki yıla göre ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışanlar %3,9, işveren olarak çalışanlar %6,9, kendi hesabına çalışanlar %1,8 artmış, ücretsiz aile işçisi olanlar ise %5,7 azalmıştır (Tablo 136, Grafik 59).

Tablo 136. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu

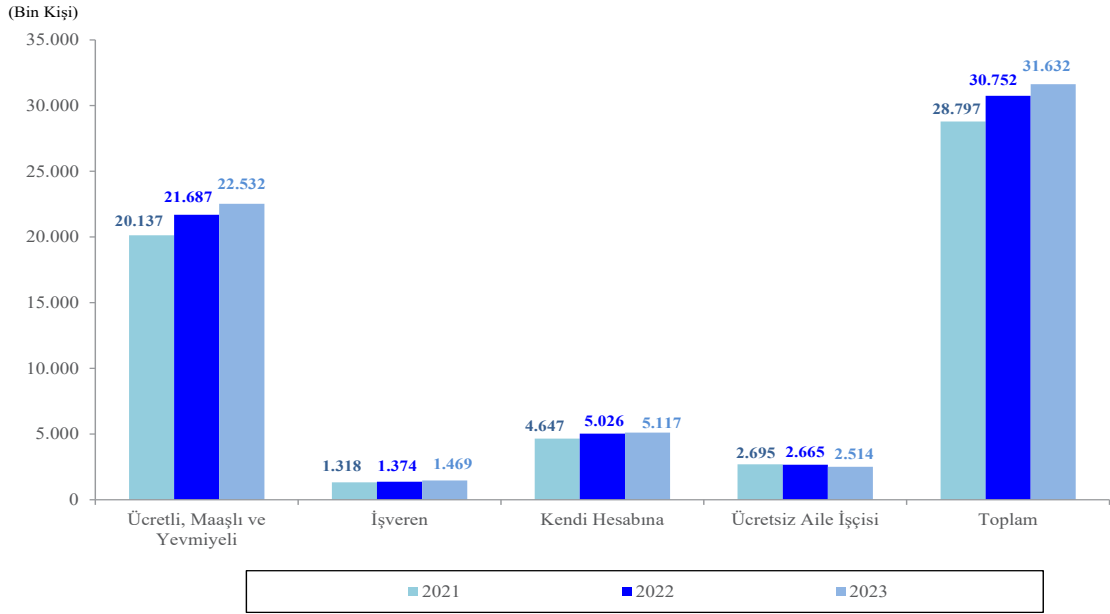
(15+ Yaş, Bin Kişi)								
İşteki Durum	2021	2022	2023	Pay (%)			Değişim (%)	
				2021	2022	2023	2022	2023
Tarım	4.948	4.866	4.695	17,2	15,8	14,8	-1,7	-3,5
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	632	645	634	3,1	3,0	2,8	2,1	-1,7
İşveren	69	59	54	5,2	4,3	3,7	-14,5	-8,5
Kendi hesabına	2.048	2.049	2.056	44,1	40,8	40,2	0,0	0,3
Ücretsiz aile işçisi	2.200	2.113	1.951	81,6	79,3	77,6	-4,0	-7,7
Tarım dışı	23.848	25.887	26.938	82,8	84,2	85,2	8,5	4,1
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	19.505	21.043	21.899	96,9	97,0	97,2	7,9	4,1
İşveren	1.249	1.315	1.416	94,8	95,7	96,4	5,3	7,7
Kendi hesabına	2.599	2.978	3.060	55,9	59,3	59,8	14,6	2,8
Ücretsiz aile işçisi	495	551	563	18,4	20,7	22,4	11,3	2,2
Toplam	28.797	30.752	31.632	100,0	100,0	100,0	6,8	2,9
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	20.137	21.687	22.532	100,0	100,0	100,0	7,7	3,9
İşveren	1.318	1.374	1.469	100,0	100,0	100,0	4,2	6,9
Kendi hesabına	4.647	5.026	5.117	100,0	100,0	100,0	8,2	1,8
Ücretsiz aile işçisi	2.695	2.665	2.514	100,0	100,0	100,0	-1,1	-5,7

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2023 yılında istihdam edilenlerin %14,8'ini oluşturan 4 milyon 695 bin kişisi tarım sektöründe çalışmıştır. Tarımda çalışan nüfusun 634 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 54 bin kişisi işveren olarak, 2 milyon 56 bin kişisi kendi hesabına müteşebbis olarak ve 1 milyon 951 bin kişisi de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmıştır.

İstihdam edilenlerin %85,2'sini oluşturan 26 milyon 938 bin kişi ise tarım dışı sektörlerde çalışmıştır. Tarım dışı sektörlerde çalışan nüfusun 21 milyon 899 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 1 milyon 416 bin kişisi işveren olarak, 3 milyon 60 bin kişisi kendi hesabına müteşebbis olarak ve 563 bin kişisi de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmıştır.

Grafik 59. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu**Kaynak: TÜİK.**

2023 yılında İBBS Düzey-2'ye göre toplam istihdamın işteki durumu itibarıyla yapılan değerlendirilme; ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların en yüksek olduğu bölgenin 5 milyon 305 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölgenin 163 bin kişi ile Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesi olduğu görülmektedir. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 1 milyon 191 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 81 bin kişi ile Mardin, Batman, Şırnak, Siirt bölgesidir. Ücretsiz aile işçilerinin en yüksek olduğu bölge 215 bin kişi ile Samsun, Tokat, Çorum, Amasya bölgesi, en düşük olduğu bölge 48 bin kişi ile Gaziantep, Adıyaman, Kilis bölgesidir (Tablo 137).

Tarım sektöründe ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 108 bin kişi ile Şanlıurfa, Diyarbakır bölgesi, en düşük olduğu bölge 2 bin kişi ile Zonguldak, Karabük, Bartın bölgesi ve Erzurum, Erzincan, Bayburt bölgesi olmuştur. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 259 bin kişi ile Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 21 bin kişi ile İstanbul bölgesidir. Ücretsiz aile işçilerinin en yüksek olduğu bölge 192 bin kişi ile Samsun, Tokat, Çorum, Amasya bölgesi, en düşük olduğu bölge 4 bin kişi ile İstanbul bölgesi olmuştur.

Tarım dışı sektörlerde ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 5 milyon 300 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge 156 bin kişi ile Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesidir. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 1 milyon 171 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 28 bin kişi ile Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesidir. Ücretsiz aile işçileri ise en yüksek değerini 69 bin kişi ile İstanbul bölgesinde, en küçük değerini de 3 bin kişi ile Erzurum, Erzincan, Bayburt bölgesi ve Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan bölgesinde almıştır.

Tablo 137. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye Göre İstihdam Edilenlerin İsteği Durumu

(15+ Yaş, Bin Kişi)

Yıllar	Bölge Kodu	İBBS Düzey-2	Toplam				Tarım				Tarım Dışı			
			Toplam	Ücretli, Maaşlı ve Yevmiyeli	İşveren ve Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi	Toplam	Ücretli, Maaşlı ve Yevmiyeli	İşveren ve Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi	Toplam	Ücretli, Maaşlı ve Yevmiyeli	İşveren ve Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi
2022	TR10	İstanbul	6.279	5.116	1.097	66	36	6	23	6	6.243	5.110	1.073	60
	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	829	575	175	79	128	10	65	53	702	565	110	26
	TR22	Balıkesir, Çanakkale	701	449	170	82	153	25	66	62	548	424	104	20
	TR31	İzmir	1.731	1.357	305	69	127	33	53	41	1.604	1.324	251	28
	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	1.278	817	322	139	263	46	119	98	1.015	771	203	41
	TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	1.243	739	299	206	381	52	158	172	862	687	141	34
	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	1.693	1.326	293	74	124	26	56	42	1.569	1.301	236	32
	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	1.613	1.208	307	98	195	20	99	76	1.418	1.187	208	23
	TR51	Ankara	2.147	1.764	322	61	67	9	33	26	2.079	1.755	289	35
	TR52	Konya, Karaman	891	543	213	135	222	17	90	116	669	526	123	19
	TR61	Antalya, Isparta, Burdur	1.385	951	313	121	237	52	97	88	1.148	899	216	33
	TR62	Adana, Mersin	1.452	1.045	301	106	246	81	92	72	1.206	963	209	34
	TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	1.036	731	222	83	189	53	78	59	846	678	144	24
	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	553	327	133	94	150	8	62	80	403	319	71	14
	TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	849	542	199	108	173	7	80	86	676	535	120	22
	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	365	238	83	45	79	2	40	38	286	236	43	7
	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	317	163	76	78	118	5	42	71	198	157	34	7
	TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	1.119	591	293	235	388	15	164	209	731	576	129	25
	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1.066	532	372	162	422	14	258	150	644	518	114	12
	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	359	191	83	86	134	3	50	81	225	188	33	4
	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	324	150	88	87	156	9	63	83	168	140	25	3
	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	598	354	151	93	168	6	77	85	430	348	73	8
	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	577	335	120	123	199	10	74	115	379	325	46	8
	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	879	613	188	79	134	18	53	63	746	594	135	16
	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	956	659	196	101	275	97	85	93	681	562	111	9
	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	511	372	82	57	100	20	31	49	411	353	51	8
	TR	Türkiye	30.752	21.687	6.401	2.665	4.866	645	2.108	2.113	25.887	21.043	4.293	551
2023	TR10	İstanbul	6.569	5.305	1.191	73	30	5	21	4	6.539	5.300	1.171	69
	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	841	608	162	71	112	9	56	47	730	600	106	24
	TR22	Balıkesir, Çanakkale	736	459	187	90	171	28	73	71	565	431	114	19
	TR31	İzmir	1.759	1.381	311	67	111	32	46	33	1.648	1.348	265	35
	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	1.305	848	329	129	237	37	113	87	1.068	810	216	41
	TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	1.276	769	308	199	374	52	159	164	902	718	149	35
	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	1.739	1.360	303	76	132	29	58	45	1.607	1.331	245	31
	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	1.721	1.308	325	88	185	20	100	65	1.536	1.288	225	23
	TR51	Ankara	2.226	1.808	345	72	85	7	42	36	2.141	1.800	304	37
	TR52	Konya, Karaman	936	581	228	127	208	18	83	107	728	563	145	20
	TR61	Antalya, Isparta, Burdur	1.475	1.024	324	126	237	48	102	87	1.238	977	222	39
	TR62	Adana, Mersin	1.448	1.053	292	103	247	88	93	66	1.200	965	199	36
	TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	965	696	195	74	147	31	65	51	818	665	130	23
	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	555	347	130	78	137	10	60	67	418	338	69	11
	TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	872	545	210	117	206	9	99	99	666	537	111	18
	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	389	252	87	49	85	2	41	42	304	250	47	7
	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	324	166	83	75	126	7	50	69	198	160	33	6
	TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	1.103	592	297	215	369	13	164	192	734	578	133	23
	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1.112	576	400	137	399	16	259	123	713	559	140	13
	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	374	199	89	86	141	2	56	83	234	198	33	3
	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	340	163	95	82	153	8	67	79	187	156	28	3
	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	584	352	141	91	169	7	77	85	415	345	63	6
	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	561	368	107	85	156	9	67	81	404	359	41	4
	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	878	652	178	48	96	18	45	33	782	634	134	14
	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	977	692	188	97	280	108	86	86	698	584	102	11
	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	566	426	81	59	100	20	30	50	466	406	50	9
	TR	Türkiye	31.632	22.532	6.586	2.514	4.695	634	2.110	1.951	26.938	21.899	4.476	563

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2.4.2.4 Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Sektör ve İşteki Durumu

2023 yılında herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı %26,1 olmuştur. Bu oran erkeklerde %23,1, kadınlarda %32,2'dir.

Kayıt dışı istihdam oranının en yüksek tarım sektöründe olduğu görülmektedir. Bu sektörde kayıt dışı çalışanların oranı %80,6 olurken, erkeklerde %73,5 kadınlarda %90,6 olmuştur.

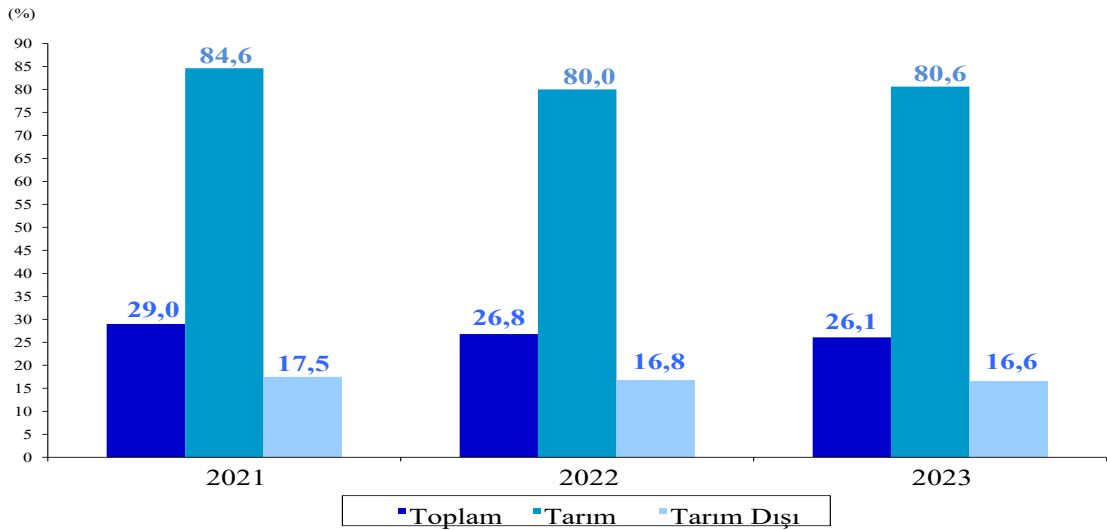
Tarım dışı sektörlerde kayıt dışı çalışanların oranı %16,6, erkeklerde %15,6, kadınlarda %18,8 seviyesinde gerçekleşmiştir (Tablo 138, Grafik 60).

Tablo 138. Kayıt Dışı İstihdam Oranı

	(15+ Yaş, %)		
	2021	2022	2023
Sektör	Genel Toplam		
Toplam	29,0	26,8	26,1
Tarım	84,6	80,0	80,6
Tarım dışı	17,5	16,8	16,6
	Erkek		
Toplam	25,9	23,4	23,1
Tarım	77,7	72,6	73,5
Tarım dışı	17,0	15,7	15,6
	Kadın		
Toplam	35,9	33,8	32,2
Tarım	94,2	90,1	90,6
Tarım dışı	18,7	19,2	18,8

Kaynak: TÜİK.

Grafik 60. Kayıt Dışı İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK.

2.4.2.5 İş Arama Sürelerine Göre İşsizler

2023 yılında iş arama sürelerine göre işsizlerin %78,4'ünü 1 yıldan az süreli işsiz olanlar, %21,6'sını ise 1 yıl ve daha fazla süreli işsiz olanlar oluşturmuştur. İşsizlerin en fazla yoğunlaştıkları iş arama süresinin 1-2 ay olduğu gözlenmiştir (Tablo 139).

Tablo 139. İş Arama Sürelerine Göre İşsizler

İş Arama (İşsizlik) Süresi	(Bin Kişi)			
			Pay (%)	
	2022	2023	2022	2023
Bir yıldan az süreli işsizler	2.724	2.559	76,0	78,4
1-2 ay	1.405	1.372	39,2	42,0
3-5 ay	832	734	23,2	22,5
6-8 ay	365	335	10,2	10,3
9-11 ay	121	117	3,4	3,6
Bir yıl ve daha fazla süreli işsizler (Uzun süreli işsizler)	858	705	24,0	21,6
1 yıl ve daha fazla, 2 yıldan az	555	473	15,5	14,5
2 yıl ve daha fazla, 3 yıldan az	200	140	5,6	4,3
3 yıl ve daha fazla	103	92	2,9	2,8
İşsiz	3.582	3.264	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2.4.3 Toplu İş Sözleşmesi ve Ücretler

2023 yılında toplu iş sözleşmesi sayısında bir önceki yıla göre %19,1, bu sözleşmelerin kapsadığı işyeri sayısında %126,2 ve işçi sayısında %42,4 artış olmuştur. 2023 yılında 34.264 işyerinde 3.003 toplu iş sözleşmesi yapılmıştır. Toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı toplam 1.279.373 işçinin %68,5'i olan 876.795 kişisi kamu kesiminde, %31,5'i olan 402.578 kişisi ise özel sektörde çalışmaktadır (Tablo 140).

Tablo 140. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları

Değişken	Sayı			Pay (%)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2021	2022	2023	2022	2023
Yapılan sözleşme sayısı	3.422	2.522	3.003	-	-	-	-26,3	19,1
İşyeri sayısı	25.980	15.146	34.264	-	-	-	-41,7	126,2
İşçi sayısı								
Kamu	622.202	319.080	876.795	60,0	35,5	68,5	-48,7	174,8
Özel	414.817	579.180	402.578	40,0	64,5	31,5	39,6	-30,5
Toplam	1.037.019	898.260	1.279.373	100,0	100,0	100,0	-13,4	42,4

Kaynak: ÇSGB.

(1): Geçici.

2023 yılında kamu sektöründe 2 adet grev kararı alınmış, bu grevlere katılan işçi sayısı 36 ve kaybolan işgünü sayısı 1.008 olmuştur. Özel sektördeki 16 adet greve 866 işçi katılmış, 96.260 işgünü kaybı olmuştur. Toplamda 18 adet greve 902 işçi katılmış, 97.268 işgünü kaybı yaşanmıştır (Tablo 141).

Tablo 141. Grev Uygulamaları

Sektör	Uygulanan Grev Sayısı			Greve Katılan İşçi Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı Değişim (%)	
	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2021	2022	2023 ⁽¹⁾	2022	2023 ⁽¹⁾
Kamu	2	2	2	2	542	36	322	1.084	1.008	236,6	-7,0
Özel	13	15	16	484	521	866	94.217	60.596	96.260	-35,7	58,9
Toplam	15	17	18	486	1.063	902	94.539	61.680	97.268	-34,8	57,7

Kaynak: ÇSGB.

(1): Geçici.

2023 yılında kamu kesiminde toplu iş sözleşmesi kapsamındaki net işçi ücretleri nominal olarak bir önceki yıla göre %160,6 artışla 28.626,44 TL/aya yükselirken, işgücü maliyeti de %170,4 artışla 51.543,08 TL/aya yükselmiş, reel olarak işçi ücretlerinde %69,3, işgücü maliyetinde %80,4 artış gerçekleşmiştir (Tablo 142).

Tablo 142. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamında Kamu Kesimi İşçi Ücretlerinde Gelişmeler ⁽¹⁾

Yıllar	(TL/Ay)					
	Net Ele Geçen Ücret ⁽²⁾	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽³⁾	İşgücü Maliyeti	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽⁴⁾
2021	6.704,27	2,6	-14,2	11.777,38	1,1	-29,7
2022	10.985,14	63,9	-4,9	19.060,15	61,8	-29,2
2023	28.626,44	160,6	69,3	51.543,08	170,4	80,4

Kaynak: SBB, KİS, TÜİK.

(1): Belediyeler kapsam dışı bırakılmıştır.

(2): Bekar çalışanlar için net ele geçen ücret rakamının içine asgari geçim indirimi dahildir.

(3): Net ele geçen ücretteki reel artışın hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

(4): İşgücü maliyetindeki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

2023 yılının ilk altı aylık döneminde brüt asgari ücret %54,7 artış göstermiş, günlük kanuni brüt asgari ücret 333,60 TL, aylık brüt asgari ücret 10.008,00 TL olmuştur. Aylık net asgari ücret %54,7 artışla 8.506,80 TL'ye yükselmiştir. İkinci altı aylık dönemde brüt asgari ücret %34 artış göstermiş, günlük kanuni brüt asgari ücret 447,15 TL, aylık brüt asgari ücret 13.414,50 TL olarak belirlenmiştir. Aylık net asgari ücret %34 artışla 11.402,32 TL'ye yükselmiştir (Tablo 143).

Tablo 143. Günlük ve Aylık Asgari Ücretler

(TL)

Yürürlük Tarihleri	Brüt Asgari Ücret			Net Asgari Ücret ⁽¹⁾	
	Günlük	Aylık	Değişim (%)	Aylık	Değişim (%)
01.01.2021 - 31.12.2021	119,25	3.577,50	21,6	2.825,90	21,6
01.01.2022 - 30.06.2022	166,80	5.004,00	39,9	4.253,40	50,5
01.07.2022 - 31.12.2022	215,70	6.471,00	29,3	5.500,35	29,3
01.01.2023 - 30.06.2023	333,60	10.008,00	54,7	8.506,80	54,7
01.07.2023 - 30.12.2023	447,15	13.414,50	34,0	11.402,32	34,0

Kaynak: ÇSGB.

2023 yılının ilk altı aylık döneminde asgari ücretin işverene maliyeti 11.759,40 TL olurken, bunun 1.551,24 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 200,16 TL'lik kısmı işveren işsizlik sigorta primi kesintisidir. İkinci altı aylık dönemde asgari ücretin işverene maliyeti 15.762,04 TL olurken, bunun 2.079,25 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 268,29 TL'lik kısmı işveren işsizlik sigorta primi kesintisi olarak tespit edilmiştir (Tablo 144).

Tablo 144. Asgari Ücretin İşverene Maliyeti

	(TL/Ay)
	01.01.2021 - 31.12.2021
Asgari Ücret	3.577,50
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	554,51
İşveren İşsizlik Sigorta Primi % 2	71,55
İşverene toplam maliyet	4.203,56
	01.01.2022 - 30.06.2022
Asgari Ücret	5.004,00
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	775,62
İşveren İşsizlik Sigorta Primi % 2	100,08
İşverene toplam maliyet	5.879,70
	01.07.2022 - 31.12.2022
Asgari Ücret	6.471,00
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	1.003,01
İşveren İşsizlik Sigorta Primi % 2	129,42
İşverene toplam maliyet	7.603,43
	01.01.2023 - 30.06.2023
Asgari Ücret	10.008,00
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	1.551,24
İşveren İşsizlik Sigorta Primi % 2	200,16
İşverene toplam maliyet	11.759,40
	01.07.2023 - 31.12.2023
Asgari Ücret	13.414,50
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	2.079,25
İşveren İşsizlik Sigorta Primi % 2	268,29
İşverene toplam maliyet	15.762,04

Kaynak: ÇSGB.

(1): 5510 sayılı Kanunun 81. maddesinin (ı) bendine göre, bentde belirtilen şartları sağlayan işverenlere, SGK primi işveren payında 5 puanlık indirim öngörüldüğünden hesaplamalar buna göre yapılmıştır. Gerekli şartları sağlamayan işverenler için, SGK primi işveren payı % 20,5'dir. 6385 sayılı Kanunun 9. maddesiyle yapılan düzenleme ile 01.09.2013 tarihinde itibaren geçerli olmak üzere 5510 sayılı Kanunun 81. maddesi; Kısa vadeli sigorta kolları prim oranı, sigortalının prime esas kazancının % 2'sidir.

2023 yılında net ele geçen ortalama memur maaşı nominal olarak %112,7 artışla aylık 19.192,53 TL'ye yükselmiş, ortalama maaş maliyeti de %103,1 artışla aylık 23.673,35 TL olmuştur. Reel olarak net ortalama memur maaşında %38,2, ortalama maaş maliyetinde ise %35,5 oranında artış gerçekleşmiştir (Tablo 145).

Tablo 145. Memur Maaşlarında Nominal ve Reel Değişimler

Yıllar	Ağırlıklı Ortalama Maaş ^{(1), (2)}	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽³⁾	Ortalama Maaş Maliyeti	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽⁴⁾
2021	5.387,32	15,3	-3,6	7.078,32	15,0	-20,1
2022	9.023,24	67,5	-2,8	11.655,33	64,7	-27,9
2023	19.192,53	112,7	38,2	23.673,35	103,1	35,5

Kaynak: SBB, HMB, TÜİK.

(1): Bekar çalışanlar için ortalama net maaşa asgari geçim indirimi dahildir.

(2): Aile yardımı, olağanüstü hal tazminatı, kalkınmada öncelikli yörelerde ödenen ek tazminat, en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden ödenen maktu fazla çalışma ücretleri ve Gelir İdaresi Geliştirme Fonu'ndan yapılan ödemeler hariç, lojman tazminatı dahildir. Tüm sınıfların ağırlıklı ortalaması alınmıştır.

(3): Ağırlıklı ortalama maaşlardaki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yılı Tüketici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

(4): Ortalama maaş maliyetlerindeki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yılı Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

80. GENEL KURUL

The logo of the Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey (TOBB) is a large, light gray circular emblem. It features a central sun-like symbol with three overlapping semi-circles in red, yellow, and blue. The text "TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ" is written in a circular path around the center, and "TOBB" is written at the bottom. The entire logo is set against a background of green and yellow geometric shapes.

**EK I.
TEMEL EKONOMİK VE
SOSYAL GÖSTERGELER
(2019-2023)**

80. GENEL KURUL

TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER (2019-2023)

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2019	2020	2021	2022	2023
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (2009=100)					
Cari fiyatlarla (Milyon TL)	4.317.810	5.048.568	7.256.142	15.011.776	26.276.307
Cari fiyatlarla (Milyon \$)	760.359	717.141	807.924	905.814	1.118.593
Cari fiyatlarla kişi başına GSYH (\$)	9.208	8.600	9.601	10.659	13.110
BÜYÜME HIZI (Zincirlenmiş Hacim Endeksi, %)					
GSYH büyüme hızı (%)	0,8	1,9	11,4	5,5	4,5
Tarım	3,0	5,8	-3,0	1,3	-0,2
Sanayi	-0,8	2,9	17,3	1,7	0,8
İnşaat	-8,6	-5,5	-0,6	-7,1	7,8
Hizmetler	1,1	-5,6	21,1	12,7	6,4
Diğer faaliyetler	3,6	5,4	8,2	8,5	3,7
GSYH-SEKTÖREL DAĞILIM (Cari fiyatlarla, %)					
Tarım	6,4	6,7	5,5	6,5	6,2
Sanayi	21,9	22,8	26,1	26,4	22,7
İnşaat	5,4	5,2	5,1	4,9	5,6
Hizmetler	24,3	22,4	24,4	26,7	26,7
Diğer faaliyetler	32,0	31,8	28,3	25,0	27,4
ÜRETİM					
Tarım katma değeri (Zincirlenmiş Hacim, Milyon TL)	111.964	118.468	114.866	116.325	116.067
Sanayi katma değeri (Zincirlenmiş Hacim, Milyon TL)	344.531	354.664	416.170	423.155	426.490
Sanayi üretim endeksi (Takvim etkisinden arındırılmış)	113,6	115,4	135,6	143,3	144,6
İmalat sanayi üretim endeksi (Takvim etkisinden arındırılmış)	113,3	115,4	136,8	146,1	148,1
İmalat sanayi kapasite kullanım oranı (%)	75,9	71,9	76,6	77,2	76,3
YATIRIM					
Sabit sermaye yatırımları (Cari fiyatlarla, Milyon TL)	1.121.665	1.389.479	2.044.234	4.377.872	8.018.935
Kamu	141.486	159.947	234.076	542.159	964.435
Özel	980.179	1.229.532	1.810.158	3.835.713	7.054.500
Yatırım teşvik belgeleri (Adet)	5.402	10.134	12.474	13.527	15.761
Tarım	350	953	813	390	444
Madencilik	124	185	315	302	248
İmalat	3.341	7.058	9.287	8.589	9.664
Enerji	359	581	704	2.865	3.765
Hizmetler	1.228	1.357	1.355	1.381	1.640
ENFLASYON					
Yıllık ortalama yüzde değişim					
TÜFE	15,2	12,3	19,6	72,3	53,9
Yİ-ÜFE	17,6	12,2	43,9	128,5	49,9
Yıl sonu yüzde değişim					
TÜFE	11,8	14,6	36,1	64,3	64,8
Yİ-ÜFE	7,4	25,2	79,9	97,7	44,2
PARA-BANKA (Milyon TL)					
M1	712.833	1.219.864	2.097.220	3.131.103	4.757.514
M2	2.457.542	3.325.045	5.061.707	8.212.797	13.615.989
M3	2.575.267	3.418.684	5.165.828	8.478.501	14.018.354
Kredi stoku	2.442.482	3.320.086	4.499.268	6.903.990	10.697.874
Mevduat	2.401.256	3.234.867	4.899.192	8.248.517	13.701.025
SERMAYE PIYASASI					
Borsa İstanbul işlem hacmi (Milyon TL)	2.130.111	6.594.272	7.513.262	17.706.168	32.740.325
BİST 100 endeksi (Ocak 1986=0,01)	1.144	1.477	1.858	5.509	7.470

TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER (2019-2023) (DEVAM)

	2019	2020	2021	2022	2023
KAMU FİNANSMANI					
Merkezi yönetim bütçesi (Milyon TL)					
Gelirler	875.280	1.028.446	1.402.038	2.800.088	5.210.488
Giderler	1.000.027	1.203.737	1.603.545	2.942.748	6.585.456
Bütçe dengesi	-124.747	-175.291	-201.507	-142.660	-1.374.968
Faiz dışı denge	-24.808	-41.329	-20.655	168.243	-700.353
Merkezi yönetim borç stoku	1.329.054	1.812.849	2.747.818	4.035.447	6.722.500
İç borç stoku (Milyon TL)	755.052	1.060.354	1.321.189	1.905.331	3.209.252
Dış borç stoku (Milyon TL)	574.002	752.495	1.426.629	2.130.116	3.513.248
Özelleştirme işlemleri (Milyon \$)	116	22	413	504	181
DÖVİZ KURLARI (Yıllık ortalama)					
TL/Dolar (Alış)	5,66947	7,00551	8,83173	16,53621	23,69328
TL/Euro (Alış)	6,34689	8,01408	10,41606	17,35511	25,62600
DIŞ TİCARET (Milyon \$)					
İhracat	180.833	169.638	225.214	254.170	255.538
İthalat	210.345	219.517	271.426	363.711	361.766
Dış ticaret dengesi	-29.512	-49.879	-46.211	-109.541	-106.228
Dış ticaret hacmi	391.178	389.155	496.640	617.880	617.305
İhracatın ithalatı karşılama oranı (%)	86,0	77,3	83,0	69,9	70,6
ÖDEMELER DENGESİ (Milyon \$)					
Mal dengesi	-16.781	-37.874	-29.321	-89.600	-86.559
İhracat	182.200	168.378	224.673	253.352	251.166
İthalat	198.981	206.252	253.994	342.952	337.725
Cari işlemler dengesi	10.798	-31.914	-7.398	-49.085	-45.150
İşçi gelirleri	222	184	200	190	189
Seyahat gelirleri	34.305	13.330	26.634	41.370	47.677
ULUSLARARASI REZERVLER (Brüt, Milyon \$)	144.858	128.025	156.686	166.412	180.659
ULUSLARARASI DOĞRUDAN YATIRIMLAR (Milyon \$)					
Uluslararası doğrudan sermaye (Net)	4.528	3.721	7.261	7.393	7.082
Sermaye	5.512	4.401	6.873	6.403	5.214
Diğer sermaye (Net)	-984	-680	388	990	1.868
Gayrimenkul (Net)	4.979	3.954	5.634	6.273	3.560
Uluslararası doğrudan yatırımlar (Net yükümlülük oluşumu)	9.507	7.675	12.895	13.666	10.642
DIŞ BORÇ STOKU (Milyon \$)					
Kısa vade	95.871	111.594	118.350	148.601	175.219
Uzun vade	318.520	316.914	318.032	309.351	324.667
Toplam	414.391	428.508	436.382	457.952	499.886
Kamu	160.888	177.627	179.721	186.217	202.468
TCMB	8.452	21.344	26.052	32.790	46.360
Özel	245.051	229.537	230.609	238.945	251.058
II. SOSYAL GÖSTERGELER					
NÜFUS (Bin Kişi)					
Toplam nüfus	83.155	83.614	84.680	85.280	85.372
Erkek	41.721	41.916	42.428	42.704	42.734
Kadın	41.434	41.698	42.252	42.575	42.638
Yıllık nüfus artış hızı (%)	13,9	5,5	12,7	7,1	1,1
İl ve ilçe merkezleri nüfusu	77.151	77.736	78.909	79.613	79.399
İl ve ilçe merkezleri nüfusunun toplam nüfus içindeki payı (%)	92,8	93,0	93,2	93,4	93,0
Belde ve köy nüfusu	6.004	5.878	5.772	5.666	5.973
Belde ve köy nüfusunun toplam nüfus içindeki payı (%)	7,2	7,0	6,8	6,6	7,0
Nüfus yoğunluğu	108	109	110	111	111
Toplam yaş bağımlılık oranı	47,5	47,7	47,4	46,8	46,3
Çocuk bağımlılık oranı (0-14 yaş)	34,1	33,7	33,0	32,3	31,4
Yaşlı bağımlılık oranı (65+ yaş)	13,4	14,1	14,3	14,5	15,0
Ortanca yaş	32,4	32,7	33,1	33,5	34,0

TEMEL EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER (2019-2023) (DEVAM)

	2019	2020	2021	2022	2023
EĞİTİM	2018/'19	2019/'20	2020/'21	2021/'22	2022/'23
İlkokul net okullaşma oranı (Toplam)	91,9	93,6	93,2	93,2	93,9
Ortaokul net okullaşma oranı (Toplam)	93,3	95,9	88,9	89,8	91,2
Ortaöğretimde net okullaşma oranı (Toplam)	84,2	85,0	87,9	89,7	91,7
Yükseköğretimde net okullaşma oranı (Toplam)	44,1	43,4	44,4	44,7	46,0
İSTİHDAM					
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (Bin kişi)	61.468	62.579	63.704	64.679	65.425
İşgücü (Bin kişi)	32.505	30.735	32.716	34.334	34.896
İstihdam edilenler (Bin kişi)	28.042	26.695	28.797	30.752	31.632
Tarım	5.096	4.737	4.948	4.866	4.695
Sanayi	5.572	5.482	6.143	6.663	6.711
İnşaat	1.566	1.546	1.777	1.846	1.997
Hizmetler	15.808	14.930	15.928	17.378	18.230
İşsiz (Bin kişi)	4.463	4.040	3.919	3.582	3.264
İşgücüne dahil olmayan nüfus (Bin kişi)	28.962	31.844	30.989	30.345	30.528
İstihdamın sektörel dağılımı (%)					
Tarım	18,2	17,7	17,2	15,8	14,8
Sanayi	19,9	20,5	21,3	21,7	21,2
İnşaat	5,6	5,8	6,2	6,0	6,3
Hizmetler	56,4	55,9	55,3	56,5	57,6
İşgücüne katılma oranı (%)	52,9	49,1	51,4	53,1	53,3
İstihdam oranı (%)	45,6	42,7	45,2	47,5	48,3
İşsizlik Oranı (%)	13,7	13,1	12,0	10,4	9,4
Genç nüfusta işsizlik oranı (%)	25,2	24,9	22,6	19,4	17,4

80. GENEL KURUL

EK II.
İLLER VE BÖLGELER
İTİBARIYLA SEÇİLMİŞ
EKONOMİK VE SOSYAL
GÖSTERGELER

80. GENEL KURUL

- Tablo 1. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Cari Fiyatlarla
- Tablo 2. Kişi Başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
- Tablo 3. Sanayi Kapasite Raporu Sayısı
- Tablo 4. Sanayi Kapasite Raporu Olan Tesislerde Çalışan Sayısı
- Tablo 5. Konut Satış Sayıları
- Tablo 6. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi
- Tablo 7. Kurulan ve Kapanan Şirket Sayıları
- Tablo 8. Protesto Edilen Senet Sayıları
- Tablo 9. Protesto Edilen Senet Tutarları
- Tablo 10. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Sayıları
- Tablo 11. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Tutarları
- Tablo 12. Mevduatlar
- Tablo 13. Krediler
- Tablo 14. Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı ve Sorunlu Kredi Oranı
- Tablo 15. Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları
- Tablo 16. Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları
- Tablo 17. Dış Ticaret Göstergeleri
- Tablo 18. İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı
- Tablo 19. Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu
- Tablo 20. Göç İstatistikleri
- Tablo 21. Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları
- Tablo 22. Nüfusun İşgücü Durumu
- Tablo 23. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı
- Tablo 24. 4/a Kapsamındaki Zorunlu Sigortalı Sayıları
- Tablo 25. 4/a Kapsamındaki İşyeri Sayıları
- Harita 1. İstihdam Oranı, İBBS 2. Düzey
- Harita 2. İşsizlik Oranı, İBBS 2. Düzey

Tablo 1. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Cari Fiyatlarla ⁽¹⁾

İller	Değer (Bin TL)			Pay (%)		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Adana	100.003.222	143.025.554	308.089.716	2,0	2,0	2,1
Adıyaman	17.391.541	23.307.910	50.200.603	0,3	0,3	0,3
Afyonkarahisar	30.357.546	39.664.078	85.154.147	0,6	0,5	0,6
Ağrı	10.998.200	13.664.838	28.623.276	0,2	0,2	0,2
Aksaray	20.150.974	27.284.541	57.970.764	0,4	0,4	0,4
Amasya	14.033.180	17.508.763	37.736.402	0,3	0,2	0,3
Ankara	480.992.672	670.458.843	1.329.809.540	9,5	9,2	8,9
Antalya	128.967.422	209.641.345	505.568.534	2,6	2,9	3,4
Ardahan	4.102.115	4.554.975	10.539.199	0,1	0,1	0,1
Artvin	10.485.388	15.155.610	27.712.199	0,2	0,2	0,2
Aydın	46.685.681	66.199.512	143.554.890	0,9	0,9	1,0
Balıkesir	64.045.857	89.497.592	188.038.226	1,3	1,2	1,3
Bartın	7.662.453	10.733.575	20.378.876	0,2	0,1	0,1
Batman	16.035.052	22.533.053	51.725.919	0,3	0,3	0,3
Bayburt	3.188.539	3.852.414	8.287.013	0,1	0,1	0,1
Bilecik	15.472.031	23.512.108	47.222.974	0,3	0,3	0,3
Bingöl	9.163.679	11.884.700	22.227.214	0,2	0,2	0,1
Bitlis	9.394.672	12.077.665	23.859.610	0,2	0,2	0,2
Bolu	20.598.495	29.073.308	60.097.955	0,4	0,4	0,4
Burdur	13.487.509	17.691.827	37.116.097	0,3	0,2	0,2
Bursa	202.964.183	302.289.026	609.195.650	4,0	4,2	4,1
Çanakkale	36.006.349	49.564.301	102.518.415	0,7	0,7	0,7
Çankırı	9.798.671	13.719.535	27.533.302	0,2	0,2	0,2
Çorum	20.302.710	25.517.016	53.320.061	0,4	0,4	0,4
Denizli	56.455.865	81.444.696	165.127.038	1,1	1,1	1,1
Diyarbakır	47.371.143	62.133.826	128.794.920	0,9	0,9	0,9
Düzce	20.618.031	30.401.167	59.690.261	0,4	0,4	0,4
Edirne	20.993.795	28.705.383	61.082.888	0,4	0,4	0,4
Elazığ	24.634.365	32.866.819	60.398.221	0,5	0,5	0,4
Erzincan	14.307.512	19.876.145	35.161.377	0,3	0,3	0,2
Erzurum	26.942.801	34.097.345	67.613.213	0,5	0,5	0,5
Eskişehir	58.094.113	81.600.763	165.444.121	1,2	1,1	1,1
Gaziantep	101.212.752	149.500.952	309.752.037	2,0	2,1	2,1
Giresun	16.625.200	20.945.805	38.497.407	0,3	0,3	0,3
Gümüşhane	5.760.469	6.863.627	13.024.798	0,1	0,1	0,1
Hakkari	9.963.804	12.286.633	23.280.782	0,2	0,2	0,2
Hatay	62.189.158	101.801.331	196.317.078	1,2	1,4	1,3
İğdır	7.417.446	9.789.289	18.670.712	0,1	0,1	0,1
İsparta	21.233.966	27.703.387	55.976.834	0,4	0,4	0,4
İstanbul	1.518.604.665	2.204.761.565	4.564.280.141	30,1	30,4	30,4

Tablo 1. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, Cari Fiyatlarla ⁽¹⁾ Devam

İller	Değer (Bin TL)			Pay (%)		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
İzmir	306.019.677	461.322.533	972.237.714	6,1	6,4	6,5
Kahramanmaraş	46.058.132	63.525.327	142.449.793	0,9	0,9	0,9
Karabük	11.034.073	17.087.614	30.532.178	0,2	0,2	0,2
Karaman	14.126.667	18.453.879	40.381.695	0,3	0,3	0,3
Kars	9.101.054	10.922.317	21.705.809	0,2	0,2	0,1
Kastamonu	18.333.743	25.232.857	48.712.729	0,4	0,3	0,3
Kayseri	75.471.805	106.923.416	211.510.274	1,5	1,5	1,4
Kırıkkale	12.231.169	18.630.652	46.306.411	0,2	0,3	0,3
Kırklareli	24.573.260	35.523.559	74.069.386	0,5	0,5	0,5
Kırşehir	10.290.958	13.713.186	32.062.981	0,2	0,2	0,2
Kilis	5.086.911	7.398.272	17.407.568	0,1	0,1	0,1
Kocaeli	190.334.496	308.690.699	622.576.485	3,8	4,3	4,1
Konya	111.180.977	148.984.773	320.885.187	2,2	2,1	2,1
Kütahya	27.754.576	38.455.048	81.099.356	0,5	0,5	0,5
Malatya	29.219.564	39.476.262	75.853.523	0,6	0,5	0,5
Manisa	88.180.955	123.555.577	247.398.270	1,7	1,7	1,6
Mardin	30.099.904	42.702.514	89.328.096	0,6	0,6	0,6
Mersin	97.231.575	141.442.543	309.948.303	1,9	1,9	2,1
Muğla	57.321.047	84.653.585	192.832.534	1,1	1,2	1,3
Muş	11.512.772	13.845.830	29.319.006	0,2	0,2	0,2
Nevşehir	12.086.571	15.697.709	36.047.755	0,2	0,2	0,2
Niğde	14.802.791	19.395.341	41.355.760	0,3	0,3	0,3
Ordu	26.722.518	32.644.776	64.129.776	0,5	0,4	0,4
Osmaniye	19.842.801	31.312.155	58.930.295	0,4	0,4	0,4
Rize	16.281.685	20.258.815	37.446.676	0,3	0,3	0,2
Sakarya	59.601.525	81.480.703	169.161.202	1,2	1,1	1,1
Samsun	55.918.551	74.690.953	155.506.771	1,1	1,0	1,0
Siirt	10.828.840	13.160.197	26.302.237	0,2	0,2	0,2
Sinop	8.151.956	9.981.200	22.179.854	0,2	0,1	0,1
Sivas	26.307.293	35.482.074	72.690.083	0,5	0,5	0,5
Şanlıurfa	45.911.708	60.590.032	138.917.159	0,9	0,8	0,9
Şırnak	17.754.091	24.250.508	48.076.000	0,4	0,3	0,3
Tekirdağ	90.474.235	146.504.155	285.930.395	1,8	2,0	1,9
Tokat	19.467.803	24.159.252	46.907.655	0,4	0,3	0,3
Trabzon	34.445.723	43.694.866	83.604.110	0,7	0,6	0,6
Tunceli	4.981.189	5.990.802	11.287.729	0,1	0,1	0,1
Uşak	19.289.135	27.407.224	54.907.063	0,4	0,4	0,4
Van	24.865.267	31.294.663	61.591.988	0,5	0,4	0,4
Yalova	18.768.915	30.265.461	57.991.959	0,4	0,4	0,4
Yozgat	15.019.683	18.254.034	39.242.724	0,3	0,3	0,3
Zonguldak	27.169.119	41.895.552	93.359.079	0,5	0,6	0,6
Türkiye	5.048.567.945	7.256.141.737	15.011.775.979	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı verileri 2024 yılı Aralık ayında açıklanacaktır.

Tablo 2. Kişi Başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla⁽¹⁾

İller	Kişi Başına GSYH (TL)			Değişim (%)		Kişi Başına GSYH (\$)			Değişim (%)	
	2020	2021	2022	2021	2022	2020	2021	2022	2021	2022
Adana	44.479	63.256	135.798	42,2	114,7	6.318	7.043	8.194	11,5	16,3
Adıyaman	27.629	36.862	79.223	33,4	114,9	3.925	4.104	4.780	4,6	16,5
Afyonkarahisar	41.404	53.561	114.168	29,4	113,2	5.881	5.964	6.889	1,4	15,5
Ağrı	20.526	25.781	55.296	25,6	114,5	2.916	2.871	3.337	-1,5	16,2
Aksaray	48.014	64.042	134.484	33,4	110,0	6.820	7.131	8.115	4,6	13,8
Amasya	41.685	52.201	112.044	25,2	114,6	5.921	5.812	6.761	-1,8	16,3
Ankara	85.113	117.515	230.677	38,1	96,3	12.090	13.084	13.919	8,2	6,4
Antalya	50.975	81.128	190.499	59,2	134,8	7.241	9.033	11.495	24,8	27,3
Ardahan	42.404	47.673	112.470	12,4	135,9	6.023	5.308	6.786	-11,9	27,9
Artvin	61.611	89.402	163.520	45,1	82,9	8.752	9.954	9.867	13,7	-0,9
Aydın	41.870	58.763	125.800	40,3	114,1	5.947	6.543	7.591	10,0	16,0
Balıkesir	51.882	71.860	149.939	38,5	108,7	7.370	8.001	9.047	8,6	13,1
Bartın	38.580	53.575	100.621	38,9	87,8	5.480	5.965	6.071	8,9	1,8
Batman	26.096	36.151	82.052	38,5	127,0	3.707	4.025	4.951	8,6	23,0
Bayburt	38.243	46.150	97.907	20,7	112,2	5.432	5.138	5.908	-5,4	15,0
Bilecik	70.625	105.188	206.662	48,9	96,5	10.032	11.712	12.470	16,7	6,5
Bingöl	32.635	42.079	78.587	28,9	86,8	4.636	4.685	4.742	1,1	1,2
Bitlis	26.876	34.347	67.566	27,8	96,7	3.818	3.824	4.077	0,2	6,6
Bolu	65.296	91.596	187.561	40,3	104,8	9.275	10.199	11.317	10,0	11,0
Burdur	50.150	65.427	135.580	30,5	107,2	7.124	7.285	8.181	2,3	12,3
Bursa	65.919	96.738	192.098	46,8	98,6	9.364	10.771	11.591	15,0	7,6
Çanakkale	66.450	90.213	183.616	35,8	103,5	9.439	10.045	11.079	6,4	10,3
Çankırı	50.480	70.548	140.375	39,8	99,0	7.171	7.855	8.470	9,5	7,8
Çorum	38.271	48.309	101.522	26,2	110,2	5.436	5.379	6.126	-1,1	13,9
Denizli	54.334	77.864	156.713	43,3	101,3	7.718	8.670	9.456	12,3	9,1
Diyarbakır	26.765	34.762	71.627	29,9	106,1	3.802	3.871	4.322	1,8	11,7
Düzce	52.340	76.322	148.095	45,8	94,0	7.435	8.498	8.936	14,3	5,2
Edirne	51.101	70.024	147.752	37,0	111,0	7.259	7.797	8.915	7,4	14,3
Elazığ	41.787	55.894	102.406	33,8	83,2	5.936	6.223	6.179	4,8	-0,7
Erzincan	60.990	84.260	147.559	38,2	75,1	8.663	9.382	8.904	8,3	-5,1
Erzurum	35.443	45.008	89.753	27,0	99,4	5.035	5.011	5.416	-0,5	8,1
Eskişehir	65.410	91.317	183.319	39,6	100,8	9.291	10.168	11.062	9,4	8,8
Gaziantep	48.537	70.659	144.592	45,6	104,6	6.895	7.867	8.725	14,1	10,9
Giresun	37.063	46.604	85.453	25,7	83,4	5.265	5.189	5.156	-1,4	-0,6
Gümüşhane	37.623	47.040	88.405	25,0	87,9	5.344	5.238	5.334	-2,0	1,8
Hakkari	35.490	43.980	84.114	23,9	91,3	5.041	4.897	5.075	-2,9	3,6
Hatay	37.825	61.141	116.968	61,6	91,3	5.373	6.808	7.058	26,7	3,7
Iğdır	37.017	48.405	91.804	30,8	89,7	5.258	5.390	5.539	2,5	2,8
İsparta	47.975	62.537	125.649	30,4	100,9	6.815	6.963	7.582	2,2	8,9
İstanbul	98.032	140.864	287.524	43,7	104,1	13.925	15.684	17.349	12,6	10,6

Tablo 2. Kişi Başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla⁽¹⁾ Devam

İller	Kişi Başına GSYH (TL)			Değişim (%)		Kişi Başına GSYH (\$)			Değişim (%)	
	2020	2021	2022	2021	2022	2020	2021	2022	2021	2022
İzmir	69.852	104.603	218.779	49,7	109,2	9.922	11.647	13.201	17,4	13,3
Kahramanmaraş	39.667	54.308	121.299	36,9	123,4	5.635	6.047	7.319	7,3	21,0
Karabük	44.847	69.335	121.801	54,6	75,7	6.371	7.720	7.350	21,2	-4,8
Karaman	55.595	71.839	155.411	29,2	116,3	7.897	7.999	9.378	1,3	17,2
Kars	31.915	38.595	78.092	20,9	102,3	4.533	4.297	4.712	-5,2	9,7
Kastamonu	48.516	67.111	129.262	38,3	92,6	6.892	7.472	7.800	8,4	4,4
Kayseri	53.358	74.881	147.093	40,3	96,4	7.579	8.338	8.876	10,0	6,5
Kırkkale	43.549	67.177	167.469	54,3	149,3	6.186	7.480	10.105	20,9	35,1
Kırklareli	67.922	97.579	201.355	43,7	106,4	9.648	10.865	12.150	12,6	11,8
Kırşehir	42.351	56.434	131.550	33,3	133,1	6.016	6.284	7.938	4,4	26,3
Kilis	35.662	51.267	118.522	43,8	131,2	5.066	5.708	7.152	12,7	25,3
Kocaeli	96.365	153.170	302.772	58,9	97,7	13.688	17.054	18.269	24,6	7,1
Konya	49.608	65.820	140.328	32,7	113,2	7.047	7.329	8.467	4,0	15,5
Kütahya	48.021	66.570	139.906	38,6	110,2	6.821	7.412	8.442	8,7	13,9
Malatya	36.381	48.892	93.573	34,4	91,4	5.168	5.444	5.646	5,3	3,7
Manisa	60.999	84.998	169.167	39,3	99,0	8.665	9.464	10.208	9,2	7,9
Mardin	35.548	49.727	103.083	39,9	107,3	5.049	5.537	6.220	9,7	12,3
Mersin	52.428	75.237	162.806	43,5	116,4	7.447	8.377	9.824	12,5	17,3
Muğla	57.786	83.736	186.372	44,9	122,6	8.208	9.323	11.246	13,6	20,6
Muş	28.082	33.922	72.894	20,8	114,9	3.989	3.777	4.398	-5,3	16,5
Nevşehir	39.760	51.219	116.657	28,8	127,8	5.648	5.703	7.039	1,0	23,4
Niğde	40.839	53.446	113.436	30,9	112,2	5.801	5.951	6.845	2,6	15,0
Ordu	35.263	42.890	84.156	21,6	96,2	5.009	4.775	5.078	-4,7	6,3
Osmaniye	36.499	56.850	105.950	55,8	86,4	5.185	6.330	6.393	22,1	1,0
Rize	47.360	58.719	108.592	24,0	84,9	6.727	6.538	6.552	-2,8	0,2
Sakarya	57.522	77.471	158.024	34,7	104,0	8.171	8.626	9.535	5,6	10,5
Samsun	41.350	54.772	113.518	32,5	107,3	5.874	6.098	6.850	3,8	12,3
Siirt	32.748	39.696	79.308	21,2	99,8	4.652	4.420	4.785	-5,0	8,3
Sinop	37.506	45.905	101.000	22,4	120,0	5.328	5.111	6.094	-4,1	19,2
Sivas	41.271	55.789	114.378	35,2	105,0	5.863	6.212	6.902	6,0	11,1
Şanlıurfa	21.921	28.458	64.416	29,8	126,4	3.114	3.169	3.887	1,8	22,7
Şırnak	33.267	44.728	87.079	34,5	94,7	4.725	4.980	5.254	5,4	5,5
Tekirdağ	84.695	133.522	253.501	57,7	89,9	12.031	14.867	15.296	23,6	2,9
Tokat	32.162	40.251	78.243	25,2	94,4	4.569	4.482	4.721	-1,9	5,3
Trabzon	42.503	53.660	102.286	26,3	90,6	6.037	5.975	6.172	-1,0	3,3
Tunceli	59.264	71.708	134.369	21,0	87,4	8.418	7.984	8.108	-5,2	1,5
Uşak	52.137	73.813	146.685	41,6	98,7	7.406	8.219	8.851	11,0	7,7
Van	21.753	27.327	54.272	25,6	98,6	3.090	3.043	3.275	-1,5	7,6
Yalova	68.622	106.747	197.475	55,6	85,0	9.748	11.886	11.916	21,9	0,3
Yozgat	35.749	43.587	93.776	21,9	115,1	5.078	4.853	5.658	-4,4	16,6
Zonguldak	45.768	70.956	158.478	55,0	123,3	6.501	7.900	9.563	21,5	21,0
Türkiye	60.546	86.231	176.651	42,4	104,9	8.600	9.601	10.659	11,6	11,0

Kaynak: TÜİK.

(1): 2023 yılı verileri 2024 yılı Aralık ayında açıklanacaktır.

Tablo 3. Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ⁽¹⁾

İller	2021	2022	2023	Değişim (%)		İller	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023					2022	2023
Adana	1.768	2.028	2.083	14,7	2,7	Kahramanmaraş	887	1.003	868	13,1	-13,5
Adıyaman	305	413	412	35,4	-0,2	Karabük	174	196	188	12,6	-4,1
Afyonkarahisar	997	1.066	1.073	6,9	0,7	Karaman	292	351	370	20,2	5,4
Ağrı	80	102	90	27,5	-11,8	Kars	84	89	91	6,0	2,2
Aksaray	301	353	370	17,3	4,8	Kastamonu	292	328	349	12,3	6,4
Amasya	206	241	260	17,0	7,9	Kayseri	1.652	2.015	2.160	22,0	7,2
Ankara	5.754	6.510	6.672	13,1	2,5	Kırıkkale	147	167	174	13,6	4,2
Antalya	1.574	1.809	1.877	14,9	3,8	Kırklareli	395	451	461	14,2	2,2
Ardahan	37	41	40	10,8	-2,4	Kırşehir	116	135	140	16,4	3,7
Artvin	102	118	120	15,7	1,7	Kilis	84	99	112	17,9	13,1
Aydın	828	915	965	10,5	5,5	Kocaeli	3.176	3.507	3.704	10,4	5,6
Balıkesir	1.065	1.223	1.257	14,8	2,8	Konya	3.581	3.957	4.086	10,5	3,3
Bartın	134	139	139	3,7	0,0	Kütahya	462	533	548	15,4	2,8
Batman	381	458	475	20,2	3,7	Malatya	600	687	646	14,5	-6,0
Bayburt	21	21	18	0,0	-14,3	Manisa	1.797	1.944	1.961	8,2	0,9
Bilecik	314	340	350	8,3	2,9	Mardin	379	434	430	14,5	-0,9
Bingöl	101	109	113	7,9	3,7	Mersin	1.464	1.626	1.622	11,1	-0,2
Bitlis	101	145	163	43,6	12,4	Muğla	688	779	771	13,2	-1,0
Bolu	313	365	354	16,6	-3,0	Muş	105	114	115	8,6	0,9
Burdur	357	377	399	5,6	5,8	Nevşehir	271	283	306	4,4	8,1
Bursa	5.574	6.327	6.508	13,5	2,9	Niğde	217	241	261	11,1	8,3
Çanakkale	417	453	464	8,6	2,4	Ordu	330	401	409	21,5	2,0
Çankırı	107	115	119	7,5	3,5	Osmaniye	256	294	306	14,8	4,1
Çorum	420	458	470	9,0	2,6	Rize	247	270	292	9,3	8,1
Denizli	1.667	1.842	1.876	10,5	1,8	Sakarya	1.181	1.373	1.421	16,3	3,5
Diyarbakır	575	674	742	17,2	10,1	Samsun	678	793	823	17,0	3,8
Düzce	460	491	522	6,7	6,3	Siirt	54	76	80	40,7	5,3
Edirne	294	312	316	6,1	1,3	Sinop	120	160	185	33,3	15,6
Elazığ	285	330	339	15,8	2,7	Sivas	338	353	364	4,4	3,1
Erzincan	119	153	158	28,6	3,3	Şanlıurfa	844	989	1.061	17,2	7,3
Erzurum	149	192	187	28,9	-2,6	Şırnak	141	198	203	40,4	2,5
Eskişehir	860	973	986	13,1	1,3	Tekirdağ	1.908	2.109	2.261	10,5	7,2
Gaziantep	2.951	3.209	3.299	8,7	2,8	Tokat	263	292	321	11,0	9,9
Giresun	199	213	238	7,0	11,7	Trabzon	488	509	514	4,3	1,0
Gümüşhane	80	98	88	22,5	-10,2	Tunceli	30	38	36	26,7	-5,3
Hakkari	39	43	39	10,3	-9,3	Uşak	644	674	679	4,7	0,7
Hatay	817	884	794	8,2	-10,2	Van	228	275	292	20,6	6,2
Iğdır	54	53	56	-1,9	5,7	Yalova	214	244	277	14,0	13,5
İsparta	346	386	405	11,6	4,9	Yozgat	181	206	203	13,8	-1,5
İstanbul	25.019	27.417	26.915	9,6	-1,8	Zonguldak	306	320	338	4,6	5,6
İzmir	5.305	5.895	6.167	11,1	4,6	Toplam	85.790	95.804	97.346	11,7	1,6

Kaynak: TOBB.

(1): Yıl sonları itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporu sayıdır.

Tablo 4. Sanayi Kapasite Raporu Olan Tesislerde Çalışan Sayısı ⁽¹⁾

İller	2021	2022	2023	Değişim (%)		İller	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023					2022	2023
Adana	69.362	80.365	83.004	15,9	3,3	Kahramanmaraş	58.095	63.885	59.026	10,0	-7,6
Adıyaman	11.635	14.972	16.882	28,7	12,8	Karabük	12.153	12.831	12.937	5,6	0,8
Afyonkarahisar	24.833	26.086	26.810	5,0	2,8	Karaman	17.881	15.842	18.753	-11,4	18,4
Ağrı	4.188	4.497	4.185	7,4	-6,9	Kars	1.371	1.432	1.672	4,4	16,8
Aksaray	14.421	15.675	17.235	8,7	10,0	Kastamonu	12.639	13.519	14.693	7,0	8,7
Amasya	11.172	12.757	13.654	14,2	7,0	Kayseri	78.139	88.527	90.593	13,3	2,3
Ankara	197.003	223.307	230.424	13,4	3,2	Kırıkkale	7.578	6.415	7.691	-15,3	19,9
Antalya	40.994	46.242	49.533	12,8	7,1	Kırklareli	34.643	36.063	35.341	4,1	-2,0
Ardahan	432	592	539	37,0	-9,0	Kırşehir	6.166	6.560	8.087	6,4	23,3
Artvin	3.099	3.257	3.267	5,1	0,3	Kilis	2.773	3.761	4.603	35,6	22,4
Aydın	31.474	34.250	37.716	8,8	10,1	Kocaeli	216.350	232.883	247.098	7,6	6,1
Balıkesir	43.558	49.169	53.688	12,9	9,2	Konya	91.617	100.961	104.067	10,2	3,1
Bartın	10.703	11.488	11.697	7,3	1,8	Kütahya	30.964	31.759	37.527	2,6	18,2
Batman	17.804	21.711	22.733	21,9	4,7	Malatya	29.243	35.748	34.314	22,2	-4,0
Bayburt	396	298	300	-24,7	0,7	Manisa	123.174	130.762	132.040	6,2	1,0
Bilecik	26.153	28.959	30.905	10,7	6,7	Mardin	11.138	12.723	12.714	14,2	-0,1
Bingöl	3.285	3.482	4.472	6,0	28,4	Mersin	48.554	54.421	55.256	12,1	1,5
Bitlis	3.707	5.668	8.196	52,9	44,6	Muğla	16.352	17.946	18.392	9,7	2,5
Bolu	24.001	26.080	25.573	8,7	-1,9	Muş	3.256	3.754	4.603	15,3	22,6
Burdur	9.502	10.309	10.587	8,5	2,7	Nevşehir	6.087	6.270	6.962	3,0	11,0
Bursa	298.916	325.682	336.935	9,0	3,5	Niğde	8.207	9.243	9.971	12,6	7,9
Çanakkale	17.405	19.515	21.080	12,1	8,0	Ordu	18.270	21.368	20.690	17,0	-3,2
Çankırı	10.395	12.357	13.995	18,9	13,3	Osmaniye	15.732	16.627	15.778	5,7	-5,1
Çorum	17.168	18.385	18.926	7,1	2,9	Rize	14.467	14.899	15.417	3,0	3,5
Denizli	76.875	79.977	81.603	4,0	2,0	Sakarya	72.460	75.296	83.637	3,9	11,1
Diyarbakır	16.944	20.948	23.953	23,6	14,3	Samsun	26.694	30.868	33.667	15,6	9,1
Düzce	29.199	32.608	35.068	11,7	7,5	Siirt	1.805	2.604	2.893	44,3	11,1
Edirne	15.988	15.970	16.470	-0,1	3,1	Sinop	5.798	7.645	7.860	31,9	2,8
Elazığ	8.372	10.169	11.705	21,5	15,1	Sivas	12.762	14.214	15.180	11,4	6,8
Erzincan	5.704	7.736	8.144	35,6	5,3	Şanlıurfa	23.090	25.940	28.878	12,3	11,3
Erzurum	3.989	5.570	5.879	39,6	5,5	Şırnak	3.526	4.886	4.927	38,6	0,8
Eskişehir	64.885	68.547	70.449	5,6	2,8	Tekirdağ	161.398	175.487	177.330	8,7	1,1
Gaziantep	126.126	132.756	136.674	5,3	3,0	Tokat	14.153	17.240	20.015	21,8	16,1
Giresun	8.660	9.476	10.888	9,4	14,9	Trabzon	13.446	13.905	14.589	3,4	4,9
Gümüşhane	2.266	2.702	2.461	19,2	-8,9	Tunceli	559	497	635	-11,1	27,8
Hakkari	654	718	751	9,8	4,6	Uşak	24.946	25.895	26.186	3,8	1,1
Hatay	31.467	32.461	32.679	3,2	0,7	Van	6.526	8.920	9.805	36,7	9,9
Iğdır	850	1.064	1.112	25,2	4,5	Yalova	17.711	13.058	15.329	-26,3	17,4
İsparta	12.174	13.332	12.892	9,5	-3,3	Yozgat	5.921	7.242	8.196	22,3	13,2
İstanbul	756.527	790.646	785.501	4,5	-0,7	Zonguldak	29.153	30.490	32.086	4,6	5,2
İzmir	238.572	259.311	266.274	8,7	2,7	Toplam	3.575.655	3.871.480	3.994.277	8,3	3,2

Kaynak: TOBB.

(1): Çalışan sayısına diğer çalışanlar da (geçici, mevsimlik vb.) dahil edilmiştir.

Tablo 5. Konut Satış Sayıları

İller	2021	2022	2023	Değişim (%)		İller	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023					2022	2023
Adana	28.287	26.908	21.143	-4,9	-21,4	Kahramanmaraş	15.372	16.636	9.672	8,2	-41,9
Adıyaman	9.337	8.198	4.878	-12,2	-40,5	Karabük	3.762	3.619	2.911	-3,8	-19,6
Afyonkarahisar	10.265	11.024	9.376	7,4	-14,9	Karaman	3.091	2.846	2.558	-7,9	-10,1
Ağrı	2.760	3.102	2.931	12,4	-5,5	Kars	3.215	3.586	3.801	11,5	6,0
Aksaray	7.123	7.322	7.967	2,8	8,8	Kastamonu	6.264	6.467	5.008	3,2	-22,6
Amasya	4.965	5.339	4.874	7,5	-8,7	Kayseri	31.989	30.910	28.081	-3,4	-9,2
Ankara	144.104	126.166	114.432	-12,4	-9,3	Kırıkkale	6.155	8.177	6.539	32,9	-20,0
Antalya	66.691	80.459	64.721	20,6	-19,6	Kırklareli	7.587	7.620	6.079	0,4	-20,2
Ardahan	377	468	426	24,1	-9,0	Kırşehir	4.349	4.581	4.457	5,3	-2,7
Artvin	1.758	2.060	1.767	17,2	-14,2	Kilis	3.349	3.673	2.903	9,7	-21,0
Aydın	34.040	32.758	26.189	-3,8	-20,1	Kocaeli	36.520	38.054	31.141	4,2	-18,2
Balıkesir	34.341	33.009	28.337	-3,9	-14,2	Konya	38.114	34.554	31.865	-9,3	-7,8
Bartın	2.644	2.431	1.993	-8,1	-18,0	Kütahya	8.004	8.587	6.264	7,3	-27,1
Batman	6.102	8.192	8.696	34,3	6,2	Malatya	13.093	12.847	7.347	-1,9	-42,8
Bayburt	871	956	989	9,8	3,5	Manisa	23.479	23.373	19.226	-0,5	-17,7
Bilecik	3.707	3.614	2.817	-2,5	-22,1	Mardin	8.850	10.383	9.444	17,3	-9,0
Bingöl	3.735	3.350	2.909	-10,3	-13,2	Mersin	41.533	40.244	34.990	-3,1	-13,1
Bitlis	2.769	4.208	3.618	52,0	-14,0	Muğla	23.099	21.789	18.541	-5,7	-14,9
Bolu	7.596	7.735	6.145	1,8	-20,6	Muş	2.691	3.040	2.831	13,0	-6,9
Burdur	3.494	3.340	2.971	-4,4	-11,0	Nevşehir	3.810	4.095	3.674	7,5	-10,3
Bursa	53.820	54.277	45.416	0,8	-16,3	Niğde	6.880	6.459	5.164	-6,1	-20,0
Çanakkale	12.236	11.917	10.576	-2,6	-11,3	Ordu	11.025	11.316	9.712	2,6	-14,2
Çankırı	2.556	2.646	2.086	3,5	-21,2	Osmaniye	6.877	7.802	4.330	13,5	-44,5
Çorum	8.648	9.305	7.455	7,6	-19,9	Rize	3.948	4.318	3.308	9,4	-23,4
Denizli	17.102	19.125	16.414	11,8	-14,2	Sakarya	23.924	24.806	21.512	3,7	-13,3
Diyarbakır	20.098	19.331	18.411	-3,8	-4,8	Samsun	25.268	25.349	22.244	0,3	-12,2
Düzce	7.836	8.840	7.134	12,8	-19,3	Siirt	3.547	4.044	3.046	14,0	-24,7
Edirne	7.368	7.856	6.657	6,6	-15,3	Sinop	3.257	3.348	2.950	2,8	-11,9
Elazığ	11.424	12.628	11.990	10,5	-5,1	Sivas	8.796	8.143	7.033	-7,4	-13,6
Erzincan	3.500	4.082	3.595	16,6	-11,9	Şanlıurfa	27.737	26.404	23.764	-4,8	-10,0
Erzurum	10.014	10.356	10.257	3,4	-1,0	Şırnak	1.375	1.840	3.313	33,8	80,1
Eskişehir	21.691	22.309	19.546	2,8	-12,4	Tekirdağ	35.694	34.707	27.750	-2,8	-20,0
Gaziantep	35.610	38.681	32.260	8,6	-16,6	Tokat	6.762	6.422	5.785	-5,0	-9,9
Giresun	7.208	8.286	6.625	15,0	-20,0	Trabzon	11.726	12.158	10.080	3,7	-17,1
Gümüşhane	1.427	1.412	1.320	-1,1	-6,5	Tunceli	1.475	1.351	970	-8,4	-28,2
Hakkari	267	910	501	240,8	-44,9	Uşak	5.709	6.348	5.199	11,2	-18,1
Hatay	22.875	23.244	10.720	1,6	-53,9	Van	7.243	8.497	8.108	17,3	-4,6
Iğdır	1.837	1.795	1.418	-2,3	-21,0	Yalova	13.844	15.021	11.707	8,5	-22,1
Isparta	7.195	7.965	7.010	10,7	-12,0	Yozgat	5.554	6.447	5.752	16,1	-10,8
İstanbul	276.223	259.654	198.739	-6,0	-23,5	Zonguldak	6.266	7.001	6.093	11,7	-13,0
İzmir	86.722	83.502	65.465	-3,7	-21,6	Toplam	1.491.856	1.485.622	1.225.926	-0,4	-17,5

Kaynak: TÜİK.

Tablo 6. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Borsalar	İşlem Hacmi (Bin TL)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Adana	16.875.499	34.289.202	46.228.682	103,2	34,8
Adıyaman	1.207.066	2.281.355	5.272.723	89,0	131,1
Afyonkarahisar	8.370.397	17.339.794	31.441.930	107,2	81,3
Akhisar	5.028.742	13.148.429	21.636.797	161,5	64,6
Aksaray	3.921.333	9.583.214	17.011.788	144,4	77,5
Akşehir	1.049.060	1.839.023	3.510.734	75,3	90,9
Akyazı	1.098.217	1.710.153	2.044.760	55,7	19,6
Alaca	1.590.617	2.916.035	4.087.070	83,3	40,2
Alaşehir	3.874.988	7.311.313	11.607.866	88,7	58,8
Ankara	20.642.356	42.199.859	75.455.962	104,4	78,8
Antakya	3.802.008	8.488.918	10.675.209	123,3	25,8
Antalya	5.292.654	10.566.615	17.656.698	99,6	67,1
Aydın	9.160.450	18.943.831	37.549.988	106,8	98,2
Babaeski	986.963	2.260.029	2.730.160	129,0	20,8
Bafra	1.034.620	7.518.772	4.262.399	626,7	-43,3
Balıkesir	7.669.852	17.815.065	29.875.253	132,3	67,7
Bandırma	12.059.823	32.233.481	44.534.135	167,3	38,2
Batman	1.998.398	2.964.697	6.137.392	48,4	107,0
Biga	1.673.815	3.391.710	5.940.856	102,6	75,2
Boğazlıyan	753.250	1.004.255	2.803.720	33,3	179,2
Bolvadin	366.115	715.172	1.160.420	95,3	62,3
Burdur	2.225.391	4.632.310	8.312.668	108,2	79,4
Bursa	8.236.252	17.283.705	32.720.020	109,8	89,3
Ceyhan	5.026.276	8.139.925	10.484.901	61,9	28,8
Cihanbeyli	881.394	1.708.383	4.542.598	93,8	165,9
Çanakkale	2.547.426	4.880.137	7.976.558	91,6	63,4
Çankırı	2.015.073	3.908.109	13.640.027	93,9	249,0
Çarşamba	6.475.428	8.028.391	13.628.321	24,0	69,8
Çorlu	3.541.913	5.871.500	9.052.130	65,8	54,2
Çorum	3.948.857	9.214.775	13.049.415	133,4	41,6
Çubuk	553.988	1.603.799	2.386.223	189,5	48,8
Denizli	5.204.095	9.572.195	15.446.508	83,9	61,4
Diyarbakır	12.005.448	30.497.356	31.444.044	154,0	3,1
Düzce	13.870.061	14.728.716	27.429.337	6,2	86,2
Edirne	6.202.145	11.803.485	16.052.493	90,3	36,0
Edremit	3.277.589	9.714.634	9.129.501	196,4	-6,0
Elazığ	1.216.485	2.588.096	6.449.416	112,8	149,2
Ereğli/Konya	4.139.148	9.717.071	15.383.900	134,8	58,3
Erzincan	624.388	1.443.820	2.754.859	131,2	90,8
Erzurum	1.698.251	3.511.517	7.424.286	106,8	111,4
Eskişehir	5.443.113	11.190.522	15.635.796	105,6	39,7
Fatsa	2.026.579	2.242.576	3.502.998	10,7	56,2
Gaziantep	23.484.277	30.906.502	51.769.834	31,6	67,5
Gemlik	1.281.283	2.222.213	4.593.145	73,4	106,7
Giresun	10.917.125	13.151.247	27.168.693	20,5	106,6
Gönen	2.315.397	6.057.591	8.211.071	161,6	35,6
Haymana	298.269	1.266.358	3.384.448	324,6	167,3
Hayrabolu	1.402.681	2.581.070	3.435.179	84,0	33,1
İğdır	431.475	1.510.594	3.319.410	250,1	119,7
İlgin	1.552.772	2.804.485	5.366.993	80,6	91,4
İsparta	3.000.181	6.140.008	12.455.151	104,7	102,9
İpsala	1.330.498	2.854.298	3.569.666	114,5	25,1
İskenderun	2.646.460	6.788.897	6.412.765	156,5	-5,5
İstanbul	67.985.796	142.661.898	194.427.725	109,8	36,3
İzmir	33.440.963	65.465.529	88.347.506	95,8	35,0
Kadiri	1.727.377	1.822.559	3.718.075	5,5	104,0
Kahramanmaraş	5.110.612	9.494.219	12.753.489	85,8	34,3

Tablo 6. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi (Devam)

Borsalar	İşlem Hacmi (Bin TL)			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Karacabey	3.473.750	10.216.902	13.549.090	194,1	32,6
Karaman	3.239.547	5.673.713	8.742.022	75,1	54,1
Karapınar	2.397.793	4.021.335	8.183.900	67,7	103,5
Kars	362.398	1.358.520	2.550.423	274,9	87,7
Kastamonu	891.984	1.918.497	3.349.569	115,1	74,6
Kayseri	5.930.319	11.653.956	22.382.162	96,5	92,1
Keşan	1.463.739	2.686.339	4.021.622	83,5	49,7
Kırkkale	660.061	1.526.122	2.807.913	131,2	84,0
Kırklareli	1.626.617	3.850.553	7.134.998	136,7	85,3
Kırşehir	2.537.735	6.608.862	10.291.623	160,4	55,7
Kızıltepe	17.577.183	32.723.064	42.943.053	86,2	31,2
Konya	22.279.034	45.919.457	66.009.689	106,1	43,8
Kozan	2.972.932	4.374.306	8.060.913	47,1	84,3
Kumluca	930.786	1.913.163	3.507.599	105,5	83,3
Kütahya	1.347.332	3.240.189	5.063.977	140,5	56,3
Lüleburgaz	4.045.027	9.092.738	11.426.158	124,8	25,7
Malatya	5.772.789	7.107.419	12.657.066	23,1	78,1
Malkara	1.969.483	3.474.690	5.414.733	76,4	55,8
Manisa	7.368.653	15.072.882	26.608.917	104,6	76,5
Mersin	14.086.019	29.090.195	47.186.777	106,5	62,2
Muğla	1.851.211	3.873.650	6.842.748	109,2	76,6
Mustafakemalpaşa	881.297	2.715.455	4.101.267	208,1	51,0
Nazilli	2.469.241	4.495.329	7.259.916	82,1	61,5
Nevşehir	3.063.812	6.287.667	10.215.124	105,2	62,5
Niğde	1.784.017	4.155.899	7.211.431	133,0	73,5
Nizip	3.571.609	6.983.044	11.272.754	95,5	61,4
Nusaybin	646.916	1.447.065	2.893.795	123,7	100,0
Ordu	13.976.578	20.863.448	37.817.031	49,3	81,3
Osmaniye	3.106.540	4.717.709	6.765.358	51,9	43,4
Ödemiş	3.181.795	7.621.333	13.337.628	139,5	75,0
Polatlı	4.567.461	9.471.058	17.627.916	107,4	86,1
Reyhanlı	2.946.939	5.657.702	5.326.882	92,0	-5,8
Rize	4.584.702	7.649.410	13.672.332	66,8	78,7
Sakarya	20.690.184	33.586.456	53.849.373	62,3	60,3
Salihli	2.158.227	4.827.828	6.736.977	123,7	39,5
Samsun	12.369.162	24.798.004	39.436.412	100,5	59,0
Sandıklı	559.282	1.720.837	2.559.022	207,7	48,7
Sivas	1.887.785	3.785.246	8.603.501	100,5	127,3
Söke	4.865.772	7.376.529	10.243.848	51,6	38,9
Sungurlu	781.986	2.102.207	2.901.440	168,8	38,0
Susurluk	1.996.388	4.081.900	7.537.071	104,5	84,6
Şanlıurfa	47.163.250	68.744.844	136.741.010	45,8	98,9
Tarsus	5.705.780	13.004.770	13.298.162	127,9	2,3
Tekirdağ	12.031.459	30.784.152	37.442.118	155,9	21,6
Terme	3.915.723	4.379.159	7.711.346	11,8	76,1
Tokat	1.660.722	3.818.829	6.417.022	129,9	68,0
Trabzon	8.358.574	10.676.810	13.917.408	27,7	30,4
Turgutlu	1.713.749	3.527.639	5.131.938	105,8	45,5
Uşak	2.458.043	4.522.396	8.415.339	84,0	86,1
Uzunköprü	3.072.522	7.109.789	11.029.354	131,4	55,1
Ünye	8.473.809	10.354.768	12.526.376	22,2	21,0
Van	1.343.834	1.445.428	2.850.386	7,6	97,2
Yenişehir	2.336.351	4.906.225	6.254.176	110,0	27,5
Yerköy	360.019	613.906	1.756.878	70,5	186,2
Yozgat	2.086.345	3.932.323	9.421.107	88,5	139,6
Zile	716.815	1.878.401	2.997.454	162,0	59,6
Toplam	650.811.769	1.245.969.531	1.941.017.794	91,4	55,8

Kaynak: TOBB.

Tablo 7. Kurulan ve Kapanan Şirket Sayıları

İller	2022								2023							
	Kurulan			Tasfiye		Kapanan			Kurulan			Tasfiye		Kapanan		
	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi Ticari İşletme	Şirket	Kooperatif	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi Ticari İşletme	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi Ticari İşletme	Şirket	Kooperatif	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi Ticari İşletme
Adana	2.803	33	355	466	25	404	20	306	2.779	32	275	719	17	508	14	761
Adıyaman	363	11	79	46	4	41	4	37	355	14	165	61	5	53	3	159
Afyonkarahisar	591	22	130	69	10	79	17	161	465	9	103	77	15	69	11	193
Ağrı	186	2	77	20	0	25	4	40	171	3	79	16	1	16	1	72
Amasya	183	12	46	23	5	23	6	37	181	5	42	32	7	32	6	68
Ankara	12.695	610	993	1.972	115	2.210	143	1.598	12.738	1.178	992	2.460	110	2.361	139	3.754
Antalya	7.593	45	848	697	39	711	36	692	6.404	40	777	1.109	23	905	36	859
Artvin	103	17	44	13	5	15	4	53	96	10	35	20	6	16	6	43
Aydın	1.112	20	438	164	28	186	33	430	967	42	350	174	18	182	35	669
Balıkesir	995	34	326	127	9	130	33	308	1.005	21	329	172	17	143	18	329
Bilecik	174	5	38	19	2	26	4	33	158	12	40	35	1	30	2	64
Bingöl	120	9	54	21	7	16	7	30	151	5	41	19	7	11	5	49
Bitlis	219	2	56	16	3	17	6	46	174	2	59	28	1	28	3	63
Bolu	211	8	78	36	7	39	5	45	222	8	47	48	2	46	4	65
Burdur	196	7	43	38	4	33	9	37	173	3	36	49	4	63	7	52
Bursa	4.989	74	609	719	24	764	40	453	4.607	125	523	931	22	797	41	609
Çanakkale	442	61	105	59	9	66	15	85	424	111	127	76	12	70	10	155
Çankırı	75	8	14	17	3	13	7	25	85	14	19	14	7	16	5	28
Çorum	365	18	91	38	11	44	5	251	366	50	70	72	6	51	12	122
Denizli	1.275	21	440	164	15	196	21	328	1.126	19	337	185	21	184	17	864
Diyarbakır	1.764	20	270	233	12	194	8	66	1.675	31	221	349	11	316	4	86
Edirne	328	16	88	37	11	37	7	79	257	29	94	45	8	49	14	152
Elazığ	397	10	99	64	14	73	20	80	353	12	144	87	10	75	8	112
Erzincan	118	5	83	25	5	32	3	73	114	1	59	27	7	17	5	66
Erzurum	381	20	105	54	10	45	11	60	345	25	103	77	17	84	9	87
Eskişehir	799	13	408	177	13	186	14	385	845	37	372	199	13	215	19	394
Gaziantep	3.304	34	360	390	4	447	5	233	2.980	30	364	666	5	561	5	399
Giresun	167	15	38	47	4	42	4	65	183	6	63	53	6	41	5	94
Gümüşhane	24	2	35	3	7	5	2	34	27	9	33	9	10	5	4	52
Hakkari	110	4	49	5	0	4	3	22	112	1	31	13	3	10	2	35
Hatay	1.742	25	301	271	15	250	14	359	1.333	18	283	315	8	263	5	176
Isparta	344	23	68	61	13	64	24	92	329	18	65	95	9	105	14	107
Mersin	3.451	16	455	443	13	419	16	312	3.225	12	392	575	7	455	15	499
İstanbul	56.944	72	12.012	10.547	55	11.203	85	10.186	49.723	133	5.986	13.189	58	12.006	87	13.464
İzmir	8.136	101	1.077	1.392	48	1.452	92	1.160	7.978	370	894	1.756	63	1.549	68	1.558
Kars	66	3	45	24	3	11	2	46	50	2	57	12	5	15	3	57
Kastamonu	176	38	50	46	11	42	16	77	160	29	51	40	4	63	9	90
Kayseri	1.857	30	345	299	12	340	19	283	1.762	36	322	394	16	432	21	621
Kırklareli	307	4	92	42	9	40	11	113	256	7	87	74	12	61	11	150
Kırşehir	128	5	47	28	2	35	7	52	106	8	43	26	2	29	1	27

Tablo 7. Kurulan ve Kapanan Şirket Sayıları (Devam)

İller	2022								2023							
	Kurulan			Tasfiye		Kapanan			Kurulan			Tasfiye		Kapanan		
	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi Ticari İşletme	Şirket	Kooperatif	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi Ticari İşletme	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi Ticari İşletme	Şirket	Kooperatif	Şirket	Kooperatif	Gerçek Kişi Ticari İşletme
Kocaeli	3.017	18	696	442	21	395	17	259	3.007	17	657	659	15	569	23	398
Konya	2.980	88	681	325	46	395	46	403	3.100	133	558	501	35	441	42	533
Kütahya	265	10	119	46	13	47	14	116	241	11	119	53	14	49	15	145
Malatya	579	15	174	119	10	106	8	68	624	36	159	116	4	92	10	82
Manisa	958	22	290	133	11	125	19	343	987	20	263	191	17	162	15	411
K.Maraş	837	17	169	81	9	79	15	111	821	11	231	95	3	86	2	137
Mardin	1.024	26	104	51	9	55	2	53	850	65	101	65	2	55	9	74
Muğla	1.875	34	457	265	7	275	14	329	1.803	47	379	335	15	319	19	548
Muş	145	4	44	16	9	25	8	15	132	2	32	20	8	20	8	19
Nevşehir	476	19	65	51	24	64	23	56	403	32	60	78	16	72	28	67
Niğde	229	4	41	36	2	39	4	37	244	10	39	55	4	48	4	55
Ordu	316	11	80	63	2	58	8	134	342	9	125	93	5	88	4	131
Rize	203	17	50	27	7	34	4	70	196	27	48	42	13	35	9	71
Sakarya	1.225	17	281	141	10	130	4	179	1.114	7	251	206	16	199	13	291
Samsun	998	7	274	181	12	181	9	162	968	8	257	211	13	198	10	265
Siirt	137	3	25	22	3	14	5	14	159	3	27	21	2	24	2	19
Sinop	75	10	39	14	5	16	5	64	92	11	43	13	13	18	7	40
Sivas	407	12	79	72	11	64	10	79	359	26	82	104	23	90	14	143
Tekirdağ	1.293	7	471	180	14	193	15	382	1.351	12	419	226	8	199	20	441
Tokat	301	14	120	34	10	41	7	103	259	13	117	54	8	59	8	119
Trabzon	680	9	115	67	12	75	12	105	654	12	120	100	11	86	9	134
Tunceli	38	1	15	12	3	11	0	28	26	2	4	6	1	15	1	44
Şanlıurfa	1.889	37	415	165	6	180	0	175	1.750	44	399	277	7	185	6	163
Uşak	300	6	132	52	8	38	6	65	256	7	92	45	6	49	13	88
Van	770	16	233	68	7	62	6	157	774	28	188	101	11	105	9	196
Yozgat	195	19	84	8	9	21	8	143	170	15	64	39	8	58	18	131
Zonguldak	247	10	110	43	1	43	8	118	226	6	143	64	2	45	4	189
Aksaray	502	4	74	70	8	46	12	52	459	7	79	76	6	84	7	71
Bayburt	18	2	16	6	2	5	2	16	19	4	16	6	0	5	2	15
Karaman	191	4	98	23	5	25	9	41	148	13	66	32	5	38	3	52
Kırıkkale	114	1	24	22	4	25	5	21	111	1	37	34	3	27	2	111
Batman	563	11	131	65	5	59	18	46	604	6	100	99	6	84	5	51
Şırnak	461	4	59	42	1	39	0	27	425	6	44	50	1	48	1	36
Barın	61	5	23	14	6	15	5	28	59	0	39	14	5	16	8	31
Ardahan	20	0	20	1	0	1	0	64	19	0	12	0	1	2	0	21
Iğdır	114	2	62	15	3	13	3	31	85	3	54	11	0	13	0	49
Yalova	558	2	105	60	5	59	3	56	448	6	110	107	3	97	8	112
Karabük	113	9	32	23	9	38	10	60	111	7	28	33	7	24	16	72
Kilis	120	2	36	13	1	15	0	33	119	2	44	25	1	19	1	34
Osmaniye	331	11	85	49	2	45	2	76	242	11	67	63	7	51	4	72
Düzce	371	0	78	46	4	60	5	58	311	5	97	73	4	77	6	68
Toplam	140.229	1.985	27.097	22.075	922	23.170	1.133	23.149	128.528	3.202	19.880	28.691	905	25.883	1.069	32.933

Kaynak: TOBB.

Tablo 8. Protesto Edilen Senet Sayıları⁽¹⁾

İller	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
Adana	7.059	5.390	3.808	-23,6	-29,4
Adıyaman	1.536	1.073	936	-30,1	-12,8
Afyonkarahisar	4.225	2.901	2.401	-31,3	-17,2
Ağrı	983	733	355	-25,4	-51,6
Aksaray	2.255	1.632	1.244	-27,6	-23,8
Amasya	2.105	1.394	947	-33,8	-32,1
Ankara	34.996	24.820	17.616	-29,1	-29,0
Antalya	16.502	11.585	9.620	-29,8	-17,0
Ardahan	429	317	136	-26,1	-57,1
Artvin	737	510	375	-30,8	-26,5
Aydın	6.292	4.344	3.692	-31,0	-15,0
Balıkesir	7.420	5.835	3.977	-21,4	-31,8
Bartın	837	621	358	-25,8	-42,4
Batman	1.087	585	558	-46,2	-4,6
Bayburt	274	188	125	-31,4	-33,5
Bilecik	668	509	181	-23,8	-64,4
Bingöl	556	355	214	-36,2	-39,7
Bitlis	737	384	294	-47,9	-23,4
Bolu	1.736	1.110	558	-36,1	-49,7
Burdur	1.888	1.098	695	-41,8	-36,7
Bursa	19.875	13.523	10.523	-32,0	-22,2
Çanakkale	2.852	2.346	1.424	-17,7	-39,3
Çankırı	835	502	233	-39,9	-53,6
Çorum	2.810	1.662	923	-40,9	-44,5
Denizli	6.529	4.088	3.228	-37,4	-21,0
Diyarbakır	3.540	2.728	2.112	-22,9	-22,6
Düzce	2.052	1.342	964	-34,6	-28,2
Edirne	1.785	1.081	793	-39,4	-26,6
Elazığ	1.399	956	646	-31,7	-32,4
Erzincan	903	634	386	-29,8	-39,1
Erzurum	3.183	2.140	1.557	-32,8	-27,2
Eskişehir	3.358	2.276	1.700	-32,2	-25,3
Gaziantep	8.279	6.202	5.053	-25,1	-18,5
Giresun	2.621	2.226	1.422	-15,1	-36,1
Gümüşhane	449	274	167	-39,0	-39,1
Hakkari	675	400	243	-40,7	-39,3
Hatay	4.244	2.502	3.527	-41,0	41,0
Iğdır	823	581	316	-29,4	-45,6
Isparta	2.387	1.494	1.125	-37,4	-24,7
İstanbul	90.855	61.122	43.789	-32,7	-28,4
İzmir	28.857	20.596	15.184	-28,6	-26,3
Kahramanmaraş	3.672	2.432	2.825	-33,8	16,2
Karabük	1.060	513	343	-51,6	-33,1
Karaman	1.376	1.054	724	-23,4	-31,3

Tablo 8. Protesto Edilen Senet Sayıları⁽¹⁾ (Devam)

İller	2021	2022	2023	(Adet)	
				Değişim (%)	
				2022	2023
Kars	942	640	283	-32,1	-55,8
Kastamonu	1.942	1.091	611	-43,8	-44,0
Kayseri	9.098	6.162	5.039	-32,3	-18,2
Kırıkkale	1.088	774	490	-28,9	-36,7
Kırklareli	1.457	918	556	-37,0	-39,4
Kırşehir	1.356	1.031	587	-24,0	-43,1
Kilis	202	202	76	0,0	-62,4
Kocaeli	7.730	5.129	3.863	-33,6	-24,7
Konya	27.893	20.376	17.757	-26,9	-12,9
Kütahya	1.758	1.210	798	-31,2	-34,0
Malatya	2.451	1.569	2.021	-36,0	28,8
Manisa	8.032	5.576	3.989	-30,6	-28,5
Mardin	1.616	1.241	834	-23,2	-32,8
Mersin	6.518	4.695	3.210	-28,0	-31,6
Muğla	6.731	4.711	3.633	-30,0	-22,9
Muş	1.009	597	379	-40,8	-36,5
Nevşehir	1.845	987	680	-46,5	-31,1
Niğde	1.797	1.057	760	-41,2	-28,1
Ordu	4.325	3.721	2.759	-14,0	-25,9
Osmaniye	1.677	891	796	-46,9	-10,7
Rize	1.410	1.074	648	-23,8	-39,7
Sakarya	4.856	3.305	2.680	-31,9	-18,9
Samsun	8.059	6.222	4.503	-22,8	-27,6
Siirt	297	205	83	-31,0	-59,5
Sinop	1.227	955	631	-22,2	-33,9
Sivas	2.537	1.635	920	-35,6	-43,7
Şanlıurfa	4.147	2.911	3.203	-29,8	10,0
Şırnak	872	546	429	-37,4	-21,4
Tekirdağ	3.379	1.975	1.504	-41,6	-23,8
Tokat	2.607	1.823	1.142	-30,1	-37,4
Trabzon	3.973	2.755	1.356	-30,7	-50,8
Tunceli	138	62	38	-55,1	-38,7
Uşak	2.471	1.504	1.212	-39,1	-19,4
Van	2.962	2.439	1.270	-17,7	-47,9
Yalova	1.031	604	512	-41,4	-15,2
Yozgat	1.637	1.089	749	-33,5	-31,2
Zonguldak	2.207	1.528	921	-30,8	-39,7
İl bilgisi yok ⁽²⁾	1.015	607	461	-40,2	-24,1
Toplam	421.033	291.875	218.680	-30,7	-25,1

Kaynak: TBBRM.

(1): Protesto edilen senet bilgilerinde 2000 TL altı ve üstü şeklinde gösterim 2021-05 ayı itibarıyla kaldırılmıştır. Buna istinaden, TBB Veri Sisteminde protesto edilen senetlerin il bazında adet ve tutar bilgileri 2020-05 dönemi dahil olmak üzere geriye yönelik olarak düzenlenmiştir. TBB Veri Sisteminde 2020-05 öncesi dönemlere ait protesto edilen senetlerin il bazında adet ve tutar bilgileri, 2000 TL ve üzeri senet bilgilerinden oluşmaktadır.

(2): Şube kodu bilgisi tespit edilemeyen kayıtlar "İl bilgisi yok" başlığı altında gösterilmiştir.

Tablo 9. Protesto Edilen Senet Tutarları⁽¹⁾

(Bin TL)

İller	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
Adana	181.380	174.577	326.327	-3,8	86,9
Adıyaman	46.765	35.322	35.113	-24,5	-0,6
Afyonkarahisar	78.318	80.576	122.150	2,9	51,6
Ağrı	22.741	23.163	27.628	1,9	19,3
Aksaray	50.358	58.153	159.558	15,5	174,4
Amasya	50.131	31.335	54.735	-37,5	74,7
Ankara	1.251.982	1.992.587	1.373.343	59,2	-31,1
Antalya	437.842	795.717	763.156	81,7	-4,1
Ardahan	4.422	6.860	3.533	55,1	-48,5
Artvin	17.848	11.000	11.624	-38,4	5,7
Aydın	126.333	93.812	208.476	-25,7	122,2
Balıkesir	163.067	156.336	218.975	-4,1	40,1
Bartın	12.268	11.931	11.665	-2,7	-2,2
Batman	25.024	18.991	51.383	-24,1	170,6
Bayburt	5.245	6.050	6.328	15,4	4,6
Bilecik	10.009	12.257	14.767	22,5	20,5
Bingöl	12.214	8.351	14.491	-31,6	73,5
Bitlis	16.313	9.886	15.064	-39,4	52,4
Bolu	30.312	23.452	23.924	-22,6	2,0
Burdur	32.537	27.923	30.820	-14,2	10,4
Bursa	529.783	406.263	962.641	-23,3	137,0
Çanakkale	45.680	84.007	62.746	83,9	-25,3
Çankırı	20.545	16.819	20.999	-18,1	24,9
Çorum	35.537	35.205	44.719	-0,9	27,0
Denizli	132.167	105.897	230.038	-19,9	117,2
Diyarbakır	117.312	118.460	140.486	1,0	18,6
Düzce	39.632	35.112	53.401	-11,4	52,1
Edirne	35.917	22.277	53.565	-38,0	140,5
Elazığ	25.187	20.324	37.170	-19,3	82,9
Erzincan	14.688	14.195	15.687	-3,4	10,5
Erzurum	69.436	61.218	112.819	-11,8	84,3
Eskişehir	60.950	69.116	91.496	13,4	32,4
Gaziantep	239.014	364.978	838.456	52,7	129,7
Giresun	29.714	31.725	51.298	6,8	61,7
Gümüşhane	7.401	5.522	6.350	-25,4	15,0
Hakkari	9.260	9.786	13.633	5,7	39,3
Hatay	105.794	95.986	150.317	-9,3	56,6
Iğdır	20.374	8.125	13.500	-60,1	66,2
Isparta	44.904	70.497	95.394	57,0	35,3
İstanbul	4.211.053	3.334.522	6.838.340	-20,8	105,1
İzmir	667.946	517.401	983.900	-22,5	90,2
Kahramanmaraş	92.233	101.963	192.221	10,5	88,5
Karabük	9.918	8.009	14.554	-19,3	81,7
Karaman	22.586	32.689	51.938	44,7	58,9

Tablo 9. Protesto Edilen Senet Tutarları⁽¹⁾ (Devam)

(Bin TL)

İller	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
Kars	21.242	17.451	15.684	-17,8	-10,1
Kastamonu	31.157	30.147	32.250	-3,2	7,0
Kayseri	227.451	260.806	377.581	14,7	44,8
Kırıkkale	12.548	30.009	22.088	139,2	-26,4
Kırklareli	41.670	25.855	29.086	-38,0	12,5
Kırşehir	35.580	23.335	40.535	-34,4	73,7
Kilis	6.656	12.452	3.293	87,1	-73,6
Kocaeli	194.764	239.111	278.053	22,8	16,3
Konya	480.862	615.255	1.323.688	27,9	115,1
Kütahya	42.212	28.167	43.145	-33,3	53,2
Malatya	50.283	47.256	71.396	-6,0	51,1
Manisa	143.508	137.518	320.913	-4,2	133,4
Mardin	44.964	42.927	75.611	-4,5	76,1
Mersin	179.534	142.944	191.630	-20,4	34,1
Muğla	130.152	147.053	246.529	13,0	67,6
Muş	19.181	20.063	18.280	4,6	-8,9
Nevşehir	39.578	31.325	32.816	-20,9	4,8
Niğde	76.180	35.601	47.073	-53,3	32,2
Ordu	50.454	59.675	83.567	18,3	40,0
Osmaniye	36.516	21.690	55.381	-40,6	155,3
Rize	26.190	22.088	30.253	-15,7	37,0
Sakarya	87.102	106.443	165.438	22,2	55,4
Samsun	103.530	118.433	192.357	14,4	62,4
Siirt	13.356	9.032	7.086	-32,4	-21,5
Sinop	18.096	15.142	22.965	-16,3	51,7
Sivas	43.959	41.531	43.662	-5,5	5,1
Şanlıurfa	157.900	131.283	335.716	-16,9	155,7
Şırnak	18.935	12.820	25.100	-32,3	95,8
Tekirdağ	89.931	120.082	125.866	33,5	4,8
Tokat	41.022	32.406	52.967	-21,0	63,4
Trabzon	55.783	132.944	77.399	138,3	-41,8
Tunceli	1.883	2.005	1.320	6,5	-34,1
Uşak	39.338	47.791	74.325	21,5	55,5
Van	66.511	73.352	75.700	10,3	3,2
Yalova	17.291	14.211	31.720	-17,8	123,2
Yozgat	47.891	26.945	33.046	-43,7	22,6
Zonguldak	20.914	25.385	38.583	21,4	52,0
İl bilgisi yok ⁽²⁾	13.479	13.443	27.508	-0,3	104,6
Toplam	11.889.742	12.062.350	19.218.338	1,5	59,3

Kaynak: TBBRM.

(1): Protesto edilen senet bilgilerinde 2000 TL altı ve üstü şeklinde gösterim 2021-05 ayı itibarıyla kaldırılmıştır. Buna istinaden, TBB Veri Sisteminde protesto edilen senetlerin il bazında adet ve tutar bilgileri 2020-05 dönemi dahil olmak üzere geriye yönelik olarak düzenlenmiştir. TBB Veri Sisteminde 2020-05 öncesi dönemlere ait protesto edilen senetlerin il bazında adet ve tutar bilgileri, 2000 TL ve üzeri senet bilgilerinden oluşmaktadır.

(2): Şube kodu bilgisi tespit edilemeyen kayıtlar "İl bilgisi yok" başlığı altında gösterilmiştir.

Tablo 10. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Sayıları⁽¹⁾

İller ve Bölgeler	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
Adana	4.568	3.614	4.507	-20,9	24,7
Adıyaman	951	484	610	-49,1	26,0
Afyonkarahisar	547	1.264	1.047	131,1	-17,2
Ağrı	782	485	339	-38,0	-30,1
Aksaray	376	385	1.501	2,4	289,9
Amasya	447	378	262	-15,4	-30,7
Ankara	9.878	10.613	12.197	7,4	14,9
Antalya	5.619	5.164	7.567	-8,1	46,5
Ardahan	50	65	34	30,0	-47,7
Artvin	604	285	543	-52,8	90,5
Aydın	1.588	1.370	1.431	-13,7	4,5
Balıkesir	2.238	1.619	1.535	-27,7	-5,2
Bartın	301	120	60	-60,1	-50,0
Batman	880	729	1.137	-17,2	56,0
Bayburt	77	28	9	-63,6	-67,9
Bilecik	348	101	120	-71,0	18,8
Bingöl	540	669	427	23,9	-36,2
Bitlis	565	277	274	-51,0	-1,1
Bolu	436	360	271	-17,4	-24,7
Burdur	354	441	499	24,6	13,2
Bursa	5.350	4.500	8.668	-15,9	92,6
Çanakkale	651	571	763	-12,3	33,6
Çankırı	183	116	55	-36,6	-52,6
Çorum	397	677	819	70,5	21,0
Denizli	1.739	1.066	1.538	-38,7	44,3
Diyarbakır	3.510	3.659	2.139	4,2	-41,5
Düzce	985	616	804	-37,5	30,5
Edirne	324	181	348	-44,1	92,3
Elazığ	848	426	680	-49,8	59,6
Erzincan	221	83	139	-62,4	67,5
Erzurum	1.399	1.475	678	5,4	-54,0
Eskişehir	1.321	862	743	-34,7	-13,8
Gaziantep	2.539	1.818	3.784	-28,4	108,1
Giresun	566	409	501	-27,7	22,5
Gümüşhane	378	99	131	-73,8	32,3
Hakkari	686	562	294	-18,1	-47,7
Hatay	1.931	1.318	3.360	-31,7	154,9
Iğdır	322	227	162	-29,5	-28,6
Isparta	188	304	592	61,7	94,7
İstanbul	46.742	36.252	39.048	-22,4	7,7

Tablo 10. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Sayıları⁽¹⁾ (Devam)

İller ve Bölgeler	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
İzmir	9.667	7.494	9.758	-22,5	30,2
Kahramanmaraş	927	936	1.293	1,0	38,1
Karabük	153	196	68	28,1	-65,3
Karaman	251	308	282	22,7	-8,4
Kars	234	153	375	-34,6	145,1
Kastamonu	153	181	121	18,3	-33,1
Kayseri	2.745	1.762	2.497	-35,8	41,7
Kırıkkale	98	82	439	-16,3	435,4
Kırklareli	438	155	543	-64,6	250,3
Kırşehir	190	72	82	-62,1	13,9
Kilis	92	12	40	-87,0	233,3
Kocaeli	4.267	4.635	3.263	8,6	-29,6
Konya	2.811	1.817	3.415	-35,4	87,9
Kütahya	504	739	507	46,6	-31,4
Malatya	1.005	996	600	-0,9	-39,8
Manisa	2.179	1.246	1.482	-42,8	18,9
Mardin	2.200	1.500	1.210	-31,8	-19,3
Mersin	2.647	3.002	3.201	13,4	6,6
Muğla	1.299	1.224	1.756	-5,8	43,5
Muş	443	236	477	-46,7	102,1
Nevşehir	353	285	232	-19,3	-18,6
Niğde	430	329	581	-23,5	76,6
Ordu	432	667	624	54,4	-6,4
Osmaniye	738	475	807	-35,6	69,9
Rize	383	364	569	-5,0	56,3
Sakarya	1.759	1.152	1.875	-34,5	62,8
Samsun	2.099	2.395	2.304	14,1	-3,8
Siirt	570	354	289	-37,9	-18,4
Sinop	121	168	145	38,8	-13,7
Sivas	692	418	454	-39,6	8,6
Şanlıurfa	2.502	1.570	1.347	-37,3	-14,2
Şırnak	818	592	506	-27,6	-14,5
Tekirdağ	1.271	548	1.021	-56,9	86,3
Tokat	560	284	374	-49,3	31,7
Trabzon	1.694	1.183	1.023	-30,2	-13,5
Tunceli	63	24	26	-61,9	8,3
Uşak	441	234	1.065	-46,9	355,1
Van	2.099	1.011	985	-51,8	-2,6
Yalova	438	234	498	-46,6	112,8
Yozgat	458	292	502	-36,2	71,9
Zonguldak	841	522	518	-37,9	-0,8
Toplam	152.494	123.519	146.770	-19,0	18,8

Kaynak: TBBRM.

(1): 1.000.000.000 TL ve üstü tutara sahip karşılıksız işlemi yapılan çekler rapora dahil edilmemiştir.

Tablo 11. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Tutarları⁽¹⁾

(Bin TL)

İller ve Bölgeler	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
Adana	351.102	429.825	1.611.258	22,4	274,9
Adıyaman	74.431	68.358	115.083	-8,2	68,4
Afyonkarahisar	35.341	210.513	255.573	495,7	21,4
Ağrı	48.083	25.903	83.160	-46,1	221,0
Aksaray	29.169	62.003	797.972	112,6	1.187,0
Amasya	60.322	22.761	92.390	-62,3	305,9
Ankara	1.004.338	2.414.107	5.426.867	140,4	124,8
Antalya	534.977	943.389	3.153.849	76,3	234,3
Ardahan	6.473	14.048	4.580	117,0	-67,4
Artvin	40.077	60.064	141.238	49,9	135,1
Aydın	107.835	183.979	516.690	70,6	180,8
Balıkesir	182.710	231.067	603.734	26,5	161,3
Bartın	25.954	14.131	15.241	-45,6	7,9
Batman	51.939	77.705	438.235	49,6	464,0
Bayburt	4.395	4.308	753	-2,0	-82,5
Bilecik	18.899	9.828	220.456	-48,0	2.143,1
Bingöl	44.206	124.879	110.476	182,5	-11,5
Bitlis	30.935	22.043	89.147	-28,7	304,4
Bolu	27.142	32.255	54.756	18,8	69,8
Burdur	61.038	137.185	143.244	124,8	4,4
Bursa	428.165	857.159	4.243.638	100,2	395,1
Çanakkale	35.963	67.177	213.800	86,8	218,3
Çankırı	8.465	8.020	21.500	-5,3	168,1
Çorum	28.048	40.859	201.480	45,7	393,1
Denizli	125.100	129.703	539.168	3,7	315,7
Diyarbakır	336.273	438.747	1.036.345	30,5	136,2
Düzce	63.785	94.684	258.061	48,4	172,6
Edirne	22.678	17.614	74.177	-22,3	321,1
Elazığ	83.623	51.185	171.959	-38,8	236,0
Erzincan	11.079	9.388	36.570	-15,3	289,5
Erzurum	92.242	209.945	125.630	127,6	-40,2
Eskişehir	102.156	132.641	266.572	29,8	101,0
Gaziantep	248.676	353.018	1.687.441	42,0	378,0
Giresun	49.370	43.701	177.919	-11,5	307,1
Gümüşhane	67.088	12.351	35.116	-81,6	184,3
Hakkari	43.681	64.075	67.808	46,7	5,8
Hatay	177.666	212.075	573.298	19,4	170,3
İğdır	25.073	16.365	27.121	-34,7	65,7
İsparta	19.778	59.216	211.731	199,4	257,6
İstanbul	4.988.710	6.981.049	15.899.196	39,9	127,7

Tablo 11. Karşılıksız İşlemi Yapılan Çek Tutarları⁽¹⁾ (Devam)

(Bin TL)

İller ve Bölgeler	2021	2022	2023	Değişim (%)	
				2022	2023
İzmir	890.824	1.052.103	3.823.763	18,1	263,4
Kahramanmaraş	65.563	144.190	426.543	119,9	195,8
Karabük	8.601	20.089	15.337	133,6	-23,7
Karaman	10.462	44.151	99.130	322,0	124,5
Kars	16.750	10.634	104.429	-36,5	882,0
Kastamonu	10.331	72.710	85.683	603,8	17,8
Kayseri	233.569	318.298	840.461	36,3	164,0
Kırıkkale	4.088	6.793	134.363	66,2	1.877,9
Kırklareli	27.336	14.903	119.067	-45,5	699,0
Kırşehir	14.693	5.672	18.674	-61,4	229,2
Kilis	3.326	915	9.359	-72,5	922,8
Kocaeli	399.738	751.628	1.529.542	88,0	103,5
Konya	232.948	279.446	1.564.011	20,0	459,7
Kütahya	21.326	76.492	160.700	258,7	110,1
Malatya	102.016	128.919	167.089	26,4	29,6
Manisa	215.347	218.518	563.115	1,5	157,7
Mardin	183.035	243.396	471.710	33,0	93,8
Mersin	223.771	468.629	1.336.974	109,4	185,3
Muğla	112.083	200.240	569.216	78,7	184,3
Muş	21.234	19.385	175.407	-8,7	804,9
Nevşehir	28.827	50.515	70.270	75,2	39,1
Niğde	27.195	27.588	178.311	1,4	546,3
Ordu	23.998	97.624	186.939	306,8	91,5
Osmaniye	86.615	90.058	226.007	4,0	151,0
Rize	17.100	36.448	177.599	113,2	387,3
Sakarya	115.060	162.705	620.914	41,4	281,6
Samsun	120.015	335.298	601.314	179,4	79,3
Siirt	37.105	39.989	91.013	7,8	127,6
Sinop	3.615	18.776	36.510	419,4	94,5
Sivas	32.136	83.734	141.224	160,6	68,7
Şanlıurfa	169.702	168.955	617.457	-0,4	265,5
Şırnak	73.332	96.105	306.740	31,1	219,2
Tekirdağ	103.869	62.057	321.464	-40,3	418,0
Tokat	35.229	22.043	85.069	-37,4	285,9
Trabzon	95.222	100.171	243.091	5,2	142,7
Tunceli	3.844	1.725	2.099	-55,1	21,7
Uşak	28.626	34.136	343.887	19,2	907,4
Van	199.242	103.924	389.933	-47,8	275,2
Yalova	39.155	30.504	144.260	-22,1	372,9
Yozgat	41.785	30.145	151.711	-27,9	403,3
Zonguldak	48.190	52.757	140.684	9,5	166,7
Toplam	13.823.888	20.609.693	57.034.303	49,1	176,7

Kaynak: TBBrM.

(1): 1.000.000.000 TL ve üstü tutara sahip karşılıksız işlemi yapılan çekler rapora dahil edilmemiştir.

Tablo 12. Mevduatlar (2023)

(Bin TL)

İller	Tasarruf Mevduatı	Tasarruf Mevduatı (TL)	Tasarruf Mevduatı (DTH)	Diğer Mevduat	Diğer Mevduat (TL)	Diğer Mevduat (DTH)	Toplam Mevduat
Adana	151.917.126	108.555.938	43.361.188	57.024.954	35.511.283	21.513.671	208.942.080
Adıyaman	19.871.814	11.959.080	7.912.734	6.151.719	4.740.263	1.411.456	26.023.533
Afyonkarahisar	39.992.951	22.191.413	17.801.538	10.148.178	7.279.530	2.868.648	50.141.129
Ağrı	6.790.404	4.354.990	2.435.414	2.427.124	1.797.527	629.597	9.217.528
Aksaray	34.625.756	16.888.376	17.737.380	7.078.693	4.625.360	2.453.333	41.704.449
Amasya	14.187.070	8.973.591	5.213.479	2.848.999	2.352.487	496.512	17.036.069
Ankara	727.315.496	455.095.402	272.220.094	1.350.680.163	907.645.042	443.035.121	2.077.995.659
Antalya	317.820.699	195.124.149	122.696.550	113.578.003	58.358.547	55.219.456	431.398.702
Ardahan	3.119.172	2.391.988	727.184	556.992	507.439	49.553	3.676.164
Artvin	9.218.488	6.419.161	2.799.327	1.764.252	1.396.897	367.355	10.982.740
Aydın	100.860.100	66.536.234	34.323.866	22.134.734	14.818.678	7.316.056	122.994.834
Balıkesir	104.102.697	66.035.993	38.066.704	20.362.593	14.325.219	6.037.374	124.465.290
Bartın	12.818.084	8.612.294	4.205.790	2.462.261	1.581.367	880.894	15.280.345
Batman	13.657.225	9.000.867	4.656.358	6.118.433	4.436.433	1.682.000	19.775.658
Bayburt	2.424.323	1.122.127	1.302.196	686.501	541.909	144.592	3.110.824
Bilecik	10.206.291	6.781.602	3.424.689	3.148.891	2.504.912	643.979	13.355.182
Bingöl	8.804.610	4.242.931	4.561.679	2.119.812	1.773.557	346.255	10.924.422
Bitlis	5.305.490	3.499.327	1.806.163	2.304.792	2.113.837	190.955	7.610.282
Bolu	18.553.205	11.565.344	6.987.861	3.784.395	2.778.369	1.006.026	22.337.600
Burdur	17.999.132	11.217.359	6.781.773	4.534.545	3.352.350	1.182.195	22.533.677
Bursa	249.770.674	159.159.270	90.611.404	156.747.469	92.232.589	64.514.880	406.518.143
Çanakkale	47.320.627	32.743.291	14.577.336	8.445.391	7.233.186	1.212.205	55.766.018
Çankırı	9.479.852	5.211.884	4.267.968	1.639.029	1.298.823	340.206	11.118.881
Çorum	28.314.696	17.898.181	10.416.515	9.885.901	7.480.387	2.405.514	38.200.597
Denizli	87.015.496	54.862.097	32.153.399	34.225.042	22.534.033	11.691.009	121.240.538
Diyarbakır	44.202.187	30.052.097	14.150.090	18.158.574	15.735.153	2.423.421	62.360.761
Düzce	16.319.920	9.451.179	6.868.741	5.316.267	3.906.963	1.409.304	21.636.187
Edirne	36.927.380	26.664.129	10.263.251	6.819.102	5.695.262	1.123.840	43.746.482
Elazığ	28.397.574	13.807.240	14.590.334	10.299.016	7.040.898	3.258.118	38.696.590
Erzincan	13.458.650	7.779.027	5.679.623	2.034.539	1.800.641	233.898	15.493.189
Erzurum	18.784.851	10.949.575	7.835.276	6.684.612	5.654.304	1.030.308	25.469.463
Eskişehir	72.487.015	44.228.484	28.258.531	23.535.142	16.014.562	7.520.580	96.022.157
Gaziantep	89.852.863	56.503.587	33.349.276	86.768.264	41.188.360	45.579.904	176.621.127
Giresun	28.006.832	18.008.569	9.998.263	3.724.709	2.976.232	748.477	31.731.541
Gümüşhane	6.208.633	3.263.479	2.945.154	741.250	640.785	100.465	6.949.883
Hakkari	3.168.252	2.016.849	1.151.403	2.157.835	1.913.331	244.504	5.326.087
Hatay	112.642.901	72.449.979	40.192.922	40.287.805	21.033.253	19.254.552	152.930.706
Iğdır	7.800.441	5.019.508	2.780.933	1.510.417	855.847	654.570	9.310.858
İsparta	32.410.206	19.230.598	13.179.608	6.026.140	4.694.550	1.331.590	38.436.346
İstanbul	3.096.880.713	1.831.374.057	1.265.506.656	3.100.695.192	1.934.455.700	1.166.239.492	6.197.575.905

Tablo 12. Mevduatlar (2023) (Devam)
(Bin TL)

İller	Tasarruf Mevduatı	Tasarruf Mevduatı (TL)	Tasarruf Mevduatı (DTH)	Diğer Mevduat	Diğer Mevduat (TL)	Diğer Mevduat (DTH)	Toplam Mevduat
İzmir	533.782.864	358.739.894	175.042.970	198.813.675	115.282.653	83.531.022	732.596.539
Kahramanmaraş	46.058.830	26.688.483	19.370.347	28.757.737	19.749.243	9.008.494	74.816.567
Karabük	13.294.498	8.168.883	5.125.615	7.772.877	3.002.522	4.770.355	21.067.375
Karaman	18.215.959	9.714.937	8.501.022	5.063.096	3.194.130	1.868.966	23.279.055
Kars	7.646.674	5.414.119	2.232.555	1.727.747	1.517.016	210.731	9.374.421
Kastamonu	17.736.762	11.832.951	5.903.811	13.916.211	7.744.543	6.171.668	31.652.973
Kayseri	95.302.018	53.596.599	41.705.419	43.331.374	27.753.603	15.577.771	138.633.392
Kırıkkale	10.920.968	6.299.840	4.621.128	2.016.449	1.727.466	288.983	12.937.417
Kırklareli	30.187.307	21.414.006	8.773.301	4.795.681	3.163.560	1.632.121	34.982.988
Kırşehir	18.813.808	10.507.927	8.305.881	4.023.460	1.847.289	2.176.171	22.837.268
Kilis	3.378.973	2.013.610	1.365.363	1.419.588	1.165.514	254.074	4.798.561
Kocaeli	131.877.871	77.534.453	54.343.418	161.175.310	89.866.628	71.308.682	293.053.181
Konya	124.257.538	67.222.899	57.034.639	63.190.210	43.148.211	20.041.999	187.447.748
Kütahya	24.217.269	12.430.232	11.787.037	6.353.178	4.779.263	1.573.915	30.570.447
Malatya	42.392.852	23.486.921	18.905.931	9.322.343	6.622.376	2.699.967	51.715.195
Manisa	79.598.381	57.737.360	21.861.021	29.692.076	19.170.396	10.521.680	109.290.457
Mardin	18.499.969	12.549.573	5.950.396	6.110.844	4.279.118	1.831.726	24.610.813
Mersin	136.290.581	93.323.177	42.967.404	37.774.947	22.510.276	15.264.671	174.065.528
Muğla	156.593.891	102.614.491	53.979.400	26.836.305	15.355.465	11.480.840	183.430.196
Muş	5.238.820	3.170.532	2.068.288	2.129.916	1.843.769	286.147	7.368.736
Nevşehir	23.874.045	12.248.210	11.625.835	5.115.214	3.490.125	1.625.089	28.989.259
Niğde	14.765.953	9.817.772	4.948.181	4.512.065	3.865.765	646.300	19.278.018
Ordu	36.821.613	24.398.876	12.422.737	5.378.070	4.289.426	1.088.644	42.199.683
Osmaniye	16.543.117	10.928.729	5.614.388	5.331.175	4.117.676	1.213.499	21.874.292
Rize	19.666.768	10.847.991	8.818.777	4.572.739	3.754.923	817.816	24.239.507
Sakarya	57.741.666	32.903.973	24.837.693	18.611.723	13.295.692	5.316.031	76.353.389
Samsun	72.499.962	46.171.639	26.328.323	23.245.386	16.968.690	6.276.696	95.745.348
Siirt	4.972.106	3.111.489	1.860.617	4.809.235	3.396.321	1.412.914	9.781.341
Sinop	12.560.021	8.177.496	4.382.525	1.781.471	1.473.061	308.410	14.341.492
Sivas	35.129.814	19.470.468	15.659.346	6.486.005	5.269.288	1.216.717	41.615.819
Şanlıurfa	33.023.330	23.602.621	9.420.709	11.774.549	9.712.644	2.061.905	44.797.879
Şırnak	6.224.465	4.139.354	2.085.111	5.012.451	3.782.553	1.229.898	11.236.916
Tekirdağ	76.676.809	51.569.103	25.107.706	34.583.315	20.973.246	13.610.069	111.260.124
Tokat	19.778.740	12.267.803	7.510.937	3.899.519	3.372.452	527.067	23.678.259
Trabzon	64.066.290	38.861.827	25.204.463	13.305.805	10.133.138	3.172.667	77.372.095
Tunceli	7.874.234	4.720.821	3.153.413	724.165	641.735	82.430	8.598.399
Uşak	31.785.497	18.828.028	12.957.469	4.726.424	3.254.303	1.472.121	36.511.921
Van	18.130.777	12.577.836	5.552.941	5.703.569	4.945.307	758.262	23.834.346
Yalova	25.598.171	14.745.587	10.852.584	10.491.206	4.193.959	6.297.247	36.089.377
Yozgat	23.348.629	11.748.758	11.599.871	2.821.483	2.241.849	579.634	26.170.112
Zonguldak	40.057.820	25.559.992	14.497.828	7.632.335	6.124.178	1.508.157	47.690.155
Yurt Dışı	846.717.996	271.553.803	575.164.193	219.485.678	32.205.267	187.280.411	1.066.203.674

Kaynak: BDDK.

Tablo 13. Krediler (2023)

(Bin TL)

İller	Toplam Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Alacaklar	Gayrinakdi Krediler
Adana	239.974.853	234.584.303	5.390.550	71.230.415
Adıyaman	25.773.494	25.422.750	350.744	4.046.259
Afyonkarahisar	45.883.817	45.278.483	605.334	5.774.393
Ağrı	12.605.531	12.406.843	198.688	2.710.837
Aksaray	30.818.051	30.568.138	249.913	4.659.087
Amasya	23.228.002	23.007.765	220.237	2.093.622
Ankara	1.639.656.557	1.617.697.017	21.959.540	789.523.600
Antalya	437.752.932	432.924.899	4.828.033	78.002.805
Ardahan	5.470.317	5.402.929	67.388	273.323
Artvin	11.709.097	11.570.540	138.557	1.169.857
Aydın	102.368.713	101.444.621	924.092	16.017.573
Balıkesir	110.260.435	109.297.838	962.597	21.747.958
Bartın	11.288.319	11.128.466	159.853	1.487.969
Batman	26.026.227	25.516.622	509.605	11.271.800
Bayburt	3.392.101	3.340.594	51.507	330.260
Bilecik	15.018.906	14.752.643	266.263	1.862.244
Bingöl	7.454.451	7.322.701	131.750	2.046.186
Bitlis	11.920.204	11.785.374	134.830	4.275.204
Bolu	24.919.426	24.722.804	196.622	4.849.210
Burdur	22.144.260	21.957.745	186.515	2.057.222
Bursa	357.824.486	354.050.835	3.773.651	117.056.503
Çanakkale	43.879.988	43.475.442	404.546	3.472.394
Çankırı	17.327.188	17.227.479	99.709	1.422.874
Çorum	50.470.594	50.047.388	423.206	15.853.626
Denizli	180.893.107	179.737.409	1.155.698	42.521.367
Diyarbakır	91.021.270	88.357.844	2.663.426	26.834.841
Düzce	28.435.569	28.034.993	400.576	3.530.519
Edirne	38.700.165	38.384.946	315.219	3.603.978
Elazığ	43.824.557	43.269.592	554.965	16.431.711
Erzincan	12.554.453	12.447.110	107.343	1.080.615
Erzurum	50.994.043	50.534.959	459.084	9.050.472
Eskişehir	88.327.603	87.441.213	886.390	20.097.464
Gaziantep	344.935.353	339.069.566	5.865.787	109.320.481
Giresun	31.471.499	30.992.772	478.727	4.849.137
Gümüşhane	6.363.826	6.300.469	63.357	436.246
Hakkari	7.868.467	7.702.270	166.197	1.279.013
Hatay	161.933.185	159.494.490	2.438.695	45.235.588
İğdır	7.959.958	7.845.624	114.334	730.613
İsparta	27.779.920	27.431.855	348.065	5.936.034
İstanbul	4.369.573.409	4.283.301.575	86.271.834	1.964.582.558

Tablo 13. Krediler (2023) (Devam)

(Bin TL)

İller	Toplam Nakdi Krediler	Nakdi Krediler	Takipteki Alacaklar	Gayrinakdi Krediler
İzmir	620.027.868	613.965.377	6.062.491	148.954.354
Kahramanmaraş	95.682.074	94.201.528	1.480.546	25.260.523
Karabük	20.018.074	19.849.514	168.560	16.823.043
Karaman	20.107.833	19.841.792	266.041	5.588.091
Kars	13.208.720	13.058.411	150.309	832.669
Kastamonu	28.948.045	28.751.464	196.581	5.046.312
Kayseri	135.733.024	134.263.699	1.469.325	40.950.646
Kırıkkale	16.183.019	15.926.494	256.525	1.879.906
Kırklareli	29.732.808	29.209.623	523.185	2.546.191
Kırşehir	21.992.941	21.836.428	156.513	2.978.397
Kilis	6.119.267	6.047.689	71.578	869.826
Kocaeli	287.034.670	281.667.209	5.367.461	113.120.837
Konya	219.473.490	208.770.153	10.703.337	53.464.323
Kütahya	34.636.060	34.233.279	402.781	6.930.073
Malatya	38.758.362	38.240.444	517.918	9.467.388
Manisa	124.126.722	122.654.653	1.472.069	25.872.943
Mardin	42.574.911	41.540.673	1.034.238	7.334.709
Mersin	145.598.435	143.465.079	2.133.356	35.657.410
Muğla	136.022.791	134.859.305	1.163.486	13.539.772
Muş	10.218.851	10.072.507	146.344	3.304.162
Nevşehir	24.432.266	24.286.711	145.555	3.197.666
Niğde	27.282.965	27.068.715	214.250	2.849.786
Ordu	50.706.273	50.302.835	403.438	8.698.975
Osmaniye	36.929.587	36.504.533	425.054	5.563.316
Rize	28.085.838	27.759.981	325.857	5.760.686
Sakarya	83.425.920	82.552.186	873.734	24.962.266
Samsun	110.472.380	109.360.521	1.111.859	28.741.378
Siirt	25.809.025	25.630.302	178.723	8.511.857
Sinop	12.141.210	12.042.565	98.645	843.496
Sivas	34.488.665	34.102.810	385.855	5.011.075
Şanlıurfa	82.247.307	80.706.353	1.540.954	13.523.500
Şırnak	16.487.677	16.163.923	323.754	4.497.105
Tekirdağ	98.738.576	97.514.681	1.223.895	20.230.874
Tokat	31.657.421	31.310.164	347.257	2.540.477
Trabzon	78.603.637	78.032.412	571.225	17.140.412
Tunceli	4.802.831	4.746.542	56.289	421.167
Uşak	27.847.989	27.402.299	445.690	5.449.324
Van	36.414.712	35.740.079	674.633	10.458.795
Yalova	33.298.354	33.029.287	269.067	34.561.987
Yozgat	26.395.481	26.174.108	221.373	2.748.671
Zonguldak	45.667.353	45.164.575	502.778	12.444.080
Yurt Dışı	131.626.226	128.403.511	3.222.715	175.242.995

Kaynak: BDDK.

Tablo 14. Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı ve Sorunlu Kredi Oranı

(%)

İller	Toplam Nakdi Kredi Toplam Mevduat Oranı		Takipteki Alacaklar Toplam Nakdi Kredi Oranı	
	2022	2023	2022	2023
Adana	123,23	114,85	2,98	2,25
Adıyaman	136,11	99,04	1,69	1,36
Afyonkarahisar	95,08	91,51	2,14	1,32
Ağrı	144,32	136,76	2,73	1,58
Aksaray	76,25	73,90	1,16	0,81
Amasya	136,83	136,35	1,60	0,95
Ankara	86,26	78,91	1,75	1,34
Antalya	108,76	101,47	1,72	1,10
Ardahan	149,46	148,81	2,73	1,23
Artvin	101,16	106,61	1,78	1,18
Aydın	85,47	83,23	2,18	0,90
Balıkesir	91,21	88,59	1,50	0,87
Bartın	82,66	73,87	2,64	1,42
Batman	132,60	131,61	2,11	1,96
Bayburt	102,92	109,04	2,52	1,52
Bilecik	120,70	112,46	1,88	1,77
Bingöl	75,06	68,24	2,50	1,77
Bitlis	126,84	156,63	1,93	1,13
Bolu	122,77	111,56	1,11	0,79
Burdur	91,95	98,27	2,91	0,84
Bursa	98,32	88,02	1,57	1,05
Çanakkale	85,29	78,69	1,45	0,92
Çankırı	144,34	155,84	1,05	0,58
Çorum	142,84	132,12	1,25	0,84
Denizli	161,14	149,20	0,94	0,64
Diyarbakır	141,77	145,96	4,15	2,93
Düzce	121,43	131,43	2,32	1,41
Edirne	94,99	88,46	1,10	0,81
Elazığ	133,14	113,25	1,55	1,27
Erzincan	78,42	81,03	1,75	0,86
Erzurum	210,01	200,22	1,76	0,90
Eskişehir	92,37	91,99	1,64	1,00
Gaziantep	205,63	195,30	2,36	1,70
Giresun	92,88	99,18	1,52	1,52
Gümüşhane	89,10	91,57	2,17	1,00
Hakkari	143,15	147,73	2,90	2,11
Hatay	124,37	105,89	2,57	1,51
Iğdır	92,10	85,49	2,34	1,44
Isparta	73,03	72,28	2,21	1,25
İstanbul	80,20	70,50	2,36	1,97

Tablo 14. Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı ve Sorunlu Kredi Oranı (Devam)

(%)

İller	Toplam Nakdi Kredi Toplam Mevduat Oranı		Takipteki Alacaklar Toplam Nakdi Kredi Oranı	
	2022	2023	2022	2023
İzmir	87,42	84,63	1,31	0,98
Kahramanmaraş	175,27	127,89	1,96	1,55
Karabük	108,57	95,02	1,20	0,84
Karaman	93,56	86,38	1,89	1,32
Kars	137,96	140,90	1,64	1,14
Kastamonu	66,83	91,45	1,07	0,68
Kayseri	98,25	97,91	1,64	1,08
Kırıkkale	121,51	125,09	2,77	1,59
Kırklareli	94,12	84,99	2,51	1,76
Kırşehir	105,25	96,30	1,13	0,71
Kilis	114,10	127,52	1,99	1,17
Kocaeli	112,26	97,95	2,49	1,87
Konya	120,62	117,09	5,69	4,88
Kütahya	116,26	113,30	1,72	1,16
Malatya	92,34	74,95	2,01	1,34
Manisa	124,70	113,58	1,75	1,19
Mardin	196,37	172,99	3,11	2,43
Mersin	84,69	83,65	2,12	1,47
Muğla	77,93	74,16	1,23	0,86
Muş	139,58	138,68	2,45	1,43
Nevşehir	85,21	84,28	0,93	0,60
Niğde	141,05	141,52	1,25	0,79
Ordu	107,59	120,16	1,19	0,80
Osmaniye	193,52	168,83	1,86	1,15
Rize	118,39	115,87	1,01	1,16
Sakarya	98,89	109,26	1,80	1,05
Samsun	112,53	115,38	1,42	1,01
Siirt	365,32	263,86	0,91	0,69
Sinop	84,56	84,66	1,16	0,81
Sivas	84,17	82,87	2,45	1,12
Şanlıurfa	166,02	183,60	2,57	1,87
Şırnak	162,32	146,73	2,38	1,96
Tekirdağ	98,57	88,75	1,63	1,24
Tokat	133,41	133,70	1,66	1,10
Trabzon	96,17	101,59	1,28	0,73
Tunceli	61,58	55,86	1,30	1,17
Uşak	77,47	76,27	2,51	1,60
Van	141,72	152,78	2,94	1,85
Yalova	87,61	92,27	1,35	0,81
Yozgat	97,25	100,86	1,17	0,84
Zonguldak	78,26	95,76	2,13	1,10

Kaynak: BDDK.

Tablo 15. Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları

İller	Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Adana	55.456	59.829	63.509	7,9	6,2
Adıyaman	8.975	9.715	10.107	8,2	4,0
Afyonkarahisar	15.358	16.196	17.411	5,5	7,5
Ağrı	5.271	5.484	5.709	4,0	4,1
Amasya	7.514	7.967	8.454	6,0	6,1
Ankara	160.048	169.299	179.563	5,8	6,1
Antalya	100.710	109.237	117.429	8,5	7,5
Artvin	4.817	5.171	5.437	7,3	5,1
Aydın	29.712	31.621	33.436	6,4	5,7
Balıkesir	32.989	34.667	36.531	5,1	5,4
Bilecik	4.964	5.195	5.451	4,7	4,9
Bingöl	3.288	3.316	3.416	0,9	3,0
Bitlis	3.913	4.188	4.574	7,0	9,2
Bolu	7.551	7.943	8.354	5,2	5,2
Burdur	8.138	8.513	8.974	4,6	5,4
Bursa	99.377	104.982	108.118	5,6	3,0
Çanakkale	16.634	17.836	18.987	7,2	6,5
Çankırı	3.104	3.378	3.718	8,8	10,1
Çorum	12.319	12.642	12.974	2,6	2,6
Denizli	28.415	30.200	32.369	6,3	7,2
Diyarbakır	18.416	20.536	22.382	11,5	9,0
Edirne	10.669	11.241	12.427	5,4	10,6
Elazığ	10.520	11.404	12.204	8,4	7,0
Erzincan	4.366	4.613	4.787	5,7	3,8
Erzurum	11.075	11.760	12.368	6,2	5,2
Eskişehir	25.782	27.216	28.299	5,6	4,0
Gaziantep	48.807	51.779	53.948	6,1	4,2
Giresun	8.839	9.387	10.264	6,2	9,3
Gümüşhane	2.116	2.227	2.387	5,2	7,2
Hakkari	2.407	2.524	2.795	4,9	10,7
Hatay	31.271	33.178	33.470	6,1	0,9
Isparta	10.376	11.001	11.789	6,0	7,2
İçel	47.443	50.079	52.530	5,6	4,9
İstanbul	594.820	616.911	632.794	3,7	2,6
İzmir	150.933	159.524	167.320	5,7	4,9
Kars	3.644	3.870	4.079	6,2	5,4
Kastamonu	9.050	9.851	10.430	8,9	5,9
Kayseri	38.945	41.651	43.108	6,9	3,5
Kırklareli	9.729	10.158	10.715	4,4	5,5
Kırşehir	4.549	4.817	5.078	5,9	5,4

Tablo 15. Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları (Devam)

İller	Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayıları			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Kocaeli	55.344	58.547	60.623	5,8	3,5
Konya	64.035	67.290	70.026	5,1	4,1
Kütahya	11.709	12.509	13.447	6,8	7,5
Malatya	14.082	14.925	14.764	6,0	-1,1
Manisa	35.704	37.594	39.628	5,3	5,4
Kahramanmaraş	19.907	21.462	22.612	7,8	5,4
Mardin	10.631	12.133	13.064	14,1	7,7
Muğla	43.386	46.497	49.844	7,2	7,2
Muş	4.116	4.360	4.500	5,9	3,2
Nevşehir	8.617	9.357	10.147	8,6	8,4
Niğde	8.334	8.955	9.672	7,5	8,0
Ordu	14.317	15.154	16.200	5,8	6,9
Rize	7.802	8.148	8.647	4,4	6,1
Sakarya	24.439	26.544	29.037	8,6	9,4
Samsun	31.246	33.365	35.063	6,8	5,1
Siirt	2.831	2.932	3.058	3,6	4,3
Sinop	4.794	5.072	5.732	5,8	13,0
Sivas	11.614	12.224	12.882	5,3	5,4
Tekirdağ	28.669	30.893	32.788	7,8	6,1
Tokat	10.646	11.320	12.048	6,3	6,4
Trabzon	17.250	18.021	18.891	4,5	4,8
Tunceli	1.260	1.295	1.357	2,8	4,8
Şanlıurfa	33.238	37.431	40.992	12,6	9,5
Uşak	8.891	9.591	10.144	7,9	5,8
Van	13.016	13.686	14.478	5,1	5,8
Yozgat	9.023	9.767	10.699	8,2	9,5
Zonguldak	11.230	11.731	12.185	4,5	3,9
Aksaray	10.009	10.890	11.509	8,8	5,7
Bayburt	1.268	1.290	1.311	1,7	1,6
Karaman	5.618	5.857	6.179	4,3	5,5
Kırıkkale	5.477	5.831	6.185	6,5	6,1
Batman	7.132	7.859	8.351	10,2	6,3
Şırnak	4.406	4.847	5.142	10,0	6,1
Bartın	4.047	4.231	4.410	4,5	4,2
Ardahan	1.359	1.385	1.393	1,9	0,6
Iğdır	2.653	2.729	2.855	2,9	4,6
Yalova	7.984	8.420	9.037	5,5	7,3
Karabük	5.845	6.149	6.530	5,2	6,2
Kilis	2.460	2.582	2.674	5,0	3,6
Osmaniye	10.365	11.330	12.092	9,3	6,7
Düzce	8.512	9.316	10.243	9,4	10,0
Toplam	2.235.576	2.364.625	2.478.134	5,8	4,8

Kaynak: GİB.

Tablo 16. Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları

İller	Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Adana	18.581	20.410	22.025	9,8	7,9
Adıyaman	2.758	3.057	3.385	10,8	10,7
Afyonkarahisar	5.018	5.483	5.756	9,3	5,0
Ağrı	1.778	1.907	1.992	7,3	4,5
Amasya	1.827	1.943	2.069	6,3	6,5
Ankara	102.586	108.793	115.714	6,1	6,4
Antalya	38.539	44.117	48.863	14,5	10,8
Artvin	1.222	1.306	1.393	6,9	6,7
Aydın	8.955	9.755	10.345	8,9	6,0
Balıkesir	7.807	8.525	9.321	9,2	9,3
Bilecik	1.280	1.348	1.391	5,3	3,2
Bingöl	1.735	1.812	1.928	4,4	6,4
Bitlis	1.510	1.676	1.821	11,0	8,7
Bolu	2.350	2.488	2.613	5,9	5,0
Burdur	2.183	2.322	2.396	6,4	3,2
Bursa	38.006	41.337	44.441	8,8	7,5
Çanakkale	4.389	4.727	5.060	7,7	7,0
Çankırı	854	902	946	5,6	4,9
Çorum	3.229	3.440	3.706	6,5	7,7
Denizli	9.520	10.446	11.196	9,7	7,2
Diyarbakır	10.560	11.892	13.190	12,6	10,9
Edirne	2.988	3.238	3.407	8,4	5,2
Elazığ	3.865	4.103	4.354	6,2	6,1
Erzincan	1.298	1.364	1.442	5,1	5,7
Erzurum	3.410	3.632	3.845	6,5	5,9
Eskişehir	7.706	8.114	8.601	5,3	6,0
Gaziantep	20.124	22.613	25.005	12,4	10,6
Giresun	2.350	2.460	2.572	4,7	4,6
Gümüşhane	659	649	650	-1,5	0,2
Hakkari	1.108	1.186	1.274	7,0	7,4
Hatay	11.715	12.803	13.764	9,3	7,5
Isparta	3.440	3.687	3.884	7,2	5,3
İçel	19.251	21.456	23.547	11,5	9,7
İstanbul	374.576	402.541	424.707	7,5	5,5
İzmir	61.061	65.748	70.092	7,7	6,6
Kars	886	931	951	5,1	2,1
Kastamonu	1.948	2.071	2.180	6,3	5,3
Kayseri	13.959	15.194	16.319	8,8	7,4
Kırklareli	2.500	2.711	2.909	8,4	7,3
Kırşehir	1.185	1.274	1.351	7,5	6,0

Tablo 16. Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları (Devam)

İller	Kurumlar Vergisi Faal Mükellef Sayıları			Değişim (%)	
	2021	2022	2023	2022	2023
Kocaeli	21.318	23.217	25.192	8,9	8,5
Konya	21.275	23.633	26.068	11,1	10,3
Kütahya	2.737	2.930	3.087	7,1	5,4
Malatya	4.807	5.056	5.630	5,2	11,4
Manisa	8.255	8.920	9.595	8,1	7,6
Kahramanmaraş	6.112	6.808	7.541	11,4	10,8
Mardin	6.046	7.057	7.737	16,7	9,6
Muğla	13.765	15.209	16.542	10,5	8,8
Muş	1.407	1.520	1.618	8,0	6,4
Nevşehir	3.283	3.684	3.944	12,2	7,1
Niğde	1.836	2.003	2.175	9,1	8,6
Ordu	3.274	3.498	3.763	6,8	7,6
Rize	2.163	2.325	2.494	7,5	7,3
Sakarya	8.152	9.104	9.941	11,7	9,2
Samsun	7.965	8.642	9.203	8,5	6,5
Siirt	1.219	1.296	1.422	6,3	9,7
Sinop	982	1.044	1.127	6,3	8,0
Sivas	3.710	3.986	4.211	7,4	5,6
Tekirdağ	9.954	10.853	11.748	9,0	8,2
Tokat	2.585	2.837	3.003	9,7	5,9
Trabzon	6.039	6.553	7.024	8,5	7,2
Tunceli	359	386	395	7,5	2,3
Şanlıurfa	10.152	11.765	13.040	15,9	10,8
Uşak	2.605	2.847	3.003	9,3	5,5
Van	5.632	5.945	6.532	5,6	9,9
Yozgat	2.073	2.218	2.292	7,0	3,3
Zonguldak	2.903	3.062	3.232	5,5	5,6
Aksaray	3.317	3.688	4.024	11,2	9,1
Bayburt	342	347	353	1,5	1,7
Karaman	1.752	1.875	1.959	7,0	4,5
Kırıkkale	1.524	1.571	1.619	3,1	3,1
Batman	4.073	4.480	4.745	10,0	5,9
Şırnak	3.057	3.449	3.789	12,8	9,9
Bartın	763	814	840	6,7	3,2
Ardahan	311	325	335	4,5	3,1
İğdır	1.014	1.106	1.161	9,1	5,0
Yalova	3.076	3.512	3.818	14,2	8,7
Karabük	1.343	1.394	1.446	3,8	3,7
Kilis	966	986	1.028	2,1	4,3
Osmaniye	2.464	2.683	2.805	8,9	4,5
Düzce	2.992	3.250	3.458	8,6	6,4
Toplam	986.318	1.069.339	1.143.344	8,4	6,9

Kaynak: GİB.

Tablo 17. Dış Ticaret Göstergeleri

(Bin Dolar)

İller	İhracat			İthalat			Dış Ticaret Hacmi		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Adana	2.543.056	3.117.029	2.977.853	3.545.959	4.883.209	4.170.899	6.089.015	8.000.238	7.148.752
Adıyaman	75.937	97.263	64.732	66.527	82.741	54.860	142.463	180.004	119.592
Afyonkarahisar	416.636	385.114	340.621	50.879	66.477	107.551	467.515	451.591	448.172
Ağrı	32.069	42.447	36.261	86.144	116.905	135.385	118.213	159.352	171.646
Amasya	124.370	135.918	163.094	45.502	45.684	63.738	169.873	181.603	226.832
Ankara	9.496.357	12.004.809	12.885.234	14.601.816	14.496.010	17.262.912	24.098.173	26.500.819	30.148.146
Antalya	2.434.075	2.760.215	2.987.753	1.549.720	1.926.559	2.233.848	3.983.794	4.686.774	5.221.601
Artvin	55.507	59.983	66.299	31.669	38.109	23.070	87.176	98.093	89.369
Aydın	1.035.800	1.200.166	1.174.660	325.339	477.529	638.399	1.361.139	1.677.695	1.813.059
Balıkesir	765.927	913.523	1.089.442	511.212	607.347	724.978	1.277.139	1.520.870	1.814.419
Bilecik	131.179	147.639	142.548	87.687	96.260	104.032	218.867	243.899	246.580
Bingöl	4.831	12.878	5.982	876	2.419	4.164	5.707	15.296	10.146
Bitlis	8.079	10.616	11.100	1.664	1.385	2.557	9.743	12.001	13.658
Bolu	164.978	177.655	162.019	177.060	204.140	178.609	342.038	381.794	340.628
Burdur	296.004	267.274	256.641	37.523	61.432	72.941	333.527	328.706	329.581
Bursa	11.647.717	12.778.086	12.733.918	8.534.858	10.184.061	10.624.812	20.182.575	22.962.147	23.358.730
Çanakkale	198.449	213.453	183.415	111.486	155.981	164.812	309.935	369.435	348.227
Çankırı	268.867	307.460	366.063	177.900	227.538	185.452	446.767	534.998	551.514
Çorum	2.633.965	1.886.890	1.887.656	887.312	3.842.842	4.005.307	3.521.277	5.729.732	5.892.962
Denizli	4.214.377	4.450.116	4.169.602	2.071.772	2.658.058	2.224.756	6.286.149	7.108.174	6.394.358
Diyarbakır	393.202	419.329	331.159	101.272	129.454	151.089	494.474	548.783	482.249
Edirne	82.895	86.590	105.125	116.582	87.128	152.298	199.477	173.718	257.423
Elazığ	303.336	366.888	335.167	21.283	46.317	71.596	324.619	413.206	406.763
Erzincan	24.306	28.896	26.819	2.080	6.830	7.129	26.387	35.725	33.949
Erzurum	26.869	25.206	23.321	110.287	57.221	63.562	137.157	82.427	86.883
Eskişehir	1.169.729	1.302.978	1.459.680	979.057	1.059.129	1.150.550	2.148.786	2.362.107	2.610.230
Gaziantep	10.284.899	11.197.256	10.511.137	7.383.898	8.497.812	7.085.611	17.668.797	19.695.067	17.596.748
Giresun	352.927	347.933	380.325	20.048	20.639	22.554	372.975	368.573	402.879
Gümüşhane	65.908	64.037	48.165	1.012	2.175	1.793	66.920	66.212	49.959
Hakkari	56.015	99.275	95.714	72.570	89.840	109.904	128.584	189.116	205.618
Hatay	4.390.306	4.065.689	2.906.419	6.640.766	7.662.939	5.336.240	11.031.073	11.728.628	8.242.658
İsparta	290.548	274.615	271.491	52.236	69.491	67.129	342.784	344.107	338.620
Mersin	4.247.690	6.162.295	7.683.654	3.966.542	6.855.322	7.799.176	8.214.232	13.017.617	15.482.829
İstanbul	108.666.008	124.661.773	127.101.845	138.122.531	178.524.528	203.362.222	246.788.539	303.186.301	330.464.068
İzmir	14.737.269	17.014.901	17.175.137	10.956.663	13.576.367	12.928.878	25.693.932	30.591.268	30.104.015
Kars	1.248	1.894	1.484	1.163	2.164	2.291	2.411	4.058	3.775
Kastamonu	385.375	328.571	182.728	165.706	241.755	152.558	551.081	570.326	335.286
Kayseri	3.608.960	3.911.950	3.625.195	1.774.328	1.844.177	1.603.491	5.383.287	5.756.127	5.228.686
Kırkdareli	263.865	343.114	359.160	200.293	176.637	187.606	464.158	519.751	546.766
Kırşehir	311.321	368.142	297.209	358.309	452.339	410.666	669.630	820.482	707.875

Tablo 17. Dış Ticaret Göstergeleri (Devam)

(Bin Dolar)

İller	İhracat			İthalat			Dış Ticaret Hacmi		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Kocaeli	12.271.836	14.462.056	13.010.603	14.838.591	18.379.504	18.028.326	27.110.427	32.841.560	31.038.929
Konya	3.020.822	3.299.519	3.365.054	1.186.591	1.431.753	1.620.849	4.207.413	4.731.272	4.985.902
Kütahya	284.600	347.402	300.943	135.797	142.130	149.528	420.397	489.532	450.471
Malatya	410.458	456.190	387.370	105.667	171.166	156.604	516.125	627.356	543.974
Manisa	2.869.997	3.153.084	3.321.013	3.308.811	3.168.684	3.504.286	6.178.808	6.321.768	6.825.300
Kahramanmaraş	1.339.966	1.411.262	968.349	1.260.972	1.731.378	1.143.344	2.600.938	3.142.641	2.111.692
Mardin	1.003.606	1.142.169	1.092.138	353.868	469.062	247.310	1.357.474	1.611.231	1.339.448
Muğla	792.941	1.014.558	1.072.881	297.780	393.577	465.551	1.090.721	1.408.135	1.538.431
Muş	119.412	202.821	254.632	83.545	259.207	239.330	202.957	462.027	493.962
Nevşehir	85.560	120.758	139.721	28.428	33.047	62.771	113.988	153.806	202.491
Niğde	78.415	66.682	59.911	58.515	46.201	58.436	136.930	112.883	118.347
Ordu	289.513	296.699	323.263	36.472	66.142	91.202	325.985	362.841	414.465
Rize	208.276	232.635	205.632	48.845	86.674	14.326	257.121	319.309	219.958
Sakarya	5.325.110	5.275.079	6.102.826	3.255.468	3.549.891	3.950.369	8.580.578	8.824.969	10.053.195
Samsun	1.305.257	1.318.573	1.280.215	1.147.774	1.137.172	1.195.152	2.453.031	2.455.746	2.475.367
Siirt	85.613	72.867	41.424	30.561	35.601	34.854	116.174	108.469	76.278
Sinop	34.353	33.654	42.067	8.296	10.076	12.760	42.649	43.730	54.827
Sivas	83.970	104.758	100.907	53.727	41.994	89.375	137.696	146.752	190.282
Tekirdağ	2.745.656	3.057.386	3.124.680	2.502.562	3.221.065	3.046.044	5.248.218	6.278.451	6.170.724
Tokat	35.106	44.251	37.483	14.011	23.755	31.558	49.117	68.005	69.042
Trabzon	1.185.256	1.090.239	1.058.604	122.060	222.631	150.065	1.307.316	1.312.870	1.208.669
Tunceli	109	216	163	1.043	307	213	1.152	523	376
Şanlıurfa	206.444	308.941	350.335	348.185	336.153	345.340	554.629	645.093	695.675
Uşak	373.820	439.654	318.843	214.608	272.200	238.987	588.428	711.853	557.830
Van	25.337	26.196	24.197	21.814	16.665	26.775	47.152	42.861	50.972
Yozgat	18.485	57.580	20.815	14.311	39.329	51.470	32.796	96.909	72.285
Zonguldak	790.478	597.827	358.929	1.893.247	2.055.005	1.605.052	2.683.725	2.652.832	1.963.981
Aksaray	171.447	214.620	151.254	59.323	81.676	107.606	230.769	296.295	258.860
Bayburt	54	65	140	73	101	256	127	166	396
Karaman	278.385	310.426	304.128	82.463	118.495	88.301	360.848	428.921	392.429
Kırıkkale	14.473	12.793	33.309	18.921	25.410	30.791	33.393	38.203	64.100
Batman	58.938	220.497	452.625	29.513	216.661	1.269.225	88.451	437.158	1.721.850
Şırnak	854.816	839.936	720.373	65.231	94.030	82.275	920.048	933.966	802.648
Bartın	389.804	32.862	33.233	5.966	7.874	8.645	395.771	40.736	41.878
Ardahan	5.349	4.524	3.946	45	24	275	5.394	1.893	4.220
Iğdır	104.539	110.198	72.149	17.447	18.277	19.925	121.986	128.475	92.075
Yalova	927.931	581.067	826.093	1.078.006	1.010.158	905.737	2.005.937	1.591.224	1.731.830
Karabük	382.806	328.600	278.010	1.205.785	1.253.797	1.019.443	1.588.591	1.582.397	1.297.453
Kilis	114.601	111.930	122.522	63.382	54.835	63.886	177.982	166.765	186.408
Osmaniye	421.190	375.044	175.176	795.651	911.014	596.119	1.216.841	1.286.058	771.295
Düzce	285.783	353.109	373.766	218.289	280.518	298.665	504.072	633.627	672.431
Belirsiz	3.091	1.153	2.642	5.427	3.797	2.698	8.518	4.950	5.340
Gizli veri	-	-	-	32.458.952	62.716.587	37.063.313	17.239.472	32.458.952	62.716.587
Toplam	225.214.458	254.169.748	255.538.193	271.425.553	363.710.575	361.766.457	496.640.011	617.880.322	617.304.651

Kaynak: TÜİK.

Tablo 18. İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı

İller	Toplam		İl ve İlçe Merkezleri		Belde ve Köyler		Yıllık Nüfus Artış Hızı ⁽¹⁾	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Adana	2.274.106	2.270.298	2.274.106	2.270.298	-	-	4,7	-1,7
Adıyaman	635.169	604.978	458.278	415.273	176.891	189.705	4,8	-48,7
Afyonkarahisar	747.555	751.344	461.436	458.364	286.119	292.980	4,5	5,1
Ağrı	510.626	511.238	306.295	309.721	204.331	201.517	-27,1	1,2
Aksaray	433.055	438.504	316.755	316.264	116.300	122.240	9,2	12,5
Amasya	338.267	339.529	252.474	248.218	85.793	91.311	8,7	3,7
Ankara	5.782.285	5.803.482	5.782.285	5.803.482	-	-	6,1	3,7
Antalya	2.688.004	2.696.249	2.688.004	2.696.249	-	-	25,7	3,1
Ardahan	92.481	92.819	39.123	39.990	53.358	52.829	-26,2	3,6
Artvin	169.403	172.356	107.965	104.669	61.438	67.687	-0,8	17,3
Aydın	1.148.241	1.161.702	1.148.241	1.161.702	-	-	12,5	11,7
Balıkesir	1.257.590	1.273.519	1.257.590	1.273.519	-	-	5,6	12,6
Bartın	203.351	207.238	96.333	98.273	107.018	108.965	8,1	18,9
Batman	634.491	647.205	524.208	531.466	110.283	115.739	13,0	19,8
Bayburt	84.241	86.047	55.326	49.606	28.915	36.441	-9,5	21,2
Bilecik	228.673	228.058	190.773	188.528	37.900	39.530	1,5	-2,7
Bingöl	282.556	285.655	191.329	189.424	91.227	96.231	-2,0	10,9
Bitlis	353.988	359.747	223.062	231.921	130.926	127.826	4,9	16,1
Bolu	320.824	324.789	235.709	236.509	85.115	88.280	2,5	12,3
Burdur	273.799	277.452	193.185	194.949	80.614	82.503	0,3	13,3
Bursa	3.194.720	3.214.571	3.194.720	3.214.571	-	-	14,8	6,2
Çanakkale	559.383	570.499	346.026	353.263	213.357	217.236	3,8	19,7
Çankırı	195.766	205.501	138.352	135.700	57.414	69.801	-3,8	48,5
Çorum	524.130	528.351	395.258	388.640	128.872	139.711	-4,1	8,0
Denizli	1.056.332	1.059.082	1.056.332	1.059.082	-	-	5,0	2,6
Diyarbakır	1.804.880	1.818.133	1.804.880	1.818.133	-	-	7,5	7,3
Düzce	405.131	409.865	275.943	281.750	129.188	128.115	10,3	11,6
Edirne	414.714	419.913	313.561	317.759	101.153	102.154	6,3	12,5
Elazığ	591.497	604.411	459.901	457.231	131.596	147.180	5,8	21,6
Erzincan	239.223	243.399	184.940	180.988	54.283	62.411	7,9	17,3
Erzurum	749.754	749.993	749.754	749.993	-	-	-9,5	0,3
Eskişehir	906.617	915.418	906.617	915.418	-	-	9,1	9,7
Gaziantep	2.154.051	2.164.134	2.154.051	2.164.134	-	-	11,0	4,7
Giresun	450.862	461.712	306.449	291.331	144.413	170.381	1,6	23,8
Gümüşhane	144.544	148.539	87.475	73.744	57.069	74.795	-37,8	27,3
Hakkari	275.333	287.625	167.671	184.962	107.662	102.663	-10,4	43,7
Hatay	1.686.043	1.544.640	1.686.043	1.544.640	-	-	9,1	-87,6
Iğdır	203.594	209.738	119.856	123.254	83.738	86.484	2,1	29,7
İsparta	445.325	449.777	334.121	337.134	111.204	112.643	-0,8	9,9
İstanbul	15.907.951	15.655.924	15.907.951	15.655.924	-	-	4,2	-16,0
İzmir	4.462.056	4.479.525	4.462.056	4.479.525	-	-	8,2	3,9

Tablo 18. İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı (Devam)

İller	Toplam		İl ve İlçe Merkezleri		Belde ve Köyler		Yıllık Nüfus Artış Hızı ⁽¹⁾	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Kahramanmaraş	1.177.436	1.116.618	1.177.436	1.116.618	-	-	5,2	-53,0
Karabük	252.058	255.242	196.778	191.371	55.280	63.871	11,1	12,6
Karaman	260.838	263.960	199.936	201.272	60.902	62.688	7,7	11,9
Kars	274.829	278.335	142.121	148.028	132.708	130.307	-22,5	12,7
Kastamonu	378.115	388.990	244.090	240.908	134.025	148.082	6,7	28,4
Kayseri	1.441.523	1.445.683	1.441.523	1.445.683	-	-	5,0	2,9
Kırıkkale	277.046	285.744	244.346	244.097	32.700	41.647	3,9	30,9
Kırklareli	369.347	377.156	271.471	275.529	97.876	101.627	8,1	20,9
Kırşehir	244.519	247.179	197.865	197.834	46.654	49.345	6,5	10,8
Kilis	147.919	155.179	116.361	121.803	31.558	33.376	14,3	47,9
Kocaeli	2.079.072	2.102.907	2.079.072	2.102.907	-	-	22,2	11,4
Konya	2.296.347	2.320.241	2.296.347	2.320.241	-	-	8,5	10,4
Kütahya	580.701	575.674	427.985	421.114	152.716	154.560	3,6	-8,7
Malatya	812.580	742.725	812.580	742.725	-	-	4,8	-89,9
Manisa	1.468.279	1.475.716	1.468.279	1.475.716	-	-	8,0	5,1
Mardin	870.374	888.874	870.374	888.874	-	-	8,8	21,0
Mersin	1.916.432	1.938.389	1.916.432	1.938.389	-	-	13,3	11,4
Muğla	1.048.185	1.066.736	1.048.185	1.066.736	-	-	26,1	17,5
Muş	399.202	399.879	194.379	193.151	204.823	206.728	-15,0	1,7
Nevşehir	310.011	315.994	205.761	208.585	104.250	107.409	6,5	19,1
Niğde	365.419	377.080	229.249	224.536	136.170	152.544	4,6	31,4
Ordu	763.190	775.800	763.190	775.800	-	-	3,0	16,4
Osmaniye	559.405	557.666	439.537	429.060	119.868	128.606	11,5	-3,1
Rize	344.016	350.506	234.538	221.458	109.478	129.048	-4,8	18,7
Sakarya	1.080.080	1.098.115	1.080.080	1.098.115	-	-	17,9	16,6
Samsun	1.368.488	1.377.546	1.368.488	1.377.546	-	-	-2,0	6,6
Siirt	331.311	347.412	224.021	238.284	107.290	109.128	-2,1	47,5
Sinop	220.799	229.716	139.531	140.139	81.268	89.577	10,9	39,6
Sivas	634.924	650.401	485.991	481.942	148.933	168.459	-1,9	24,1
Şanlıurfa	2.170.110	2.213.964	2.170.110	2.213.964	-	-	12,6	20,0
Şırnak	557.605	570.745	362.910	383.388	194.695	187.357	20,0	23,3
Tekirdağ	1.142.451	1.167.059	1.142.451	1.167.059	-	-	25,8	21,3
Tokat	596.454	606.934	407.820	393.914	188.634	213.020	-10,2	17,4
Trabzon	818.023	824.352	818.023	824.352	-	-	1,6	7,7
Tunceli	84.366	89.317	56.310	57.898	28.056	31.419	8,6	57,0
Uşak	375.454	377.001	287.884	287.144	87.570	89.857	6,1	4,1
Van	1.128.749	1.127.612	1.128.749	1.127.612	-	-	-10,8	-1,0
Yalova	296.333	304.780	217.788	220.802	78.545	83.978	18,2	28,1
Yozgat	418.442	420.699	276.545	276.470	141.897	144.229	-0,1	5,4
Zonguldak	588.510	591.492	374.309	372.627	214.201	218.865	-2,0	5,1
Toplam	85.279.553	85.372.377	79.613.279	79.399.292	5.666.274	5.973.085	7,1	1,1

Kaynak: TÜİK.

(1): Yıllık nüfus artış hızları hesaplanırken son yıl idari bölünüş yapısı dikkate alınmıştır.

Tablo 19. Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu (2023)

İller	Toplam			İl ve İlçe Merkezleri			Belde ve Köyler			Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
Adana	2.270.298	1.135.046	1.135.252	2.270.298	1.135.046	1.135.252	-	-	-	163
Adıyaman	604.978	306.779	298.199	415.273	209.145	206.128	189.705	97.634	92.071	86
Afyonkarahisar	751.344	374.705	376.639	458.364	227.436	230.928	292.980	147.269	145.711	52
Ağrı	511.238	265.585	245.653	309.721	158.438	151.283	201.517	107.147	94.370	45
Aksaray	438.504	219.006	219.498	316.264	156.993	159.271	122.240	62.013	60.227	58
Amasya	339.529	168.290	171.239	248.218	122.295	125.923	91.311	45.995	45.316	60
Ankara	5.803.482	2.860.361	2.943.121	5.803.482	2.860.361	2.943.121	-	-	-	237
Antalya	2.696.249	1.357.198	1.339.051	2.696.249	1.357.198	1.339.051	-	-	-	130
Ardahan	92.819	48.239	44.580	39.990	20.499	19.491	52.829	27.740	25.089	19
Artvin	172.356	86.355	86.001	104.669	52.478	52.191	67.687	33.877	33.810	23
Aydın	1.161.702	576.262	585.440	1.161.702	576.262	585.440	-	-	-	148
Balıkesir	1.273.519	634.259	639.260	1.273.519	634.259	639.260	-	-	-	89
Bartın	207.238	103.087	104.151	98.273	49.335	48.938	108.965	53.752	55.213	100
Batman	647.205	327.361	319.844	531.466	267.706	263.760	115.739	59.655	56.084	139
Bayburt	86.047	43.603	42.444	49.606	24.789	24.817	36.441	18.814	17.627	23
Bilecik	228.058	115.418	112.640	188.528	95.085	93.443	39.530	20.333	19.197	53
Bingöl	285.655	144.014	141.641	189.424	92.883	96.541	96.231	51.131	45.100	35
Bitlis	359.747	186.038	173.709	231.921	119.215	112.706	127.826	66.823	61.003	51
Bolu	324.789	161.319	163.470	236.509	117.811	118.698	88.280	43.508	44.772	39
Burdur	277.452	138.441	139.011	194.949	97.441	97.508	82.503	41.000	41.503	41
Bursa	3.214.571	1.605.941	1.608.630	3.214.571	1.605.941	1.608.630	-	-	-	308
Çanakkale	570.499	285.346	285.153	353.263	176.350	176.913	217.236	108.996	108.240	57
Çankırı	205.501	103.037	102.464	135.700	66.832	68.868	69.801	36.205	33.596	27
Çorum	528.351	261.950	266.401	388.640	190.566	198.074	139.711	71.384	68.327	41
Denizli	1.059.082	526.717	532.365	1.059.082	526.717	532.365	-	-	-	91
Diyarbakır	1.818.133	918.980	899.153	1.818.133	918.980	899.153	-	-	-	121
Düzce	409.865	204.734	205.131	281.750	139.918	141.832	128.115	64.816	63.299	160
Edirne	419.913	210.653	209.260	317.759	158.008	159.751	102.154	52.645	49.509	69
Elazığ	604.411	298.845	305.566	457.231	223.511	233.720	147.180	75.334	71.846	71
Erzincan	243.399	124.244	119.155	180.988	90.574	90.414	62.411	33.670	28.741	21
Erzurum	749.993	372.622	377.371	749.993	372.622	377.371	-	-	-	30
Eskişehir	915.418	454.606	460.812	915.418	454.606	460.812	-	-	-	66
Gaziantep	2.164.134	1.091.830	1.072.304	2.164.134	1.091.830	1.072.304	-	-	-	317
Giresun	461.712	230.728	230.984	291.331	142.974	148.357	170.381	87.754	82.627	68
Gümüşhane	148.539	74.581	73.958	73.744	35.452	38.292	74.795	39.129	35.666	23
Hakkari	287.625	154.235	133.390	184.962	98.354	86.608	102.663	55.881	46.782	40
Hatay	1.544.640	782.303	762.337	1.544.640	782.303	762.337	-	-	-	265
İğdır	209.738	109.710	100.028	123.254	64.655	58.599	86.484	45.055	41.429	58
İsparta	449.777	222.515	227.262	337.134	166.093	171.041	112.643	56.422	56.221	54
İstanbul	15.655.924	7.806.787	7.849.137	15.655.924	7.806.787	7.849.137	-	-	-	3.013
İzmir	4.479.525	2.221.180	2.258.345	4.479.525	2.221.180	2.258.345	-	-	-	373

Tablo 19. Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu (2023) (Devam)

İller	Toplam			İl ve İlçe Merkezleri			Belde ve Köyler			Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
Kahramanmaraş	1.116.618	568.064	548.554	1.116.618	568.064	548.554	-	-	-	78
Karabük	255.242	128.370	126.872	191.371	92.860	98.511	63.871	35.510	28.361	62
Karaman	263.960	131.571	132.389	201.272	99.020	102.252	62.688	32.551	30.137	30
Kars	278.335	144.024	134.311	148.028	75.456	72.572	130.307	68.568	61.739	27
Kastamonu	388.990	192.048	196.942	240.908	116.470	124.438	148.082	75.578	72.504	30
Kayseri	1.445.683	722.569	723.114	1.445.683	722.569	723.114	-	-	-	85
Kırıkkale	285.744	142.651	143.093	244.097	121.010	123.087	41.647	21.641	20.006	63
Kırklareli	377.156	190.769	186.387	275.529	138.713	136.816	101.627	52.056	49.571	60
Kırşehir	247.179	122.754	124.425	197.834	97.516	100.318	49.345	25.238	24.107	39
Kilis	155.179	78.198	76.981	121.803	59.913	61.890	33.376	18.285	15.091	109
Kocaeli	2.102.907	1.061.291	1.041.616	2.102.907	1.061.291	1.041.616	-	-	-	582
Konya	2.320.241	1.152.384	1.167.857	2.320.241	1.152.384	1.167.857	-	-	-	60
Kütahya	575.674	284.542	291.132	421.114	207.704	213.410	154.560	76.838	77.722	48
Malatya	742.725	373.688	369.037	742.725	373.688	369.037	-	-	-	63
Manisa	1.475.716	741.274	734.442	1.475.716	741.274	734.442	-	-	-	113
Mardin	888.874	446.320	442.554	888.874	446.320	442.554	-	-	-	101
Mersin	1.938.389	969.526	968.863	1.938.389	969.526	968.863	-	-	-	125
Muğla	1.066.736	541.870	524.866	1.066.736	541.870	524.866	-	-	-	83
Muş	399.879	203.272	196.607	193.151	96.494	96.657	206.728	106.778	99.950	50
Nevşehir	315.994	155.897	160.097	208.585	101.059	107.526	107.409	54.838	52.571	59
Niğde	377.080	188.774	188.306	224.536	110.584	113.952	152.544	78.190	74.354	51
Ordu	775.800	386.605	389.195	775.800	386.605	389.195	-	-	-	130
Osmaniye	557.666	280.450	277.216	429.060	213.127	215.933	128.606	67.323	61.283	179
Rize	350.506	175.231	175.275	221.458	108.650	112.808	129.048	66.581	62.467	89
Sakarya	1.098.115	550.484	547.631	1.098.115	550.484	547.631	-	-	-	227
Samsun	1.377.546	681.565	695.981	1.377.546	681.565	695.981	-	-	-	152
Siirt	347.412	180.736	166.676	238.284	125.282	113.002	109.128	55.454	53.674	63
Sinop	229.716	114.183	115.533	140.139	67.738	72.401	89.577	46.445	43.132	40
Sivas	650.401	325.125	325.276	481.942	237.909	244.033	168.459	87.216	81.243	23
Şanlıurfa	2.213.964	1.116.834	1.097.130	2.213.964	1.116.834	1.097.130	-	-	-	118
Şırnak	570.745	299.177	271.568	383.388	199.428	183.960	187.357	99.749	87.608	80
Tekirdağ	1.167.059	595.133	571.926	1.167.059	595.133	571.926	-	-	-	185
Tokat	606.934	301.234	305.700	393.914	192.254	201.660	213.020	108.980	104.040	61
Trabzon	824.352	409.040	415.312	824.352	409.040	415.312	-	-	-	177
Tunceli	89.317	47.110	42.207	57.898	29.657	28.241	31.419	17.453	13.966	12
Uşak	377.001	187.253	189.748	287.144	144.091	143.053	89.857	43.162	46.695	71
Van	1.127.612	574.993	552.619	1.127.612	574.993	552.619	-	-	-	58
Yalova	304.780	152.100	152.680	220.802	110.408	110.394	83.978	41.692	42.286	360
Yozgat	420.699	210.051	210.648	276.470	135.918	140.552	144.229	74.133	70.096	30
Zonguldak	591.492	294.001	297.491	372.627	182.513	190.114	218.865	111.488	107.377	179
Toplam	85.372.377	42.734.071	42.638.306	79.399.292	39.664.342	39.734.950	5.973.085	3.069.729	2.903.356	111

Kaynak: TÜİK.

Tablo 20. Göç İstatistikleri (2022-2023) ⁽¹⁾

İller	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
Adana	2.270.298	66.104	77.898	-11.794	-5,2
Adıyaman	604.978	23.294	48.372	-25.078	-40,6
Afyonkarahisar	751.344	30.431	26.427	4.004	5,3
Ağrı	511.238	23.324	30.696	-7.372	-14,3
Aksaray	438.504	20.400	15.112	5.288	12,1
Amasya	339.529	19.307	15.046	4.261	12,6
Ankara	5.803.482	232.700	208.740	23.960	4,1
Antalya	2.696.249	118.356	88.758	29.598	11,0
Ardahan	92.819	6.856	6.811	45	0,5
Artvin	172.356	13.425	10.352	3.073	18,0
Aydın	1.161.702	52.916	41.605	11.311	9,8
Balıkesir	1.273.519	60.574	43.098	17.476	13,8
Bartın	207.238	13.197	8.926	4.271	20,8
Batman	647.205	27.888	25.138	2.750	4,3
Bayburt	86.047	10.202	8.309	1.893	22,2
Bilecik	228.058	13.762	11.323	2.439	10,8
Bingöl	285.655	15.784	14.325	1.459	5,1
Bitlis	359.747	19.286	19.795	-509	-1,4
Bolu	324.789	18.099	15.105	2.994	9,3
Burdur	277.452	18.013	14.536	3.477	12,6
Bursa	3.214.571	95.935	89.763	6.172	1,9
Çanakkale	570.499	32.719	22.615	10.104	17,9
Çankırı	205.501	25.333	13.438	11.895	59,6
Çorum	528.351	27.902	20.273	7.629	14,5
Denizli	1.059.082	32.655	29.994	2.661	2,5
Diyarbakır	1.818.133	49.440	63.878	-14.438	-7,9
Düzce	409.865	19.891	16.124	3.767	9,2
Edirne	419.913	22.281	17.181	5.100	12,2
Elazığ	604.411	35.924	24.456	11.468	19,2
Erzincan	243.399	19.786	19.054	732	3,0
Erzurum	749.993	34.129	38.115	-3.986	-5,3
Eskişehir	915.418	45.072	34.020	11.052	12,1
Gaziantep	2.164.134	65.524	73.835	-8.311	-3,8
Giresun	461.712	35.227	22.520	12.707	27,9
Gümüşhane	148.539	24.177	13.873	10.304	71,9
Hakkari	287.625	14.956	12.732	2.224	7,8
Hatay	1.544.640	37.068	164.247	-127.179	-79,1
İğdır	209.738	12.781	10.830	1.951	9,3
İsparta	449.777	25.149	21.847	3.302	7,4
İstanbul	15.655.924	412.707	581.330	-168.623	-10,7
İzmir	4.479.525	147.765	125.643	22.122	5,0

Tablo 20. Göç İstatistikleri (2022-2023) ⁽¹⁾ (Devam)

İller	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
Kahramanmaraş	1.116.618	31.582	82.119	-50.537	-44,3
Karabük	255.242	17.977	14.615	3.362	13,3
Karaman	263.960	15.156	11.829	3.327	12,7
Kars	278.335	15.376	16.382	-1.006	-3,6
Kastamonu	388.990	30.284	17.608	12.676	33,1
Kayseri	1.445.683	47.180	46.791	389	0,3
Kırıkkale	285.744	23.664	13.403	10.261	36,6
Kırklareli	377.156	22.171	14.336	7.835	21,0
Kırşehir	247.179	16.475	12.735	3.740	15,2
Kilis	155.179	12.750	7.604	5.146	33,7
Kocaeli	2.102.907	92.564	81.219	11.345	5,4
Konya	2.320.241	75.214	61.210	14.004	6,1
Kütahya	575.674	24.281	28.405	-4.124	-7,1
Malatya	742.725	34.414	102.621	-68.207	-87,8
Manisa	1.475.716	46.467	42.259	4.208	2,9
Mardin	888.874	37.903	33.904	3.999	4,5
Mersin	1.938.389	80.493	67.409	13.084	6,8
Muğla	1.066.736	63.562	40.554	23.008	21,8
Muş	399.879	18.904	22.595	-3.691	-9,2
Nevşehir	315.994	19.072	13.307	5.765	18,4
Niğde	377.080	26.089	15.991	10.098	27,1
Ordu	775.800	43.974	29.843	14.131	18,4
Osmaniye	557.666	27.059	30.896	-3.837	-6,9
Rize	350.506	24.347	18.372	5.975	17,2
Sakarya	1.098.115	47.730	33.515	14.215	13,0
Samsun	1.377.546	65.364	50.570	14.794	10,8
Siirt	347.412	21.120	16.468	4.652	13,5
Sinop	229.716	20.887	11.499	9.388	41,7
Sivas	650.401	48.214	31.783	16.431	25,6
Şanlıurfa	2.213.964	63.205	63.559	-354	-0,2
Şırnak	570.745	22.726	21.572	1.154	2,0
Tekirdağ	1.167.059	63.230	45.182	18.048	15,6
Tokat	606.934	45.011	34.546	10.465	17,4
Trabzon	824.352	41.272	35.644	5.628	6,9
Tunceli	89.317	11.806	7.234	4.572	52,5
Uşak	377.001	14.575	13.122	1.453	3,9
Van	1.127.612	39.585	56.547	-16.962	-14,9
Yalova	304.780	22.979	12.563	10.416	34,8
Yozgat	420.699	29.124	22.387	6.737	16,1
Zonguldak	591.492	26.828	22.615	4.213	7,1
Toplam	85.372.377	3.450.953	3.450.953	0	0,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Türkiye'de ikamet eden yabancı nüfus kapsamıştır.

Tablo 21. Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları (2022/'2023)

İller	Okullaşma Oran ⁽³⁾	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽¹⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽²⁾		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Istanbul	Brüt Net	97,75 94,36	97,82 94,25	97,67 94,47	101,46 91,32	100,46 91,37	102,52 91,27	129,43 93,87	131,79 93,70	126,93 94,05	85,41 57,80	82,65 53,52	88,34 62,34	44,02 36,07	49,14 40,19	38,59 31,71
Tekirdağ	Brüt Net	98,13 94,40	98,36 94,37	97,89 94,42	99,12 92,47	98,29 92,23	100,01 92,73	117,05 90,38	117,95 89,64	116,09 91,18	73,42 53,37	66,40 46,11	80,92 61,13	43,64 37,02	51,55 43,53	35,17 30,05
Edirne	Brüt Net	99,59 94,57	99,60 94,23	99,59 94,92	99,69 92,66	99,33 92,55	100,08 92,78	106,92 89,10	108,88 89,47	104,89 88,72	69,03 56,45	64,13 51,38	74,10 61,71	37,89 32,65	44,74 38,08	30,79 27,02
Kırklareli	Brüt Net	98,75 94,47	98,42 94,16	99,09 94,79	99,15 92,84	99,29 93,18	98,99 92,48	113,50 92,37	115,38 92,23	111,48 92,51	72,81 57,62	65,45 49,84	80,73 65,98	40,69 34,75	49,93 42,39	30,75 26,53
Balıkesir	Brüt Net	97,92 94,36	98,27 94,34	97,56 94,37	98,55 93,32	98,09 93,11	99,04 93,53	117,13 95,24	119,61 95,80	114,53 94,66	68,84 54,76	60,38 46,77	77,75 63,17	48,30 40,49	59,23 49,03	36,78 31,49
Çanakkale	Brüt Net	98,81 94,18	98,88 94,06	98,73 94,30	98,62 92,12	97,60 91,88	99,68 92,37	114,43 93,42	114,43 92,81	114,43 94,06	74,42 60,38	64,45 51,83	84,99 69,43	40,00 33,04	49,98 40,98	29,44 24,63
İzmir	Brüt Net	97,75 94,07	97,87 93,81	97,62 94,33	101,00 92,36	99,50 92,29	102,58 92,42	125,39 93,95	124,87 92,91	125,95 95,06	83,37 59,51	74,21 51,66	93,09 67,83	42,02 34,44	50,66 41,25	32,86 27,23
Aydın	Brüt Net	98,15 94,52	98,18 94,31	98,13 94,75	97,55 92,25	97,15 92,19	97,96 92,32	113,54 92,84	115,67 93,29	111,28 92,37	74,14 59,57	66,47 51,88	82,26 67,72	39,40 33,27	49,21 41,41	29,01 24,64
Denizli	Brüt Net	98,18 93,76	98,41 93,57	97,95 93,96	97,74 92,36	97,55 92,27	97,94 92,46	113,34 93,91	114,36 92,65	112,27 95,23	72,35 58,78	64,34 49,96	80,75 68,02	40,98 35,13	50,02 42,69	31,52 27,21
Muğla	Brüt Net	97,79 94,01	97,95 93,73	97,62 94,31	97,22 92,40	96,80 92,26	97,66 92,55	115,59 93,16	117,52 92,45	113,52 93,92	74,80 58,71	66,56 49,97	83,61 68,06	40,79 34,45	50,96 42,48	29,91 25,86
Manisa	Brüt Net	97,68 94,26	98,13 94,31	97,20 94,21	98,27 92,84	97,70 92,73	98,87 92,96	114,41 92,28	115,61 91,79	113,15 92,81	60,93 47,38	50,59 37,65	71,91 57,70	53,48 44,90	65,02 54,13	41,23 35,11
Afyonkarahisar	Brüt Net	95,52 92,62	95,82 92,61	95,21 92,62	95,81 90,03	95,95 89,91	95,66 90,14	115,06 89,20	116,95 87,99	113,07 90,48	67,07 48,55	60,27 40,67	74,25 56,88	47,99 40,64	56,67 47,32	38,82 33,59
Kütahya	Brüt Net	97,03 94,19	97,49 94,34	96,56 94,03	98,27 93,34	97,32 93,17	99,27 93,53	120,49 95,91	119,23 94,79	121,83 97,10	66,22 50,26	56,72 42,39	76,29 58,62	54,27 45,65	62,50 52,40	45,54 38,48
Uşak	Brüt Net	97,73 93,58	98,09 93,40	97,35 93,77	97,37 92,32	97,32 92,33	97,42 92,30	117,24 95,09	117,40 93,57	117,06 96,69	72,12 57,43	63,12 48,80	81,62 66,54	45,11 37,66	54,28 44,77	35,44 30,15
Bursa	Brüt Net	98,14 94,45	98,29 94,27	97,97 94,64	97,69 92,16	96,73 91,99	98,71 92,34	114,74 93,65	114,90 93,36	114,58 93,97	68,80 54,97	61,69 48,81	76,32 61,49	45,94 38,68	53,21 44,55	38,26 32,48
Eskişehir	Brüt Net	97,19 93,64	97,03 93,25	97,37 94,05	98,33 92,85	97,71 92,88	98,99 92,82	119,15 97,68	118,43 97,33	119,89 98,05	77,96 62,30	65,55 51,79	90,85 73,22	41,19 35,38	52,88 45,54	29,04 24,83
Bilecik	Brüt Net	96,15 93,21	96,28 93,03	96,02 93,40	97,29 92,27	96,38 92,27	98,24 92,28	118,69 93,99	118,39 93,04	119,01 95,01	61,67 44,58	53,96 37,44	69,87 52,17	57,02 49,42	64,43 55,60	49,15 42,83
Kocaeli	Brüt Net	97,31 94,33	97,28 94,12	97,34 94,55	98,51 92,27	97,60 92,41	99,47 92,12	126,58 97,25	127,17 96,63	125,95 97,91	74,69 54,60	66,33 46,91	83,58 62,79	51,89 42,65	60,84 49,73	42,38 35,12
Sakarya	Brüt Net	97,96 94,53	98,03 94,46	97,88 94,60	96,40 91,05	95,97 91,47	96,85 90,59	122,29 97,29	122,87 98,14	121,67 96,39	69,22 54,23	58,33 45,60	80,77 63,38	53,07 43,06	64,54 52,54	40,91 33,01
Düzce	Brüt Net	96,50 93,70	96,82 93,70	96,16 93,69	96,35 91,42	95,80 91,46	96,93 91,39	116,19 93,30	115,46 92,29	116,95 94,33	61,71 47,21	52,38 39,27	71,34 55,41	54,49 46,09	63,08 53,03	45,61 38,92
Bolu	Brüt Net	97,04 93,53	97,48 93,57	96,58 93,50	97,17 92,36	96,37 92,07	98,03 92,68	128,51 100,00	134,65 100,00	121,92 98,78	78,51 62,70	69,41 55,04	88,28 70,93	50,00 42,43	65,25 56,02	33,64 27,85
Yalova	Brüt Net	97,40 93,74	97,56 93,62	97,24 93,86	96,90 90,48	96,06 90,72	97,79 90,23	118,17 92,95	118,06 92,95	118,29 92,94	79,09 60,19	72,12 54,17	86,47 66,57	39,08 32,76	45,94 38,78	31,81 26,38
Ankara	Brüt Net	97,76 94,51	97,68 94,21	97,86 94,83	98,84 93,12	97,61 93,08	100,14 93,16	123,13 97,21	123,07 97,20	123,20 97,21	84,20 64,74	76,16 58,37	92,71 71,48	38,93 32,47	46,91 38,83	30,49 25,73
Konya	Brüt Net	97,55 93,87	97,88 93,90	97,20 93,83	96,53 91,04	95,95 91,10	97,14 90,97	117,16 92,44	119,68 92,02	114,54 92,87	69,78 53,08	64,18 47,12	75,61 59,28	47,38 39,36	55,50 44,89	38,93 33,59
Karaman	Brüt Net	95,95 92,54	95,88 92,09	96,04 93,03	95,66 91,16	94,82 90,72	96,54 91,62	119,65 94,47	121,22 93,32	118,03 95,65	76,79 58,91	67,18 49,19	86,79 69,01	42,86 35,56	54,04 44,13	31,24 26,64
Antalya	Brüt Net	97,51 93,21	97,71 93,03	97,28 93,41	97,41 91,79	97,02 91,76	97,82 91,81	117,00 93,62	118,17 93,06	115,77 94,21	77,75 60,32	71,23 53,68	84,65 67,35	39,25 33,29	46,95 39,37	31,11 26,86
Isparta	Brüt Net	96,98 93,49	97,13 93,22	96,82 93,79	98,32 93,11	97,86 92,76	98,82 93,48	123,87 100,00	127,90 100,00	119,61 99,57	76,86 61,37	69,90 53,87	84,23 69,31	47,01 39,75	58,00 48,72	35,39 30,26
Burdur	Brüt Net	97,11 93,37	97,47 93,16	96,73 93,59	98,80 92,14	98,84 91,92	98,76 92,39	116,79 94,16	117,68 92,40	115,87 95,99	76,34 59,49	66,83 49,68	86,30 69,77	40,45 34,66	50,85 42,73	29,57 26,23
Adana	Brüt Net	98,13 93,91	98,39 93,77	97,86 94,07	99,34 91,82	98,57 91,76	100,15 91,89	114,57 88,72	117,17 88,92	111,84 88,51	76,09 60,98	69,10 54,67	83,44 67,61	38,47 27,74	48,07 34,25	28,40 20,90
Mersin	Brüt Net	97,69 93,89	97,80 93,74	97,58 94,06	98,42 92,00	98,22 92,14	98,63 91,84	116,51 93,53	118,47 93,55	114,44 93,51	76,19 60,96	69,39 54,07	83,37 68,23	40,32 32,57	49,08 39,48	31,07 25,28

Tablo 21. Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları (2022/2023) (Devam)

İller	Okullaşma Oranı ⁽³⁾	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽¹⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽²⁾		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Hatay	Brüt	97,52	97,71	97,31	97,88	97,18	98,63	111,42	112,84	109,93	69,75	63,71	76,07	41,67	49,13	33,85
	Net	94,30	94,20	94,41	91,46	91,49	91,42	88,86	88,86	88,86	56,00	49,75	62,55	32,86	39,11	26,31
Kahramanmaraş	Brüt	97,18	97,56	96,79	96,69	95,88	97,54	111,84	113,83	109,73	68,76	61,56	76,43	43,09	52,27	33,30
	Net	93,46	93,40	93,52	91,23	90,89	91,58	89,14	88,68	89,62	53,68	46,17	61,68	35,45	42,51	27,94
Osmaniye	Brüt	100,97	101,47	100,43	98,17	97,73	98,62	111,79	112,06	111,52	66,02	59,71	72,65	45,78	52,35	38,87
	Net	94,18	94,03	94,34	90,73	90,45	91,02	89,02	88,32	89,76	52,21	46,10	58,64	36,81	42,22	31,12
Kırıkkale	Brüt	98,29	98,62	97,94	99,45	99,01	99,90	123,18	122,78	123,61	75,26	63,51	87,65	47,92	59,27	35,95
	Net	94,56	94,81	94,31	92,93	93,46	92,36	97,15	96,49	97,85	57,34	48,21	66,96	39,81	48,28	30,88
Aksaray	Brüt	94,97	94,88	95,06	94,70	94,76	94,65	111,83	112,32	111,31	67,59	59,81	75,86	44,23	52,51	35,44
	Net	91,72	91,41	92,05	89,72	89,96	89,47	89,04	87,74	90,43	51,48	43,63	59,82	37,56	44,11	30,61
Niğde	Brüt	97,90	98,37	97,41	97,31	97,23	97,39	111,78	114,15	109,28	71,79	64,04	79,95	39,99	50,11	29,33
	Net	94,18	94,36	93,98	91,79	91,71	91,88	90,27	90,14	90,40	56,04	47,79	64,72	34,23	42,54	25,68
Nevşehir	Brüt	96,01	96,25	95,75	96,24	96,10	96,38	117,04	118,62	115,38	74,87	68,34	81,68	42,16	50,28	33,70
	Net	92,72	92,72	92,73	91,30	91,56	91,03	94,58	94,19	94,99	58,36	52,03	64,97	36,22	42,16	30,02
Kırşehir	Brüt	95,51	95,63	95,39	96,68	96,44	96,93	116,43	116,62	116,24	71,53	61,35	82,22	44,90	55,27	34,02
	Net	91,88	91,65	92,12	91,28	91,40	91,16	94,54	94,09	95,02	58,00	49,42	66,99	36,55	44,66	28,03
Kayseri	Brüt	97,55	97,84	97,25	97,62	96,81	98,48	119,64	120,57	118,66	74,79	66,99	83,03	44,84	53,58	35,63
	Net	94,28	94,22	94,35	92,73	92,69	92,77	95,75	94,79	96,77	57,66	50,13	65,60	38,09	44,65	31,17
Sivas	Brüt	96,02	96,33	95,69	96,95	96,19	97,75	122,94	124,95	120,83	76,74	69,76	84,05	46,19	55,19	36,78
	Net	93,71	93,65	93,77	91,69	91,92	91,45	96,45	96,28	96,63	57,10	49,95	64,58	39,35	46,32	32,05
Yozgat	Brüt	91,62	92,04	91,18	92,70	91,92	93,52	113,01	114,96	110,99	67,06	59,62	74,72	45,95	55,34	36,27
	Net	88,95	89,16	88,74	87,22	87,36	87,08	88,84	88,42	89,28	50,37	42,58	58,40	38,47	45,83	30,88
Zonguldak	Brüt	97,57	97,96	97,16	97,14	96,51	97,81	118,90	116,24	121,66	72,48	62,05	83,33	46,41	54,18	38,33
	Net	94,69	94,73	94,65	92,98	93,02	92,94	97,12	96,28	98,00	60,15	51,19	69,47	36,97	45,10	28,52
Karabük	Brüt	97,63	97,41	97,87	99,27	97,79	100,78	126,87	124,42	129,49	77,37	67,11	88,33	49,50	57,32	41,16
	Net	93,90	93,79	94,02	93,18	93,37	93,00	100,00	100,00	100,00	60,68	52,87	69,03	39,81	47,46	31,63
Bartın	Brüt	96,47	96,47	96,48	97,79	97,22	98,40	125,11	124,96	125,27	65,18	56,87	74,05	59,93	68,09	51,22
	Net	94,15	94,05	94,26	93,13	93,25	93,00	98,93	98,53	99,36	49,64	42,16	57,61	49,30	56,38	41,75
Kastamonu	Brüt	96,75	96,91	96,58	98,93	98,26	99,64	128,51	127,93	129,13	76,13	66,75	86,04	52,38	61,18	43,08
	Net	93,96	94,01	93,92	92,63	92,98	92,26	97,68	98,00	97,33	56,56	49,02	64,52	41,12	48,98	32,82
Çankırı	Brüt	93,87	94,21	93,49	93,52	92,26	94,88	117,53	117,57	117,49	73,79	63,18	85,06	43,74	54,39	32,44
	Net	90,55	90,72	90,37	87,84	87,23	88,49	90,97	90,12	91,87	52,78	43,10	63,07	38,19	47,02	28,81
Sinop	Brüt	98,07	99,61	96,46	98,72	98,03	99,42	125,04	125,50	124,57	69,48	60,81	78,44	55,56	64,68	46,13
	Net	94,27	95,17	93,33	92,33	92,42	92,23	93,65	93,60	93,71	50,34	42,58	58,36	43,31	51,02	35,35
Samsun	Brüt	97,02	97,31	96,71	97,06	96,37	97,78	124,94	126,21	123,62	75,57	67,70	83,79	49,37	58,51	39,83
	Net	93,95	93,84	94,05	91,83	91,74	91,92	98,21	98,35	98,06	58,29	50,84	66,06	39,92	47,50	32,00
Tokat	Brüt	93,59	93,76	93,40	94,42	93,87	95,01	117,12	117,67	116,54	66,87	59,89	74,13	50,25	57,78	42,41
	Net	90,20	90,00	90,42	89,20	89,17	89,22	93,19	92,76	93,65	50,83	44,12	57,81	42,37	48,64	35,83
Çorum	Brüt	97,31	97,25	97,37	97,62	97,09	98,19	127,37	129,20	125,45	80,19	71,88	88,89	47,18	57,32	36,55
	Net	93,57	93,33	93,81	92,60	92,68	92,53	99,16	100,00	97,87	59,29	52,05	66,88	39,87	48,34	30,99
Amasya	Brüt	97,91	98,23	97,57	98,30	97,33	99,33	125,42	126,94	123,80	67,01	58,75	75,83	58,41	68,19	47,97
	Net	94,54	94,49	94,59	93,51	93,49	93,54	98,58	100,00	97,02	53,07	46,86	59,69	45,51	53,18	37,33
Trabzon	Brüt	97,21	97,28	97,14	97,10	97,15	97,04	123,96	126,18	121,65	74,92	68,79	81,30	49,04	57,40	40,35
	Net	93,86	93,68	94,04	92,59	93,24	91,92	99,68	100,00	99,28	59,90	54,06	65,97	39,78	46,00	33,31
Ordu	Brüt	96,55	96,88	96,20	96,72	96,06	97,41	118,88	119,50	118,22	63,40	54,00	73,40	55,48	65,50	44,82
	Net	94,03	94,04	94,01	92,60	92,48	92,73	96,71	96,20	97,26	50,72	42,45	59,53	45,99	53,75	37,73
Giresun	Brüt	95,62	95,87	95,36	95,21	94,98	95,45	118,36	118,26	118,46	70,61	63,11	78,44	47,75	55,15	40,02
	Net	92,89	92,71	93,08	90,76	90,63	90,88	97,23	96,72	97,76	56,57	49,76	63,67	40,67	46,96	34,09
Rize	Brüt	97,40	97,92	96,86	98,17	99,10	97,20	136,72	143,62	129,50	72,14	65,62	78,96	64,58	78,00	50,54
	Net	94,55	94,99	94,08	92,91	94,61	91,13	100,00	100,00	100,00	52,98	46,71	59,53	52,53	62,61	41,98
Artvin	Brüt	97,12	96,87	97,38	95,70	95,44	95,95	122,18	121,25	123,14	73,28	64,51	82,40	48,90	56,74	40,74
	Net	94,26	93,82	94,73	91,05	91,67	90,41	94,73	94,65	94,81	54,76	48,56	61,21	39,97	46,08	33,60
Gümüşhane	Brüt	82,00	81,15	82,86	79,30	78,09	80,54	101,45	104,35	98,40	65,51	66,78	64,17	35,94	37,56	34,23
	Net	80,07	79,31	80,82	74,99	74,68	75,31	77,78	78,28	77,25	48,23	48,11	48,36	29,55	30,17	28,89
Erzurum	Brüt	97,78	98,40	97,12	98,37	96,92	99,89	125,13	129,49	120,58	77,59	76,46	78,77	47,53	53,03	41,81
	Net	94,12	94,38	93,85	89,65	89,40	89,91	91,87	91,69	92,06	57,15	53,88	60,56	34,72	37,82	31,50
Erzincan	Brüt	95,87	95,86	95,88	97,64	96,89	98,42	125,06	125,83	124,27	74,06	69,46	78,81	51,01	56,37	45,46
	Net	92,79	92,44	93,16	91,62	91,32	91,92	97,12	96,81	97,45	53,89	49,82	58,09	43,23	46,99	39,35

Tablo 21. Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları (2022/'2023) (Devam)

İller	Okullaşma Oranı ⁽³⁾	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽¹⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽²⁾		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Bayburt	Brüt	95,81	96,08	95,53	95,20	94,24	96,19	130,40	133,96	126,74	68,96	61,21	76,95	61,44	72,75	49,79
	Net	93,23	93,07	93,40	89,78	89,54	90,02	97,55	97,54	97,56	50,82	41,61	60,30	46,73	55,93	37,25
Ağrı	Brüt	98,63	99,50	97,72	104,05	103,56	104,55	107,07	111,06	102,95	69,40	71,03	67,72	37,67	40,03	35,23
	Net	93,10	93,73	92,44	89,04	89,06	89,01	76,41	75,78	77,07	48,56	46,69	50,50	27,85	29,08	26,57
Kars	Brüt	97,20	97,74	96,63	98,56	97,86	99,31	114,04	119,23	108,71	77,77	77,55	77,99	36,27	41,68	30,71
	Net	93,34	93,40	93,28	89,44	89,53	89,34	86,24	86,02	86,46	56,08	51,51	60,77	30,16	34,51	25,69
İğdır	Brüt	97,43	98,40	96,39	100,41	99,81	101,04	117,26	116,87	117,66	72,74	66,62	79,25	44,51	50,25	38,41
	Net	93,13	93,56	92,68	89,73	89,63	89,84	87,54	84,57	90,69	52,67	45,56	60,23	34,87	39,01	30,47
Ardahan	Brüt	95,32	95,47	95,16	100,53	100,15	100,94	132,34	137,74	126,68	76,45	76,73	76,15	55,89	61,00	50,53
	Net	91,98	92,03	91,92	89,68	90,26	89,05	95,73	96,18	95,27	51,93	48,88	55,12	43,81	47,30	40,15
Malatya	Brüt	98,27	98,54	98,00	97,14	96,31	98,00	117,99	119,63	116,29	80,88	74,63	87,37	37,11	45,00	28,91
	Net	94,59	94,53	94,66	91,66	91,69	91,62	95,56	95,40	95,74	65,66	59,94	71,59	29,91	35,45	24,15
Elazığ	Brüt	96,31	96,57	96,03	97,16	96,06	98,32	121,78	123,34	120,12	77,20	71,15	83,66	44,58	52,19	36,46
	Net	93,52	93,59	93,44	90,26	90,25	90,27	95,53	95,80	95,24	59,07	53,32	65,22	36,45	42,47	30,03
Bingöl	Brüt	95,36	95,37	95,36	101,43	99,90	103,02	119,02	120,94	117,05	73,11	69,29	77,05	45,91	51,64	40,00
	Net	92,93	93,05	92,80	90,39	90,94	89,82	89,11	89,81	88,39	51,11	47,28	55,05	38,01	42,53	33,34
Tunceli	Brüt	93,75	93,88	93,61	94,22	94,32	94,12	119,11	116,11	122,46	81,79	76,08	88,17	37,32	40,03	34,29
	Net	91,46	91,35	91,58	89,33	89,70	88,94	89,58	88,86	90,40	65,75	60,82	71,27	23,83	28,03	19,13
Van	Brüt	98,45	99,38	97,47	102,53	101,80	103,29	123,05	128,63	117,24	75,13	78,11	72,03	47,92	50,52	45,21
	Net	93,38	93,90	92,84	88,65	88,76	88,54	86,63	86,73	86,52	51,12	49,96	52,33	35,50	36,77	34,19
Muş	Brüt	97,93	98,89	96,96	102,46	100,67	104,33	97,25	104,24	90,02	54,03	56,88	51,07	43,23	47,35	38,95
	Net	92,89	93,52	92,26	88,93	88,72	89,15	71,38	74,12	68,54	36,89	36,75	37,03	34,49	37,36	31,50
Bitlis	Brüt	96,42	96,99	95,80	100,94	100,62	101,28	116,49	126,30	105,98	72,33	76,43	67,95	44,16	49,87	38,03
	Net	92,72	93,16	92,24	89,71	90,02	89,38	82,70	86,39	78,75	50,77	50,76	50,77	31,94	35,63	27,98
Hakkari	Brüt	94,28	95,09	93,43	103,00	99,56	106,61	134,32	138,14	130,32	74,28	73,85	74,73	60,04	64,29	55,60
	Net	89,24	89,86	88,59	83,61	83,72	83,50	84,49	84,83	84,13	45,72	42,65	48,95	38,77	42,19	35,18
Gaziantep	Brüt	98,46	98,74	98,15	99,46	98,30	100,68	113,25	116,31	110,05	76,03	69,51	82,86	37,22	46,80	27,19
	Net	94,58	94,61	94,55	90,71	90,69	90,73	85,29	84,96	85,63	56,92	49,85	64,32	28,36	35,10	21,31
Adıyaman	Brüt	97,00	97,56	96,41	98,51	97,80	99,25	120,47	124,89	115,89	70,65	68,05	73,34	49,83	56,84	42,55
	Net	93,90	94,17	93,62	91,32	91,46	91,17	91,02	90,64	91,42	55,25	50,82	59,85	35,77	39,82	31,57
Kilis	Brüt	97,64	97,79	97,47	100,51	100,21	100,82	118,53	121,63	115,20	69,20	62,31	76,61	49,33	59,32	38,59
	Net	94,13	94,08	94,18	90,45	90,83	90,05	88,42	88,58	88,25	50,73	43,34	58,67	37,69	45,24	29,58
Şanlıurfa	Brüt	99,40	99,78	99,00	101,97	99,99	104,04	103,98	116,46	90,99	62,40	67,21	57,39	41,58	49,24	33,61
	Net	93,20	93,52	92,85	87,02	86,83	87,22	75,48	80,64	70,10	43,34	43,54	43,13	32,14	37,10	26,98
Diyarbakır	Brüt	97,62	98,02	97,20	101,33	100,26	102,45	113,37	117,92	108,61	68,17	66,70	69,71	45,20	51,22	38,90
	Net	93,69	93,85	93,51	90,47	90,49	90,45	84,17	84,69	83,62	50,05	46,32	53,95	34,12	38,37	29,67
Mardin	Brüt	96,65	97,12	96,16	102,05	99,73	104,46	116,57	123,09	109,87	73,09	73,17	73,00	43,49	49,92	36,86
	Net	92,38	92,68	92,06	88,72	88,88	88,55	85,13	87,32	82,87	51,38	48,47	54,38	33,75	38,85	28,49
Batman	Brüt	97,62	98,06	97,17	99,44	98,74	100,16	120,13	125,53	114,49	78,56	77,60	79,56	41,57	47,93	34,93
	Net	93,79	94,14	93,43	89,35	89,51	89,18	87,67	88,19	87,14	55,53	51,60	59,63	32,14	36,58	27,51
Şırnak	Brüt	95,63	96,28	94,94	101,90	101,32	102,50	115,91	122,76	108,70	69,21	69,71	68,69	46,70	53,04	40,01
	Net	90,26	90,81	89,69	86,41	86,67	86,15	81,27	82,54	79,92	45,72	42,17	49,45	35,55	40,37	30,47
Siirt	Brüt	98,47	98,99	97,92	99,50	98,72	100,30	111,30	123,44	98,73	65,83	73,08	58,31	45,48	50,35	40,43
	Net	93,35	93,72	92,95	88,71	88,74	88,67	80,12	84,92	75,15	44,21	45,88	42,48	35,92	39,04	32,68
Türkiye	Brüt	97,61	97,85	97,37	99,20	98,31	100,14	119,54	121,94	117,00	75,34	70,11	80,84	44,20	51,83	36,16
	Net	93,85	93,82	93,88	91,21	91,22	91,21	91,70	91,82	91,57	55,90	50,13	61,98	35,80	41,69	29,59

Kaynak: MEB.

Not 1. İBBS 3. düzey okullaşma oranları Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hesaplanmıştır.

Not 2. 2022/'23 okullaşma oranları hesaplanırken, kullanılan nüfus ve öğrenci sayılarında Türkiye'de ikamet eden T.C. vatandaşları kapsanmıştır. Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu nüfus ve yabancı uyruklu öğrenci sayıları kapsam dışında tutularak, tamamlanmış olan en son takvim yılı sonu öğrenci rakamları (Ocak 2023) ve tamamlanmış olan en son nüfus rakamları (31 Aralık 2022) kullanılarak hesaplanmıştır.

(1): Anadolu Liseleri, Fen Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Güzel Sanatlar Liseleri, Spor Liseleri ve Özel Liseleri.

(2): Anadolu İmam Hatip Liseleri, Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri, Mesleki Eğitim Merkezleri, Özel Eğitim Meslek Liseleri ve Özel Meslek Liseleri.

(3): Ortaokul brüt okullaşma oranları hesaplanırken Açık Öğretim Ortaokulu öğrencileri dahil edilmiştir. Ortaöğretim ise brüt ve net okullaşma oranları hesaplanırken Açık Öğretim Lise öğrencileri dahil edilmiştir.

Tablo 22. Nüfusun İşgücü Durumu (2023)
(15+ yaş - Bin Kişi)

İBBS Düzey-2	15 ve daha yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne dahil olmayanlar	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)
İstanbul	12.656	7.209	6.569	640	5.447	57,0	51,9	8,9
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	1.543	911	841	69	632	59,0	54,5	7,6
Balıkesir, Çanakkale	1.498	784	736	48	714	52,3	49,1	6,1
İzmir	3.672	1.985	1.759	226	1.687	54,1	47,9	11,4
Aydın, Denizli, Muğla	2.619	1.421	1.305	116	1.199	54,2	49,8	8,1
Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	2.480	1.374	1.276	98	1.106	55,4	51,5	7,1
Bursa, Eskişehir, Bilecik	3.433	1.893	1.739	155	1.539	55,2	50,7	8,2
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	3.245	1.890	1.721	169	1.355	58,2	53,0	9,0
Ankara	4.592	2.506	2.226	280	2.086	54,6	48,5	11,2
Konya, Karaman	1.907	996	936	60	911	52,2	49,1	6,1
Antalya, Isparta, Burdur	2.717	1.589	1.475	114	1.128	58,5	54,3	7,2
Adana, Mersin	3.234	1.625	1.448	177	1.609	50,2	44,8	10,9
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	2.502	1.141	965	176	1.360	45,6	38,6	15,5
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	1.242	608	555	52	635	48,9	44,7	8,6
Kayseri, Sivas, Yozgat	1.894	961	872	89	933	50,7	46,1	9,2
Zonguldak, Karabük, Bartın	830	435	389	46	395	52,4	46,9	10,5
Kastamonu, Çankırı, Sinop	640	341	324	17	299	53,3	50,7	4,9
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2.262	1.207	1.103	103	1.055	53,4	48,8	8,6
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	2.150	1.214	1.112	102	936	56,5	51,7	8,4
Erzurum, Erzincan, Bayburt	787	404	374	30	383	51,3	47,6	7,3
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	717	384	340	44	333	53,5	47,4	11,5
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	1.332	629	584	45	703	47,2	43,9	7,2
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	1.403	677	561	117	725	48,3	40,0	17,2
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	2.025	977	878	99	1.048	48,2	43,3	10,2
Şanlıurfa, Diyarbakır	2.533	1.096	977	118	1.438	43,2	38,6	10,8
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	1.511	639	566	73	872	42,3	37,5	11,4
Türkiye	65.425	34.896	31.632	3.264	30.528	53,3	48,3	9,4

Kaynak: TÜİK.

Tablo 23. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (2023)

(15+ yaş - Bin Kişi)

İBBS Düzey-2	Toplam	Tarım	Sanayi ⁽¹⁾	Hizmet	Tarım (%)	Sanayi (%) ⁽¹⁾	Hizmet (%)
İstanbul	6.569	30	1.922	4.617	0,5	29,3	70,3
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	841	112	328	402	13,3	39,0	47,8
Balıkesir, Çanakkale	736	171	176	389	23,3	24,0	52,8
İzmir	1.759	111	577	1.071	6,3	32,8	60,9
Aydın, Denizli, Muğla	1.305	237	313	755	18,2	24,0	57,8
Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	1.276	374	368	534	29,3	28,8	41,8
Bursa, Eskişehir, Bilecik	1.739	132	730	876	7,6	42,0	50,4
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	1.721	185	628	908	10,8	36,5	52,7
Ankara	2.226	85	588	1.552	3,8	26,4	69,7
Konya, Karaman	936	208	267	460	22,2	28,6	49,2
Antalya, Isparta, Burdur	1.475	237	223	1.015	16,1	15,1	68,8
Adana, Mersin	1.448	247	357	843	17,1	24,7	58,2
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	965	147	254	564	15,2	26,3	58,4
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	555	137	122	297	24,7	21,9	53,5
Kayseri, Sivas, Yozgat	872	206	228	439	23,6	26,1	50,3
Zonguldak, Karabük, Bartın	389	85	109	195	21,8	28,0	50,2
Kastamonu, Çankırı, Sinop	324	126	66	132	38,8	20,4	40,8
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	1.103	369	206	528	33,4	18,7	47,9
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1.112	399	199	515	35,9	17,9	46,3
Erzurum, Erzincan, Bayburt	374	141	50	183	37,6	13,5	48,9
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	340	153	48	139	45,1	14,1	40,8
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	584	169	129	286	29,0	22,1	48,9
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	561	156	129	275	27,9	23,1	49,0
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	878	96	313	469	10,9	35,7	53,4
Şanlıurfa, Diyarbakır	977	280	247	450	28,6	25,3	46,1
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	566	100	129	337	17,7	22,8	59,5
Türkiye	31.632	4.695	8.708	18.230	14,8	27,5	57,6

Kaynak: TÜİK.

(1): İnşaat sektörü, sanayi sektörü içinde değerlendirilmiştir.

Tablo 24. 4/a Kapsamındaki Zorunlu Sigortalı Sayıları⁽¹⁾

İller			Pay (%)		Değişim (%)
	2022	2023	2022	2023	
Adana	366.382	356.623	2,1	2,2	-2,7
Adıyaman	73.506	84.298	0,4	0,5	14,7
Afyonkarahisar	109.590	102.751	0,6	0,6	-6,2
Ağrı	36.111	31.596	0,2	0,2	-12,5
Aksaray	62.560	59.753	0,4	0,4	-4,5
Amasya	50.431	47.515	0,3	0,3	-5,8
Ankara	1.326.207	1.265.573	7,7	7,7	-4,6
Antalya	638.125	634.293	3,7	3,9	-0,6
Ardahan	9.754	8.583	0,1	0,1	-12,0
Artvin	27.578	24.308	0,2	0,1	-11,9
Aydın	187.312	185.454	1,1	1,1	-1,0
Balıkesir	219.074	212.752	1,3	1,3	-2,9
Bartın	33.640	32.602	0,2	0,2	-3,1
Batman	96.537	89.110	0,6	0,5	-7,7
Bayburt	9.591	8.907	0,1	0,1	-7,1
Bilecik	55.271	50.054	0,3	0,3	-9,4
Bingöl	32.615	29.158	0,2	0,2	-10,6
Bitlis	39.227	36.002	0,2	0,2	-8,2
Bolu	70.100	64.421	0,4	0,4	-8,1
Burdur	38.178	37.066	0,2	0,2	-2,9
Bursa	809.059	753.936	4,7	4,6	-6,8
Çanakkale	100.558	97.563	0,6	0,6	-3,0
Çankırı	32.415	31.752	0,2	0,2	-2,0
Çorum	68.648	64.800	0,4	0,4	-5,6
Denizli	220.274	202.185	1,3	1,2	-8,2
Diyarbakır	198.033	199.658	1,1	1,2	0,8
Düzce	88.076	84.793	0,5	0,5	-3,7
Edirne	71.104	65.323	0,4	0,4	-8,1
Elazığ	83.398	79.976	0,5	0,5	-4,1
Erzincan	35.777	34.091	0,2	0,2	-4,7
Erzurum	97.057	86.571	0,6	0,5	-10,8
Eskişehir	199.759	188.448	1,2	1,1	-5,7
Gaziantep	386.821	382.956	2,2	2,3	-1,0
Giresun	64.315	59.003	0,4	0,4	-8,3
Gümüşhane	16.620	14.049	0,1	0,1	-15,5
Hakkari	29.769	24.640	0,2	0,2	-17,2
Hatay	208.113	180.943	1,2	1,1	-13,1
İğdır	20.470	20.600	0,1	0,1	0,6
İsparta	69.163	65.265	0,4	0,4	-5,6
İstanbul	4.828.037	4.493.842	27,9	27,4	-6,9
İzmir	1.058.147	988.102	6,1	6,0	-6,6

Tablo 24. 4/a Kapsamındaki Zorunlu Sigortalı Sayıları⁽¹⁾ (Devam)

İller			Pay (%)		Değişim (%)
	2022	2023	2022	2023	
Kahramanmaraş	174.436	155.929	1,0	1,0	-10,6
Karabük	41.001	38.042	0,2	0,2	-7,2
Karaman	44.507	41.467	0,3	0,3	-6,8
Kars	27.492	23.952	0,2	0,1	-12,9
Kastamonu	59.906	55.519	0,3	0,3	-7,3
Kayseri	265.386	247.518	1,5	1,5	-6,7
Kırıkkale	40.438	39.930	0,2	0,2	-1,3
Kırklareli	78.164	73.051	0,5	0,4	-6,5
Kırşehir	30.137	28.504	0,2	0,2	-5,4
Kilis	20.887	22.229	0,1	0,1	6,4
Kocaeli	632.426	606.257	3,6	3,7	-4,1
Konya	372.594	362.126	2,1	2,2	-2,8
Kütahya	102.487	96.431	0,6	0,6	-5,9
Malatya	124.088	109.091	0,7	0,7	-12,1
Manisa	288.812	277.063	1,7	1,7	-4,1
Mardin	116.255	109.132	0,7	0,7	-6,1
Mersin	339.389	343.578	2,0	2,1	1,2
Muğla	241.790	237.684	1,4	1,4	-1,7
Muş	33.681	29.781	0,2	0,2	-11,6
Nevşehir	52.408	51.623	0,3	0,3	-1,5
Niğde	44.611	43.363	0,3	0,3	-2,8
Ordu	101.734	100.059	0,6	0,6	-1,6
Osmaniye	64.784	69.106	0,4	0,4	6,7
Rize	52.850	48.268	0,3	0,3	-8,7
Sakarya	224.623	218.204	1,3	1,3	-2,9
Samsun	212.918	208.240	1,2	1,3	-2,2
Siirt	33.906	30.393	0,2	0,2	-10,4
Sinop	31.996	29.861	0,2	0,2	-6,7
Sivas	87.136	79.710	0,5	0,5	-8,5
Şanlıurfa	188.177	180.708	1,1	1,1	-4,0
Şırnak	56.379	55.815	0,3	0,3	-1,0
Tekirdağ	336.307	309.380	1,9	1,9	-8,0
Tokat	73.453	69.672	0,4	0,4	-5,1
Trabzon	130.354	122.750	0,8	0,7	-5,8
Tunceli	9.710	9.509	0,1	0,1	-2,1
Uşak	74.182	68.623	0,4	0,4	-7,5
Van	116.047	109.816	0,7	0,7	-5,4
Yalova	85.757	85.926	0,5	0,5	0,2
Yozgat	45.714	42.245	0,3	0,3	-7,6
Zonguldak	108.667	96.550	0,6	0,6	-11,2
Toplam	17.332.991	16.406.420	100,0	100,0	-5,3

Kaynak: SGK.

(1): 4/a: 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamına göre hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan sigortalılar.

Tablo 25. 4/a Kapsamındaki İşyeri Sayıları

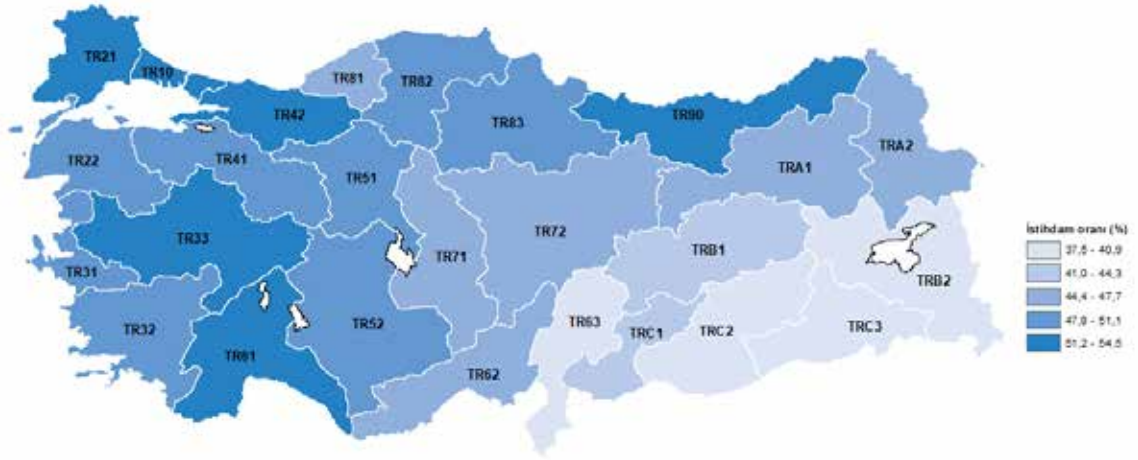
İller	2022					2023					2023/2022 T. Değişim (%)
	Daimi (I)	Geçici (II)	Kamu (I)	Özel (II)	Toplam (I+II)	Daimi (I)	Geçici (II)	Kamu (I)	Özel (II)	Toplam (I+II)	
Adana	44.425	3.312	901	46.836	47.737	44.381	3.672	808	47.245	48.053	0,7
Adıyaman	7.647	1.309	376	8.580	8.956	5.440	1.150	344	6.246	6.590	-26,4
Afyonkarahisar	13.151	1.878	834	14.195	15.029	13.561	1.911	793	14.679	15.472	2,9
Ağrı	2.848	582	314	3.116	3.430	2.803	581	267	3.117	3.384	-1,3
Aksaray	7.434	1.416	255	8.595	8.850	7.646	1.444	228	8.862	9.090	2,7
Amasya	6.441	927	309	7.059	7.368	6.266	958	276	6.948	7.224	-2,0
Ankara	151.272	10.243	3.185	158.330	161.515	151.589	10.866	3.073	159.382	162.455	0,6
Antalya	84.237	7.571	1.110	90.698	91.808	86.755	8.750	1.012	94.493	95.505	4,0
Ardahan	1.107	210	193	1.124	1.317	1.132	211	176	1.167	1.343	2,0
Artvin	3.863	661	310	4.214	4.524	3.786	575	293	4.068	4.361	-3,6
Aydın	28.799	2.898	857	30.840	31.697	29.041	2.898	770	31.169	31.939	0,8
Balıkesir	30.213	4.400	1.057	33.556	34.613	30.640	4.383	999	34.024	35.023	1,2
Bartın	4.252	524	207	4.569	4.776	4.173	550	194	4.529	4.723	-1,1
Batman	5.768	1.000	229	6.539	6.768	5.170	1.042	201	6.011	6.212	-8,2
Bayburt	1.220	249	146	1.323	1.469	1.257	256	150	1.363	1.513	3,0
Bilecik	4.419	739	311	4.847	5.158	4.397	709	275	4.831	5.106	-1,0
Bingöl	2.655	474	291	2.838	3.129	2.555	420	255	2.720	2.975	-4,9
Bitlis	3.091	557	321	3.327	3.648	3.044	555	296	3.303	3.599	-1,3
Bolu	7.131	971	444	7.658	8.102	7.069	989	416	7.642	8.058	-0,5
Burdur	5.971	822	350	6.443	6.793	6.070	773	330	6.513	6.843	0,7
Bursa	85.065	6.067	1.100	90.032	91.132	86.694	6.068	977	91.785	92.762	1,8
Çanakkale	14.845	2.080	661	16.264	16.925	15.171	2.118	599	16.690	17.289	2,2
Çankırı	2.689	621	310	3.000	3.310	2.586	595	276	2.905	3.181	-3,9
Çorum	8.708	1.132	601	9.239	9.840	8.634	1.177	515	9.296	9.811	-0,3
Denizli	28.357	2.594	647	30.304	30.951	28.594	2.611	580	30.625	31.205	0,8
Diyarbakır	18.458	1.526	753	19.231	19.984	18.082	1.710	714	19.078	19.792	-1,0
Düzce	8.737	1.078	315	9.500	9.815	8.964	1.172	298	9.838	10.136	3,3
Edirne	9.591	1.004	471	10.124	10.595	9.680	1.007	432	10.255	10.687	0,9
Elazığ	8.445	1.299	444	9.300	9.744	8.417	1.343	427	9.333	9.760	0,2
Erzincan	3.632	657	349	3.940	4.289	3.626	759	314	4.071	4.385	2,2
Erzurum	9.674	1.246	929	9.991	10.920	9.697	1.227	870	10.054	10.924	0,0
Eskişehir	20.511	2.965	732	22.744	23.476	20.132	3.029	643	22.518	23.161	-1,3
Gaziantep	37.654	3.001	671	39.984	40.655	37.501	2.982	620	39.863	40.483	-0,4
Giresun	9.181	1.389	588	9.982	10.570	9.169	1.416	532	10.053	10.585	0,1
Gümüşhane	2.070	472	266	2.276	2.542	1.897	463	236	2.124	2.360	-7,2
Hakkari	1.765	458	202	2.021	2.223	1.268	409	181	1.496	1.677	-24,6
Hatay	26.281	2.341	607	28.015	28.622	17.111	1.933	527	18.517	19.044	-33,5
İğdır	2.158	339	238	2.259	2.497	2.123	339	230	2.232	2.462	-1,4
İsparta	9.448	1.220	489	10.179	10.668	9.530	1.221	439	10.312	10.751	0,8
İstanbul	584.070	27.396	5.262	606.204	611.466	579.117	28.261	5.292	602.086	607.378	-0,7
İzmir	138.923	10.188	2.326	146.785	149.111	138.638	10.051	2.155	146.534	148.689	-0,3

Tablo 25. 4/a Kapsamındaki İşyeri Sayıları (Devam)

İller	2022					2023					2023/2022 T. Değişim (%)
	Daimi (I)	Geçici (II)	Kamu (I)	Özel (II)	Toplam (I+II)	Daimi (I)	Geçici (II)	Kamu (I)	Özel (II)	Toplam (I+II)	
Kahramanmaraş	17.529	2.018	590	18.957	19.547	13.203	1.475	537	14.141	14.678	-24,9
Karabük	4.833	583	291	5.125	5.416	4.745	631	265	5.111	5.376	-0,7
Karaman	4.852	663	318	5.197	5.515	4.897	656	277	5.276	5.553	0,7
Kars	2.819	523	341	3.001	3.342	2.780	527	304	3.003	3.307	-1,0
Kastamonu	7.353	1.187	692	7.848	8.540	7.396	1.204	613	7.987	8.600	0,7
Kayseri	34.586	3.362	719	37.229	37.948	34.252	3.689	671	37.270	37.941	0,0
Kırıkkale	4.415	671	297	4.789	5.086	4.386	690	280	4.796	5.076	-0,2
Kırklareli	8.232	999	449	8.782	9.231	8.470	1.088	385	9.173	9.558	3,5
Kırşehir	3.573	739	230	4.082	4.312	3.512	932	214	4.230	4.444	3,1
Kilis	1.549	335	174	1.710	1.884	1.539	357	158	1.738	1.896	0,6
Kocaeli	48.537	6.788	793	54.532	55.325	49.648	7.264	739	56.173	56.912	2,9
Konya	47.984	5.524	1.246	52.262	53.508	49.418	5.863	1.113	54.168	55.281	3,3
Kütahya	10.154	1.544	515	11.183	11.698	10.005	1.489	480	11.014	11.494	-1,7
Malatya	12.809	1.619	593	13.835	14.428	8.477	1.348	543	9.282	9.825	-31,9
Manisa	28.714	3.137	939	30.912	31.851	29.262	3.381	852	31.791	32.643	2,5
Mardin	8.933	1.007	380	9.560	9.940	7.245	1.157	345	8.057	8.402	-15,5
Mersin	41.115	4.087	830	44.372	45.202	42.243	4.282	780	45.745	46.525	2,9
Muğla	40.556	4.516	723	44.349	45.072	41.295	4.490	667	45.118	45.785	1,6
Muş	2.683	469	265	2.887	3.152	2.480	415	244	2.651	2.895	-8,2
Nevşehir	7.381	972	301	8.052	8.353	7.712	1.089	293	8.508	8.801	5,4
Niğde	6.082	1.219	315	6.986	7.301	6.137	1.391	295	7.233	7.528	3,1
Ordu	14.229	1.333	653	14.909	15.562	14.350	1.516	592	15.274	15.866	2,0
Osmaniye	7.141	1.014	313	7.842	8.155	7.244	1.046	303	7.987	8.290	1,7
Rize	7.681	911	461	8.131	8.592	7.565	842	434	7.973	8.407	-2,2
Sakarya	24.768	2.999	650	27.117	27.767	25.793	3.182	591	28.384	28.975	4,4
Samsun	27.598	3.304	868	30.034	30.902	28.303	3.586	810	31.079	31.889	3,2
Siirt	2.555	383	255	2.683	2.938	2.399	394	227	2.566	2.793	-4,9
Sinop	4.150	701	304	4.547	4.851	4.220	741	265	4.696	4.961	2,3
Sivas	9.942	1.356	578	10.720	11.298	9.883	1.505	574	10.814	11.388	0,8
Şanlıurfa	17.922	2.954	597	20.279	20.876	17.552	3.108	545	20.115	20.660	-1,0
Şırnak	3.210	556	285	3.481	3.766	3.121	596	259	3.458	3.717	-1,3
Tekirdağ	26.279	3.312	587	29.004	29.591	26.992	3.706	541	30.157	30.698	3,7
Tokat	8.818	1.147	483	9.482	9.965	8.781	1.279	463	9.597	10.060	1,0
Trabzon	19.036	2.229	686	20.579	21.265	19.062	2.187	621	20.628	21.249	-0,1
Tunceli	1.245	268	253	1.260	1.513	1.202	296	215	1.283	1.498	-1,0
Uşak	9.367	1.263	329	10.301	10.630	9.329	1.321	292	10.358	10.650	0,2
Van	10.256	1.414	638	11.032	11.670	10.154	1.455	576	11.033	11.609	-0,5
Yalova	7.530	1.363	316	8.577	8.893	7.626	1.423	270	8.779	9.049	1,8
Yozgat	5.632	987	550	6.069	6.619	5.710	1.073	502	6.281	6.783	2,5
Zonguldak	11.028	1.287	525	11.790	12.315	10.757	1.314	512	11.559	12.071	-2,0
Toplam	2.009.282	180.559	50.293	2.139.548	2.189.841	1.992.551	186.572	46.660	2.132.463	2.179.123	-0,5

Kaynak: SGK.

İstihdam Oranı, İBBS 2. Düzey (2023)

Kaynak: TÜİK.

TR10 (İstanbul)
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)
TR31 (İzmir)
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)
TR33 (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak)
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)
TR51 (Ankara)
TR52 (Konya, Karaman)
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)
TR62 (Adana, Mersin)
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)

TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)

İşsizlik Oranı, İBBS 2. Düzey (2023)

Kaynak: TÜİK.

TR10 (İstanbul)

TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)

TR22 (Balıkesir, Çanakkale)

TR31 (İzmir)

TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)

TR33 (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak)

TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)

TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)

TR51 (Ankara)

TR52 (Konya, Karaman)

TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)

TR62 (Adana, Mersin)

TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)

TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)

TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)

TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)

TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)

TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)

TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)

TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)

TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)

TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)

TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)

TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)

TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)

TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)

